

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ**

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2022

Скопје, 2023

Наслов: Годишен извештај 2022

Titulli: Raporti vjetor 2022

Title: Annual report 2022

Издавач: Народен правобранител на Република Северна Македонија

Editor: Avokati i popullit i Republikës së Maqedonisë së Veriut

Publisher: Ombudsman of the Republic of North Macedonia

Автор: Насер Зибери, м-р Славица Димитријевска, м-р Александар Тренкоски, м-р Бардхил Лимани

Autori/: Naser Ziberi, Slavica Dimitrevska, Aleksandar Trenkoski, Bardhyl Limani

Autor: Naser Ziberi, Slavica Dimitrevska, Aleksandar Trenkoski, Bardhyl Limani

Уредувачки одбор: Народен правобранител на Република Северна Македонија -
Национален превентивен механизам

Këshilli redaktues: Avokati i popullit i Republikës së Maqedonisë së Veriut -
Mekanizmi Parandalues Nacional

Editing board: Ombudsman of the Republic of North Macedonia -
National Preventive Mechanism

Јазична контрола: Тања Трајковска

Përkthyes dhe redaktore gjuhësore: Përkthim nga gjuha maqedonase në gjuhën shqipe: Sebahate Sali, Ardian Iseni, Agjencioni për zbatimin e gjuhës.

Translation: Translation from Macedonian to English: Moment mal

Графички дизајн: Кети Стефкова

Disenji grafik: Keti Stefkova

Graphic design: Keti Stefkova

Тираж/ Tirazhi/ Circulation: 100

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

351.941(497.7)"2022"(047)

ГОДИШЕН извештај : 2022 / [автор Насер Зибери ... и др. ; përkthim nga gjuha maqedonase në gjuhën shqipe Sebahate Sali, Ardian Iseni ; translation from Macedonian to English Moment mal]. - Скопје : Народен правобранител на Република Северна Македонија = Avokati i Popullit i Republikës e Maqedonisë së Veriut = Ombudsman of the Republic of North Macedonia, 2023. - 234 стр. : илустр. ; 21 см

Текст на мак., алб. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Други

автори: Славица Димитријевска, Александар Тренкоски, Бардхил Лимани. -

Содржина: Raporti vjetor : 2022 ; Annual report : 2022

ISBN 978-608-4715-89-4

1. Зибери, Насер [автор] 2. Димитријевска, Славица [автор] 3. Тренкоски, Александар [автор] 4. Лимани, Бардхил [автор]

а) Народен правобранител -- Македонија -- 2022 -- Извештаи

COBISS.MK-ID 61308677

СОДРЖИНА

1	НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ – НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ	9
2	АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2022 ГОДИНА	13
3	КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ И ВОСПИТНО – ПОПРАВНИ УСТАНОВИ	17
3.1	КАЗНЕНО – ПОПРАВЕН ДОМ ИДРИЗОВО	17
3.2	ЗАТВОР БИТОЛА	21
3.3	ПРЕКУБРОЈНОСТ И ОПШТИ СОСТОЈБИ	22
3.4	ВОСПИТНО - ПОПРАВЕН ДОМ ТЕТОВО	23
4	ПСИХИЈАТРИСКИ УСТАНОВИ	27
4.1	ЈЗУ ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „СКОПЈЕ“	28
4.2	ЈЗУ ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „ДЕМИР ХИСАР“	34
5	ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ	41
5.1	ПС ОН ЃОРЧЕ ПЕТРОВ	41
5.2	ПС ОН ЧАИР	45
5.3	ПС ОН ГОСТИВАР	47
5.4	ПС ОН БИТОЛА	52
5.5	ПС ОН ПРИЛЕП	57
5.6	НОЌНИ ПОСЕТИ ВО ПС ОН ГАЗИ БАБА, КИСЕЛА ВОДА, ЦЕНТАР И КАРПОШ	61

5.7	ДРУГИ КОНСТАТИРАНИ СОСТОЈБИ	62
	5.7.1 <i>Работни услови</i>	62
	5.7.2 <i>Пристап до адвокат во полициски станици</i>	63

6

СЛЕДЕЊЕ НА СОСТОЈБАТА СО НЕРЕГУЛАРНАТА МИГРАЦИЈА

67

6.1	ЗАДРЖУВАЊЕ И СМЕСТУВАЊЕ НА МИГРАНТИ/СТРАНЦИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ	69
6.2	ПРИВРЕМЕНИ ТРАНЗИТНИ ЦЕНТРИ (ПТЦ) – „ТАБАНОВЦЕ“ И „ВИНОЈУГ“	70
6.3	ПРИФАТЕН ЦЕНТАР ЗА СТРАНЦИ – „ГАЗИ БАБА“	74

7

ЈЗУ ГЕРОНТОЛОШКИ ЗАВОД „13 НОЕМВРИ“- СКОПЈЕ - ДОМ „МАЈКА ТЕРЕЗА“

79

Анекс 1 – Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам	80
--	----

Кратенки

АРМ	Армија на Република Северна Македонија
ВПД	Воспитно поправен дом
ЈО	Јавен обвинител
КПУ	Казнено - поправна установа
КПД	Казнено - поправен дом
МВР	Министерство за внатрешни работи
МП	Министерство за правда
НП	Народен правобранител
НПМ	Национален превентивен механизам
НП-НПМ	Народен правобранител како Национален превентивен механизам
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ОПКМСР	Одделението за прекуграничен криминал, миграции, странци и реадмисија
ПТЦ	Привремен транзитен центар
РСМ	Република Северна Македонија
СВР	Сектор за внатрешни работи
УИС	Управа за извршување на санкциите
УНХЦР	Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци

Почитувани,

Согласно Законот за народниот правобранител, следствено, и Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување¹, Националниот превентивен механизам веќе дванаесет години по ред, својот мандат и надлежности ги спроведува преку редовно испитување на состојбите во местата на задржување и лишување од слобода и постапувањето кон лицата задржани и лишени од слобода, укажува за утврдените состојби во местата на задржување и лишување од слобода и за можните слабости и недостатоци, и дава препораки до надлежните органи, со што ја потврдува својата обврска, но и заложба за сеопфатна борба против тортурата и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Годишниот извештај за работата на Националниот превентивен механизам за 2022 година претставува преглед на спроведените посети во 2022 година во местата на задржување на лица и лишување од слобода и ограничување на слободата на движење, кои овозможува директен увид во состојбите во кои се наоѓаат истите, а на чија основа се темелат децениите препораки, за чие спроведување е одговорна државата.

Проблемите кои се воочени во текот на посетите, главно се повторуваат со констатираните состојби во претходните извештаи, а се однесуваат на несоодветни сместувачки капацитети во затворите и состојба на пренатрупаност во истите, како и: ненавремена здравствена заштита, грижа и третман, несанкционирање на насилното однесување во истите, недоволна кадровска екипираност, но и ангажирање на непрофесионални и нестручен кадар, непочитување на европските правила и наци-оналната регулатива при именување на раководниот кадар, необезбедување на редовен образовен процес за секое осудено лице и на секое дете упатено на издржување воспитна мерка; потоа, нефункционален систем на извршување на мерката безбедност – задолжително психијатриско лекување, како и нестручно и несоодветно постапување кон лицата со ментални нарушувања упатени на лекување во психијатриските болници, крајно нехумани материјални услови за престој на овие лица, недоволен број на стручен и соодветно обучен кадар потребен за психијатриски и терапевтски третман согласно предвидените правила и стандарди; недоволен број на униформирани полициски службеници во полициските станици, необучени нововработени полициски кадри, нередовни обуки за полициските службеници, нестандартни материјални услови/простории за приведување и задржување на лица/деца во полициските станици, непристапност во истите и тн.; нецелосно почитување на процедурите за евиденција и задржување на мигранти/странци и баратели на азил, како и на основаноста/причините за нивното задржување и известување за нивните права и правна помош согласно домашната и меѓународната регулатива, состојби, кои,

¹ Конвенција на ОН против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, достапно на <https://www.pravdiko.mk/2786/konventsija-protiv-tortura-i-drugi-surovi-necho-vechki-ili-ponizhuvachki-kazni-i-postapki/> (Пристапено на: 25.05.2023 година)

за жал опстојуваат и за кои државата треба да преземе мерки и дејствија за системско и трајно надминување на истите, со оглед на фактот што овие состојби директно влијаат и го зголемуваат ризикот од злоупотреби што би можеле да значат тортура или друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Имајќи ги предвид и останатите обврски на тимот што произлегуваат од Факултативниот протокол², во 2022 година, Националниот превентивен механизам, во рамките на своите расположливи ресурси, посвети должно внимание и на промоцијата и едукацијата заради што беа потпишани меморандуми за соработка со високо-образовни институции на Универзитетот Св. „Климент Охридски“ од Битола, Правниот факултет во Кичево и Факултетот за безбедност во Скопје, како и со Адвокатската комора на Република Северна Македонија, а согласно тоа беа одржани и предавања за мандатот и надлежностите на Механизмот.

Во оваа пригода сметам за потребно да ги истакнам и предизвиците со кои се соочува тимот, а кои директно влијаат на ефикасно, ефективно, доследно и целосно функционирање на Националниот превентивен механизам. Имено, не може, а да не се спомене кадровската и финансиска (не)стабилност на Националниот превентивен механизам заради што истата и понатаму останува голем предизвик, земено предвид постојаното намалување на кадар во самиот тим што најмногу се должи на ниските плати, следствено и недоекипираноста согласно Систематизацијата на работни места, како и континуираното кретење на буџетот на Националниот превентивен механизам неопходен за ефикасно и ефективно спроведување на својот мандат, и покрај јасната препорака дадена од Европскиот комитетот за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ) упатена до државата, а во однос на функционирањето на Националниот превентивен механизам³, во која јасно е истакната обврската на државата да обезбеди доволно ресурси заради доследно, целосно, ефективно и ефикасно функционирање на Националниот превентивен механизам како значаен механизам за државата.

Народен правобранител

Naser Ziberi

² Ibid 1

³ Европски комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ)-Извештај од спроведената посета на С. Македонија 2-10 декември 2019 година, достапно на: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Пристапено на: 25.05.2023 година)

НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ- НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ

На 30 декември 2008 година, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување⁴ и го назначи Народниот правобранител да дејствува како Национален превентивен механизам.

Во 2009 година со измените на Законот за народниот правобранител, во рамките на Народниот правобранител е формирана посебна организациона единица - Национален превентивен механизам (НПМ) чија основна задача е превенција од тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Народниот правобранител - Национален превентивен механизам почна со работа на 01.04.2011 година и оттогаш оваа надлежност ја остварува преку редовно испитување на постапувањето кон лицата лишени од слобода и упатување препораки до релевантните органи, со цел спречување тортура и други облици на нехумано постапување, а доколку оцени за потребно и преку поднесување предлози и согледувања во врска со постоечкото или нацрт - законодавство.

НПМ функционира како тим составен од еден државен советник, еден советник за превенција од тортура, и еден соработник, а со цел обезбедување на мултидисциплинарен пристап при спроведувањето на превентивните посети се ангажираат и користат услуги од надворешни соработници, односно експерти од различни области и претставници од повеќе високообразовни институции и граѓански организации.

За реализација на планираните активности во 2022 година, НП-НПМ проектираше буџетска рамка во висина од 1.225.000,00 денари, а му беа одобрени и на располагање имаше износ од 425.000,00 денари. Покрај овие средства, НП-НПМ и во извештајната 2022 година ја продолжи соработката со Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци

⁴ Службен весник на РМ бр. 165/2008.

во Скопје (УНХЦР), која меѓу другото се состои и од донација на средства потребни за работа и следење на состојбата на мигрантите, односно странците, барателите на азил и бегалците. Преку оваа соработка, донираните средства од УНХЦР го надополнуваат основниот буџет на Институцијата во одреден износ кој наменски се користи за целите на проектот и зајакнување на капацитетите на тимот на НПМ.

Имајќи предвид дека Народниот правобранител е повеќемандатно тело, особено нагласено со измените во Законот за народен правобранител во 2016 и 2018 година кога покрај веќе постоечките надлежности се додадоа и оние во својство на Пријател на судот, Механизам за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попреченост, Механизам за граѓанска контрола, Национален известувач за трговија со луѓе и илегална миграција, се нагласи потребата од ангажирање надворешни соработници и експерти на повеќе нивоа преку измена на веќе воспоставената пракса и спроведување јавна набавка за ангажирање надворешни стручни лица за потребите на сите свои засебни механизми и надлежности.

Сепак, ваквата јавна набавка не беше реализирана, а тоа беше и главната причина поради што буџетот на НПМ тимот за ангажирање на експерти не беше целосно искористен. За надминување на таквата состојба се изнајде времено решение и постапката за ангажман на надворешни лица ја презеде партнерот УНХЦР преку невладин партнер организација. Во оваа смисла, во период што следи останува потребата за изнаоѓање долгорочно, одржливо и прифатливо решение што ќе овозможи Механизмот непречено да спроведува мандатот што е утврден со ратификацијата на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување и Законот за народниот правобранител⁵.

Горепосочената состојба се рефлектира најмногу на реализацијата на оние надлежности на Механизмот што треба да се нераскинлив дел од неговиот мандат, односно спроведување промотивни, едукативни, како и меѓународни активности што би поттикнале видливост и препознатливост на тимот и работата што истиот ја спроведува. Токму за овие сегменти од мандатот на НПМ недостигаат средства во буџетот. Имено, за тековната 2023 година одвоени се севкупно 200.000 денари за реализација на сите активности на Националниот превентивен механизам, сума далеку од доволна за ефективно и ефикасно спроведување на сè она што претставува мандат на ова тело.

Оттука, Народниот правобранител и понатаму останува на ставот дека за остварување на надлежностите на НПМ потребни се дополнителни кадровски, материјални и финансиски средства кои ќе бидат обезбедени од Буџетот на РСМ, со што би се исклучила, односно намалила потребата НПМ да работи со средства добиени по пат на донации, како и да ангажира надворешни соработници.

Во оваа смисла, имајќи предвид дека обезбедувањето на доволно ресурси за непречно функционирање е еден од предизвиците со коишто НП-НПМ се соочува повеќе години наназад, **во овој Извештај е неопходно повторно да се истакне обврската на државата што произлегува од ратификацијата на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура каде што е јасно истакнато дека:**

⁵ Ibid 1

„Државите пристапнички преземаат обврска да ги стават на располагање потребните ресурси за функционирање на националните превентивни механизми.“⁶

⁶ Чл. 18 т.3 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување

АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2022 ГОДИНА

Изминатата 2022 година, НПМ тимот покрај реализација на главната активност, спроведување ненајавени посети на места на лишување од слобода, фокусот на своето работење го сосредоточи и на промотивната компонента од својот мандат, како во однос на едукацијата, така и во однос на меѓународно препознавање на работата на тимот.

Имено, кога станува збор за теренските посети, во 2022 година тимот на НПМ спроведе вкупно 19 ненајавени посети, од кои: 9 посети во полициски станици од општа надлежност на подрачјето на Секторите за внатрешни работи (СВР) Скопје, Битола и Тетово, 3 посети во казнено поправни и воспитно поправни установи, 1 посета во дом за стари лица „Мајка Тереза“ – Скопје, 2 посети на психијатриски болници „Скопје“ и „Демир Хисар“, како и 4 посети на места каде што се врши сместување или задржување на странци и баратели на азил.

Поголем дел од спроведените превентивни посети беа реализирани само од тимот на НПМ, додека за еден дел (онаму каде помош понуди партнерот УНХЦР) беа ангажирани надворешни соработници од научно - образовни институции, како и професионални здруженија.

Методологијата на работа во однос на реализација на посетите е резултат на долгогодишното искуство на тимот, но и прифаќање на најдобрите практики од сродните тела во регионот, учеството на меѓународни настани, како и врз основа на препораките на релевантните меѓународни организации и тела, а пред сè на Поткомитетот за превенција на тортура при ООН.

На меѓународен план тимот на НПМ и во 2022 година беше активен и учествуваше на повеќе конференции и работилници кои пред сè се одржаа виртуелно, но и со директно учество кога трошоците за престој ги покриваше организаторот.

Со своја презентација НПМ тимот учествуваше на 47та сесија на Поткомитетот за превенција на тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување

или казнување (СПТ), а подоцна и на состанок на европските Национални превентивни механизми што се одржа во Стразбур, Франција.

Во извештајната година, се реализираше и студиски престој на НПМ тимот во Република Словенија овозможен под покровителство на Мисијата на УНХЦР во Македонија.

Од средбите пак, кои редовно се организираат, а на кои НПМ тимот учествува со свои претставници, беа состаноците во рамките на НПМ мрежата на Југоисточна Европа. Обата состанок беа одржани во Виена, земено предвид дека претседавач со Мрежата во 2022 година беше Националниот превентивен механизам на Австрискиот Омбудсман Борд (АОМ). На состаноците се дискутираа теми од посебен интерес за функционирањето на НПМ, па така првиот состанок го обработуваше прашањето на посебните потреби на старите лица и лицата со физичка попреченост во местата на задржување, односно казнено-поправните установи, додека вториот состанок што се одржа во втората половина на годината го обработи прашањето за менталното здравје и проблеми со кои се соочуваат децата лишени од слобода и лицата со физичка попреченост, како и примената на средства за присилба во местата каде се задржани и лишени деца, односно заводи, психијатриски болници, воспитно- поправни и казнено-поправните установи.

Во текот на извештајната година, НПМ тимот склучи меморандум за соработка со Адвокатската комора на РС, Македонија, а со помош на донаторски средства се одржа и работен состанок на кој се дискутираше за правото на адвокат при задржување и лишување од слобода во полициски станици, како и меморандуми за соработка со Факултетот за безбедност – Скопје и Правниот факултет – Кичево, Универзитет Св. „Климент Охридски“ – Битола.

Третманот спрема притворените и осудените лица, како и имплементацијата на упатените препораки за подобрување на состојбата во казнено-поправните установи, тимот на НПМ го испитуваше и преку следење на работата на националните органи и тела задолжени за подобрување и развој на пенитенцијарниот систем.

Во оваа смисла, тимот на НПМ констатира дека воспоставувањето на механизам за мониторинг и евалуација на Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија 2021-2025 год. преку формирање на интер-ресорска група, којашто како таква е предвидена и во Националната стратегија, е препорака на НПМ којашто е имплементирана во текот на извештајната 2022 година.

Интер-ресорската група е формирана со Одлука на Владата на Република Северна Македонија⁷ и е составена од 15 членови, претставници од Министерството за правда, Министерството за образование и наука, Министерството за здравство, Министерството за труд и социјална политика, претставник на граѓанска организација (Македонско здружение на млади правници), како и претставник од канцеларијата на Народниот правобранител, којшто непосредно ги следи активностите на групата и учествува во истите.

Во текот на 2022 година интер-ресорската група има одржано два работни состанок, од кои на едниот е усвоен деловник за работа, а на вториот е направена евалуација за степенот на имплементација на Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија.

⁷ Одлука на Влада на РСМ („Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 122/22 година)

Во однос на имплементацијата на активностите предвидени во секоја од поставените стратешки цели, интер-ресорската група има изготвено и Годишен извештај адресиран до Владата на РС Македонија. Во Националната стратегија за реализација на 12-те стратешки цели се предвидени 97 активности, од кои според наодите на интер-ресорската група, целосно реализирани се 15, 45 активности не се реализирани, 15 активности се делумно реализирани, 15 активности континуирано се реализираат, додека 7 активности се во тек.

Ваквата состојба упатува на фактот дека е неопходно заземање на посериозен пристап од страна на највисоките власти коишто се одговорни да обезбедат услови за непречено спроведување на предвидените активности, а во насока на остварување на поставените стратешки цели, со што ќе се манифестира вистинска посветност на развојот на пенитенцијарниот систем.

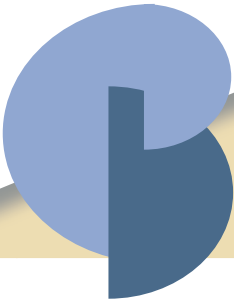
Со оглед на ова, тимот на НПМ препорачува Владата на Р.С. Македонија да посвети сериозно внимание на наодите содржани во Годишниот извештај за имплементација на Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија (2021-25) и да преземе чекори со коишто ќе овозможи услови и средства за непречено функционирање на државните органи во насока на имплементација на предвидените активности и исполнување на зацртаните стратешки цели согласно предвидената динамика.

Во насока на следење на имплементација на упатената препорака од претходниот Годишен извештај во однос на потребата од преземање дополнителни мерки за намалување на ризикот од мачење и друг вид несоодветно постапување спрема осудените лица преку засилен стручен надзор и непосреден увид во работењето на казнено-поправните и воспитно-поправните установи, тимот на НПМ оствари средба и со претставници од Одделението за вршење на стручен надзор над третманот во КПУ/ВПУ во рамки на УИС. За време на средбата беа добиени информации за капацитетите на Одделението, како и за нивните активности поврзани со вршењето непосреден надзор во КПУ и ВПУ. Во оваа смисла, тимот на НПМ позитивно го оценува бројот на извршени непосредни надзори и препорачува продолжување со иста и засилена динамика.

Во текот на извештајната година беше остварена средба и со раководителот на Центарот за тренинг и едукација, што е во рамки на Управата за извршување санкции. Во оваа смисла, тимот на НПМ доби информации за работата на Центарот и предизвиците со коишто се соочува, а истовреме беше истакната и потребата од ставањето на посебен акцент на забраната за тортура и друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување за време на обуките што се организираат за вработените во казнено-поправните и воспитно-поправните установи.

НПМ позитивно ги оценува активностите на Центарот за тренинг и едукација и ја истакнува потреба од поголема поддршка на активностите што Центарот ги има зацртано да ги реализира во својата стратегија и план за работа.

КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ И ВОСПИТНО - ПОПРАВНИ УСТАНОВИ

Постапувањето со притворените и осудени лица во казнено-поправните установи, како и проценката за степенот на ризик од мачење и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, беше предмет на детален преглед во текот на 2021 година кога тимот на НПМ спроведе непосредни посети во сите казнено - поправни и воспитно – поправни установи. Токму од тие причини, во 2022 година се спроведе само една последователна посета на КПУ-КПД Идризово и тоа на Затвореното одделение заради проверка на постоење евентуални случаи на репресалии врз осудените лица со коишто беа извршени разговори во претходната година, како и посета на Затвор Битола, притворското одделение.што се сместени повеќе лица.

3.1. КАЗНЕНО – ПОПРАВЕН ДОМ ИДРИЗОВО

Од спроведените разговори во оваа казнено-поправна установа не беше констатирана каква било појава на репресалии или друг вид притисоци врз лицата со кои се разговарало во текот на посетата на установата во 2021 година. Сепак **лицата со кои се остварија разговорите се пожалија на ненавремена здравствена грижа и друг вид услуги од ваков карактер, како и за несоодветно и насилно постапување од страна на лицата со кои престојуваат во крилата, односно просториите.**

Сепак, и понатаму останува на сила забелешката дадена и во претходните извештаи на Националниот превентивен механизам, односно **потребата од професионално и стручно назначување на раководни лица во казнено – поправните установи, притоа да се избегнува нивно често менување, разрешување и именување на кадри кои немаат искуство и предзнаење во начинот на функционирање и**

менаџирање на ваков вид установи.

Ваквиот коментар е во целосна согласност со последно објавениот Извештај на Европскиот комитет за превенција од тортура од извршената посета во РСМ⁸ во кој се наведува дека „КПТ уште еднаш ги повикува властите на Северна Македонија да воведат модел на професионално напредување во кариера во рамки на затворскиот систем со што ќе се овозможи директорите и останатите високо позиционирани раководни лица да бидат регрутирани заради задоволување на одредени перформанси, да имаат сигурност и стабилност во извршување на својата позиција, како и да им се обезбеди соодветна обука за менаџирање со што ќе можат компетентно да ги исполнуваат своите задачи“.

Во оваа насока оди и изјавата на претседателот на Европскиот комитет за превенција од тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ), г. Ален Мичел дадена при неговата посета на РС. Македонија во јуни 2022 година кога вели: „Затворите се сложени институции кои бараат професионални менаџери и кадар кои ќе ги раководат“⁹.

Оттука, НПМ и оваа извештајна година уште еднаш ќе ја повтори претходно дадената препорака, односно секоја казнено-поправна установа да има професионален, соодветно квалификуван и неполитички раководен кадар, избран поради својата компетентност и интегритет, а не партиска, односно политичка подобност. Почитувањето на европските правила и националната регулатива при именувањето на директорите и нивните заменици во казнено-поправните установи мора да биде императив за секоја влада.

Во однос на кадровската екипираност на КПУ-КПД Идризово, во 2022 година констатиравме значително намалување на бројот на затворскиот персонал, недостаток на обуки на истиот, но и апатија и разочарување меѓу вработените поради лошите работни услови.

Земено предвид дека на почетокот од 2023 година на социјалните мрежи се појавија повеќе снимки направени од мобилни телефони од кои можеше да се видат нечовечките и понижувачки услови во кои престојуваат лицата лишени од слобода во некои делови од Затвореното одделение на КПУ-КПД Идризово, тимот на НПМ спроведе ненајавена посета на ова одделение, со фокус на 3, 4, 7 крило и „Амбуланта“.

НПМ со разочарување констатира дека состојбата во овие крила е многу лоша и слободно може да се подведе под нечовечка и понижувачка, и не само што не се преземени никакви мерки за подобрување на претходно констатираните состојби и јасно дадените препораки, туку напротив состојбата во овие делови е дополнително влошена.

⁸ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Достапно на: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Пристапено на: 13.03.2023 година)

⁹ The Council of Europe anti-torture Committee and Development Bank held high-level talks on prison reform in North Macedonia Достапно на: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-council-of-europe-anti-torture-committee-and-development-bank-held-high-level-talks-on-prison-reform-in-north-macedonia> (Пристапено на: 13.03.2023 година)

Имено, тимот на НПМ констатираше дека во т.н. трето крило се сместени вкупно 72 осудени лица. При непосредно извршениот увид во просториите каде што се сместени осудени лица во ова крило беше утврдено дека во една од просториите којашто е со 14,28 m² беа сместени 15 осудени лица, од коишто 6 осудени лица спијат на душеци на подот, а останатите на кревети на 4 ката. Во друга просторија од 21,5 m² беа сместени 11 осудени лица, додека во трета просторија во истото крило во 19,4 m² беа сместени 10 осудени лица. Европските затворски правила¹⁰ како минимален стандард за сместување лица лишени од слобода налагаат 4 m² индивидуален простор во заедничко домување или 6 m² во самостојно домување.

Сериозно загрижувачка состојба беше затекната во т.н. четврто крило, каде што се сместени вкупно 124 осудени лица. За време на посетата во ходникот на крилото беа затекнати голем број душеци поставени на земја, а според добиените информации дури 36 лица спијат на ваков начин во самиот ходник од крилото и користат заеднички тоалет. Во просториите каде што се сместени другите осудени лица не беше ништо подобро, имајќи предвид дека во една од просториите со 19 m² беа сместени 13 лица. Во ходникот, заедничкиот тоалет, како и во дел од посетените простории, хигиената беше на исклучително ниско ниво. Во целото крило се чувствувааше запурнина и непријатен мирис.

Во т.н. седмо крило беа сместени 67 осудени лица, од кои малкумина спијат на душеци на под. При извршениот увид во неколку простории беше констатирано дека и во ова крило дел од просториите се пренатрупани, па така во просторија од 17 m² се сместени 14 лица, а во друга просторија со иста квадратура беа сместени 8 лица.

Слично како во третото крило, сериозно загрижувачка е и состојбата во зградата на т.н. Амбуланта (амбулатно одделение), каде што се сместени вкупно 96 осудени лица, или заедно со т.н. старечко одделение (како што се водат по список), вкупно 114 осудени лица. Во оваа зграда, левиот дел на приземјето беше затворен и во тек беа активности за реновирање. Во останатиот дел од зградата, односно десниот дел на приземјето и горниот кат којшто е поделен со простории на левата и десната страна, беше констатирано дека осудените лица се сместени во простории во коишто нема доволно кревети за секого. На приземјето од десна страна, на крајот од самиот ходник беше поставен сунѓер каде што спиеше осудено лице, а во непосредна близина имаше и метални рамки од кревет опремени со сунѓери за што беше добиена информација дека и на нив спијат осудени лица. Во една од просториите со 15 m² беа сместени 13 осудени лица. Осудените лица во оваа просторија истакнаа дека спијат по двајца истовремено во еден кревет, или на смени и на земја. Ништо подобра состојба не беше констатирана и на горниот кат, каде што беше извршен увид во неколку простории. Осудените лица сместени во амбулатното одделение се пожалија дека бањите не им функционираат, поради што мора да се тушираат во т.н. старечко одделение, коешто е физички издвоено. Наведоа дека поради ова скоро никогаш нема ни топла вода (била потрошена од осудените лица сместени во тоа одделение).

Од податоците содржани во дневните и вечерни билтени, тимот на НПМ констатира дека во установата секојдневно, некогаш и повеќепати дневно, се повикува екипа на

¹⁰ Европски затворски правила – Совет на Европа, достапно на <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae> (Пристапено на: 26.05.2023 година)

Итната медицинска помош, а скоро секојдневно се прават и спроводи до државната клиника. **Ваквата состојба укажува на фактот дека медицинскиот персонал кој е редовно присутен во установата е недоволен и не е во можност целосно и навремено да одговори на здравствените потреби на осудените лица.**

Здравствената заштита и понатаму останува еден од поголемите проблеми во казнено - поправните установи, иако како позитивен исчекор во извештајната 2022 година е зголемувањето на платите и додатоците на плата за 30% на медицинскиот кадар. **Во прилог на ваквата констатација е и фактот дека најголем број од официјално поднесените претставки до канцеларијата на Народниот правобранител од страна на осудените лица се однесуваат на несоодветната здравствена заштита, а особено на упатувањата на специјалистички и стоматолошки прегледи надвор од установите. Во оваа смисла, и тимот на НПМ констатираше дека здравствената служба во казнено-поправните установи не е доволно организирана за да се овозможи непречено и континуирано реализирање на барањата на осудените и притворените лица за консултација со лекар да се исполнат без непотребно одложување.**

Психијатар во установата доаѓа по одреден распоред во зависност од временската расположливост (земено предвид дека истото лице е ангажирано и во Затвор Скопје), односно еднаш седмично.

Во однос на фиксациите, беше истакнато дека истите не се изрекуваат во голем број, а се спроведуваат во самиците каде лицата се фиксираат со метални лисици иако е дадена наредба да се набават кожени ремени. Во тој поглед, треба да се каже дека **установата нема изготвено протокол за фиксација, па иако проценката и наредбата ја издава психијатар, надзор во текот на фиксирањето врши затворски полицаец што дополнително ја усложнува целата постапка доколку ја имаме предвид спремноста, односно обученоста на кадарот на брза реакција во случај на загрозување на здравјето на фиксираното лице.**

Во овој дел ќе се повикаме на стандардите за фиксација на кои упатува Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ) кои меѓу останатото посочуваат дека *„... употребата на лисици, метални синџири и кревети со решетки јасно потпаѓаат под оваа категорија; за овие средства на присила не треба да има место во психијатриската практика и треба веднаш да се повлечат од употреба.“*¹¹

Дел од приведените/осудените лица со кои разговараше НПМ тимот се пожали и на начинот на кој се врши пријавувањето за консултација кај лекар, имено се доби информација дека се врши т.н. филтрација на пријавите, односно истите не се проследуваат до медицинскиот персонал од страна на припадниците на затворската полиција, но и сандачето во кое треба да се одложат барањата за посета на лекар не функционира.

¹¹ Средства за присила во психијатриските установи за возрасни лица, Европски комитет за превенција од тортура и нечовечко постапување или казнување (КПТ) Достапно на: <https://rm.coe.int/16806csead> (Пристапено на: 13.03.2023 година)

Кога зборуваме за казнено-поправните установи или во конкретниот случај за КПУ - КПД Идризово, **лицата лишени од слобода во оваа установа се жалат и на корупција за што не сакаат да зборуваат јавно. Па така и во овој годишен извештај ќе укажеме дека ова е сè уште актуелен проблем, односно дека за добивање на одредена погодност сè уште се користи начин што подразбира плаќање одредени погодности.**

3.2. ЗАТВОР БИТОЛА

Во 2022 година, НПМ тимот го посети и Затвор Битола, односно притворското одделение на затворот со цел да ги провери материјалните услови на ова одделение и да оствари разговори со лицата лишени од слобода и сместени во овој дел од затворот, како и да го испита односот на полициските службеници кон лицата лишени од слобода при нивно лишување од слобода и спровод од полициската станица до затворот.

Посетата претставуваше вовед во ненајавените посети на ПС Битола и ПС Прилеп земено предвид дека најголем број од лицата лишени од слобода во овој затвор, сместени во притворското одделение, се спроведуваат токму од овие две полициски станици.

Како и во останатите места на лишување од слобода, **и овде се јавува недоволна екипираност со кадар, па за да се покрие неекипираноста, се ангажираат лица со договор за дело, кај некои и во времетраење подолго од една година.**

Тимот на НПМ посвети внимание и на здравствената заштита на приведените лица, како и на состојбата во која истите се доведуваат во Затворот, спровод, прегледи и третман по прием во Затворот. Притоа, од спроведениот разговор со стручното лице, но и увид во документацијата се констатираше дека истата се води уредно, редовно и навремено се обавуваат сите прегледи, а самата амбуланта е опремена со сите потребни лекарства. При констатирање на повреди, стручното лице истите ги евидентира и за нив го информира директорот на затворот. **Позитивен исчекор во делот на здравствената заштита е усвојувањето на Стандардните оперативни процедури за ефикасно обезбедување здравствена заштита во казнено-поправни и воспитно-поправни установи усвоени во декември 2022 година.**

По случаен избор се оствари и разговор со притворените лица од кои се доби информација дека односот кон нив од страна на вработените во Затворот Битола е коректен, но дел од нив искажаа оплаки во однос на третманот на полициските службеници при лишувањето од слобода и спроводот до Затворот.

3.3. ПРЕКУБРОЈНОСТ И ОПШТИ СОСТОЈБИ

Прекубројноста и понатаму претставува еден од најсериозните предизвици со коишто се соочува македонскиот пенитенцијарен систем. Во оваа смисла и прекубројноста на осудени лица во одредени казнено-поправни установи ги поткопува сите напори да се даде практично значење на забраната од тортура и други форми на малтретирање. Недостатокот на личен простор и приватност ги става во ризик сите осудени и притворени лица, особено најранливите.

Скоро сите казнено-поправни установи се соочуваат со недостиг од сместувачки капацитети за осудените лица коишто се упатени на издржување казна затвор. Според податоците со коишто располага тимот на НПМ, максималниот сместувачки капацитет на казнено-поправните установи е за 2113 осудени лица, додека вкупниот број на лица кои се сместени во установите е поголем за повеќе од 300 лица, односно 2.451¹².

Преземањето или планирањето на мерки и политики коишто се насочени кон проширување на сместувачките капацитети во казнено-поправните установи не може да обезбеди трајно решение за проблемот со прекубројноста.

Во оваа смисла, тимот на НПМ повторно упатува на потребата од развивање на системски пристап во справување со прекубројноста во казнено-поправните установи, преку воспоставување постојан дијалог, заедничко разбирање идејствување на надлежните власти, раководителите на управата за извршувањена санкции и казнено-поправните установи, законодавците, судиите, обвинителите и сите други активни чинители.

Тимот на НПМ го поздравува континуираното зголемување на пробациски предмети¹³, но истовремено истакнува дека може да се направат дополнителни напори за целосно искористување на можностите што ги нуди националната регулатива со цел намалување на бројот на осуденичка популација. Имено, според податоците со коишто располага тимот на НПМ, во текот на 2022 година биле поднесени вкупно 530 барања и предлози за условен отпуст, од кои 216 биле уважени, а 314 одбиени. Од овие 530, само 28 биле предлози за условен отпуст поднесени од страна на директори на неколку казнено-поправни установи, во согласност со Законот за пробација, а усвоени биле 9. Тимот на НПМ констатира дека некои од казнено-поправните установи коишто се соочуваат со висока стапка на прекубројност воопшто не ги поднеле предлот за условен отпуст на осудени лица коишто издржуваат казна затвор во тие установи.

Тимот на НПМ, исто така, повторно со жалење констатира дека поради наводно, несоодветна опрема и финансиски импликации се уште не профункционира системот на надзор со електронски алки, коишто како такви се набавени пред повеќе години, а со што се отежнува и ефектуирањето на куќниот затвор или домашниот притвор како алтернативи на затворањето во рамки на казнено-поправните установи.

¹² Податоците се заклучно со 10.03.2023 год.

¹³ Според податоците со коишто располага тимот на НПМ бројот на пробациски предмети се зголемува од година во година, па така во 2018 биле само 2, во 2019 биле 165, во 2020 – 276, во 2021 – 451, а во 2022 година биле 475.

За крај на овој дел, како генерална забелешка во однос на функционирањето на пенитенцијарниот систем во државата, **НПМ тимот може да заклучи дека честото менување на раководни лица во казнено-поправните установи води до неконзистентно раководење со истите, недостаток на преглед и реализација на спроведени активности и планови, како и недостаток на континуитет во спроведување на реформите предвидени со Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во РС. Македонија 2021-2025**¹⁴, токму оваа стратегија говори дека условите за директор на КПУ и ВПУ предвидуваат работно искуство од најмалку седум години, од кои четири во областа на санкциите или сродните работи. Ваквиот процес е дополнително обременет со фактот што директорите се назначуваат директно од Влада со решение за вршители на должност, притоа избегнувајќи јавен и транспарентен начин за избор на професионален и искусен кадар како што НПМ тимот во повеќе наврати наведува во своите годишни извештаи, но и Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување¹⁵. Во прилог на ова оди констатацијата дека во периодот од декември 2021 година до јуни 2023 година, НПМ тимот спроведе четири ненајавени посети на КПУ-КПД Идризово, а во истиот период со оваа казнено-поправна установа беа назначени дури четири вршители на должност.

3.4. ВОСПИТНО - ПОПРАВЕН ДОМ ТЕТОВО

Кон крајот на 2022 година, тимот на НПМ спроведе ненајавена, контролна посета на Воспитно-поправен дом Тетово за да го испита степенот на спроведување на упатените препораки од претходно спроведената НПМ посета во 2021 година. Во моментот на посетата во ВПД Тетово беа сместени 19 деца/млади на возраст од 14 до 21 година.

Во оваа смисла, за време на посетата беа извршени разговори со повеќе лица, беше извршен увид во материјалните услови, како и во службената документација.

Од разговорот со службените лица беше констатирано дека актуелниот број на вработени е доволен за соодветно функционирање на установата во услови кога поголем дел од сместувачките капацитети се празни, иако беше истакнато дека дел од систематизараните раководни работни места сè уште не се пополнети.

Во делот на евентуалната можност од сместување и на деца, односно лица од женски пол, раководството и дел од вработените истакнаа дека установата нема соодветни

¹⁴ Управа за извршување на санкциите, Национална стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во РС Македонија 2021-2025 Достапно на: <https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98-portain-10092021-MKD.pdf> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

¹⁵ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Достапно на: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Пристапено на: 22.03.2023 година)

капацитети, ниту можности да одговорат на таквиот предизвик заради што сметаат дека проблемот треба да се адресира на друг начин, децата од женски пол да бидат сместени во засебна установа, посебно дизајнирана во согласност со потребите за сместување женски лица. Токму за ваквиот начин на постапување со деца од женски пол говорат и *Минималните стандардни правила на Обединетите Нации за спроведување на малолетничка правда усвоени во 1985 година („Пекиншки правила“)*¹⁶.

Во однос на забелешката од претходниот извештај од 2021 година за физичката (транспортна) пристапност до установата, беше кажано дека истата е подобрена со воведување редовна автобуска линија и посебно прилагоден возен ред.

Кога пак, станува збор за комуникацијата на децата со нивните блиски, од страна на службените лица беше истакно дека секое дете има можност да контактира со своето семејство кога сака, освен во случаите кога воспитувачите ќе утврдат дека во одреден момент контактот со одредени лица од семејството може негативно да влијае врз детето, пр. занемарувачки и игнорантски однос од родителот кон детето, непостоење желба за средба ивидување, расправи и сл.

Еден од поголемо констатираните проблеми во НПМ извештајот од 2021 година беше образовниот процес. Во разговор со одговорните лица во ВПД Тетово при оваа последователна посета, беше кажано дека веќе постои одделенска настава што се спроведува на нивоа заради различниот степен на образование на децата, утврден врз основа на претходно тестирање. За изведување на наставата доаѓаат наставници од најблиското училиште од селото и тоа четири дена во неделата. Во оваа пригода беше истакнато и дека Општина Брвеница бара начин како да се вработат два наставника.

Сепак, краток период по посетата на ВПД Тетово, односно во јануари 2023 година, НПМ тимот доби информација дека образовен процес е во прекин.

Оттука и понатаму останува на сила препораката дадена минатата година дека Министерството за образование и наука, во координација со УИС, казнено-поправните и воспитно-поправните установи, да пристапат кон реализација на обврската да се обезбеди образование на секое осудено лице на казна затвор и на секое дете на коешто му е изречена воспитна мерка – упатување во воспитно-поправен дом.

Што се однесува до здравствената заштита, информациите од службените лица на Установата говорат дека во ВПД Тетово има редовно вработена медицинска сестра со работно време од 08 до 16ч, а матичен лекар доаѓа секој четврток, но и по потреба. Кога е во прашање оралното здравје на децата, Установата е опремена со стоматолошка ординација, а стоматолог доаѓа еднаш неделно. Рентген, орална хирургија и специјалистички прегледи се вршат на Клиничкиот центар во Тетово.

Кога станува збор за менталното здравје, фокус на НПМ посетата од 2021 година, беше истакнато дека децата со посериозни психички состојби ги прегледува детски

¹⁶ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), 1985. Достапно на: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (Пристапено на 22.03.2023 година)

(адолесцентен) психијатар кој доаѓа од Скопје, додека останатите, психијатар за возрасни лица кој работи на Клиниката во Тетово.

За време на посетата тимот на НПМ изврши увид и во евиденцијата што се води во делот на изречените дисциплински санкции, при што беше констатирано дека за разлика од претходната година бројот на изречените дисциплински казни е намелен, а исто така беше нотирано и дека во Решенијата за изречени дисциплински казни се наведува поука дека лицето може да го оспори решението до Управата за извршување на санкции. Сепак, во Упатство за дисциплинска одговорност од 03.11.2021 година, беше забележано дека не е дозволена жалба против Решението за изрекување дисциплинска казна од страна на директорот.

Во прилог на горенаведеното треба да се истакне дека сериозни инциденти меѓу децата не се забележуваат, ВП Домот прави напори во целост креативно и содржински да го организира денот на детето со цел престојот овде да биде целисходен и да си ја исполни целта на изречената мерка, односно стручно оспособување, развој на личната одговорност, нивно воспитување, превоспитување и правилен развој согласно Законот за правда за децата¹⁷.

При извршениот увид во службените простории, сместувачките капацитети и останатите простории, тимот на Националниот превентивен механизам не забележа сомнителни предмети со коишто би можело да се врши заплашување врз децата сместени во Установата.

При посетата на ВПД Тетово раководните и стручни лица на установата истакнаа дека за жал немаат стабилна и функционална соработка со надлежниот центар за социјална работа, како и дека Домот не е посетуван од судии за деца, обвинители или адвокати, а меѓу поголемите и позагрижувачки проблеми е постпеналната грижа бидејќи отсуството на истата повторно ги враќа децата назад во средината која била и главниот причинител за состојбата која придонела до нивно упатување во воспитно-поправна установа.

¹⁷ Закон за правда за децата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 148/2013 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 152/19 и 275/19)

ПСИХИЈАТРИСКИ УСТАНОВИИ

Во извештајната година Националниот превентивен механизам посети две психијатриски установи, и тоа Психијатриска болница – „Скопје“ и Психијатриска болница „Демир Хисар“.

Во фокус на овие две ненајавени посети беа форензичките, односно судски одделенија на болниците и начинот на постапување со лицата лишени од слобода со изречена мерка безбедност – задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа.

Психијатриските болници се средини каде што лицата кои се лекуваат се изложени на ризик од злоупотреби што би можеле да значат тортура или друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Во оваа смисла, се и забраните за ваков вид злоупотреби содржани во меѓународните документи и националната регулатива¹⁸. Ова, пак, ја наметнува потребата од континуиран мониторинг, поради што и тимот на НПМ психијатриските болници ги вбројува во листата на традиционални места коишто подлежат на редовни посети¹⁹.

¹⁸ Во оваа смисла е и Посебниот извештај на поранешниот Специјален известувач за тортура (Хуан Е. Мендес) од 2013 година: A/HRC/22/53 (во Извештајот се истакнуваат здравствените установи како места каде што постои ризик од злоупотреби што би можеле да значат тортура или друго несоодветно постапување), Европскиот комитет за превенција од тортура (КПТ) има развиено цел сет стандарди во насока на превенција од тортура во психијатриските установи, додека во националната регулатива забраната за мачење е истакната во повеќе законски текстови, како на пр. Законот за заштита на правата на пациентите (чл.32), Законот за ментално здравје (чл.20), Закон за извршување на санкциите (чл.15).

¹⁹ Тимот на НПМ последен пат Психијатриската болница ја има посетено во декември 2019 година, за што беше доставен и Посебен извештај. После оваа посета, претставници од тимот на НПМ го имаат посетено судското одделение заедно со претставници од НП коишто работат на заштита на правата на пациентите во рамки на предметното постапување, а со цел собирање податоци за општата состојба во одделението. Оваа посета се фокусираше само на Одделот за лекување на осудени лица со ментални нарушувања или т.н. судско одделение, каде што се сместени лица на коишто им е изречена мерка на безбедност - задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа.

Според стандардите на Европскиот комитет за превенција на тортура (КПТ) кадровските ресурси треба да бидат соодветни во однос на бројот, категориите на персонал (психијатри, општи лекари, медицински сестри, психолози, професионални терапевти, социјални работници итн.), искуство и обука. Недостатоците во кадровските ресурси често можат да доведат до ризични ситуации за пациентите, без оглед на добрите намери и вистинските напори на персоналот во служба²⁰.

Во оваа смисла, **од добиените информации за време на посетите на обете болници беше констатирано дека и двете болници се соочуваат со сериозен недостиг од персонал. Па така, во Психијатриска болница – „Скопје“ од вкупно систематизирани 397 работни места, пополнети се 318, додека пак во Психијатриската болница „Демир Хисар“ недостатокот од кадар се пополнува со времено ангажирање на лица и тоа 37 од вкупно 258 вработени лица.**

За илустрација ќе напоменеме дека во Психијатриска болница – „Скопје“ во 2002 година имало вкупно 442 вработени лица, во 2012 оваа бројка изнесувала 380, додека во 2022 година констатиравме значително намалување на бројот на вработени, односно 318 вработени лица, што е под неопходниот минимум за соодветно и непречено функционирање на Болницата.

Како општ заклучок за ваквата состојба во двете болници може да констатираме дека **неизвесноста од продолжувањето на работниот однос кај вработените на определено време, заедно со општиот недостиг на персонал, се ризици што може да доведат до преоптеретеност, зголем стрес и следствено до можноста за работно исцрпување, односно согорување (т.н. burnout синдром), што пак непосредно би се одразило и во постапувањето спрема пациентите.**

4.1. ЈЗУ ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „СКОПЈЕ“

Болницата е во надлежност на Министерството за здравство кое е одговорно за севкупното нејзино функционирање. Во рамки на Болницата функционираат следните оддели: Оддел за специјалитичко и супспецијалистичко – консултативна дејност и прием, Оддел за третман на соматски состојби кај лица со ментални нарушувања, Оддел за акутни состојби во психијатрија, Машки оддел за ургентна психијатрија, Женски оддел за ургентна психијатрија, Оддел за продолжено болничко лекување, рехабилитација и ресоцијализација „А“ со работна терапија, Оддел за продолжено болничко лекување, рехабилитација и ресоцијализација „Б“ со хостел, Оддел за продолжено лекување и нега „А“, Оддел за продолжено лекување и нега „Б“, Оддел за лекување на осудени лица со ментални нарушувања, Оддел за психогеријатрија, Оддел за прием, дијагностика и третман на злоупотреба и зависност од алкохол.

²⁰ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

Во Одделот за лекување на осудени лица со ментални нарушувања или т.н. судско одделение работат вкупно 20 лица, односно:

- 2 психијатри од кои еден е раководител, назначен неполни 6 месеци пред посетата,
- 1 психолог кој еден ден во неделата е ангажиран и на друго одделение,
- 1 социјален работник за којшто беше добиена информација дека е на боледување поради што го заменува соц. работник од друго одделение,
- 2 медицински сестри кои одат само прва смена (едната од нив е одделенска медицинска сестра),
- 5 медицински техничари - дневна смена од 12 часа,
- 6 болничари - дневна смена од 12 часа,
- 1 вработен во кујна,
- 2 хигиеничари.

Според добиените информации, во работните денови, односно од понеделник до петок, првата смена трае до 14 часот, после што на одделението остануваат само 1 медицински техничар и 1 болничар. Последново е во целост спротивно на препораките на меѓународните тела за превенција од тортура, коишто ја истакнуваат потребата од соодветно присуство на персонал во секое време, вклучително ноќе и за време на викенди²¹.

Недостигот од персонал е само една од причините поради која состојбата на судското одделение делува повеќе како импровизација во рамки на можностите, наспроти потребата од воспоставен систем на постапување спрема лицата коишто се упатени на ова одделение, во согласност со меѓународните и домашните правила и стандарди.

Со оглед на погоренаведеното, **тимот на НПМ препорачува зголемување на ангажираниот персонал во судското одделение, така што ќе се обезбеди соодветно присуство во секое време, вклучително и ноќно време и за викенди.** Во оваа смисла, **мора да се зголеми бројот на медицински сестри/техничари и болничари, а исто така мора да се обезбеди и соодветно стручен и на редовна основа достапен персонал што ќе обезбеди активности за психо-социјална рехабилитација, како психолози, професионални терапевти и едукатори.** Овие категории на персонал треба да се интегрираат, заедно со здравствениот персонал, во мултидисциплинарни тимови кои ќе обезбедуваат третман и грижа за пациентите. Пожелно би било на вакво одделение да работи специјалист по медицинска психологија за да придонесува со својата клиничка стручност во психолошката проценка на пациентите за кои треба да се даде предлог за преиначување на судската мерка.

²¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 30

Покрај потребата од зголемување на ангажираниот персонал во одделението, поради предизвикувачкиот карактер на работата, неопходно е тој да биде и посебно стручен²². Од суштинска важност за персоналот е да биде внимателно избран и да добие соодветна обука пред да ги преземе своите должности, како и да му се овозможи да посетува обуки за стручно оспособување и професионализација во текот на работата.

За време на посетата беше констатирано дека за медицинскиот персонал не постојат обуки од организиран тип, туку тоа се сведува на некој вид практична обука на работно место, додека пак за новопримените болничари постои само воведна обука.

Објектот каде е сместено судското одделение се наоѓа во стара, запуштена и дотраена зграда. Во објектот има три спални соби со по 6, односно 7 кревети, една со 11 кревети, додека една со 3 кревети во која беа сместени две лица. Покрај овие простории во објектот постои и соба за интезивна нега/надзор со 3 кревети. Креветите се болнички и во релативно добра состојба, повеќето опремени со соодветни душеци, постелнина и ќебиња. Во собите беше забележан стар и дотраен мебел, како и недостаток на наткасни каде пациентите би можеле да ги чуваат своите лични предмети, алишта, но и храна.

Во објектот на судското одделение беа сместени 35 машки пациенти од вкупно 64 пациенти на коишто им е изречена мерка на безбедност - задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа. Жените со изречена ваква мерка се сместени во т.н. второ женско одделение.

Во сите соби има големи-двојни дрвени прозорци кои овозможуваат доволен проток на дневна светлина, но заради дотраеноста на прозорите имаше закачено ќебиња за да не дува однадвор. Во две од просториите немаше вештачко светло на што се пожалија и самите пациенти. Вратите во повеќето спални соби беа оштетени, а бравите нефункционални.

Просториите не беа варосани, со видливо присуство на влага, додека греењето непостојано, на што се пожалија и самите пациенти.

Одделението располага со заеднички тоалет и бањи до кои пациентите имаат постојан пристап. Санитарниот јазол во тоалетите е одделен со врати со што се обезбедува приватност при користење на истиот. Една од вратите беше заклучена, а тимот на НПМ беше информиран дека клуч од вратата има само еден пациент кој лично го користи. Тоалетот и бањите воопшто не се приспособени за користење на лица со физичка попреченост, а не се приспособени ниту за потребите на повозрасните пациенти кои истакнаа дека се соочуваат со потешкотии при користење на тоалетите бидејќи се опремени само со т.н. „чучавци“.

Хигиената во тоалетот не беше на задоволително ниво, се чувствуваше интензивен смрдеа на урина и фекалии. Бањите воопшто немаат врати и не овозможуваат никаква приватност при користење на истите. Дел од санитарииите во тоалетот и бањите беа нефункционални. Во тоалетот и бањите има поставен голем бојлер, а пациентите истакнаа

²² За дел од персоналот ангажиран на судското одделение се доби впечаток дека нема доволно познавање за менталните проблеми и потешкотиите на пациентите, што во некои случаи може да се должи и на недоволното клиничко искуство за работа со ваква категорија на пациенти. Психопатолошките и евентуално хостилни тенденции и испади на пациентите не се адекватно разбрани, што упатува на потребата од почетна и континуирана интензивна обука и едукација.

дека немаат проблем со топла вода.

Во одделението има и просторија за дневен престој опремена со стар мебел, телевизор, тостер, и фрижидер заклучен со катанец. Повеќето од пациентите храната ја конзумираат во заедничката трпезарија, непосредно до просторијата за дневен престој и чајната кујна опремена со дрвени клупи, столчиња и масички.

Оттука, **тимот на НПМ истакнува дека материјалните услови во судското одделение не ги задоволуваат стандардите коишто упатуваат на потребата од создавање позитивна терапевтска средина.** Воедно, потребно е итно преземање мерки за целосно реновирање на објектот со цел подобрување на материјалните услови како за пациентите така и за вработените, во смисла на создавање соодветни работни услови.

За време на посетата тимот на НПМ констатираше дека болницата не располага со соодветни кадровски и материјални капацитети за да го организира психијатрискиот третман спрема пациентите во согласност со предвидените стандарди.

Дел од персоналот истакна дека на одделението се сместени пациенти со различни дијагнози што не обезбедува можност за солидна организација и успешен план за работа. **Болницата нема можност да понуди широк дијапазон на рехабилитативни и терапевтски активности, па во оваа смисла беше констатирано дека само мал дел од пациентите се вклучени во работна терапија (шиење, перење) или во креативни работилници.** Психодијагностика од страна на психологот се прави само при прием, но не беше добиен податок дека се прави ретестирање после определена временска дистанца за да се провери во кој правец се движи менталната состојба на пациентите, кон подобрување или влошување. Беше добиена информација дека се работи индивидуално супортивна терапија и психоедукација во мала група, но не е во поголеми група заради внимателност и намалување на ризици од евентуални инциденти.

Акцентот во постапување со пациентите е ставен на фармаколошкиот третман, но и во оваа смисла беше истакнато дека на одделението нема доволно лекарства. Нема лекови од поновата генерација, ниту пак избор на лекови за одржување ка пациенти со хронични дијагнози, а кои би овозможиле подобра стабилност на психичката состојба²³. При увидот во шкафчето каде се чуваат лекови, беа пронајдени повеќе лекови со поминат рок за што беше појаснето дека тоа се лекови од самите пациенти, па затоа се тргнати настрана и складирани тука. Лекови со поминат рок беа забележани и во една од просториите што се користи како магацинска просторија.

Кога некој од пациентите е вознемирен или постои потреба истиот да биде фиксиран, се носи на т.н. второ машко одделение каде што се врши фиксацијата. Ваквата информација беше потврдена и од самите пациенти на ова одделение.

Како сериозен проблем што беше истакнат е (не)редовноста во примањето на терапијата. Имено, за време на посетата беше констатирано дека персоналот не може да воспостави ред во примањето на терапијата од страна на пациентите.

²³ Беше истакнато дека „Нема доволно Prazine, amp. Largactil, Paliperidone, нема депо терапија, ниту Rispolet consta, само Haldol за хроничните пациенти.

Доколку пациентот одбие да прими терапија, или одлучи да пие само дел од терапијата, персоналот не е во состојба да го принуди бидејќи се соочува со закани и агресија. **Во оваа смисла беше наведено дека „се е препуштено на волјата на пациентите...“,** и дека всушност постои инверзија на улогите меѓу персоналот и пациентите, каде што последниве се тие кои ги наметнуваат условите и од коишто зависи одржување на редот во одделението. Беа добиени наводи дека персоналот се соочува со закани и напади, коишто во минатото резултирале и со нанесување на телесни повреди на болничкиот персонал. Дел од вработените истакнаа дека ни сега не се чувствуваат сигурно, безбедно и заштитено, а ваквата работна атмосфера непосредно се одразува и врз нивната волја за работа.

Беше констатирано дека дел од пациентите не се во добра психичка состојба согласно оценката на стручните лица, дел од тимот. Кај нив беше забележана присутна психотична симптоматологија (дисоцијативен мисловен ток, делузивни идеи, параноидни интерпретации и сл.), со што всушност и се потврдува информацијата дека некои пациенти не ја пијат фармакотерапијата.

Конфликтите меѓу пациентите на одделението се многу чести, во одредени случаи вербалните караници резултирале и со меѓусебни физички напади, а беа добиени наводи и за воспоставена неформална хиерархија меѓу пациентите на надредени и подредени. Ситуацијата е особено алармантна во попладневните и вечерните часови кога на одделението има присутно само еден медицински техничар и еден болничар.

Од судското одделение на Психијатриската болница – „Скопје“ нотирани се и чести бегства во времетраење од неколку часа до неколку месеци. Бегствата се заведуваат во евиденциите што се водат во одделението, заедно со забелешка дека истото е пријавено во МВР, односно во ПС Карпош, иако најчесто недостига реакција од страна на полицијата, а самите пациенти се враќаат назад во установата по извесен период.

Како главна причина за бегствата, пациентите ги посочуваат лошите услови за престој, недостатокот на организирани активности, но и неодобрувањето на терапевтски викенди. Од друга страна пак, се јавува недоволен број медицински и друг персонал, непостоење на системски организирана заштита на обезбедувањето, како и генерално слаб менаџмент. Ваквата состојба не само што ги доведува во опасност самите пациенти (неземање терапија, а со тоа и неконтролирано, непредвидливо однесување), туку ја изложува на опасност и јавен прозив здравствената установа, како и општата јавност.

Исхраната во одделението претставува дополнителен проблем. Имено, сите пациенти се пожалија на храната, оние кои можат да си дозволат, со сопствени средства си купуваат храна²⁴. Дел од пациентите истакнаа дека поради здравствената состојба и лековите што ги примаат имаат потреба од посебен режим на исхрана за што воопшто не се води грижа. Тимот на НПМ беше информиран дека неколку дена пред посетата во знак на револт сите пациенти одбивале да ја земат храната што им била поделена. На денот на посетата тимот

²⁴ За време на разговорите беше истакнато дека дел од вработените ги пуштале пациентите да одат во околните продавници само доколку им купат нешто и на нив, како на пример напoлитанки или кока-кола, што за некои од пациентите тоа го разбираат како „нормално“.

на НПМ констатираше дека на пациентите им беше поделен соодветен и добро послужен оброк, а сите пациенти истакнаа дека се работи за исклучок поради присуството на тимот на НПМ.

Еден дел од пациентите се пожалија дека не се даваат предлози од страна на установата за промена на мерката во лекување на слобода и покрај тоа што повеќе години се лекуваат во одделението. Во оваа смисла, од вработените беше истакнато дека информација за состојбата на пациентите до судовите се доставува секои 6 месеци, но одзив, реакција од нивна страна изостанува. Па така, кога станува збор за промена на мерката, најпрво се реферира на стручен состанок, а предлогот го подготвува раководителот на одделението. Ваква постапка се покренува за мал број пациенти, но судовите ретко одговараат позитивно.

Сето погоре наведено и утврдената фактичка состојба за време на посетата остава впечаток на еден целосно нефункционален систем на извршување на мерката безбедност – задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа што се извршува во судското одделение на Психијатриската болница – „Скопје“. Ваквата состојба непосредно влијае и го зголемува ризикот од злоупотреби што би можеле да значат тортура или друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Оттука, НПМ тимот препорачува:

- **спроведување вонреден, наменски надзор со цел утврдување на причините заради кои се нарушени стандардите за постапување со пациенти на кои им е изречена мерка на безбедност, задолжително психијатриско лекување и чување во психијатриска установа, како и итно преземање мерки за вработување на потребниот персонал во Психијатриската болница Скопје, но и финансиски средства за реновирање на болничките капацитети во целост.**

Дополнително, потребно е да се воведат задолжителни обуки за персоналот кој ќе биде упатен на работа во судското одделение, како и да му се овозможи да посетува курсеви за стручно оспособување и професионализација во текот на работата.

4.2. ЈЗУ ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА „ДЕМИР ХИСАР“

Психијатриската болница има вкупно 258 вработени лица, од кои 123 се мажи и 135 жени. Од нив 37 (19 мажи и 18 жени) се со договор на определено време, некои од нив веќе и по неколку години²⁵. Во оваа смисла беше истакнато дека **недостигот на персонал е само еден од предизвиците со коишто се соочува Болницата, а којшто влијае за непречено организирање и нормално функционирање**. Ова е резултат на престанок на работниот однос на повеќе лица заради пензионирање или заминување на други работни места²⁶ и немањето дозвола за нови вработувања од Министерство за здравство.

Докторите работат во 24 часовни дежурства (дежураат 2 доктори во цела болница), додека медицинските сестри/техничари и болничарите работат само на своите одделенија во смени по 12 часа, освен одделенските сестри/техничари кои работат само прва смена.

На Одделението за форензичка психијатрија и психијатриска експертиза се ангажирани 1 психијатар (едновременно и раководител на одделот), 1 психолог и 1 социјален работник (исто така ангажирани на целиот оддел), 1 одделенски мед. техничар, кој работи само прва смена, 9 мед. техничари и 3 болничари, кои работат во 12 часовни смени и 1 хигиеничар. Во работните денови одделението е екипирано со одделенскиот техничар, 1 мед. техничар и 1 болничар; или 2 други техничари кои работат прва смена во времетраење од 12 часа. Навечер во одделението има само 1 мед. техничар и 1 болничар.

Имајќи предвид дека недостигот од кадар често може да доведе до ризични ситуации за пациентите, без оглед на добрите намери и вистинските напори на персоналот во служба²⁷, **тимот на НПМ посебно го истакнува недоволното присуство на персонал во одделението, а истовремено го нотира и како состојба што е во спротивност со препораките на меѓународните тела за превенција од тортура коишто упатуваат на потребата од соодветно присуство на персонал во секое време, вклучително ноќе и за викенди**²⁸.

Недостигот на персонал во Болницата е нотирен и од страна на Европскиот комитет за превенција на тортура за време на посетата во 2019 година²⁹ и во оваа смисла се дадени соодветни препораки, за коишто тимот на НПМ констатира дека не се вложени доволно напори за нивна имплементација.

²⁵ Неизвесноста од продолжувањето на работниот однос кај овие вработени, заедно со општиот недостиг на персонал, се ризици што може да доведат до преоптереност, зголем стрес и следствено до можноста за работно исцрпување, односно согорување (т.н. burnout синдром), што пак непосредно би се одразило и во постапувањето спрема пациентите.

²⁶ Беше добиен податок дека во период од 2017 по овие основи им престанал работниот однос на околу 70 вработени.

²⁷ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

²⁸ Ibid 27, par. 30

²⁹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)“, par.131-134

Следствено, НПМ тимот препорачува Министерството за здравство да преземе итни мерки со коишто ќе се обезбедат потребните согласности за вработување во Психијатриската болница Демир Хисар.

За време на посетата беше констатирано дека **за вработените во болницата не се спроведуваат обуки од организиран тип, односно на редовна и континуирана основа.** Со оглед на ова, **НПМ препорачува да се преземат мерки за организирање на плански и редовни обуки, во коишто покрај медицинскиот ќе биде вклучен и помошниот персонал**³⁰. Посебен тренинг за нефизички техники и техники за мануелна контрола на вознемирени или насилни пациенти, како и за условите и начинот на употреба средства за фиксација е неопходно да се организира што е можно побрзо³¹.

Имајќи предвид дека надворешната стимулација и поддршка се неопходни за персоналот на психијатриските установи да не стане премногу изолиран, пожелно е да им се понудат можности за обука или пракса надвор од Болницата. Во делот на финансиите беше истакнато дека установата располага со скромна буџет, поради што и раководниот кадар е во постојана потрага по донации. **НПМ ја поздравува посветеноста на раководството во напорите да се подобрат условите во болницата, но истовремено истакнува дека е неопходно да се обезбеди соодветен сопствен буџет за да може да се реализираат неопходните подобрувања.**

На денот на посетата во Одделението за форензичка психијатрија и психијатриска експертиза беа сместени вкупно 36 пациенти, сите од машки пол, сите со изречена мерка на безбедност - задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа. Пациентите од женски пол со изречена ваква мерка се сместени во другите одделенија каде што се сместени пациенти од женски пол.

Одделението е од затворен тип, со заклучени врати и метални решетки. Од надворешната страна е поставена пристапна рампа, но внатрешноста на објектот не е прилагодена за сместување на лица со физичка попреченост.

Внатрешноста на објектот остава впечаток на запуштеност и е далеку од стандардите што предвидуваат создавање позитивна терапевтска средина која вклучува обезбедување доволен простор за живеење по пациент, како и соодветно осветлување, греење и вентилација, одржување на установата во задоволителна сочувана состојба и исполнување на условите за болничка хигиена³².

Пациентите се сместени во простории опремени со по 3, односно 4 метални кревети, стар и дотраен мебел (дрвени масички, столчиња и сл.). Повеќето кревети беа со релативно чиста постелнина, што во најголем процент пациентите си ја носат од дома, а

³⁰ Во планот е пожелно да се предвидат и обуки за заштита и јакнење на менталното здравје на вработените и справање со сопствениот стрес.

³¹ Поседувањето такви вештини ќе му овозможи на персоналот да го избере најсоодветниот одговор кога ќе биде соочен со тешки ситуации, со што значително ќе се намали ризикот од повреди на пациентите и персоналот. Неопходно е персоналот да биде запознаен со препораките на СРТ, содржани во Извештајот СРТ/Inf (2021) 8 од 11.05.2021 (конкретно параграф 145), Достапно на: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

³² Ibid 27, par.34

се пере во локалната перална. Собите располагаат со мал број на шкафчиња и наткасни, а и тие што се затечени се во дотраена состојба заради што личната гардероба пациентите ја закачуваат на шајки.

Во секоја соба до влезната врата или над креветите на пациентите висеа електрични кабли што претставува директен ризик по здравјето и животот во случај на избувнување пожар или предизвикување струен удар. Во сите соби имаше ТВ приемник во приватна сопственост на некој од пациентите, а дополнително во повеќето соби имаше решоа на кои си подготвуваат кафе/чај или јадење, како и грејни тела за кои поврзувањето со струјата делуваше многу небезбедно. Светилките во собите, исто така, беа поврзани преку продолжни кабли што дополнително ја компликува и влошува ваквата состојба и претставува директна закана за појава на несакан инцидент изложувајќи ги пациентите на дополнителен ризик.

Во просториите беше топло, но пациентите се жалеа дека прозорците не се затвораат, поради што на некои од нив имаше поставено ќебиња. Вратите од собите не се затвораа, а дел од нив немаа ниту рачки, додека на други имаше дупки настанати од удари. Хигиената во собите ја одржуваат самите пациенти, иако еднаш дневно за истата се грижи и вработено техничко лице (хигиеничар).

На Одделението има и соба за изолација, во којашто се сместуваат новопримените пациенти или оние коишто се издвојуваат за одреден период. Во ходникот има импровизиран простор именуван како „занимална“ со стари и дотраени столици, клупи и еден ТВ.

Во трпезаријата каде што се дели храната има неколку дрвени масички каде што хигената на денот на посетата не беше на завидно ниво.

На Одделението има заеднички тоалет и бањи во лоша материјална состојба со нефункционални санитарии и незадоволително ниво на хигиена.

При посетата во една од работните простории на персоналот беа пронајдени кожени ремени за фиксација за коишто беше истакнато дека не се користат, како и метален синџир со катанче за заклучување на просториите кога има агитирани (вознемирени) пациенти. Во друга пак, просторија беше забележан и цврст, дебел кабел со должина од 1 метар за што вработените немаа одговор зошто е таму, ниту која му е намената. **Имајќи предвид дека ваквите средства може да послужат за заплашување, малтретирање или друго несоодветно постапување спрема пациентите, тимот на НПМ истакна дека е потребно истите веднаш да се отстранат, а заклучувањето на собите, доколку е потребно да се врши на соодветен начин, со поправка на бравите од вратите.**

НПМ тимот посебно ја нагласува забраната за чување и користење на метални синџири на Одделението и воопшто во Болницата бидејќи беа добиени кредибилни наводи дека се користат и за врзување на вознемирени пациенти за металните кревети. Релевантноста на овие наводи добива на значење поради фактот што и за време на посетата на Европскиот комитет за превенција од тортура уште во 2019 година биле добиени вакви наводи³³.

³³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT

Заради намалување на ризикот и превенција од можно несоодветно постапување спрема пациентите, тимот на НПМ препорачува да се отстранат и во болницата да не се чуваат предмети без соодветна намена што може да послужат како средство за тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување (синџири, кабли и сл).

Општ заклучок во однос на материјалните услови на Одделението за форензичка психијатрија и психијатриска експертиза е дека **целиот објект не е редовно и доволно одржуван, поради што и се наоѓа во незадоволителна состојба. Хигиената не се одржува на соодветно ниво и не ги исполнува болничките хигиенски барања.**

Ова упатува на **потребата од преземање итни мерки за целосно реновирање на објектот.**

Од извршениот увид во документацијата што се води за пациентите, беше констатирано дека истата се води соодветно, односно хронолошки и детално. Досиејата на пациентите се комплетни, уредни и со средени документи селектирани во 3 посебни групи: - психијатриска документација (психијатриска историја на болеста со анамнеза и статус при прием, посебен документ при прием со наведени службени лица кои го придружуваат пациентот; надополнети со редовни месечни декурзуси за следење на состојбата на пациентот; наод од психолог и редовни психолошки белешки на секои 6 месеци; наод од социјален работник и редовни белешки од истиот) - медицинска документација (терапевтски листи и наоди од други медицински специјалности), - судска документација (писма доставувани до судовите со известување за состојбата секои 6 месеци, поединечно и групно, како и известување до судовите за терапевтски викенд и одговори на истите). На одделението има и рапортна книга каде што се заведува примопредавањето на смена, заедно со преземените активности во текот на смената.

Условите за третман и лекување се скромни, а персоналот се обидува креативно да ги анимира пациентите организирајќи квизови и друг вид интерактивни активности. Дел од пациентите се со редовни активности на одд. за раб. терапија и рехабилитација на кое одат во придружба на работните терапевти.

Одделението е релативно добро снабдено со лекаства за третман на пациентите во согласност со новите достигнувања во психијатријата (лекови од понова генерација), вклучително и со лекот Risperidone кој се користи во терапија на одржување кај хроничните пациенти со психотични растројства. Оние пациенти кои се лечат од зависности примаат супституциона терапија (метадон) која се требува секој ден од аптеката.

Во случаите кога пациент не ја пие или ја крие ординираната терапија, истата се толчи и преку храна му се дава на пациентот или времено се заменува со ампуларна терапија. Доколку продолжат тешкотиите во редовното примање на терапијата, се формира конзилиум од 3 психијатри кои го разгледуваат случајот и откако ќе ги утврдат причините предлагаат следни мерки³⁴.

from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8) “, page 9. Достапно на: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

³⁴ Како една од можните мерки кај пациенти кои подолго време одбиваат или манипулираат и не ја пијат терапијата, а при тоа се во стабилна психичка состојба е и – Предлог за промена на мерката и враќање

Во ситуации на изразена агресивност или загрозувачко однесување по себе или кон другите, пациентот се изолира во соба за изолација (во траење од неколку часа до неколку денови). Во оваа смисла, беа добиени наводи дека при интервенциите болничкиот персонал понекогаш употребувал и прекумерна сила, „удари и тупаници“.

Официјално, механичка фиксација врз пациентите не се применува, а во оние ретки случаи кога тоа се прави, истата е во согласност со постоечкиот проткол за што се води посебна евиденција. Сепак, покрај официјалните, тимот на НПМ доби кредибилни наводи информации за врзување на агресивните пациенти со синџири за кревет во собата за изолација. Врзувањето траело и по неколку часа, а во некои ситуации на пациентите им се ставале инјекции „Prazine“.

Наводите за вакво постапување би можеле да се подведат под поимот на нечовечко и понижувачко постапување, а со цел превенција на истото или слично вакво постапување, тимот на НПМ препорачува доследно почитување на препораките на Европскиот комитет за превенција на тортура упатени при нивната посета на Болницата во 2019 година³⁵.

За време на посетата беа добиени поплаки за квалитетот на храната, поради што и некои од пациентите наведоа дека сами си ја набавуваат или им ја праќаат нивни блиски.

Во оваа смисла, **тимот на НПМ препорачува Болницата да води сметка храната за пациентите да ја содржи неопходната нутритивна вредност утврдена од стручно лице во рамки на подготвено неделно/месечно мени, а исто така да се внимава и на начинот на којшто се подготвува и им се служи на пациентите.**

Терапевтските отсуства се одобруваат на оние пациенти кои се во стабилна состојба и кои ги исполнуваат условите.

Бегствата на пациенти од Болницата се реткост, спроводите и превозот на пациенти надвор од установата се врши со службено возило и во придружба на лице од персоналот или обезбедувањето.

За време на посетата беше истакнато дека раководниот кадар одржува редовни состаноци со персоналот, а в.д. директорката спроведува редовни визити.

Тимот на НПМ ја поздравува вака воспоставената пракса, имајќи ја предвид можноста пациентите директно и непосредно да се пожалат кај раководителот на установата во случај на евентуално несоодветно постапување кон нив. Во оваа

на лицето во затворски услови доколку се утврди дека е состојбата на пациентот стабилна и без терапија, со што и потребата од болничко лекување завршена. За ова беше истакнато дека постојат јасни процедури – Разгледување на случајот на стручен, па на судско психијатриски колегиум кој потоа го изготвува предлогот. Беше истакнато и дека судот во Прилеп е поажуран и реагира во првите 2-3 дена со промена на мерка, но не и судот во Битола кој постапката ја развлекува, постапува непрофесионално и дозволувајќи информацијата да се прошири поради што следат закани од пациентите.

³⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)“, page 88 Достапно на: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

смила, тимот на НПМ ја истакнува потребата секоја поплака за несоодветно постапување да биде соодветно документирана и проследена до официјалните органи за спроведување внатрешна контрола и истраги.

Оттука, НПМ тимот препорачува:

- **обезбедување согласности за вработување стручен кадар, како и реновирање на болничките капацитети во целост.**

Дополнително, како за Психијатриската болница „Скопје“, така и за Психијатриската болница „Демир Хисар“ **е потребно воведување задолжителни обуки за персоналот кој ќе биде упатен на работа во судското одделение, како и да му се овозможи да посетува курсеви за стручно оспособување и професионализација во текот на работата.**

ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ

Во текот на 2022 година, тимот на НПМ спроведе 9 посети во полициски станици од општа надлежност (ПС ОН) коишто се во склоп на Секторите за внатрешни работи (СВР) Скопје, Битола и Тетово. Сите посети беа реализирани без претходна најава.

На подрачјето на СВР Скопје беа посетени полициските станици од општа надлежност Ѓорче Петров, Чаир, Гази Баба, Кисела Вода, Центар и Карпош. Од овие 6 посети, посетите во последно наведените 4 полициски станици беа спроведени на 30.12.2022 година во ноќните часови, односно после полноќ.

На подрачјето на останатите сектори за внатрешни работи беа посетени полициските станици од општа надлежност Гостивар, Битола и Прилеп. Посетите во ПС ОН Битола и Прилеп следеа после посетата во Затворот Битола, каде што претставниците од тимот на НПМ го испитуваа постапувањето со притворените лица коишто претходно биле приведени, односно лишени од слобода и задржани во некоја од овие две полициски станици.

5.1. ПС ОН ЃОРЧЕ ПЕТРОВ

Посетата на ПС ОН Ѓорче Петров беше спроведена на 28 јули 2022 година, и е трета посета од страна на тимот на НПМ, после нејзиното префрлување кон крајот на 2017 година во нов објект, на локацијата каде што се наоѓа и денес.

Подрачјето на коешто се протега надлежноста на ПС ОН Ѓорче Петров е во територијалните рамки на општината Ѓорче Петров³⁶, а во склоп на ПС ОН Ѓорче Петров е

³⁶ На подрачјето на општина Ѓорче Петров живеат 38.399 жители, според податоците Државниот завод за статистика, Достапни на: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

и Полициското одделение (ПО) во Сарај, коешто е надлежно за подрачјето на истоимената општина.

За разлика од претходно спроведената посета во оваа полициска станица, овој пат беше констатирано мало зголемување на бројот на униформирани полициски службеници (УПС) за 15% во однос на податоците добиени од посетата спроведена во 2018³⁷. Сепак, бројот на вработени УПС е помал од оној што е предвиден во систематизацијата на работни места, а истовремено е и под европскиот просек којшто упатува на сооднос од 318 полициски службеници на 100.000 жители³⁸.

Од извршениот увид во прегледот за реализирани обуки за 2022 год. е констатирано дека повеќето УПС посетувале обуки за ракување со оружје, како и за одржување на јавниот ред и мир преку редовно полициско работење на јавни собири и спортски натпревари согласно СОП, организирани од СВР Скопје, а во организација на Програмата за развој на ОН (УНДП) повеќе полициски службеници посетувале обуки за прибирање, споделување и анализа на информации, како и обуки за категоризација на оружјето, експлозивите, работење во заедницата и полициско работење водено од разузнавање.

Тимот на НПМ позитивно го оценува фактот што полициските службеници од ПС ОН Ѓорче Петров се активно вклучени во обуки и тренинзи коишто придонесуваат кон намалување на ризикот од несоодветно постапување при извршувањето на полициските овластувања. Сепак, **како и во повеќе други полициски станици и во оваа полициска станица полициски службеници се префрлуваат на позиции и извршуваат работни задачи за коишто претходно немале работно искуство во таа област, без притоа да поминат обуки што се однесуваат на спецификите на работните обврски што треба да ги извршуваат.**

Во однос на материјалните услови, тимот на НПМ констатираше дека не се преземени никакви активности од страна на Министерството за внатрешни работи (МВР) во насока на реализација на упатените препораки од претходните извештаи поврзани со потребата од подобрување на материјалните услови.

Тимот на НПМ изразува загриженост, поради тоа што при изградбата и опремување на Полициската станица, како и пред пуштањето во употреба на објектот не се водело доволно сметка да бидат целосно испочитувани нормативите и пропишаните стандарди од страна на МВР. Во оваа смисла, може да се истакне фактот што и после 4 години од пуштањето во употреба, просториите за задржување не се употребуваат согласно намената. Овие простории се користат во исклучители ситуации за краткотрајно задржување на приведените и лицата лишени од слобода, односно не повеќе од 6 часа. Кога има потреба од подолго задржување, лицата остануваат во овие простории до моментот на нивно префрлување во некоја од полициските станици каде што се врши задржување. Просториите се опремени со камери за видео надзор, а кога во нив има задржани лица, надзор врши и полициски службеник.

³⁷ Земено предвид дека бројноста на униформирани и други стручни лица во полициските станици е информација од доверлив карактер којашто би можела да предизвика евентуален безбедносен ризик, разликата во бројноста на кадарот е изразена процентуално.

³⁸ Податоците се преземени од Eurostat, Достапни на <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190104-1> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

Просториите за задржување се опремени со прицврстени кревети, како и со душеци и постелнина (кебиња и перници), што не беа многу чисти. За време на посетата беше констатиран висок процент на влажност, што го потврдија и трагите од влага по сидовите во подрумските простории, вклучително и во просториите за задржување и просториите за разговори. За ваквата состојба се говори и во испратените проблемски информации до МВР од страна на раководниот кадар во Полициската станица.

Просторијата за разговори се наоѓа исто во подрумскиот дел, непосредно до просториите за задржување. Во неа има функционален видео надзор, а покрај забелешките во однос на влагата, тимот на НПМ препорача поуките со правата на приведените, лишените од слобода и задржани лица да бидат видно истакнати.

ПС ОН Ѓорче Петров не располага со посебни простории соодветни за разговор со деца, поради што и разговорите со нив се вршат во службената канцеларија на инспекторите која не е прилагодена за оваа намена, ниту пак соодветна за разговори со деца.

За време на посетата беше констатирано дека канцеларијата за издавање на лични документи (лични карти, возачки дозволи, патни исправи), т.н. „Кабина ДЗ“, сè уште не е преместена и се наоѓа во непосредна близина на просторијата на сменоводителот и другите службени канцеларии. Во оваа смисла, во претходните извештаи беше истакнато дека ваквата поставеност на канцеларијата доведува до ситуации, приведените, односно лицата лишени од слобода коишто се спроведуваат до канцеларијата на сменоводителите непотребно да бидат изложени на погледи на трети лица, како и дека постои ризик од компликации при спровод, особено кога станува збор за постапување со агресивни лица врз коишто е потребно да се применат одредени средства за присилба, каде не е исклучена можноста од загрозување на безбедноста на трети лица. За ваквата состојба упатени се проблемски информации до МВР, но до моментот на НПМ посетата не е преземено ништо.

На влезот на Полициската станица подолг временски период надворешниот лифт е нефункционален, а пристапна рампа воопшто нема. Во оваа смисла, и пристапот до внатрешноста на полициската станица на повиканите и на сите други лица со попреченост им е фактички оневозможен. Тоалетите во Полициската станица не се приспособени на потребите на лицата со попреченост, а исто така не се лесно пристапни ниту останатите простории (како на пр. просторијата за разговори којашто се наоѓа во сутеренскиот, односно подрумскиот дел од станицата).

Службените лица во Полициската станица со коишто беше разговарано истакнаа дека лицата секогаш се поучуваат за причините поради коишто се повикани, приведени или лишени од слобода и се поучуваат за нивните права (да повикаат адвокат, да побараат лекарска помош, да известат трето лице ...).

Кога има потреба од нивно задржување, поуките им ги дава сменоводителот којшто и го изготвува решението за задржување. Со оглед на фактот што во Полициската станица не се врши задржување, лицата со пропратната документација (Записникот за задржување и останатата документација) се препраќаат во др. полициска станица, најчесто ПС ОН Кисела Вода или Гази Баба.

Кај сменоводителот имаше испечатени поуки за првата на повеќе јазици, како и листа на дежурни адвокати. Тимот на НПМ не стекна впечаток дека на лицата коишто се лишени од слобода и задржани им се укажува дека во согласност со законот (ЗКП), трошоците за

дежурните адвокати треба да се на товар на државниот буџет.

Кога станува збор за правото на адвокат кога се во прашање деца, беше истакнато дека во поголем број случаи родителите на децата наоѓаат сами адвокати, а кога не можат, адвокати се повикуваат од страна на службените лица (најчесто се повикуваат неколку исти адвокати кои прифаќаат да дојдат). Проблемот со наплатата на трошоци дополнително ја отежнува ситуацијата, па беше кажано дека имало ситуации кога и самите полициски службеници можеле да слушнат како се „пазарат“ адвокатите со родителите околу надоместокот за присуството во полициската станица.

Во однос на правото на лекарска помош, било да е по барање на лицето лишено од слобода или по оценка на полицискиот службеник, се повикуваат лекари од Итната медицинска помош. Прегледите најчесто се вршат во присуство на полициски службеници, затоа што лекарите тоа го барале.

Во однос на правото на лицата да известат трето лице за нивното задржување беше истакнато дека во најголемиот број на случаи на лицата им се дозволува тоа да го направат од своите мобилни телефони.

Од извршениот увид во регистрите што се водат за приведените, односно лицата лишени од слобода и задржани лица, тимот на НПМ констатираше дека истите се водат хронолошки, јасно, читко и разбирливо. Од регистрите и индивидуалните досиеја може да се следи текот на настаните во постапувањето со лицата, а исто така може да се утврдат и податоци за обемот во којшто лицата спроведени во полициската станица ги користеле своите права.

До денот на посетата, во регистарот за лица лишени од слобода и задржани за 2022 година, беа регистрирани вкупно 105 случаи, од нив 64 биле задржани, од кои 63 лица биле лишени од слобода и задржани, а 1 лице било приведено и задржано. Од задржаните лица, 63 лица биле мажи, една жена, како и едно дете од машки пол. Во три случаи, кога имало задржано лице бил повикан лекар. Од задржаните лица (коишто се префрлуваат во други полициски станици) 7 лица контактирале со адвокат или процентуално изразено - 10%. Во 2020 година, за време на посетата беше констатирано дека од задржаните 16 лица, 3 лица повикале адвокат, или процентуално изразено – 16%³⁹.

Гледано во проценти, произлегува дека има намалување и на така малата заинтересираност на задржаните лица да го искористат правото на адвокат, односно да контактираат со адвокат за време на нивното задржување во полициска станица.

Од останатите 40 лица коишто биле лишени од слобода, но потоа не биле задржани, 3 биле од женски пол, а 5 биле деца. Од овие лица само 3 одлучиле да контактираат со адвокат. Во 2020 година, пак, од вкупно 225 лица лишени од слобода, адвокат побарале само 9 лица.

Во ниту еден од случаите кога биле лишени од слобода или задржани деца нема податок дека бил контактиран адвокат. Во 3 случаи кога деца биле лишени од слобода повикани се родители, во 1 случај поради достапност на родителите е повикано

³⁹ Оваа бројка се однесува на период јан.-септ. 2020, а мора да се има предвид фактот дека малиот број на задржувања во 2020 година се должи и на бројните забрани и ограничувања за движења кои беа на сила поради кризата предизвикана од корона вирусот.

службено лице од Центарот за социјални работи, а во останатите два случаи на лишување од слобода и задржување, нема податоци дека бил повикан родител или лице од ЦСР (во двата случаи се работи за лишување од слобода, односно задржување, кои траеле околу 2 часа).

Од увидот во Регистарот за приведени лица беше констатирано дека до денот на посетата биле приведени вкупно 45 лица, од кои едно дете. Ниту едно од приведените лица не го искористиле правото да контактираат со адвокат, а во три случаи бил повикан лекар. Во согласност со податоците во Регистарот, во три случаи приведените лица го искористеле правото да известат трето лице за нивното приведување.

Од увидот во Регистарот за употреба на средства за присилба беше констатирано дека во истиот има заведено 4 случаи на употреба на средства за присилба и во сите 4 случаи се работи за физичка сила и средства за врзување. Во согласност со податоците содржани во Регистарот во ниту еден од случаите на употреба на средства за присилба не настанале последици и за сите случаи се изготвени посебни извештаи за употреба на средства за присилба. Во три случаи оценката за употребата на средства за присилба е оценета како оправдана, а во последниот случај на употреба на средства за присилба е наведено дека постапката за оценка е во тек.

5.2. ПС ОН ЧАИР

Посетата на ПС ОН Чаир беше спроведена на 11 август 2022 година, и е петта посета од страна на тимот на НПМ, откако во 2011 година Полициската станица беше посетена за првпат⁴⁰. **За време посетата беше констатирано дека воопшто не се исполнети препораките дадени во 2016 година заради што Полициската станица не располага со услови за нормално функционирање и работење на полициските службеници.**

Во споредба со податоците за бројот на вработени УПС во ПС ОН Чаир од 2016 година може да се констатира дека има значително зголемување на бројот на полициски службеници што е единствената исполнета препорака содржана во Посебниот извештај по извршената посета таа година. Сепак, според раководниот кадар на Полициската станица, иако е зголемен бројот на полициски службеници, истиот не е доволен и е помал од предвидениот во систематизацијата за работни места. Дополнителен предизвик претставува фактот што вкупниот број на полициски службеници скоро никогаш не се случило да е на располагање во целост. Последново се должи на службени отсуства, упатување на полициски службеници на вршење работни задачи во други организациски

⁴⁰ Последните две посети беа спроведени во 2016 и 2020 година. Посетата во 2016 година беше извршена заради целосно утврдување на материјалните услови и постапувањето спрема приведените, односно лишените од слобода или задржани лица, додека посетата во 2020 година беше извршена како дел од низата тематски посети што тимот на НПМ ги изврши на подрачјето на Секторот за внатрешни работи (СВР) Скопје, а со цел утврдување на можноста за пристап и користење на правото на адвокат во полициските станици.

единици во рамки на МВР, како и поради боледувања или користење годишни одмори.

Од спроведените разговори со службените лица се констатира дека во текот на 2022 година УПС на ПС ОН Чаир не учествувале на ниедна обука иако имаат исклучително голема потреба од нив. Според раководниот кадар редовно се прави план согласно потребите за обуки и во оваа смисла било побарано од МВР да се организираат, но досега не им било позитивно одговорено на таквите барања.

Особено загрижува информацијата дека при префрлување или упатување службеници на други работни позиции или при вработување на нови лица, воопшто не се организираат обуки заради остручување и запознавање на лицата со новата материја за конкретната позиција, па така истите се принудени индивидуално да се снаоѓаат или да бидат подучувани од своите постари колеги, што може лесно да доведе до импровизација при вршење на работните задачи и несоодветно постапување. Ова, особено кога станува збор за постапување со ранливи категории граѓани, на пример деца, но и жртви на семејно, односно родово базирано насилство.

Во однос на материјалните услови беше констатирано дека ПС ОН Чаир сè уште се наоѓа во стара и дотраена барака изградена во далечната 1964/65 година со приземен и подрумски дел. Просториите се во многу лоша состојба со големи оштетувања на сидовите, таванот и подот. Дел од таванот е во толку лоша состојба што се добива впечаток дека во секој момент ќе се сруши. Постојано има одрони што претставуваат реален и дополнителен безбедносен ризик по животот на вработените, но и лицата што доаѓаат во полициската станица.

Состојбата со материјалните услови може да се оцени и како полоша од претходно затекнатата, земено предвид дека видливо се забележува целосно пропаѓање на објектот, непостоење соодветни работни услови за службениците во него, а две простории кои се делумно реновирани се реновирани со сопствени средства на вработените.

На влезот од бараката и понатаму отсуствува пристапна рампа за лица со попреченост, што го доведува под прашање пристапот на оваа категорија граѓани до станицата.

Оваа полициска станица воопшто не располага со простории за задржување, поради што задржување во оваа Полициска станица и не се врши. Освен што нема простории за задржување, оваа полициска станица не располага ниту со посебни простории за остварување разговори со повикани, приведени или лица лишени од слобода. Полициската станица нема ниту функционален видео-надзор.

Во просторијата на сменоводителот, којашто е една од реновираните, лицата кои се спроведени се поучуваат за нивните права, додека разговорите со нив се обавуваат во просториите на другите полициски службеници. **ПС ОН Чаир не располага ниту со посебни простории за разговори со деца, поради што и разговорите со нив се вршат во службената канцеларија на инспекторите за деца (каде што работат вкупно 7).** Просторијата се наоѓа во сутеренот од објектот и е релативно мала по квадратура опремена со две бироа, еден компјутер и ормари. Оваа просторија не отстапува од претходно кажаното во однос на исклучително лошите материјални услови. Видлива беше влага, сидови чија надворешност се лупи, тавани во распаѓање, а и севкупниот

инвентар е во лоша состојба.

Кога се јавува потреба од задржување, во полициската станица лицата се задржуваат максимум до 6 часа и тоа во службените простории на полициските службеници каде воедно и се остваруваат разговорите, а потоа се спроведуваат во други полициски станици и тоа во ПС Гази Баба и ПС Кисела Вода.

Тимот на НПМ изразува загриженост поради затекнатата состојба и игнорирањето на претходно дадените препораки, па и во оваа пригода ги повторува дадените препораки, односно рушење на постоечкиот објект, дислокација на станицата и определување нова локација соодветна на стандардите (моменталната се наоѓа во густо населен дел од општината, тесно опкружена со станбени објекти за индивидуално домување што е несоодветно за локација на полициска станица бидејќи лесно може да биде изложена и на безбедносни ризици).

Во Регистарот за лица лишени од слобода и задржани лица за 2022 година, до денот на посетата беа регистрирани вкупно 114 случаи. Од нив 58 лица биле лишени од слобода, а 56 лишени од слобода и задржани. Од вкупно 114 случаи само во два наврати бил повикан лекар.

Од 56 задржани лица само 2 биле деца, а од вкупната бројка само шест возрасни лица и едно дете контактирале со адвокат, односно 12.5%. Во 2020 година за време на посетата беше констатирано дека од 37 задржани лица само едно лице повикал адвокат. Гледано процентуално произлегува дека има зголемување на заинтересираноста и на задржаните лица и на лицата лишени од слобода да го искористат правото на адвокат, односно да контактираат со адвокат за време на нивното задржување во полициската станица. Но, споредбено со други поразвиени држави, повторно е мал бројот на лица коишто се одлучуваат да контактираат со адвокат додека се задржани во полициска станица. Констатираните состојби упатуваат на фактот дека причините за тоа се најразлични и меѓусебно поврзани, поради што е потребен холистички пристап што вклучува преземање на активности од најразлична природа (административни, легислативни и сл.).

5.3. ПС ОН ГОСТИВАР

Посетата во ПС ОН Гостивар тимот на НПМ ја реализираше на 22 септември 2022 год., односно после 3 години од претходно спроведената посета во 2019 год. Полициската станица е во склоп на Одделението за внатрешни работи (ОВР) Гостивар при Секторот за внатрешни работи – Тетово (СВР Тетово), а во рамки на Полициската станица функционираат и четири подрачни полициски одделенија (ПО): Чегране, Галате, Маврово и Ростуше.

Месната надлежност за вршење на полициски работи го опфаќа подрачјето на општините Гостивар, Врапчиште, Маврово и Ростуше, а според последно извршениот попис во 2021 година, вкупното резидентно население на ова подрачје е 84.654 жители, што е значителен пад на бројот на населението согласно Пописот од 2001 година кога

ова подрачје броело 120.000 жители⁴¹. За разлика од претходно спроведената посета во 2019 година, беше констатирано значително намалување на бројот на вработени УПС, во којашто смисла и беше истакнато дека за недостигот од персонал од страна на раководството на Полициската станица е реагирано повеќепати во СВР Тетово, од каде што не биле преземени никакви мерки за подобрување на состојбата.

Во извештајот по спроведената посета во 2019 година, нотиравме дека во ПС ОН Гостивар се организираат обуки согласно план и програма којашто се доставува до СВР Тетово. **При посетата во 2022 година беше добиена информација дека во последните години обуки скоро и да нема.**

Во однос на материјалните услови, тимот на НПМ како особено загрижувачка ја истакнува затекнатата состојба во посебниот објект каде што се наоѓаат просториите наменети за спроведување разговори со деца, а кои до моментот на оваа посета беа посочувани како позитивен пример во земјата. Врз основа на спроведениот увид беше констатирана општа запуштеност и значителна оштетеност на објектот, односно длабоко навлезена влага во сидовите, мирис на мувла и општо пропаѓање на зградата.

Во просторијата на сменоводителот, на основата од три споени метални столчиња беше забележано дека има прицврстено метални окови кои би можеле да се користат за врзување и фиксирање на лицата. **Врзувањето на лица и нивно фиксирање за метални столчиња во просторијата на сменоводителот заради доведување во состојба на послушност или поради која било друга причина, би можело да доведе до ситуација што би се подвела под поимот на тортура или друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, поради што беше препорачано да не се врши врзување на лица со лисици за фиксирани објекти, како и да се отстранат металните окови што се прицврстени за столчињата за да се избегне можноста за нешто такво. Истовремено, тимот на НПМ препорача да се инсталира видео-мониторинг и во просторијата на сменоводителите, имајќи предвид дека истата се користи за разговори со повикани, приведени, лица лишени од слобода и задржани.**

Полициската станица располага со посебно опремени простории за спроведување разговори и препознавање, односно 2 простории за распит и разговор со лица лишени од слобода кои се наоѓаат во посебна зграда во кругот на Полициската станица, непосредно до просториите за задржување, а една од овие простории е намената и како канцеларија за идентификација. Во просториите има поставено видео-надзор, којшто беше функционален на денот на посетата. Сепак, овие простории не се користат наводно, поради тоа што компјутерското поврзување со централниот систем сè уште не било комплетирано/завршено. Во оваа смисла, беше истакнато дека разговорите со приведените, односно лицата лишени од слобода се вршат во канцелариите на инспекторите, како и во просториите за „развод“ и состаноци, а при увидот не беа забележани средства, ниту останати сомнителни предмети со коишто би можело да се врши заплашување на приведените, односно лицата лишени од слобода и задржани лица. Од затекнатата состојба во овие простории видно е дека

⁴¹ Податоците се преземени од Државниот завод за статистика, Достапни на: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

истите не биле користени за тоа што се предвидени, па во нив беа затечени разни зафрлени материјали, хартии, кутии со опрема (неонски светла, клима уред, конзерви), поради што беше препорачано просториите за распит и разговор да бидат ставени во употреба што поскоро, со приспособени технички услови и целосно функционален компјутерски систем.

Полициската станица располага со две простории за задржување, од кои едната е за индивидуално задржување, додека втората е со капацитет за истовремено задржување на две лица. Иако во претходниот извештај е констатирано дека овие простории имаат функционален систем за повикување, при оваа посета се нотира нивна нефункционалност, во едната просторија воопшто немаше таков уред (се гледаа само кабли), додека во другата просторија истиот не функционираше. За време на посетата бевме информирани дека ваквата состојба се должи на неспроведување, односно нереализирање на тендерот за набавка на таков вид опрема. Сепак, беше истакнато дека кога во просториите има задржани лица, состојбата постојано се следи преку видео надзор, па во случај на потреба навремено се реагира.

Во состав на објектот за задржување на лицата лишени од слобода има посебни санитарни јазли за задржаните лица во коишто хигиената беше на релативно задоволително ниво. Претходно дадената препорака од страна на НПМ тимот, во однос на огледалото е имплементирана, па така потенцијалната опасност во случај на намерно или ненамерно кршење на огледалото и нанесување евентуални повреди на себе или на друго лице, сега е отстранета.

Тимот на НПМ, изврши увид и во старите притворски простории сместени во подрумскиот дел од полициската станица, како и во просторијата којашто порано се користела за задржување на лица на приземјето од станицата. Од извршениот увид не беа забележани знаци кои би упатувале дека во истите било вршено задржување на лица. Просториите беа запуштени, заклучени со катанци, а во нив беше расфрлана архивска документација.

На влезот на Полициската станица има поставено сандаче за пофалби и поплаки, а исто така има поставено и сандаче за претставки до Секторот за внатрешни работи. На самиот влез, во ходникот имаше истакнато постер со поука за правата на лицата лишени од слобода, приведените и задржаните лица, како и на лицата жртви (на три јазици), Кодексот на полициска етика, а исто така кај управните служби имаше и постери со информации за правата на лицата баратели на азил. Сепак, во просторијата на сменоводителот не беше истакнат постер со поука за правата на лицата лишени од слобода, приведените и задржаните лица, а вакви постери со поуки немаше истакнато ниту во канцелариите на инспекторите каде и најчесто се извршуваат разговорите со овие лица.

Службените лица во полициската станица со коишто беше разговарано истакнаа дека лицата секогаш се поучуваат за причините поради коишто се повикани, приведени или лишени од слобода и се поучуваат за нивните права (да повикаат адвокат, да побараат лекарска помош, да известат трето лице). Сменоводителот имаше и листа на адвокати со телефонски броеви со цел овозможување на правото на адвокат на лицата лишени од слобода. Во однос на правото на лекарска помош, во случаите кога има потреба за тоа, било да е по барање на лицето лишено од слобода или по оценка на полицискиот службеник, се повикуваат лекари од Итната медицинска помош. Кога станува збор за правото на лицата да известат трето лице за нивното задржување, беше истакнато дека

ова право се почитува во целост и во зависност од ситуацијата им се остава на задржаните лица сами да го сторат тоа или пак тоа да го направат службени лица по добиен контакт од задржаното лице.

Полициската станица нема посебен буџет за храна на лицата лишени од слобода, од разговорот со службените лица беше кажано дека во случај на потреба сами, од личниот буџет ги покриваат потребите на задржаното лице.

Во однос на комуникацијата со задржаните лица, беше истакнато дека досега службените лица се немаат соочено со некој посериозен проблем поради фактот што вработените службеници се од различни националности коишто зборуваат повеќе јазици. Во оваа смисла, беше истакнато дека во случаите кога службеното лице што постапува на конкретен предмет или одредена проблематика не го зборува или разбира јазикот на лицето со коешто треба да изврши разговор, како преведувач се повикува некој од колегите што го зборува тој јазик.

Во текот на разговорите тимот на НПМ дојде до информација дека за случај кога бил потребен превод од/на арапски јазик, бил повикан околниот оца кој послужил како преведувач. Ова не смее да стане пракса бидејќи станува збор за импровизација, а не професионален и стандарден однос пропишан со јасни процедури и правила.

Во оваа смисла, беше јасно истакната потребата Министерството за внатрешни работи да предвиди и пропише јасни насоки што ќе ја воедначат праксата на постапување на полициските службеници во случаите кога треба да комуницираат или да ги поучат повиканите, приведените, лицата лишени од слобода и задржаните лица за нивните права кога не зборуваат некој од официјалните јазици.

Во Регистарот за лица лишени од слобода и задржани лица што се води за 2022 година, до денот на посетата имаше заведено вкупно 313 случаи. Задржани биле 185 лица, а 128 лица биле лишени од слобода без да бидат задржани. Од вкупниот број на заведени случаи во овој Регистар, 54 лица повикале адвокат, од кои во 10 случаи бил повикан адвокат од страна на лица лишени од слобода коишто потоа не биле задржани. Процентуално изразено произлегува дека 23,7% од лицата коишто биле задржани повикале адвокат, а од лицата кои само биле лишени од слобода, 7,8%. Лекарска помош била укажана во 31 случај. Во овој регистар во неколку од графите за одредени задржувања во однос на податоците што се однесуваат за тоа дали лицето побарало адвокат или му е потребна лекарска помош беа непополнети. Сепак, информации во однос на овие прашања може да се добијат преку увид во индивидуалните досиеја.

Од увидот во Регистарот за приведени лица беше констатирано дека до денот на посетата биле приведени вкупно 228 лица, од кои 31 биле задржани. Адвокат побарало само едно лице и тоа од оние што биле задржани. Лекарска помош им била укажана на 12 лица, од кои во 10 случаи на оние приведени лица што биле потоа задржани.

Во однос на водењето на индивидуалните досиеја беше констатирано дека во неколку случаи дел од информациите содржани во индивидуалните досиеја не беа заведени во соодветните регистри, а како особен пропуст се нотира фактот што во повеќе записници за задржување на лица, не беа внесени податоци во однос на времето, службените лица коишто разговарале со задржаните лица, како и просториите во коишто се вршеле разговорите.

Имено, тимот на НПМ од извршениот увид во повеќе индивидуални досиеја каде што лицата биле задржани скоро по 24 часа (дел од нив подоцна спроведени пред судија на претходна постапка и некои од нив ослободени), нотираше дека не се заведени податоците каде, кој и кога разговарал со овие лица за време на задржувањето, иако доби информации дека за времетраење на задржувањето, биле остарени разговори со нив од страна на инспекторите и тоа во нивните канцеларии.

Тимот на НПМ инсистира на правилно заведување/евидентирање на овие податоци, имајќи предвид дека свеста кај службените лица за фактот дека секое постапување ќе биде соодветно нотирано и документирано, непосредно влијае на обврската што ја имаат за доследно почитување на забраната од тортура или каков било друг облик на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување. Соодветно документирање на постапувањето спрема лицата лишени од слобода, приведени и задржани во полициските станици придонесува и до правилно утврдување на индивидуалната одговорност при евентуално постоење случаи на тортура или друг вид несоодветно постапување спрема овие лица.

Од извршениот увид во индивидуалните досиеја и податоците содржани во документите коишто се однесуваат на постапувањето со приведените и лицата лишени од слобода, тимот на НПМ може да констатира дека се води сметка за почитување на правилата коишто налагаат претресите врз лицата да ги вршат службени лица од ист пол.

Тимот на НПМ доби информации дека при одземање на мобилните телефони на лицата пред нивното задржување, не се дава секогаш посебна потврда за привремено одземени предмети, како и тоа дека нема посебно определено место или начин за чување на мобилните телефони, поради што и истите најчесто се чуваат кај сменоводителот. **Имајќи ја предвид можноста од неовластен пристап до податоците содржани во мобилните телефони на задржаните лица и последователно несоодветно постапување спрема задржаното лице, тимот на НПМ препорачува одземањето на мобилните телефони да се врши на начин што мобилниот телефон, во присуство на задржаното лице од коешто се одзема, ќе се стави во посебна обвивка (плик или слично) што ќе биде соодветно запечатена, односно пломбирана, така што нема да може да се пристапи до телефонот без видливо оштетување на обвивката. Отворањето на обвивката треба да се врши исклучиво во присуство и со дозвола на задржаното лице или по налог на друго овластено лице или орган.**

Од извршениот увид во евиденциите што се водат за лицата лишени од слобода и задржани, тимот на НПМ констатираше дека во Полициската станица често се случува истовремено да бидат задржани повеќе од 5 лица, односно беше утврдено дека повеќепати во Полициската станица истовремено биле задржани по 10, па и 15 лица и тоа повеќе од 20 часа. Имајќи предвид дека капацитетите на Полициската станица за задржување лица се за три лица истовремено, беше истакнато дека во вакви случаи задржаните лица се сместуваат во службени канцеларии коишто се поголеми, како на пример просторијата за „развод“, салата за состаноци и сл., каде што се под постојан надзор на полициски службеник.

5.4. ПС ОН БИТОЛА

Посетата на ПС ОН Битола беше реализирана на 14-15 декември 2022 година, а следеше непосредно после посетата на Затворот Битола каде што беше разговарано со лица коишто биле приведени, односно лишени од слобода и задржани во ПС ОН Битола и ПС ОН Прилеп пред истите да бидат спроведени во Затворот. Посетата беше ненајавена и започна во вечерните часови заради утврдување на фактичката состојба и капацитетите со коишто располага полициската станица за задржување на лица навечер, а согласно претходно усвоен план, тимот на НПМ утрото повторно ненајавено се врати и ја продолжи посетата.

Во однос на месната надлежност беше констатирано дека нема никакви промени од последно спроведената посета во 2017 година, односно дека надлежноста на ПС ОН Битола се протега на подрачјето на Општина Битола, а во состав на Полициската станица се и полициските одделенија (ПО) во Новаци и во Велушина, со вкупна популација на територијата од околу 85.000 жители.

Во споредба со податоците за бројот на вработени во ПС ОН Битола од 2017 година беше констатирано дека има значително намалување на бројот на полициски службеници. Тимот на НПМ и после посетата на Полициската станица во 2017 година упати препорака за зголемување на бројот на УПС, но очигледно дека не се преземени активности за имплементација на ваквата препорака.

Во оваа смисла, **тимот на НПМ однесувањето на МВР го оценува како несериозно, поради што и препорачува да се преземат итни мерки што ќе доведат до зголемување на бројот на УПС во ПС Битола, земајќи ја предвид актуелната систематизација, којашто пак е неопходно реално да ги манифестира потребите во согласност со природата, обемот и видот на работата.**

Од страна на раководниот кадар беше истакнато дека има посебно назначено лице задолжено за континуирано стручно усовршување, има план и програма за обуки, а се води и дневник за настава. Поради пандемијата од Ковид-19 спроведувањето на обуки било стопирано, но со оглед на актуелната состојба беше истакнато уверување дека активностите во оваа смисла ќе продолжат.

Тимот на НПМ позитивно ги оценува ваквите активности и го поттикнува продолжувањето на ваквата пракса согласно утврдената динамика. **Имајќи ја предвид праксата во рамки на МВР од чести смени и ротации на полициските службеници на работни позиции, тимот на НПМ истовремено препорачува секое префрлување или упатување на полициските службеници на работни позиции и извршување на работни задачи за коишто немаат претходно искуство, да биде извршено после претходно поминати обуки преку коишто полицискиот службеник ќе биде запознат со спецификите во извршувањето на полициските овластувања.**

Ова е од исклучително значење особено во случаите кога за сменоводител или службеник за прифат се назначува лице коешто немало претходно такво искуство или кога полициски службеник којшто извршувал административни задачи поврзани со водење на документацијата во полициската станица се упатува на терен каде што природата на

работните задачи опфаќа и непосредно извршување на полициските овластувања како што се приведување, лишување од слобода, мандатно казнување и сл.

Во оваа смисла е **неопходно да се земе предвид потребата од организирање на обуки во делот на постапувањето со задржаните лица (за сменоводителите особено во однос на Стандардните оперативни процедури за задржани лица), но и практични тренинзи за начинот на извршување на полициските овластувања поврзани со употреба на сила и средства за присилба (начини и техники на употреба на сила, средства за врзување, гумена палка и сл).** Беше истакната и потребата во планот за обуки да се вклучат и Принципите за ефективно интервјуирање за истраги и собирање информации или т.н. „Мендез принципи“⁴², коишто треба да се почитуваат при спроведувањето на интервјуа со повикани, приведени или лица лишени од слобода и задржани, а неизоставен дел од обуките мора да бидат и информациите што се однесуваат на апсолутниот карактер на забраната за тортура⁴³.

Согласно Решението за определување на полициски станици за задржување на лица, оваа Полициска станица е определена како полициска станица во која може да се врши задржување. Полициската станица располага со 3 колективни простории за задржување што се наоѓаат во подрумскиот дел и во секоја од нив може да се задржат, истовремено, до две лица

При извршениот увид во просториите, Националниот превентивен механизам констатира дека истите се уредни и чисти, со варосани сидови, во секоја од нив имаше по два кревета, опремени со душек, постелнина, ќебе и перница, а исто така и масичка со столче, коишто се прицврстени за подот.

Во поглед на дневното осветлување, во просториите нема доволен проток на дневна светлина, а има поставено вештачко осветлување, при што на денот на посетата светлото не беше функционално во една од просториите.

Во просториите има и функционален систем за повикување преку кој задржаните лица ќе можат да го алармираат сменоводителот во случаите кога имаат некаква потреба или барање. Недостасува видео-надзор за којшто истакнаа и самите сменоводители дека би го подобрило вршењето надзор на задржаните лица.

⁴² Усвоени во мај 2021 година од група на експерти со поддршка на Иницијативата против тортура, Здружението за спречување на тортура и Норвешкиот центар за човекови права, Достапни на www.interviewingprinciples.com (Пристапено на: 26.05.2023 година)

Принципите на Мендез обезбедуваат сеопфатни упатства за властите да развијат и имплементираат сеопфатни и на институционално ниво мерки кои помагаат да се спречи тортура, малтретирање и присилно признавање, истовремено поддржувајќи ги правата на лицата лишени од слобода и интервјуирани лица. Врз основа на науката, правото и етиката, принципите на Мендез предлагаат конкретна алтернатива на методите на испрашување кои се потпираат на принуда за извлекување признанија

⁴³ Тимот на НПИМ, исто така, во согласност со член 10 од Конвенцијата против тортура на ОН, истакнува дека властите имаат обврска да осигураат дека образованието и информациите во врска со забраната за тортура се целосно вклучени во обуката на персоналот за спроведување на законот, односно јавните службеници и другите лица кои можат да бидат вклучени во притворањето, испрашувањето или третманот на која било индивидуа подложена на каква било форма на апсење, притвор или затвор.

Непосредно до просториите за задржување, односно во ходникот пред истите е и санитарниот јазол којшто нема врата и не овозможува доволна приватност при користење од страна на задржаните лица. Исто така, не беа забележани никакви средства за одржување на хигиената.

Спроведувањето на приведените и лицата лишени од слобода заради задржување се врши од главниот влез од каде што влегуваат и сите останати лица, како службени лица, така и граѓани кои пријавуваат настани или по одредена потреба одат во управните служби. На ваков начин лицата коишто се спроведуваат заради испитување или задржување, непотребно се изложени на погледи на трети лица, а истовремено постои и ризик постапувањето со овие лица да се искомплицира во случаите кога се работи за агресивни лица врз коишто е потребно да се применат одредени средства за присилба, каде што не е исклучена можноста од загрозување на безбедноста и на третите лица.

Полициската станица не располага со посебни простории за распит, а разговорите и испитувањата на повиканите, приведените, односно лицата лишени од слобода и задржаните лица, покрај во канцеларијата на сменоводителот, се вршат и во канцелариите на инспекторите од крим полицијата.

При увидот во службените канцеларии и останатите простории, тимот на Националниот превентивен механизам не забележа средства што немаат никаква практична употреба освен за целите на смртна казна, тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување⁴⁴. Сепак, беа забележани предмети што би можеле да се искористат за таква намена, односно со коишто би можело да се врши заплашување врз приведените, лицата лишени од слобода и задржани лица, а за коишто од страна на инспекторите беше појаснето дека се работи за одземени предмети (како на пример: секири, копачи и слично).

Во оваа смисла, како и во сите Полициски станици коишто не располагаат со посебни простории за разговор и распит, **тимот на НПМ препорача да се приспособи просторија којашто ќе биде опремена со фиксирани столчиња и масичка, со поуки за правата на лицата лишени од слобода, приведени и задржани, истакнати на видно место, како и со видео-надзор.** Ова ќе придонесе да се намали ризикот од евентуално несоодветно постапување спрема лицата коишто се лишени од слобода и приведени, односно задржани во полициската станица, но истовремено ќе придонесе и за заштита од неосновани обвинувања спрема полициските службеници за нивно наводно несоодветно постапување.

Полициската станица не располага со посебна просторија за евентуално задржување на малолетни лица, а на приземниот дел од оваа зграда има посебно опремена просторија за разговори со деца. Веднаш до просторијата за разговор и прифат на малолетни лица, оградена со посебно стакло е и просторија наменета за препознавање на лица.

⁴⁴ Во оваа смисла, тимот на НПМ се води од Европската анти-тортура регулатива, односно ги имаше предвид средствата наведени во Анексот 2 од РЕГУЛАТИВА (ЕУ) 2019/125 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 16 јануари 2019 година, во врска со трговијата со одредени стоки што може да се користат за смртна казна, тортура или друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување

Во однос на правата на задржаните лица и можноста за нивно користење, од страна на службените лица беше истакнато дека лицата коишто се спроведуваат во Полициската станица заради нивно задржување секогаш се поучуваат за нивните права од страна на сменоводителот, во канцеларијата којашто се наоѓа на првиот кат (дека имаат право да молчат, да повикаат адвокат, да побараат лекарска помош, да известат трето лице ...). Тоа се прави усно, но се заведува и во записникот за задржани лица, каде што се потпишува и задржаното лице, а соодветно се пополнува и образецот за поука за права.

Полициските службеници на располагање имаат стар Адвокатски роковник од 2005 година, а инспекторите пак список на специјализирани адвокати за деца.

Кога се работи за деца, беше истакнато дека во случаите кога истите се повикуваат на разговор, најчесто нивните родители сами повикуваат адвокат, но доколку не можат, адвокати се повикуваат од страна на службените лица.

Сепак, во разговор со едно од лицата во Затвор Битола, а кое претходно било задржано во Полициската станица, беше кажано дека од страна на инспекторот кој го испрашувал му било напоменато дека ќе мора сам да си го плати адвокатот и дека му е „попаметно“ да почека, затоа што судијата на претходна постапка и така ќе му додели адвокат по службена должност. При увид во досието на ова лице, односно во записникот за задржување беше нотирано дека лицето не бара до го користи правото на адвокат, а соодветно стоеше и неговиот потпис.

Во однос на правото на лекарска помош, било да е по барање на лицето лишено од слобода или по оцена на полицискиот службеник кога лицето не истакнало потреба, се повикуваат лекари од Итната медицинска помош (ИМП), а кога има потреба, лицата се носат и во градската болница. Лекарските прегледи во најголем број случаи се вршат во присуство на полициски службеник, наводно по барање на лекарите. Од увидот во неколку досиеја на задржани лица каде што биле констатирани повреди и била повикана (ИМП) беше констатирано дека медицинската документација не содржи детален опис на повредите, ниту пак изјава од повреденото лице за тоа како настанале истите, па оттука недостасува и констатација од лекарот во однос на соодветноста на изјавата со нотираниите повреди.

Во однос на правото на лицата да известат трето лице за нивното задржување, на лицата им се дозволува од своите мобилни телефони да известат трето лице за нивното лишување од слобода.

Тимот на НПМ доби информации дека Полициската станица не располага со посебен буџет за храна за задржаните лица. Најчесто храна се купува од средства на задржаните лица или им носат нивни блиски. Полициските службеници истакнаа дека кога некои лица немаат пари и немаат кој да им донесе, тие им купуваат од сопствени средства. Едно од лицата кое било задржано во Полициската станица истакна дека било задржано скоро 22 часа и дека ниту имал пари да му се купи храна, ниту пак имало кој да му донесе, поради што и му било понудено и дадено само едно кафе од кафемат.

Од извршениот увид во евиденцијата што се води за задржаните лица, тимот на НПМ констатираше дека документацијата генерално се води уредно, односно регистрите беа пополнети јасно и читко, а евидентна беше и меѓусебна нумеричка поврзаност. Имено, податоците во регистрите се водат хронолошки и преку анализа на истите може да се добие јасна слика за секој од регистрираните настани.

До денот на посетата, во регистарот за лица лишени од слобода и задржани лица за 2022 година, беа регистрирани вкупно 404 случаи, додека во Регистарот за приведени лица беа заведени вкупно 93 приведувања на лица. Од увидот во Регистарот за употреба на средства за присилба, беше констатирано дека средства за присилба биле употребени во 36 случаи и дека сите се оценети како оправдани.

Од увидот во содржината на податоците содржани во обрасците што се дел од индивидуалните предмети, беше констатирано дека може да се најдат информации за времето кога лицето било превидено или лишено од слобода, кои биле полициските службеници кои го извршиле приведувањето, кога е спроведено лицето во полициската станица и на кого е предано (сменоводител), кога е поучено за правата, дали користел или се откажал од користење на некое од правата (кога е повикан бранител, кога е известно трето лице, дали и кога е повикана ИМП), на колку време е вршен надзор врз лицето додека бил во просториите за задржување, дали му е даден оброк, колку пати бил на разговор и кои службени лица го вршеле разговор, дали е пуштен на слобода или спроводен за понатамошно постапување (во ЈО, пред судија на претходна постапка, во притвор) и сл.

Сепак, тимот на НПМ нотираше дека во ниту едно од досиејата каде што биле заведени повреди кај лицата што биле донесени пред сменоводител немаше фотографии од повредите иако во Стандардните оперативни процедури е предвидена таква можност. Повредите се само површно опишани без да се наведе исказот на лицето за тоа како настанале истите (ист е случајот и со медицинските белешки). Од видот и карактерот на евентално настанатите повреди зависи и понатамошното постапување, па неопходно е да се побара од медицинско лице да изврши квалификација на настанатите повреди, освен во случаите кога е очигледно дека не се работи за тешка телесна повреда⁴⁵.

Тимот на НПМ при извршен увид во едно од досиејата за задржани лица забележа „Службена информација за добиена информација преку непосреден разговор со граѓанин“ (се работи за лице коешто било лишено од слобода), во којашто лицето изрично наведува дека „без ништо почнаа да ме тепаат со клоци. Потоа ми ставија лисици и ме приведоа во полиција. Додека ме носеа до канцеларија истите ме удираа“. Тимот на НПМ не дојде до никаква информации дека било преземено нешто за испитување на ваквите наводи.

Со оглед на ова, тимот на НПМ јасно упати на одредбата чл.81-а од Законот за полиција, каде што е нормирано дека:

„По прием на кривична пријава или добиено сознание дека полициски службеник извршил кривично дело при вршење на службено дејствие или извршил кривично дело вон службата со употреба на сериозна закана, сила или средства за присилба што за последица има смрт, тешка телесна повреда, телесна повреда, противправно лишување од слобода, мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување, доколку со закон е предвидено кривично гонење по службена должност за кое Министерството е должно без одлагање да го извести Одделението за истражување и гонење на кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и припадници

⁴⁵ Имено, чл. 81 од Законот за полиција предвидува дека „Основаноста, оправданоста и правилноста на употребата на средството за присилба во секој конкретен случај ја оценува непосредниот раководен полициски службеник. **Непосредниот раководен полициски службеник го известува надлежниот јавен обвинител за секоја употреба на огнено оружје, како и за употреба на сила или средства за присилба што за последица има смрт или тешка телесна повреда“.**

на затворската полиција во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, организациската единица во Министерството надлежна за внатрешна контрола и професионални стандарди презема дејствија заради иницирање на дисциплинска постапка за тој работник, по одобрение на јавниот обвинител од Одделението за истражување и гонење на кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, за што изготвува извештај со мислење што го доставува до министерот."

Покрај ова, имајќи ја предвид надлежноста на Народниот правобранител како Механизам за граѓанска контрола (МГК), тимот на НПМ препорача во сите случаи кога повикано, приведено, лишено од слобода или задржано лице ќе изнесе наводи за малтретирање и несоодветно постапување од страна на полициски службеници, да се извести Народниот правобранител, којшто во рамки на своите надлежности ќе оцени како ќе постапува понатаму заради испитување на таквите наводи и заштита на правата на лицето.

5.5. ПС ОН ПРИЛЕП

Посетата на ПС ОН Прилеп беше реализирана на 15.12.2022 година, и е трета превентивна посета од страна на тимот на НПМ, после првата којашто беше спроведена во 2011 година и втората последователна во 2015 година.

Надлежноста на ПС ОН Прилеп се протега на подрачјето на Општина Прилеп, а во состав на Полициската станица се и полициските одделенија Ропотово и Кривогаштани, како и две полициски канцеларии во Тополчани и Витолишта. Според последно извршениот попис во 2021 година, вкупното резидентно население само на подрачјето на Општина Прилеп изнесува 69025⁴⁶. Од страна на раководниот кадар беше истакнато дека успеваат да ја менаџираат работата со актуелниот број на УПС и покрај тоа што вкупниот број на УПС скоро никогаш не се случило да е на располагање во целост, било тоа да е поради службени отсуства, упатување на полициски службеници на вршење работни задачи во други организациски единици во рамки на МВР или поради боледувања и користење на годишни одмори.

Во однос на стручното усовршување, односно организирањето и упатувањето на полициските службеници на обуки и тренинзи, беа добиени информации дека до скоро било во целосен застој поради пандемијата предизвикана од вирусот Ковид 19, но дека се подготвува план за обуки за 2023 година.

Во оваа смисла, тимот на НПМ ја истакна потребата во планот за обуки да се предвидат и практични тренинзи за начинот на извршување на полициските овластувања поврзани со употреба на сила и средства за присилба (начини

⁴⁶ Податоците се преземени од Државниот завод за статистика, Достапни на: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Пристапено на: 23.03.2023 година)

и техники на употреба на сила, средства за врзување, гумена палка и сл.), како и обуки во однос на Принципите за ефективно интервјуирање за истраги и собирање информации или т.н. „Мендес принципи“⁴⁷, коишто треба да се почитуваат при спроведувањето на интервјуа со повикани, приведени или лица лишени од слобода и задржани. Неизоставен дел од обуките мора да бидат и информациите што се однесуваат на апсолутниот карактер на забраната за тортура.

Полициската станица располага со три индивидуални простории за задржување на лица, секоја со површина од 6 m², опремени со прицврстени метални кревети, со душеци и постелнина (кебиња и перници). На денот на посетата беше констатирано дека хигиената не е на задоволително ниво. Постелнината и кебињата не беа чисти, а некои од нив беа со повраќаници и фекалии од коишто се ширеше неподослива миризба. Ова, истовремено, упатува на можни ситуации каде што на задржаните лица не им било овозможен навремен пристап до тоалетите. Во оваа смисла, **тимот на НПМ, покрај потребата од редовно одржување на хигиената во просториите за задржување и опремување на креветите со чиста постелнина, посебно ја истакна потребата да му се овозможи навремен пристап до тоалетот на секое задржано лице што ќе го побара тоа.**

Во просториите има проток на дневна светлина, а има поставено и функционално вештачко осветлување кое се користи по потреба во вечерните часови. Во објектот има инсталирано централен систем за греење. Во просториите има инсталирано видео камери и функционален систем за повикување, преку кој задржаните лица можат да алармираат во случаите кога имаат некаква потреба или барање. За време на нивниот престој тука, лицата се под непосреден надзор на полициски службеник.

Полициската станица располага со посебен спореден/заден влез што води директно до просторијата за разговор и делот каде што се просториите за задржување. На овој влез има и пристапна рампа за лица со физичка попреченост. Сепак, беа добиени информации дека овој влез не се користи секогаш при спроведувањето на лицата коишто се лишени од слобода и приведени во Полициската станица, односно дека тоа се врши и преку главниот влез, од каде што влегуваат и сите останати лица, како службени лица, така и граѓани кои пријавуваат настани или по одредена потреба одат во управните служби.

Во оваа смисла, заради избегнување на ситуации во коишто лицата кои се спроведуваат заради испитување или задржување непотребно се изложени на погледи на трети лица, како и на ситуации во коишто постапувањето со овие лица може непотребно да се искомплицира (како на пр. кога се работи за агресивни лица врз коишто е потребно да се применат одредени средства за присилба, каде што не е исклучена можноста од загрозување на безбедноста и на третите лица), тимот на НПМ препорача при спроведување на лица во Полициската станица да се користи посебниот спореден/заден влез.

Полициската станица располага со посебна просторија за распит и разговор, но разговорите и испитувањата на повиканите, приведените, односно лицата лишени од

⁴⁷ Усвоени во мај 2021 година од група на експерти со поддршка на Иницијативата против тортура, Здружението за спречување на тортура и Норвешкиот центар за човекови права, Достапни на www.interviewingprinciples.com (Пристапено на: 26.05.2023 година)

слобода и задржаните лица, покрај во оваа просторија беа добиени информации дека се вршат и во канцелариите на инспекторите од криминалистичката полицијата.

Токму просториите на инспекторите беа посочени како место каде што лице коешто било задржано во полициската станица наводно било заплашувано и малтретирано (лицето наведе дека било удирано по главата и телото, но дека ударите не предизвикале видливи повреди). Тимот на НПМ за време на посетата изврши увид во досието на лицето, каде што во записникот за задржување соодветно е наведено кои службени лица и во кој временски период разговарале со задржаното лице, коишто податоци соодветствуваат и со наводите на лицето коешто било задржано. Ова лице не даде согласност за проследување на информацијата до надлежните органи и тела заради спроведување официјална истрага, поради страв од евентуални негативни последици.

Во оваа смисла, заради превенција од исти или слични вакви настани, тимот на НПМ препорача сите разговори со повикани, приведени, лица лишени од слобода и задржани лица да се вршат во просторијата за разговори којашто е посебно наменета за тоа. Оваа просторија е опремена и со видео надзор, што дополнително го намалува ризикот од можно несоодветно постапување спрема задржаните лица, а истовремено придонесува и за заштита од неосновани обвинувања спрема полициските службеници за нивно наводно несоодветно постапување.

Во просторијата има прицврстени масичка и столче, како и шкафче за оставање на личните предмети. Во неа, на видно место беа истакнати и правата на лицата лишени од слобода и задржани. Во оваа просторија, беше наведено дека се врши и преглед (претрес) на задржаните лица со цел привремено одземање на предмети коишто би можеле да се искористат за (само)повредување. Бидејќи е под постојан видео-надзор, тимот на НПМ укажа дека истата треба да се избегнува да се користи за претреси при коишто е потребно соблекување на облеката.

При увидот и во другите службени канцеларии каде што се вршат разговори со задржани лица, тимот на НПМ не забележа средства што немаат никаква практична употреба освен за целите на смртна казна, тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување⁴⁸. Сепак, во една од просториите беше забележан предмет, оставен на видно место, а што би можел да се искористи за таква намена, односно со којшто би можело да се врши заплашување на приведените, лицата лишени од слобода и задржани лица, а за коишто од страна на инспекторите беше појаснето дека се работи за одземен предмет.

Во оваа смисла, покрај препораката сите разговори со лицата коишто се повикуваат или спроведуваат (приведени/лишени од слобода) и задржуваат во Полициската станица да се вршат во просторијата посебно наменета за разговори, тимот на НПМ препорача одземените предмети да се чуваат во

⁴⁸ Во оваа смисла, тимот на НПМ се води од Европската анти-тортура регулатива, односно ги имаше предвид средствата наведени во Анексот 2 од РЕГУЛАТИВА (ЕУ) 2019/125 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 16 јануари 2019 година, во врска со трговијата со одредени стоки што може да се користат за смртна казна, тортура или друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување

магацин за одземени предмети, а на самите предмети да биде прикачена и потврдата за одземени предмети што би упатувало на тоа дека се работи за таков предмет. Ова особено важи кога се работи за предмети коишто би можеле да се користат за заплашување или малтретирање (секири, палки, пушки и др. предмети што не би требало да се чуваат во место каде се вршат разговори со лица, без разлика што се работи за предмети одземени како средства за извршување на казнено дело).

Полициската станица Прилеп нема посебна просторија за разговори и прифат на малолетни лица, поради што и беше истакнато дека во најголемиот број случаи разговорите со деца се вршат во канцеларијата на инспекторите што работат со деца, а којашто воопшто не е прилагодена на намената за којашто се користи.

Во однос на остварувањето на правата и третманот спрема приведените, лицата лишени од слобода и задржани, тимот на НПМ разговараше со повеќе лица коишто биле задржани во Полициската станица, пред да бидат префрлени во Затворот во Битола, а исто така и со задржано лице коешто беше затекнато за време на посетата. Повеќе податоци и информации околу третманот и остварувањето на правата на овие лица беа добиени и преку извршените разговори со службените лица, како и со увид во предметната документација.

До денот на посетата, во регистарот за лица лишени од слобода и задржани лица за 2022 година, беа регистрирани вкупно 448 случаи, додека во Регистарот за приведени лица беа заведени вкупно 287 приведувања на лица. Овие регистри се водат ажурно и сите графи беа соодветно пополнети, при што не беше забележано задржување во Полициската станица повеќе од законски дозволеното.

Од увид во **Регистарот за употреба на средства за присилба**, беше констатирано дека средства за присилба биле употребени во 11 случаи и дека сите се оценети како оправдани. Сепак, во еден случај употребата на огнено оружје била оценета како неоправдана, а против службеното лице коешто употребило огнено оружје е поведена соодветна постапка и е одземено оружјето со коешто бил задолжен, додека самото лице е префрлен на друго работно место (Одделение за управни работи). Во останатите 10 заведени случаи се работи за употреба на физичка сила (полуга на лева/десна рака) и употреба на средства за врзување.

Кога станува збор за правото на лекар, тимот на НПМ позитивно го оценува фактот што се повикува лекар и што лицата се носат во болница кога ќе биде констатирано дека имаат видливи повреди, особено во случаите кога се употребени средства за присилба. Ова е неопходно и поради фактот што во зависност од видот и карактерот на повредите зависи и понатомешното постапување⁴⁹. Сепак, **тимот на НПМ препорачува лекарските прегледи врз задржаните лица да се вршат без присуство на полициски службеници, освен тогаш кога тоа ќе го побара лекарот, за што пак, треба да постои оправдана причина и истото да биде нотирано на записник.**

⁴⁹ Ibid 45

5.6. НОЌНИ ПОСЕТИ ВО ПС ОН ГАЗИ БАБА, КИСЕЛА ВОДА, ЦЕНТАР И КАРПОШ

Посетите во ПС ОС Гази Баба, Кисела Вода, Центар и Карпош беа спроведени на 30.12.2022 година во ноќните часови, односно после полноќ. Фокусот на овие ноќни посети беше испитување на постапувањето спрема приведените и лицата лишени од слобода кои биле спроведени и задржани во полициските станици, а заради превенција од тортура или друг вид несоодветно постапување. Дополнително, спроведувањето и ноќни посети го манифестира превентивниот карактер на мандатот на Националниот превентивен механизам, со што директно се крева свесноста кај полициските службеници дека нивното постапување спрема лицата лишени од слобода може да биде предмет на мониторинг во кое било време, вклучително и во текот на ноќните часови.

За време на посетите беше извршен увид во просториите за задржување во погоре наведените полициски станици, беше спроведен разговор со задржаните лица во полициските станици каде што беа затекнати задржани лица, а беше извршен и увид во документацијата што се води за овие лица.

За време на посетите на наведените полициски станици, тимот на НПМ не наиде на предмети коишто би можеле да се искористат за тортура или друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување ниту пак, доби поплаки за ваков вид постапување.

Од извршениот увид во документацијата беше констатирано дека истата се води хронолошки и уредно, од каде што може да се утврди редоследно постапувањето со задржаните лица, како и укажана можност овие лица да ги искористат нивните права како задржани лица, и тоа: правото на адвокат, правото да повикаат лекар или да известат трето лице за нивното задржување.

Лицата коишто беа лишени од слобода и задржани не беа запознати дека во согласност со Законот за кривичната постапка кога би побарале да се повика адвокат од листата на дежурни адвокатите, трошоците ќе треба да бидат на товар на државниот буџет. Сепак, ако се има предвид дека поради системски проблеми околу исплатата на средствата на дежурните адвокати во многу случаи тие не се достапни, останува прашањето за можноста од реално искористување на ова право од страна на задржаните лица кои се лишени од слобода.

Тимот на НПМ за време на овие посети наиде на добра соработка и кооперативност од страна на службените лица вработени во полициските станици, при што имаше непречен пристап до сите простории и инсталации и увид во бараната документација.

5.7. ДРУГИ КОНСТАТИРАНИ СОСТОЈБИ

5.7.1. Работни услови

Покрај испитување на односот и постапувањето кон лицата лишени од слобода, за време на посетите тимот на НПМ остварува разговори и со полициските службеници и тоа на индивидуална и доверлива основа, а во однос на работните услови и атмосферата во којашто функционираат.

Во минатогодишниот извештај беа нотирани нивните забелешки во поглед на несоодветните услови во коишто работат, како и притисоците и влијанијата на коишто се изложени во извршувањето на нивните работни обврски.

Во оваа смисла, беше истакната потребата МВР да ја зачести комуникацијата и да ја подобри соработката со полициските службеници со цел да го подигне степенот на взаемна доверба, а со тоа и да ги охрабри полициските службеници да ги пријавуваат притисоците, влијанијата и заканите на коишто се изложени. Истовремено, беше истакната потребата од преземање и на други активности што би довеле до поголема мотивирност за работа и професионализација на полициските службеници.

За жал и во текот на изминатата година беше евидентен висок степен на резигнираност што постои кај голем дел од полициските службеници поради работните услови и атмосферата во којашто секојдневно функционираат. Извесно задоволство беше истакнато во делот на униформи и лична опрема што им биле доделени, но истовремено беше истакнато дека **во рамки на секојдневното извршување на работните обврски се соочуваат со разни недостатоци од основни услови и материјално-технички средства.**

Тимот на НПМ во дел од полициските станици констатираше дека полициските службеници работат во субстандардни услови. Покачувањето на платите беше истакнато дека скоро никако не влијаело на подобрување на нивниот стандард, имајќи го предвид зголеменото ниво на животни трошоци. Во оваа смисла, во неколку полициски станици беше споменато ограничувањето и оневозможувањето на остварување прекувремена работа, како и поплаки за упатување на прекувремена работа само на одредени полициски службеници.

Слично како и претходната извештајна година, и во текот на 2022 година, во некои од полициските станици беа истакнати наводи за директни притисоци од страна на раководниот кадар манифестирани преку распределба на разни видови работни обврски несоодветни на работната позиција или претходното искуство, и преку закани за прераспределба на пониски работни места, а коишто наводно произлегуваат од лични или политичко-партиски причини. Исто така, беа добиени информации и дека одлуките за уназадување/унапредување во кариерата на полициските службеници или назначување на раководни позиции се мотивирани од некои други, не секогаш професионални причини.

Имајќи предвид дека голем дел од наводите за нарушена работна атмосфера поради вработувања, унапредувања, распределба на работни задачи и слично се поврзуваат со политичко-партиски причини, како одреден механизам што може да придонесе за

надминување на ваквата ситуација се последните измени на Законот за внатрешни работи⁵⁰ што предвидуваат забрана за членство во политички партии и учество во партиски активности. Со овие измени на Законот за внатрешни работи се предвидени и активности за јакнење на интегритетот на вработените во Министерството за внатрешни работи, како и за намалување на можностите за злоупотреба на нивните овластувања, па доследната примена на ваквите одредби во голема мера може да придонесе за професионализација на службата.

Полициските службеници, наведоа и дека воопшто не се води сметка и грижа за нивното ментално здравје и покрај тоа што секојдневно се изложени на разни стресни и животни-загрозувачки ситуации. Беше истакнато дека дури и после учество во полициски операции коишто резултирале со поголем број тешко повредени полициски службеници никој никогаш не им понудил каква било можност за психолошка поддршка или советување. Во оваа смисла, и беше истакнато дека менаџирањето, односно справувањето со стресот што произлегува од извршувањето на нивните работни обврски е оставено на нив самите.

Со оглед на фактот што постапувањето спрема повиканите, приведените, лицата лишени од слобода и задржани во полициските станици е непосредно поврзано со работните услови и работната средина во коишто полициските службеници ги извршуваат своите овластувања, тимот на НПМ ја нагласува потребата за континуирано вложување во подобрување на условите во коишто работат полициските службеници, доследно почитување на законската регулатива што упатува на јакнење на интегритетот и подигнување на професионализмот, вклучително и преку ограничување на можностите за злоупотреба на полициските овластувања, а препорачува и преземење на итни мерки со коишто ќе им се овозможи психолошка помош и поддршка на полициските службеници.

5.7.2. Пристап до адвокат во полициски станици

Националниот превентивен механизам посветува особено внимание во однос на можноста приведените, лицата лишени од слобода и задржани во полициските станици да го искористат правото на пристап до адвокат како една од гаранциите што доведуваат до намалување на ризикот од можно несоодветно постапување.

Во оваа смисла, во текот на 2020 г. и 2021 г. беа спроведени тематски посети во однос на пристапот до адвокат во полициските станици од општа надлежност што се во склоп на секторите за внатрешни работи Скопје, Струмица и Охрид, а наодите коишто се содржани и во годишните извештаи на Националниот превентивен механизам за 2020 и 2021 г., споредбено со други поразвиени држави, упатуваат на релативно мал број на лица коишто се одлучуваат да контактираат со адвокат додека се задржани во полициска

⁵⁰ Службен весник на РСМ бр.89 од 11.04.2022 година.

станција.

Констатираните состојби упатуваат на фактот дека причините за тоа се најразлични и меѓусебно поврзани поради што беше истакната и потребата од холистички пристап што вклучува преземање на активности од најразлична природа (административни, легислативни и сл.).

Со оглед на ова, Народниот правобранител како Национален превентивен механизам заради подигнување на свеста кај адвокатите за нивната улога како гаранти за почитување на правата на лицата лишени од слобода и задржани во полициските станици и намалување на ризикот од можно несоодветно постапување кон нив, иницираше работна средба на којашто присуствуваа повеќе адвокати, а исто така беше потпишан и меморандум за соработка со Адвокатската комора.

За време на средбата беше истакнато дека како една од причините поради која во пракса не функционира системот на повикување дежурни адвокати чиешто трошоци треба да бидат покриени од државниот буџет, е неисплаќање на трошоците од страна на институциите (државата). Неисплаќањето пак, на трошоците, беше наведено дека е резултат на системски пропуст, затоа што никој не сакал да преземе одговорност да донесе решение за исплата на таков вид трошоци. Во оваа смисла, беше истакнато дека ваквата ситуација може да се надмине со пропишување на јасна законска одредба во којашто ќе биде истакната обврската на надлежниот орган да донесе решение за покривање на адвокатските трошоци, како и засебна ставка во генералниот буџет на органот токму за таа намена.

Во ноември 2022 год. на ЕНЕР (единствен национален електронски систем на прописи) беше објавен текстот на предлог-Законот за кривичната постапка, каде што прашањето за надлежноста, односно обврската за донесување решение за надомест на трошоци ангажирани од листата на дежурни адвокати, е предвидено да биде кај органот што ја води постапката.

Сепак, **имајќи предвид дека предлог-Законот за кривичната постапка не е извесно кога и дали ќе биде усвоен, останува и понатаму фактот дека лицата лишени од слобода и задржани во полициските станици се соочуваат со недостиг од вистинска можност за користење на правото што го имаат да повикаат адвокат од листата на дежурни адвокати чиешто трошоци треба да бидат покриени од државниот буџет.**

ОПШТИ ПРЕПОРАКИ ЗА ПОСЕТЕНИТЕ ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ВО 2022 ГОДИНА

- Приспособување на посебни простории за распит и разговор со приведени и лица лишени од слобода коишто ќе бидат опремени со видео-надзор што ќе придонесе за намалување на ризикот од можно несоодветно постапување (мачење, закани, заплашувања) за време на испитувањата, односно разговорите со повиканите, приведените, лицата лишени од слобода или задржани, како и од неосновани обвинувања за наводно такво постапување на службените лица;
- При изградба на нови простории за задржување да се земе предвид и изведба на соодветен пристап за лица со посебни потреби, како и изведба на заден влез за спровод на лицата лишени од слобода;
- Да се преземат мерки за приспособување и опремување на простории за разговор и задржување на деца, во согласност со Законот за правда за децата;
- Да се преземат итни мерки заради отстранување на техничките неисправности во системот за повикување и видео-надзор;
- Возниот парк на Полициските станици да се зголеми со дополнителен број на возила согласно потребите, а заради непречено и навремено извршување на полициските работи;
- Зголемување на бројот на униформирани полициски службеници во полициските станици согласно соодветните ситематизации на работни места, како и редовно спроведување на обуки, особено за новопримените или за полициските службеници распоредени на нови работни позиции.

СЛЕДЕЊЕ НА СОСТОЈБАТА СО НЕРЕГУЛАРНАТА МИГРАЦИЈА

Тимот на НПМ констатира дека една од политиките на државните власти во обидите за контролирање на нерегуларните миграциски текови е и континуираното продолжување на рокот на важност на Одлуката со којашто се утврдува постоење на кризна состојба на дел од територијата на Република Северна Македонија и тоа на подрачјата на јужната и северната граница на Р.С. Македонија, заради висок ризик од зголемен обем на влез и транзитирање на мигранти низ територијата на Р.С. Македонија⁵¹.

Врз основа на билатерални договори со повеќе држави, на територијата на Р.С. Македонија се присутни странски полициски службеници кои им асистираат на македонските полициски сили во справувањето со нерегуларната миграција, а дополнителна можност за ангажирање на странски полициски службеници се отвори и со потпишувањето на договорот со ФРОНТЕКС.

За разлика од странските полициски службеници кои се ангажирани врз основа на билатерални договори со државите од каде што доаѓаат и коишто немаат никаков гарантиран имунитет за постапките кои се преземаат од нивна страна (Известување испратено од МВР по барање на НПМ заведено под рег. бр.22.5-372/1 од 03.01.2022 г.), опремата и ангажираните службеници во рамки на ФРОНТЕКС активности уживаат посебни привилегии и имунитети коишто се утврдени во потпишаниот Договор со ФРОНТЕКС (чл.12). Прашањето што се наметнува е дали гарантирањето на вакви привилегии и имунитети може да влијае на обврската за спроведување ефикасна истрага во случаи на постоење наводи за тортура или друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, обврска што Р.С. Македонија ја има согласно Конвенцијата против тортура заслужува посебно внимание⁵².

⁵¹ „Службен весник на Република Северна Македонија“ број 72/21, 88/21, 274/21 и 146/22

⁵² Формално барање како предуслов за отворање на истрага и поведување судска истражна постапка претставува повреда на член 12 Конвенцијата против тортура, за ова види повеќе: OXFORD University

Засилувањето на контролите заради зголемување на безбедноста и сигурноста како еден од обидите за менаџирање на нерегуларната миграција со себе го носи и зголемиот ризик од можно прекршување на човековите права што се гарантирани за секој без оглед на тоа каде се наоѓа и дали има или нема регулиран престој на територијата каде што е.

Во оваа смисла, заради задржување на балансот меѓу потребата од безбедност, а истовремено и целосно почитување на човековите права, неопходно е зајакнување на постоечките и/или воспоставување соодветни мониторинг механизми што редовно и систематски ќе го следат постапувањето на властите во активностите поврзани со граничното управување и нивната усогласност со потребата за почитување на фундаменталните права.

На европско ниво, со новото предлог законодавство за скрининг на државјани од трети земји на надворешните граници⁵³, е препознаена потреба од воспоставување независен механизам за следење на постапувањето при имплементација на предложените процедури за скрининг, со цел осигурување на почитувањето на одредбите од Повелбата за основните права и другите европски и меѓународни обврски.

Механизмот за следење се предвидува да го опфати почитувањето на основните права во секое време за време на скринингот, како и почитувањето на важечките национални правила во случај на задржување.

Агенцијата за фундаментални права на ЕУ (FRA) веќе има изработено и насоки⁵⁴ коишто имаат за цел да го помогнат и олеснат процесот на воспоставување национални механизми што ќе го следат почитувањето на фундаменталните права при вршењето на гранични проверки со упатување на моделот, односно неопходните елементи и обележја на ваквиот механизам.

Во оваа смисла, во насока на следење на современите тенденции за заштита на човековите права, државните власти, исто така, мора да размислуваат за преземење на конкретни мерки во делот на потребата од воспоставување нови и зајакнување на постоечките механизми што го следат почитувањето на правата на лицата кои се предмет на гранични проверки.

Press: „The United Nations Convention Against Torture and its Optional Protocol: A Commentary“, Second Edition, Edited by M. Nowak, M. Birk, G. Monina, 2019, p.342

⁵³ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL introducing a screening of third country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817, Brussels, 23.9.2020, COM (2020) 612 final 2020/0278 (COD)

⁵⁴ Достапни на: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-monitor-fundamental-rights-eu-external-borders_en.pdf (Пристапено на 23.03.2023 година)

6.1. ЗАДРЖУВАЊЕ И СМЕСТУВАЊЕ НА МИГРАНТИ/СТРАНЦИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ

НП-НПМ посветува особено внимание и континуирано го следи постапувањето со мигрантите, односно странците и барателите на азил во местата каде што се сместуваат и задржуваат. Овие лица се наоѓаат во позиција на посебна ранливост, имајќи предвид дека се надвор од нивните земји на потекло или националност и не се запознаени со правниот контекст и јазикот во земјата каде што се наоѓаат. Голем дел од нив искусиле долги и трауматични искуства за време на патувањата, а некои од нив и во своите земји на потекло коишто ги напуштиле поради страв од прогон, сериозни прекршувања на човековите права или конфликт.

Во текот на 2022 година, тимот на НПМ спроведе 3 посети на места каде се сместуваат или задржуваат странци и баратели на азил, во еден наврат беа посетени Привремениот транзитен центар „Табановце“, Прифатниот центар за странци во Гази Баба и Привремениот транзитен центар „Винојуг“.

Покрај посетите, тимот на НПМ редовно добива информации од државни органи и непосредно комуницира со претставници на домашни и меѓународни организации во делот на постапувањето со мигрантите, односно странците и барателите на азил.

Во оваа смисла, тимот на НПМ констатира дека во текот на 2022 година биле регистрирани околу 19.930 лица коишто биле затекнати со нерегулиран статус, односно престој на територијата на Република Северна Македонија.

Врз основа на податоците добиени од различни извори⁵⁵, како и за време на утврдените состојби при посетите во местата каде што се врши лишување од слобода и задржување, може да се констатира дека голем број од овие лица се лишуваат од слобода и спроведуваат до (пред) полициските станици од општа надлежност каде што не се заведуваат во евиденциите за приведени, односно лишени од слобода или задржани, ниту пак се известуваат за нивните права.

Со голем дел од овие лица се постапува по процедура којашто најчесто опфаќа преземање на мигрантите од пред полициските станици со посебни возила и нивно спроведување до определени точки на зелената гранична линија на Република Северна Македонија со соседните држави заради протерување. Помал дел од лицата за коишто се смета дека би можеле да дадат информации за криумчарите, се задржуваат заради потребата од нивно сведочење, односно давање на исказ во постапките поведени против криумчарите.

⁵⁵ Станува збор за информации добиени од непосреден увид при теренски посети, како и информации добиени од релевантни меѓународни организации и национални тела чиј идентитет не може да го откриеме заради заштита од евентуални притисоци и репресалии.

6.2. ПРИВРЕМЕНИ ТРАНЗИТНИ ЦЕНТРИ (ПТЦ) – „ТАБАНОВЦЕ“ И „ВИНОЈУГ“

И понатаму продолжува трендот во двата привремени транзитни центри „Табановце“ и „Винојуг“ да се задржуваат лица заради нивно сослушување во постапки против трети лица за коишто постои сомневање дека се сторители на кривични дела (најчесто поврзани со криумчарење или трговија со луѓе).

Многу помал е бројот на лица коишто се сместуваат од чисто хуманитарни причини, како што е на пример сместувањето заради укажување лекарска помош и овозможување здравствена заштита.

Во споредба со задржувањата во ПТЦ „Винојуг“, којшто *de facto* функционира како Центар од затворен вид, во ПТЦ „Табановце“ задржувањата се ретки и траат пократко. На лицата не им се издаваат никакви индивидуални решенија во коишто би бил наведен правниот основ за нивното задржување, времетраењето на истото, можноста да се обжали таквото решение, како и пристапот до правна помош. Тимот на НПМ констатира дека ова е веќе воспоставена пракса која се спроведува подолг временски период.

Во ПТЦ „Табановце“ на пример, се работи за задржување на лица во посебни контејнери за сместување, каде се под постојано обезбедување од страна на полициски службеници или припадници на армијата, коишто се ставени на располагање како испомош на граничната полиција. Ваквото задржување во пракса трае обично околу 2-3 дена, односно додека лицата не бидат однесени да дадат исказ пред јавен обвинител.

Тимот на НПМ доби информации дека имало ретки ситуации кога одредени лица коишто биле со регуларни патни исправи, но со нерегулиран престој, наместо да им се одобри влез и сместување во Транзитниот центар „Табановце“, биле спроведени кај инспектори од Регионалниот центар за гранични работи – Север, по што им биле издадени решенија за протерување. Исто така, имало и инцидентни ситуации кога на одредени лица/мигранти не им бил одобрен влез и сместување од страна на полициските службеници коишто биле на смена кога пристигнале лицата, но подоцна од полициските службеници од последователната смена им бил одобрен влез и престој во Центарот.

Во Мислењето од Националниот координатор во Националната комисија за трговија со луѓе и илегална миграција (рег. бр. 10-110560/1 од 01.12.2021 г), доставено како одговор на Посебен извештај поднесен од тимот на НПМ, се наведува дека:

„Лицата кои привремено се сместуваат во Привремените транзитни Гевгелија и Табановце се странци со незаконски престој кои оствариле незаконски влез во државата (илегални мигранти) и согласно Законот за странци исполнети се условите за нивно привремено задржување во Прифатниот центар за странци (ПЦС) „Гази Баба“ кој е во надлежност на Министерството за внатрешни работи. Со цел имплементација на препораките на релевантни меѓународни и домашни тела и институции (меѓу кои и Канцеларијата на Народниот правобранител) за задржување на оваа категорија на лица само во исклучителни ситуации, истите наместо во Прифатниот центар за странци се сместуваат во Привремените транзитни центри кои се објекти од отворен тип во кои условите за престој и поддршка се оценети како подобри, има постојано присуство на повеќе релевантни специјализирани организации од различни области и подобри се

условите за идентификување на лица од ранлива категорија и потенцијални жртви на трговија со луѓе меѓу самите мигранти...."

Со оглед на ваквата ситуација, тимот на НПМ истакнува дека и во услови кога постои основ за задржување на некое лице, мора да се почитуваат процедурите коишто гарантираат дека таквото задржување нема да биде арбитрерно. Истовремено, тимот на НПМ истакнува дека „арбитрерноста“ не треба да се поистоветува со „противзаконитоста“, туку дека таа се толкува пошироко и ги вклучува елементите на несоодветност, неправедност, недостиг на предвидливост и почитување на законските процедури⁵⁶.

Неиздавањето индивидуални решенија за сместувањето/задржувањето го отежнува и практично го оневозможува правото на секое лице таквото сместување, односно задржување да го оспори во соодветна постапка пред надлежен орган со соодветен правен лек. Поради ова, тимот на НПМ напоменува дека Основните принципи и насоки за правни лекови и постапки за правото на секој лишен од слобода да поведе постапка пред суд⁵⁷ важат за сите недржавјани, вклучувајќи ги и мигрантите без оглед на нивниот статус, барателите на азил, бегалците и лицата без државјанство, во каква било ситуација на лишување од слобода.

Во прилог на гореконстатираното оди и информацијата дека лицата со коишто беа извршени разговори за време на посетата и беа задржани во Центарот околу две недели, **истакнаа дека не знаат зошто ги држат, ниту пак колку долго ќе останат таму.** Ограничената слобода на движење во рамки на Центарот, недостигот на информации колку време ќе бидат задржани, заедно со преживеаните трауматски искуства, присилната апстиненција од зависности (пред сè, никотинска), како и одвоеноста од блиските, беа истакнати како едни од клучните фактори што предизвикуваат стрес и вознемиреност кај лицата.

Арбитрерноста на задржувањата во Привремениот транзитен центар „Винојуг“ во Гевгелија, може да се изведе и од Извештајот за Македонија на Европската комисија од 12.10.2022 година каде што е нотирано дека:

„Правниот статус на двата центра останува сериозен јаз што доведе до донесување неколку практики што не се во согласност со правните стандарди. Нема постапка, ниту судски надзор врз одлуката за сместување мигранти во „Винојуг“ што стана затворен центар, со ограничена слобода за движење на мигрантите. Во 2021 година, националните органи, исто така, го искористија „Винојуг“ за de facto притворање мигранти пресретнати за време на инцидентите со криумчарење со цел да ги земат нивните изјави како доказ пред Кривичниот суд (многу од нив беа

⁵⁶ Истовремено треба да се има предвид и праксата на Европскиот суд за човекови права каде што во случајот (S., V. and A. v. Denmark [GC], 2018, § 74) се истакнува дека: „Кога станува збор за „законитоста“ на задржувањето, вклучувајќи го и прашањето дали е следена „постапка пропишана со закон“, Конвенцијата суштински упатува на националното право и ја утврдува обврската да се усогласат со неговите материјални и процедурални правила. Меѓутоа, усогласеноста со националното законодавство не е доволно: член 5 став 1 дополнително бара секое лишување од слобода да биде во согласност со целта за заштита на поединецот од арбитрерност/самоволие.“

⁵⁷ United Nations Basic Principles and Guidelines on Remedies and Procedures on the Right of Anyone Deprived of Their Liberty to Bring Proceedings Before a Court A/HRC/30/37, 6 July 2015

малолетници без придружба), додека оние што бараа азил беа обработени во рок од 3-4 дена и транспортирани до Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово."

Општа констатација по спроведени разговори со лицата сместени во центрите е дека заради страв од можно поинакво постапување кон нив, во разговорите со претставниците на државните органи дел од нив не даваат секогаш точни податоци за својата возраст и земја на потекло заради што беше констатирана несоодветност помеѓу личните податоци содржани во регистарот за лица сместени во Центарот и оние што на НПМ тимот му беа соопштени од страна на самите лица.

Во делот на следење на состојбите поврзани со постапувањето спрема задржаните лица, тимот на НПМ има предвид и нотира дека во текстот на Предлог-законот за кривичната постапка којшто е јавно достапен на веб-страницата на единствениот национален електронски регистар на прописи (ЕНЕР), се направени дополнувања во делот на случаите кога може да се бара одржување на доказно рочиште во претходната постапка, така што би можело тоа да се побара и: „ако сведокот е странски државјанин, апатрид или лице кое се наоѓа под меѓународна заштита кое нема живеалиште или престојувалиште во Република Северна Македонија;".

Сепак, со оглед на фазата во којашто се наоѓа Предлог-законот, како и фактот дека ова не е гаранција дека нема и во иднина да се продолжи со воспоставената пракса на задржување лица без да им се даде практична можност таквото задржување да го оспорат, НП-НПМ повторно препорачува:

Веднаш да престане праксата на сместување и задржување лица без да постои за тоа индивидуално решение во коешто ќе бидат наведени причините за сместувањето/задржувањето, времетраењето на задржувањето, можноста и рокот за обжалувањето на таквото решение и пристапот до правна помош.

Како можна гаранција дека нема да продолжи ваквата пракса на задржувања мора да се воспостават и пропишат јасни правила за тоа кои лица и во каква процедура ќе може да се сместуваат/задржуваат во привремените транзитни центри. Имајќи предвид дека со Привремениот транзитен центар управува Центарот за управување со кризи (ЦУК)⁵⁸, за „Табановце“ тој во Куманово, а за „Винојуг“, во Гевгелија, тимот на НПМ препорачува:

ЦУК како надлежен орган под чијашто надлежност се привремените транзитни центри, по претходна комуникација и координација со останатите државни органи што имаат постојано присуство во Центрите (МВР, МТСП), да пропише јасни правила за тоа кои лица и во каква процедура ќе може да се сместуваат/задржуваат во нив.

Ова е во согласност и со претходно упатената препорака за потребата да се изработат стандардни оперативни процедури во коишто ќе бидат јасно дефинирани овластувањата на секој од претставниците на органите и организациите присутни во Центарот при постапувањето со лицата коишто се сместени и задржани во истиот.

Се остава впечаток дека целокупната координација и контрола во Центарот ја има Министерството за внатрешни работи (МВР). На полицијата во вршењето на задачите

⁵⁸ Како што е истакнато во Мислењето од Националниот координатор во Националната комисија за трговија со луѓе и илегална миграција (рег. бр. 10-110560/1 од 01.12.2021 г), доставено како одговор на Посебен извештај од тимот на НПМ

и обврските за обезбедување на влезот и излезот од Центарот, за обезбедување на редот и мирот, за задржување на мигрантите (по потреба) и за патролирање им се дадени на испомош војници од Армијата. Полицијата врши и надзор со камери, но беше констатирано дека половина од нив не работат. **Постоењето на видео-надзор е една од гаранциите што придонесуваат кон намалување на ризикот од евентуално несоодветно постапување спрема задржаните лица, а истовремено служи и како заштита од неосновани обвинувања спрема службените лица за нивно наводно несоодветно постапување. Поради ова, тимот на НПМ препорачува да се преземат мерки за ставање во функција на камерите што не работат.**

Припадниците на МВР водат сопствени регистри за преземените активности – Книга на дневни настани и Службени белешки, каде се внесуваат податоците од потврдите за предадени лица од МВР на претставниците од Министерството за труд и социјална политика (МТСП). Од страна на припадниците на МВР се врши и регистрација на лицата што се сместуваат/задржуваат, што подразбира првичен разговор кој, меѓу другото, опфаќа и собирање на демографски и други податоци (возраст, земја од каде доаѓаат, пол/род и слично), а се врши и дактилоскопирање. Бидејќи во Центарот има преведувачи на арапски јазик, комуникацијата помеѓу службените лица и лицата сместени во кампот кои го говорат тој јазик е на арапски. Со останатите кои не зборуваат арапски, комуникацијата е на англиски, иако дел од нив не го владеат добро јазикот.

Условите за сместување во двата центри, тимот на НПМ ги оценува како соодветни за краткотрајно престојување, па така беше истакнато дека се води сметка да им се излезе во пресрет на барањата на мигрантите, а лицата од иста фамилија да бидат сместени заедно во еден контејнер.

Мобилните телефони не им се одземаат и истите можат слободно да ги користат. На располагање им е и бесплатен бежичен интернет. Ова упатува на фактот дека во случај на повреда на нивните права и евентуално несоодветно постапување спрема нив, тие би можеле и самите за истото да ги известат наджените органи и тела или би можеле да контактираат трети лица коишто би го пријавиле тоа.

На повеќе места во Транзитниот центар се поставени камери, што дополнително влијае кон намалување на ризикот од можно несоодветно постапување спрема лицата, како и полесно утврдување на фактичката состојба во услови на постоење наводи за такво постапување.

Иако дел од службените лица истакнаа дека лицата слободно се движат низ Центарот, сепак од направениот увид можеше да се констатира дека нивното движење е ограничено и е во рамки на самиот Центар, под постојан непосреден надзор на припадниците на АРМ и МВР.

Беа добиени информации дека во текот на ноќта контејнерите се заклучуваат, а на лицата единствено им е дозволено да ги напуштат контејнерите само кога имаат потреба да одат до тоалет, но и тогаш во придружба од службени лица на МВР или АРМ.

При вршење здравствени прегледи, присутни се преведувач и полициски службеник со појаснување дека потребата од полициско присуство за време на прегледот се должи на раздразливоста и нервозата кај дел од мигрантите и можноста заради тоа да бидат непресметливи кон медицинскиот персонал. **Во оваа смисла, од страна на тимот на НПМ беше истакнато дека присуството на полициски службеници за време на**

прегледите би требало наместо пракса да биде исклучок и побарано само во конкретни ситуации кога лекарите ќе проценат дека постои некаков безбедносен ризик и потреба од тоа.

Тимот на НПМ препорачува Центарот за управување со кризи т.е. Регионалните центри од Куманово/Гевгелија, под чијашто надлежност се привремените транзитни центри да организира **обуки за здравствените работници ангажирани во рамки на центрите за да се запознаат со одредбите од Истанбулскиот протокол коишто се од значење за нивното работење, или пак да побара од организациите преку коишто се ангажирани здравствените работници да им се организираат ваков тип на обука.**

Во однос, пак, на лицата за коишто ќе се оцени дека престанала потребата од нивно понатамошно задржување во транзитните центри, тимот на НПМ располага со информации дека продолжува праксата истите да се **„решаваат по процедура“** којашто опфаќа нивна депортацијата до определена точка на зелената гранична линија, каде што им се даваат насоки да ја напуштат државата.

Оттука, треба да постојат јасни правила за тоа на кои лица треба да им биде одобрен влез и сместување во привремените транзитни центри („Табановце“, „Винојуг“), и тоа врз основа на претходна комуникација и координација со останатите државни органи кои имаат постојано присуство во Центарот (МВР, МТСП.

Воедно, треба при постапување со лица сместени и задржани во центрите, треба да се донесат стандардни оперативни процедури во коишто ќе бидат јасно дефинирани овластувањата на секој од претставниците на органите и организациите присутни во Центрите.

6.3. ПРИФАТЕН ЦЕНТАР ЗА СТРАНЦИ – „ГАЗИ БАБА“

Прифатниот центар за странци е во склоп на Регионалниот центар за гранични работи „Север“, во рамки на Бирото за јавна безбедност при Министерството за внатрешни работи (МВР). Прифатниот центар за странци е од затворен тип, а во него се сместуваат и задржуваат различни категории на лица, поради разни основи утврдени во одредбите содржани во повеќе закони, како на пример: во Законот за странци⁵⁹, Законот за меѓународна и привремена заштита⁶⁰, Законот за прекршоци⁶¹ и др.

Во Прифатниот центар се сместуваат странци заради обезбедување во постапката за отстранување, но коишто не поседуваат валидна патна исправа и поради тоа не можат доброволно да ја напуштат Р.С. Македонија, баратели на азил за кои е донесена одлука за ограничување на слободата на движење поради некоја од основите предвидени во

⁵⁹ Закон за странци („Службен весник на Република Македонија“ бр. 97/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 108/19 и 294/21)

⁶⁰ Закон за меѓународна и привремена заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 64/18)

⁶¹ Закон за прекршоците („Службен весник на РС Македонија“ бр. 96/19)

Законот за меѓународна и привремена заштита⁶², жртви на трговија со луѓе за време на периодот на закрепнување и рефлексја, странци кои незаконито престојуваат во Р.С. Македонија, а за кои не е донесена одлука за враќање поради ризик од бегство или кога ја избегнуваат или попречуваат постапката за враќање, странци коишто сториле прекршок, а чијшто идентитет не може да се утврди (до донесување на одлуката за прекршокот).

Прифатниот центар за странци сè уште се наоѓа во објект којшто бил наменет и првично се користел како детска градинка. Во оваа смисла, тимот на НПМ повеќепати во своите извештаи истакнувал дека објектот ниту бил проектиран, ниту пак ги задоволува неопходните стандарди за да се користи согласно намената за којашто се користи сега. Постапеноста на дежурната просторија, на службените канцеларии, поделбата на сместувачките капацитети на машки и женски, како и на простории што би се користеле за сместување на семејства е импровизација направена во рамки на расположивите услови. Објектот воопшто не е погоден за сместување на деца, ниту пак за жртви на трговија со луѓе како ранливи категории на лица. Поради таквата состојба на објектот, задржаните лица не се во можност да користат дел од правата што ги имаат, а меѓу нив и правото на прошетка на свеж воздух неколку часа во текот на денот.

Во делот на сместувачките капацитети каде што престојуваа лицата затекнати на денот на посетата, тимот на НПМ констатираше дека иако од материјален аспект состојбата е релативно добра, сепак хигиената не беше на завидно ниво, па во една просторија беа сместени сите лица сместени во тој момент во Центарот (вкупно 8 мажи).

Ваквата состојба може сериозно да влијае на чувството на недостиг од приватност, особено изразено кај лицата коишто беа веќе 2 месеци задржани таму.

На лицата не им е овозможен ниту престој на отворено, надвор во дворот на Центарот, па единствениот пристап до свеж воздух е мала просторија, однадвор оградена со решетки што лицата ја користат како место за пушење и каде ги сушат алиштата. Прозорците во објектот се високи со што се гарантира природна дневна светлина, но заради безбедносните причини, истите не се отвораат, поради што воздухот внатре е застоен.

Санитарните јазли во машкиот дел се во релативно добра состојба иако дел од нив треба да се заменат, односно реновираат.

Делот од сместувачките капацитети наменет за лица од женски пол и деца се состои од неколку простории опремени со кревети, душеци и ормари за личните предмети, како и заедничка просторија за дневен престој опремена со фрижидер, шпорет, мијалник, наткасни и маса со двосед и столчиња. Во ниту една од просториите немаше телевизор. Тоалетот и бањите се посебно издвоени. Во една од бањите намената за женските лица беше нотирано дека дел од санитарните се нефункционални, а исто така и тушевите се отворени што не овозможуваат никаква приватност при користење на истите.

Имајќи го предвид фактот дека во непосредна близина на женскиот дел се наоѓаат канцелариите на вработените, како и наводите во минатото за одреден вид несоодветно постапување спрема женски лица коишто биле задржани во Центарот, тимот на НПМ препорачува **делот којшто е наменет за сместување на женски лица да не се**

⁶² Ibid 60

користи како своевиден премин до работните канцеларии од страна на вработените. Дополнително и поради фактот што постои посебен влез од другата страна на објектот што може да се користи за да се стигне до истите канцеларии.

Тимот на НПМ констатира дека Прифатниот центар не е прилагоден за лица со хендикеп, поради што и препорачува да не се врши упатување, прием и задржување на лица со хендикеп во Прифатниот центар. Во ниту една просторија од сместувачките капацитети нема свонче или друг уред за алармирање во случај на итност. Ова би претставувало сериозен предизвик, особено во случаите кога бројот на задржани лица би бил поголем или пак, би се користеле и просториите коишто се поодалечени од дежурната просторија и непосредниот визуелен надзор на вработените (особено и поради фактот што камерите во тие простории се нефункционални).

Прифатниот центар не ги задоволува условите за задржување на деца, поради што препорачува да не се врши нивно упатување, прием и задржување во Прифатниот центар. Ова, особено се однесува на непридружувани деца, имајќи го предвид фактот дека од увидот во евиденцијата за задржани лица НПМ тимот констатирал дека најмалку едно непридружувано дете на коешто му било поставено старател, било задржано изминатата година.

Тимот на НПМ смета дека Прифатниот центар нема услови (како кадровски, така и материјални) за сместување и на жртви на трговија со луѓе за време на периодот на закрепнување и рефлексива, поради што и смета дека е подобро во вакви случаи, во согласност со законските прописи, да се користат сместувачки капацитети што се под надлежност на Министерството за труд и социјална политика или евентуално, во одредени случаи, шелтер центри раководени од невладини или меѓународни организации коишто во рамки на нивниот мандат и можности вршат згрижување жртви на трговија со луѓе.

Лицата се запознаваат со своите права и обврски за време на нивното задржување во Центарот, а во согласност со Правилникот за куќен ред, истите на англиски, арапски и француски јазик се истакнати на повеќе видни места во просториите на Прифатниот центар.

Сепак, комуникацијата е отежната и скоро невозможна со лицата кои не разбираат некои од официјалните јазици во Р.С. Македонија или англиски јазик. **Прифатниот центар за странци не располага со официјална или некоја интерна листа на преведувачи или толкувачи, а во одредени ситуации, односно кога има потреба се користеле услугите од преведувачите што доаѓаат со претставниците на граѓанските и меѓународните организации што имаат пристап во Центарот. Тимот на НПМ доби информации дека како преведувачи во одредени случаи се користеле други задржани лица, поради што и препорачува да се избегнува ваква пракса.**

Во однос на правото на задржаните лица да контактираат и ангажираат адвокат, како и правото на правна помош, тимот на НПМ беше информиран дека задржаните лица се информирани за овие права и преку претставниците на граѓанските (Језуитска служба за бегалци, Македонско здружение на млади правници) и меѓународните организации. Имено, повеќето од лицата коишто имаа изразено намера или поднесено барање за признавање право на азил беа застапувани од гореспоменатите граѓански организации или адвокати

ангажирани од нивна страна. Сепак, тимот на НПМ констатираше дека Прифатниот центар не располага со официјална листа на адвокати, ниту пак со официјална листа на здруженија и организации што се овластени да обезбедуваат правна помош. Во оваа смисла, тимот на НПМ препорачува овие листи да се прибават и да им се приложуваат на лицата коишто изразиле намера да го користат ова право, како и да им се овозможи слободно да контактираат со адвокатот или организацијата којашто ќе ја одберат. Овие листи се јавно достапни на веб-страниците на Адвокатската комора и Министерството за правда.

Правилникот за куќен ред, исто така, предвидува дека „за време на престојот во Прифатниот центар, странецот да може да комуницира со надворешниот свет, на свој трошок со користење на јавна телефонска говорница“.

Правилникот за куќен ред предвидува дека лицата за време на приемот се подложуваат на здравствен преглед, а доколку информираат за некоја заразна болест или за тоа постои сомневање кај службените лица, се сместуваат во посебна просторија додека да бидат прегледани од лекар⁶³. Во делот на здравствената заштита Правилникот, исто така предвидува дека лицата имаат пристап до примарна здравствена заштита која се обезбедува од страна на медицинскиот персонал кој ги опслужува потребите на Прифатниот центар, а во случај на влошување на здравствената состојба е утврдено дека странецот може да биде преместен во здравствена установа за што е потребно мислење, односно упат од страна на медицинско лице – лекар.

Тимот на НПМ посебно истакнува дека лекарските прегледи треба да се вршат со почитување на принципот на доверливост и без присуство на други службени лица, освен во случаите кога лекарот ќе одлучи дека е неопходно во конкретниот случај. Од разговорите за време на посетата, се доби впечаток дека генерално лекарските прегледи се вршат на овој начин.

Тимот на НПМ препорачува секогаш кога се евидентираат повреди кои се во согласност со наводите за лошо постапување истакнати од задржаното лице (или кои, дури и во отсуство на наводите, укажуваат на лошо постапување), информациите треба веднаш да бидат доставени до надлежните власти за спроведување на истрага, како и до Народниот правобранител којшто во согласност со мандатот што го има како механизам за граѓанска контрола, ќе одлучи за понатамошното постапување.

Во однос на потребата од соодветно документирање знаци на тортура или друго несоодветно постапување, тимот на НПМ го истакнува и ставот на Комитетот против тортура на ОН⁶⁴ којшто смета дека Истанбулскиот протокол е суштински дел од обуката за сите медицински професионалци и други јавни службеници вклучени во работата со лица лишени од слобода.

Во Правилникот за куќен ред се предвидени одредби коишто се однесуваат за правото на лицата да престојуваат на свеж воздух, за рекреативни активности, за можноста да практикуваат верски обреди и сл. Сепак, тимот на НПМ констатираше дека во пракса

⁶³ Чл.2 од Правилникот за куќен ред на Прифатниот центар за странци, објавен во Службен весник на РСМ, бр. 93 од 7.4.2020 година

⁶⁴ CAT/C/NOR/CO/ 8, став 30

овие одредби не се почитуваат. Имено, поради несоодветност на материјални услови и недостиг од персонал, не им се овозможува на задржаните лица да поминат на свеж воздух најмалку два часа дневно, не е обезбедена ниту посебно приспособена просторија за практикување на верски обреди, а не секаде во Центарот има ТВ приемници.

За надминување на ваквата состојба, тимот на НПМ препорачува задолжителен престој на отворено во дворот на Центарот во времетраење од два часа, адаптирање на посебна просторија за вршење верски обреди, како и набавка и поставување на ТВ приемници на повеќе места со оглед на ограничените можности за занимација и други активности на лицата сместени во Центарот.

Во однос на исхраната, Правилникот предвидува да биде организирана во три дневни оброци, од кои најмалку еден оброк да биде топол оброк. Правилникот предвидува можност задржаните лица и сами да си купат дополнителна храна или пијалаци. Во овој дел беше посочено дека на барање на лицата странци од нивните лични финансиски средства, полициските службеници барем еднаш во неделата набавуваат одредени прехранбени производи (за што се чуваат фискалните сметки во нивните индивидуални досиеја и на тој начин се води сметка за потрошените парични средства). **Ваквата пракса е добра и е во согласност со можноста предвидена во членот 17 став 4 од Правилникот за Куќниот ред.**

Храна во Центарот дополнително доставуваат и Црвен Крст, JRS (Jesuit Refugee Service) и невладината организација „Легис“.

Од евиденцијата за употреба на средства за присилба беше констатирано дека во Прифатниот центар многу ретко се употреба сила и средства за присилба. Во текот на 2022 година, е нотирани/заведени само еден случај на употребата на средства за врзување. Во оваа смисла, беше констатирано дека за овој случај е изготвен Извештај за употребените средства за присилба, како и Оценка за оправданоста од употребата, во којашто употребата на средствата за врзување во конкретниот случај беше оценета како оправдана.

Од извршниот увид во Извештајот за употребените средства за присилба беше констатирано дека се работи за употреба на средства за врзување врз лице коешто со своето однесување ги прекршило одредбите од Правилникот за куќен ред. **Тимот на НПМ, без да бара посебно преиспитување на Оценката за оправданост од употребата на средства за присилба, во согласност и со препораките на Европскиот комитет за превенција од тортура⁶⁵, препорачува да не се врши врзување на лица со лисици за фиксирани објекти.**

⁶⁵ CPT (2010) Report to the Government of the Slovak Republic on the visit to the Slovak Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 24 March to 2 April 2009: paragraph 21-22

ЈЗУ ГЕРОНТОЛОШКИ ЗАВОД „13 НОЕМВРИ“- СКОПЈЕ - ДОМ „МАЈКА ТЕРЕЗА“

Во текот на извештајната година тимот на НПМ спроведе редовна посета на ЈЗУ Геронтолошки завод „13 Ноември“- Скопје - Дом „Мајка Тереза“ во Злокуќани. Посетата беше спроведена на 26.12.2022 година, во рамки на мандатот и надлежностите кои произлегуваат од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување⁶⁶.

Домот „Мајка Тереза“ (понатаму во текстот „Домот“), е објект за социјална форма на згрижување лица над 65 годишна возраст, подвижни и способни да се грижат за себе, кој функционира во рамки на ЈЗУ Геронтолошкиот завод „13 Ноември“-Скопје под надлежност на Министерство за здравство. Во овој објект се сместуваат и лица во социјален ризик на предлог на Министерството за труд и социјална работа, односно надлежниот Центар за социјална работа.

Домот располага со капацитет на сместување од 110 легла, но оптимално може да овозможи помош и нега само на 70 штитеници, бројка условена од стручниот капацитет, односно вработен кадар во установата. За време на посетата во Домот беа сместени 60

⁶⁶ НПМ истакнува дека неговиот мандат ги опфаќа и јавните и приватните установи за социјална заштита каде што лицата може де јуре или де факто да бидат лишени од слобода. Со други зборови, дури и ако според националното законодавство за корисниците формално не се смета дека се лишени од слобода, НПМ може и спроведува посети за да испита дали корисниците се де факто лишени од слобода, во којашто смисла и го испитува постапување спрема нив и условите во коишто се сместени. Имено, како што се истакнува и од страна на меѓународните мониторинг тела за превенција од тортура, корисниците на установите за социјална грижа кои формално се сметаат за доброволни, но во пракса не се слободни да ја напуштат институцијата, е особено загрижувачка. Засегнатите лица често се подложени на присилно постапување и/или средства за ограничување без да бидат заштитени со законските заштитни мерки кои важат за жителите кои се формално неволни, поради што и ваквите установи се редовно предмет на мониторинг од страна на тимот на НПМ.

корисници, од нив 20 мажи и 40 жени. Од вкупниот број 45 корисници се сместени врз основа на приватни договори, додека 15 корисници се социјални случаи.

Во однос на работно ангажираниот персонал беше констатирано дека, покрај раководителот на Домот, кој по вокација е социјален работник, во Домот работат 6 медицински сестри и 1 медицински техничар, 1 социјален работник, 1 психолог, 6 геронтодомаќинки, 1 администратор, 1 општ работник, 1 работник во кујна и 1 работник во перална.

Во оваа смисла беше нотирани и проблем во делот на вработувањето. Имено, заради недобивање дозвола од Министерството за здравство за вработување на кадар, дел од помошниот персонал е вработен врз основа на договор за дело, некои дури и по 3 до 4 години. Ставот на раководството е дека во услови кога би засновале редовен работен однос постоечките лица кои се со договор за дело, како и две дополнителни помошни позиции, Домот би бил во можност да нуди услуги и за над 70 штитеници, односно целосно да го опслужува планираниот капацитет од 110 лица.

Условите за живеење на корисниците во Домот се скромни, земено предвид дека објектот е стар повеќе од 50 години, а дополнително и се наоѓа во близина на археолошкиот локалитет (Стоби) заради што не се дозволуваат сериозни градежни активности.

Со донаторски средства обновени се тоалетите насекаде во установата, па на тој начин, иако скромно, сепак се добива впечаток дека условите за живеење се сепак достоинствени, а хигиената на релативно задоволително ниво.

Во состав на кујната се наоѓа и трпезаријата во која се поставени маси и столци и истата делува уредно, а хигиената е на задоволително ниво.

Беше забележано, а воедно и укажано од вработените, дека главната патека помеѓу бараката каде е сместена администрацијата и штитениците на кои им е потребна поддршка во извршување на секојдневните активности и засебните апартмани е реновирана и покриена, но сепак споредните патеки до апартманите се дотраени, поради што и дистрибуцијата на храната до нив е малку отежната, особено кога времето е врнежливо бидејќи тој дел од патеките се непокриени, а површината е нерамна за движење на количката со храна, па постои опасност од пролевање на истата.

Дополнителна забелешка во делот на материјалните услови се азбестните плочи на крововите од засебните апартмани. Заради недостаток на финансиски средства истите досега не се сменети иако претставуваат директна опасност по здравјето на станарите во овие објекти.

Дворот на установата беше чист, хортикултурно уреден со цвеќе, во средиштето на дворот беше направена импровизирана црква, дел од патеките се обновени, но сепак само површно заради забраната за копање поради близината на археолошкиот објект.

Во разговорот со дел од вработените во Домот „Мајка Тереза“ се доби податок дека истите ја препознаваат потребата од помош и поддршка на лицата згрижени овде. Потребата од разговор и поддршка била особено нагласена за време на изолацијата, односно карантинот со пандемијата на Ковид-19 кога не биле дозволени никакви посети од надвор. Во овој дел, беше истакнато дека во Домот немало голем број заболени, а ниту починати лица. Тимот на НПМ беше информиран дека во текот на 2021 и 2022 година нема евидентирано смртен случај во рамки на Домот.

Социјалниот работник спроведува индивидуална работа со штитениците и за секој од нив уредно води евиденција.

Во разговор со дел од штитениците се доби впечаток дека истите се задоволни од грижата понудена од страна на персоналот, како и начинот на кој се постапува со нив. Националниот превентивен механизам за време на посетата не доби поплаки за тортура или друг вид на сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Корисниците не се пожалија ниту на затоплувањето, земено предвид дека проблемот со електричната и топлинска енергија беше актуелен во време на спроведување на посетата, а воедно и НПМ тимот доби впечаток дека просториите за престој и живеење се еднакво загреани и топли.

Што се однесува до хигиената, истата се одржува редовно, оние штитеници кои имаат потреба од помош еднаш неделно се капат со помош на геронтодомајинка, но земено предвид дека топла вода има редовно, хигиената може да си ја одржуваат непречено. Тимот на НПМ нотираше дека штитениците добиваат редовно средства за лична хигиена (сапун, шампони) и во доволни колични.

Во делот на здравствената заштита, констатирано е дека корисниците правото на здравствена заштита целосно го остваруваат во Домот, односно истата се обезбедува преку координиран систем на лекари од соодветна специјалност. На 6 месеци им се прават интернистички прегледи, а еднаш месечно психијатриски преглед. 80% од штитениците имаат психијатриска терапија, но поголеми испади или инциденти нема.

При агресивно однесување на пациент, се пристапува со вербално смирување, а доколку не се успее во тоа, психијаторот ја ревидира терапијата. Фиксација нема, а за тоа нема ни услови, ниту пак, НПМ тимот најде средства што може да послужат за таа намена.

Кога станува збор за лекаровата, оние од позитивна листа се добиваат од страна на семејствата на штитениците, додека оние во социјален ризик лекарства добиваат од страна на управата на начин што им се менува статусот, се ставаат на позитивна листа и лекаровата ги добиваат бесплатно.

Во Домот „Мајка Тереза“ корисниците се вклучени во работна терапија, согласно нивните потреби и интереси. Дел од корисниците имаат изработено ракотворби (сплетени милиња, џемпери, блузи, шалови, чорапи, нараквици, и сл.) и исткаено дипли и килимчиња. Вклученоста на корисниците зависи од пројавениот интерес од нивна страна.

Врз основа на констатираната состојба тимот на НПМ упати генерална препорака до Министерството за здравство за обезбедување на средства заради целосно реновирање на сместувачките капацитети на Домот, се со цел корисниците да го остварат правото на престој во Домот согласно меѓународните и националните стандарди предвидени за сместување и домување на стари лица, а исто така, препорачано е и итно обезбедување средства за да се реновираат патеките до засебните апартмани, како и да се заменат азбестните кровови. Упатена е и препорака за потребата да се регулира работниот статус на оние лица ангажирани со договор за дело и да се овозможи вработување на стручни лица соодветни на потребите на Домот, особено да се зголеми бројот на геронтодомајинките.

Анекс 1: Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам

1. проф. д-р Раде Рајковчевски од Факултетот за безбедност – Скопје, Универзитет Св. „Кирил и Методиј“ – Скопје,
2. вон. проф. д-р. Ангелина Станојоска од Правен факултет – Кичево, Универзитет Св. „Кирил и Методиј“ – Скопје,
3. проф. д-р Елеонора Серафимовска од Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Универзитет Св. „Кирил и Методиј“ – Скопје,
4. Натка Пачоска – психолог,
5. д-р Славица Гајдасис-Кнежевиќ – психијатар.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**AVOKATI I POPULLIT
MEKANIZËM PARANDALUES KOMBËTAR**

RAPORTI VJETOR 2022

Shkup, 2023

PËRMBAJTJA

1	AVOKATI I POPULLIT-MEKANIZËM PARANDALUES KOMBËTAR	91
2	AKTIVITETET DHE VIZITAT E REALIZUARA PARANDALUESE NË VITIN 2022	93
3	INSTITUCIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE DHE EDUKUESE-KORREKTUESE	97
3.1	ENTI NDËSHKUES-KORREKTUES IDRIZOVË	97
3.2	BURGU I MANASTIRIT	101
3.3	MBIPOPULLIMI DHE GJENDJET E PËRGJITHËSHME	101
3.4	ENTI EDUKUES-KORREKTUES TETOVË	103
4	INSTITUCIONET PSIKIATRIKE	107
4.1	ISHP SPITALI PSIKIATRIK "SHKUP"	108
4.2	ISHP SPITALI PSIKIATRIK "DEMIR HISAR"	113
5	STACIONET POLICORE ME KOMPETENCË TË PËRGJITHSHME	119
5.1	SP KP GJORÇE PETROV	119
5.2	SP KP ÇAIR	123
5.3	SP KP GOSTIVAR	125
5.4	SP KP MANASTIR	128
5.5	SP KP PRILEP	133
5.6	VIZITAT E NATËS NË SP KP GAZI BABË, KISELLA VODË, QENDËR DHE KARPOSH	137

5.7	GJENDJE TË TJERA TË KONSTATUARA	138
5.7.1	<i>Kushtet e punës</i>	138
5.7.2	<i>Qasja pranë avokatit në stacionet policore</i>	139

6 MONITORIMI I SITUATËS ME MIGRIMIN E PARREGULLT 143

6.1	MBAJTJA DHE AKOMODIMI I MIGRANTËVE/TË HUAJVE DHE AZILKËRKUESVE	144
6.2	QENDRAT E PËRKOHSHME TRANSITORE (QPT)- “TABANOC” DHE “VINOJUG”	145
6.3	QENDRA PËR PRANIMIN E TË HUAJVE – “GAZI BABË”	150

7 ISHP ENTI GERONTOLOGJIK “13 NËNTORI” – SHTËPIA “NËNË TEREZA” 155

Aneksi 1	Bashkëpunëtorët e jashtëm të Mekanizmit parandalues kombëtar	158
----------	--	-----

Lista e shkurtesave

ARMV	Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut
EEK	Enti edukativ - korrektues
PP	Prokurori Publik
INK	Institucioni ndëshkues - korrektues
ENK	Enti ndëshkues - korrektues
MPB	Ministria e punëve të brendshme
MD	Ministria e drejtësisë
AP	Avokati i popullit
MPK	Mekanizmi parandalues kombëtar
AP-MPK	Avokati i popullit si Mekanizëm parandalues kombëtar
PTHP	Prokuroria themelore publike
SKNMHR	Seksioni për krimin ndërkufitar, migrimet, të huajt dhe ripranimin
QPT	Qendra e përkohshme transitore
RMV	Republika e Maqedonisë së Veriut
SPB	Spektori i punëve të brendshme
DES	Drejtoria për ekzekutimin e sanksioneve
UNHCR	Zyra e Komesariatit të lartë për refugjatë

Të nderuar,

Në përputhje me Ligjin për avokatin e popullit, rrjedhimisht me këtë, edhe Protokollin fakultativ ndaj Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues¹, Mekanizmi parandalues kombëtar tashmë dymbëdhjetë vite rradhazi, zbaton mandatin dhe kompetencat e tij përmes hulumtimit të rregullt të situatave në vendet e ndalimit dhe privimit nga liria dhe trajtimin e personave të ndaluar dhe të privuar nga liria, sugjeron për gjendjet e konstatuara në vendet e ndalimit dhe privimit nga liria dhe për dobësitë dhe mangësitë e mundshme, dhe jep rekomandime pranë organeve kompetente, duke konfirmuar detyrimin e tij, por edhe përpjekjen për një luftë gjithëpërfshirëse kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues.

Raporti vjetor i punës së Mekanizmit parandalues kombëtar për vitin 2022 paraqet një pasqyrë të vizitave të kryera në vitin 2022 në vendet e ndalimit të personave dhe privimit nga liria dhe kufizimit të lirisë së lëvizjes, të cilat mundësuan inspektim të drejtpërdrejtë në gjendjet në të cilat gjenden të njëjtat, ndërsa në bazë të të cilave bazohen rekomandimet e dhëna, për zbatimin e të cilave është përgjegjës shteti.

Problemet që janë vërejtur gjatë vizitave, kryesisht po përsëriten me gjendjet e konstatuara në raportet e mëparshme, dhe i referohen kapaciteteve joadekuate akomoduese në burgje dhe mbipopullimit në to, si dhe: mbrojtjes, kujdesit dhe trajtimit jo në kohë shëndetësor, mossanksionimit të sjelljes së dhunshme në të njëjtat, ekipimit të pamjaftueshëm të stafit, por edhe angazhimit të stafit joprofesional, mosrespektimit të rregullave evropiane dhe rregullores kombëtare gjatë emërimit të stafit drejtues, mos sigurimit të procesit të rregullt arsimor për çdo person të dënuar dhe çdo fëmijë të dërguar për të vuajtur masën edukative; më pas, sistemit jofunksional të zbatimit të masës së sigurisë – trajtimit të detyrueshëm psikiatrik, si dhe trajtimit joprofesional dhe jopërkatës të personave me çrregullime mendore të dërguar për shërim në spitalet psikiatrike, kushteve materiale jashtëzakonisht çnjerëzore për qëndrimin e këtyre personave, numërit të pamjaftueshëm të kuadrit profesional të trajnuar në mënyrë përkatëse për trajtim psikiatrik dhe terapeutik në përputhje me rregullat dhe standardet e përcaktuara, numrit të pamjaftueshëm të punonjësve të policisë me uniformë në stacionet policore, kuadrove policore të sapo punësuar të patrajnuar, trajnimeve të parregullta për punonjësit policorë, kushteve jo standarde materiale/hapësinore për arrestim dhe ndalim të personave/fëmijëve në stacionet policore, paaksesueshmërisë në to, etj., respektimit jo të plotë të procedurave për regjistrimin dhe ndalimin e migrantëve/të huajve dhe azilkërkuesve, si dhe bazueshmërisë/arsyeve të ndalimit të tyre dhe njoftimit për të drejtat e tyre dhe ndihmën juridike në përputhje me rregulloren vendase dhe ndërkombëtare, situata, të cilat, fatkeqësisht vazhdojnë të ekzistojnë dhe për të cilat shteti duhet të marrë masa dhe veprime për tejkalimin në mënyrë sistematike dhe të përhershëm të tyre, duke pasur parasysh faktin se

¹ Konventa e KB-së kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues, e disponueshme në <https://www.pravdiko.mk/2786/konventsija-protiv-tortura-i-drugi-surovi-nechovechki-ili-ponizhuvachki-kazni-i-postapki/> (Qasur më datën: 25.05.2023)

këto situata ndikojnë drejtpërdrejt dhe rrisin rrezikun nga keqtrajtimet që mund të nënkuptojnë torturë ose lloje të tjera të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues.

Duke i marrë parasysh edhe detyrimet e tjera të ekipit që dalin nga Protokoll i fakultativ², në vitin 2022, Mekanizmi parandalues kombëtar, në kuadër të resurseve të tij të disponueshme, i kushtoi vëmendjen e duhur promovimit dhe edukimit, për të cilin u nënshkruan memorandume bashkëpunimi me institucionet e arsimit të lartë të Universitetit të Shën. "Klimenti i Ohrit" nga Manastiri, Fakultetin juridik në Kërçovë dhe Fakultetin e sigurisë në Shkup, si dhe me Odën e avokatëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, dhe në përputhje me këtë u mbajtën edhe ligjërata për mandatin dhe kompetencat e Mekanizmit.

Me këtë rast e konsideroj të nevojshme t'i theksoj edhe sfidat me të cilat po ballafaqohet ekipi, të cilat ndikojnë drejtpërdrejt në funksionimin efikas, efektiv, konsekuent dhe të plotë të Mekanizmit parandalues kombëtar. Përkatësisht, është e pamundur të mos përmendet jostabiliteti kadrovik dhe financiar i Mekanizmit parandalues kombëtar, për çka i njëjti edhe më tutje mbetet një sfidë e madhe, duke marrë parasysh reduktimin e vazhdueshëm të stafit në vetë ekipin, që më së shumti vjen si pasojë e pagave të ulta, rrjedhimisht me këtë edhe mosplotësimin të ekipit sipas Sistematizimit të vendeve të punës, si dhe reduktimit të vazhdueshëm të buxhetit të Mekanizmit parandalues kombëtar i domosdoshëm për zbatimin efikas dhe efektiv të mandatit të tij, pavarësisht rekomandimit të qartë të dhënë nga Komiteti evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose degradues (KPT) drejtuar shtetit dhe në lidhje me funksionimin e Mekanizmit parandalues kombëtar³, në të cilin qartë është theksuar detyrimi i shtetit për të siguruar burime të mjaftueshme për funksionim konsekuent, të plotë, efektiv dhe efikas të Mekanizmit parandalues kombëtar si një mekanizëm i rëndësishëm për shtetin.

Avokat i popullit

Naser Ziberi

² Ibid 1

³ Komiteti evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose degradues (KPT) – Raporti nga vizita e realizuar në Maqedoninë e V. 2-10 dhjetor, viti 2019, e disponueshme në: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Qasur më datën: 25.05.2023)

AVOKATI I POPULLIT - MEKANIZËM PARANDALUES KOMBËTAR

Më datën 30 dhjetor të vitit 2008, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë miratoi Ligjin për ratifikimin e Protokollit fakultativ të Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit apo ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues⁴ dhe caktoi Avokatin e popullit të veprojë si Mekanizëm parandalues kombëtar.

Në vitin 2009, me ndryshimet e Ligjit për avokatin e popullit, në kuadër të Avokatit të popullit u krijua një njësi e veçantë organizative - Mekanizmi parandalues kombëtar (MPK) detyra kryesore e të cilit është parandalimi i torturës dhe llojeve të tjera të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues.

Avokati i popullit - Mekanizmi parandalues kombëtar ka filluar punën më datën 01.04.2011 dhe që atëherë këtë kompetencë e ushtron përmes hulumtimit të rregullt të trajtimit të personave të privuar nga liria dhe dërgimit të rekomandimeve tek autoritetet përkatëse, me qëllim të parandalimit të torturës dhe formave të tjera të trajtimit çnjerëzor, dhe nëse vlerëson se është e nevojshme edhe përmes paraqitjes së propozimeve dhe perceptimeve në lidhje me legjislacionin ekzistues ose projekt-legjislacionin.

MPK funksionon si ekip i përbërë nga një këshilltar shtetëror, një këshilltar për parandalimin e torturës dhe një bashkëpunëtor, ndërsa me qëllim për të siguruar një qasje multidisiplinare gjatë realizimit të vizitave parandaluese, angazhohen dhe shfrytëzohen shërbime nga bashkëpunëtorë të jashtëm, përkatësisht ekspertë nga fusha të ndryshme dhe përfaqësues nga disa institucione të arsimit të lartë dhe organizata civile.

Për realizimin e aktiviteteve të planifikuara në vitin 2022, AP-MPK projektoi kornizën buxhetore në vlerë prej 1.225.000,00 denarë, ndërsa iu miratua dhe në dispozicion kishte shumë prej 425.000,00 denarë. Përveç këtyre mjeteve, AP-MPK ka vazhduar bashkëpunimin edhe në vitin raportues 2022 me Zyrën e Komesariatit të Lartë për Refugjatë në Shkup (UNHCR), i cili

⁴ Gazeta zyrtare e RM nr. 165/2008.

ndër të tjera përbëhet edhe nga donimi i mjeteve të nevojshme për punë dhe monitorim të situatës së migrantëve, përkatësisht të të huajve, azilkërkuesve dhe refugjatëve. Nëpërmjet këtij bashkëpunimi, fondet e dhuruara nga UNHCR-ja plotësojnë buxhetin bazë të Institucionit në një shumë të caktuar që përdoret posaçërisht për qëllimet e projektit dhe forcimin e kapaciteteve të ekipit të MPK-së.

Duke pasur parasysh se Avokati i popullit është organ me shumë mandate, veçanërisht theksuar me ndryshimet në Ligjin për avokatin e popullit në vitin 2016 dhe 2018, kur përveç kompetencave tashmë ekzistuese u shtuan edhe ato në cilësinë e Mikut të gjykatës, Mekanizmit për monitorimin e zbatimit të Konventës së OKB-së për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara, Mekanizmit të kontrollit civil, Raportuesit kombëtar për trafikimin e qenieve njerëzore dhe migracionin ilegal, u theksua nevoja për të angazhuar bashkëpunëtorë dhe ekspertë të jashtëm në nivele të shumfishta duke ndryshuar praktikën tashmë të krijuar dhe duke zbatuar furnizimin publik për angazhimin e personave të jashtëm profesionist për nevojat e të gjithë mekanizmave dhe kompetencave të tij të veçanta.

Megjithatë, furnizimi i tillë publik nuk u realizua dhe kjo ishte arsyeja kryesore që buxheti i ekipit të MPK-së për punësimin e ekspertëve nuk ishte shfrytëzuar plotësisht. Për tejkalimin e një situate të tillë, u gjet një zgjidhje e përkohshme dhe procedurën për angazhimin e personave të jashtëm e mori partneri UNHCR përmes një organizate partnere joqeveritare. Në këtë kuptim, në periudhën që vijon, mbetet nevoja për të gjetur një zgjidhje afatgjatë, të qëndrueshme dhe të pranueshme që do t'i mundësojë Mekanizmit të zbatojë pa probleme mandatin e përcaktuar me ratifikimin e Protokollit fakultativ të Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit apo ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues dhe Ligjit për avokatin e popullit⁵.

Situata e lartpërmendur reflektohet më së shumti në realizimin e atyre kompetencave të Mekanizmit që duhet të jenë pjesë e pandashme e mandatit të tij, konkretisht realizimi i aktiviteteve promovuese, edukative si dhe ndërkombëtare që do të nxisnin shikueshmërinë dhe njohjen e ekipit dhe punën që kryen i njëjti. Pikërisht për këto segmente të mandatit të MPK-së mungojnë fondet në buxhet. Përkatësisht, për vitin aktual 2023 janë ndarë gjithsej 200.000 denarë për realizimin e të gjitha aktiviteteve të Mekanizmit parandalues kombëtar, larg shumës së mjaftueshme për zbatimin efektiv dhe efikas të gjithçkaje që paraqet mandatin e këtij organi.

Prandaj, Avokati i popullit edhe mëtej mbetet me qëndrimin se për realizimin e kompetencave të MPK-së nevojiten burime shtesë të personelit, materiale dhe financiare, të cilat do të sigurohen nga Buxheti i RMV-së, me çka do të përjashtoheshte, gjegjësisht reduktoheshte nevoja që MPK të punojë me fonde të marra përmes donacioneve, si dhe të angazhojë bashkëpunëtorë të jashtëm.

Në këtë kuptim, duke pasur parasysh se siguri i fondeve të mjaftueshme për funksionim normal është një nga sfidat me të cilat po ballafaqohet AP-MPK prej disa vitesh, **në këtë Raport është e domosdoshme të theksohet sërish detyrimi i shtetit që rezulton nga ratifikimi i Protokollit fakultativ të Konventës kundër torturës ku thuhet qartë se:**

"Shtetet aderuese marrin përsipër t'i vënë në dispozicion burimet e nevojshme për funksionimin e mekanizmave parandalues kombëtarë"

⁵ Ibid 1

⁶ Neni 18 pika 3 e Protokollit fakultativ ndaj Konventës kundër torturës dhe llojit tjetër të trajtimit apo ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues.

AKTIVITETET DHE VIZITAT PARANDALUESE TË REALIZUARA NË VITIN 2022

Në vitin e kaluar 2022, ekipi i MPK-së, krahas zbatimit të aktivitetit kryesor, realizimit të vizitave të paparalajmëruara në vendet e privimit të lirisë, e fokusoi punën në komponentin promovues të mandatit të tij, si në aspektin e edukimit ashtu edhe në njohjen ndërkombëtare të punës së ekipit.

Përkatësisht, kur bëhet fjalë për vizitat në terren, ekipi i MPK-së në vitin 2022 ka realizuar gjithsej 19 vizita të paparalajmëruara, nga të cilat: 9 vizita në stacionet policore me kompetencë të përgjithshme në zonën e Sektorëve për punë të brendshme (SPB) Shkup, Manastir dhe Tetovë, 3 vizita në institucionet ndëshkuese – korrektuese dhe edukuese-korrektuese, 1 vizitë në shtëpinë e të moshuarve "Nënë Tereza" – Shkup, 2 vizita në spitalet psikiatrike "Shkup" dhe "Demir Hisar", si dhe 4 vizita në vendet ku akomodohen apo ndalohen të huajt dhe azilkërkuesit.

Shumica e vizitave të kryera parandaluese janë realizuar vetëm nga ekipi i MPK-së, ndërsa për një pjesë (ku ka ofruar ndihmë partneri i UNHCR-së), janë angazhuar bashkëpunëtorë të jashtëm nga institucione shkencore dhe arsimore, si dhe shoqata profesionale.

Metodologjia e punës në lidhje me realizimin e vizitave është rezultat i përvojës shumëvjeçare të ekipit, por edhe pranimi të praktikave më të mira nga organet e ngjashme në rajon, pjesëmarrjes në evente ndërkombëtare, si dhe bazuar në rekomandimet e organizatave dhe organeve përkatëse ndërkombëtare dhe mbi të gjitha të Nënkomitetit për parandalimin e torturës pranë OKB-së.

Në nivel ndërkombëtar, ekipi i MPK-së ka qenë aktiv edhe në vitin 2022 dhe ka marrë pjesë në disa konferenca dhe punëtori të cilat kryesisht janë mbajtur në mënyrë virtuale, por edhe me pjesëmarrje të drejtpërdrejtë kur shpenzimet e qëndrimit i mbulonte organizuesi.

Me prezantimin e tij, ekipi i MPK-së mori pjesë në sesionin e 47-të të Nënkomitetit për parandalimin e torturës dhe llojit tjetër të trajtimit apo ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues (NPT), e më pas në një takim të Mekanizmave parandalues kombëtar evropian të mbajtur

në Strasburg, Francë.

Në vitin raportues, u realizua edhe qëndrimi studimor i ekipit të MPK-së në Republikën e Sllovenisë i mundësuar nën patronazhin e Misionit të UNHCR-së në Maqedoni.

Ndër takimet që organizohen rregullisht dhe në të cilat merr pjesë ekipi i MPK-së me përfaqësuesit e tij, ishin takimet në kuadër të Rrjetit të MPK-së të Evropës Juglindore. Të dy takimet u mbajtën në Vjenë duke marrë parasysh se kryesues i Rrjetit në vitin 2022 ishte Mekanizmi parandalues kombëtar i Bordit të Ombudsmanit Austriak (AOM). Në takimet u diskutuan tema në favor të veçantë për funksionimin e MPK-së, ndaj në takimin e parë u trajtuan çështja e nevojave të veçanta të personave të moshuar dhe personave me aftësi të kufizuara fizike në vendet e paraburgimit, përkatësisht në institucionet ndëshkuese-korrektuese, ndërsa në takimin e dytë të mbajtur në gjysmën e dytë të vitit u trajtuan çështja e shëndetit mendor dhe problemet me të cilat po ballafaqohen fëmijët e privuar nga liria dhe personat me aftësi të kufizuara fizike, si dhe përdorimi i mjeteve të shtrëngimit në vendet ku janë të ndaluar dhe të privuar fëmijët, përkatësisht entet, spitalet psikiatrike, institucionet edukuese-korrektuese dhe ndëshkuese-korrektuese.

Gjatë vitit raportues, ekipi i MPK-së lidhi memorandum bashkëpunimi me Odën e avokatëve të RMV-së, ndërsa me ndihmën e fondeve të donatorëve u mbajt një takim pune ku u diskutua për të drejtën për avokat gjatë ndalimit dhe privimit nga liria në stacione policore, si dhe memorandumet bashkëpunimi me Fakultetin e sigurisë - Shkup dhe Fakultetin juridik - Kërçovë, Universitetin „Shën Klimenti i Ohrit” – Manastir.

Ekipi i MPK-së, trajtimin e personave të paraburgosur dhe të dënuar, si dhe zbatimin e rekomandimeve të dërguara për përmirësimin e gjendjes në institucionet ndëshkuese-korrektuese, e analizoi edhe përmes monitorimit të punës së organeve dhe trupave kombëtarë të obliguar për përmirësimin dhe zhvillimin e sistemit penitenciar.

Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së thekson se themelimi i mekanizmit për monitorim dhe vlerësim të Strategjisë kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar në Republikën e Maqedonisë së Veriut 2021-2025, nëpërmjet formimit të një grupi ndërministror, i cili si i tillë është parashikuar edhe në Strategjinë kombëtare, është rekomandim i MPK-së, i cili është zbatuar gjatë vitit raportues 2022.

Grupi ndërministror është themeluar me vendim të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut⁷ dhe përbëhet prej 15 anëtarëve, përfaqësues nga Ministria e drejtësisë, Ministria e arsimit dhe shkencës, Ministria e shëndetësisë, Ministria e punës dhe politikës sociale, përfaqësues i një organizate civile (Shoqatës maqedonase të juristëve të rinj), si dhe përfaqësues nga zyra e Avokatit të popullit, i cili drejtpërsëdrejti i ndjek aktivitetet e grupit dhe merr pjesë në to.

Gjatë vitit 2022, grupi ndërministror ka mbajtur dy takime pune, nga të cilët në njërin është miratuar rregullorja e punës, ndërsa në të dytin është bërë vlerësimi i shkallës së zbatimit të Strategjisë kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Lidhur me realizimin e aktiviteteve të parashikuara në secilin nga synimet e përcaktuara strategjike, grupi ndërministror ka përgatitur edhe Raport vjetor drejtuar Qeverisë së Republikës

⁷ Vendimi i Qeverisë së RMV-së (“Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut” nr. 122/22)

së Maqedonisë së Veriut. Në Strategjinë kombëtare për realizimin e 12 synimeve strategjike janë parashikuar 97 aktivitete, nga të cilat sipas konstatimeve të grupit ndërmintor, 15 janë realizuar plotësisht, 45 aktivitete nuk janë realizuar, 15 aktivitete janë realizuar pjesërisht, 15 aktivitete realizohen në kontinuitet, ndërsa 7 aktivitete janë në rrjedhë.

Situata e tillë çon drejt faktit se është e domosdoshme një qasje më serioze nga autoritetet më të larta që janë përgjegjëse për sigurimin e kushteve për realizimin pa pengesa të aktiviteteve të parashikuara, në drejtim të arritjes së synimeve të përcaktuara strategjike, me çka do të manifestohet një përkushtim i vërtet në zhvillimin e sistemit penitenciar.

Nisur nga kjo, ekipi i MPK-së rekomandon që Qeveria e RMV-së t'i kushtojë vëmendje serioze të gjeturave të përfshira në Raportin vjetor për zbatimin e Strategjisë kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar në Republikën e Maqedonisë së Veriut (2021-25) dhe të ndërmarrë hapa me të cilat do të sigurojë kushte dhe mjete për funksionimin pa pengesa të organeve shtetërore në drejtim të implementimit të aktiviteteve të planifikuara dhe përmbushjes së qëllimeve të planifikuara strategjike konform dinamikës së parashikuar.

Në drejtim të monitorimit të zbatimit të rekomandimit të dërguar nga Raporti i mëparshëm Vjetor lidhur me nevojën për marrjen e masave shtesë për zvogëlimin e rrezikut nga tortura dhe llojit tjetër të trajtimit të papërshtatshëm ndaj personave të dënuar përmes mbikëqyrjes së shtuar profesionale dhe inspektimit të drejtpërdrejtë në punën e institucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, ekipi i MPK-së realizoi takim edhe me përfaqësues të Seksionit për kryerjen e mbikëqyrjes profesionale mbi trajtimin në INK/IEK në kuadër të DES. Gjatë takimit u morën informacione për kapacitetet e Seksionit, si dhe për aktivitetet e tyre lidhur me kryerjen e mbikëqyrjes së drejtpërdrejtë në INK dhe IEK. Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së e vlerëson si pozitiv numrin e inspektimeve të drejtpërdrejta dhe rekomandon vazhdimin e tyre me një dinamikë të njëjtë dhe të intensifikuar.

Gjatë vitit raportues u mbajt një takim edhe me udhëheqësin e Qendrës për trajnim dhe edukim, e cila është në kuadër të Drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve. Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së mori informacion për punën e Qendrës dhe sfidat me të cilat po ballafaqohet, dhe në të njëjtën kohë u cek nevoja për t'i vënë theks të veçantë ndalimit të torturës dhe llojeve të tjera të trajtimit ose ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues gjatë trajnimeve të cilat organizohen për punonjësit në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese.

MPK-ja i vlerëson pozitivisht aktivitetet e Qendrës për trajnim dhe edukim dhe thekson nevojën për mbështetje më të madhe të aktiviteteve që i ka përcaktuar Qendra për t'i zbatuar në strategjinë dhe planin e saj të punës.

INSTITUCIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE DHE EDUKUESE-KORREKTUESE

Trajtimi i personave të paraburgosur dhe të dënuar në institucionet ndëshkuese- korrektuese, si dhe vlerësimi i shkallës së rrezikut nga tortura dhe trajtimi ose ndëshkimi tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues, ishte objekt i një shqyrtimi të detajuar gjatë vitit 2021, kur ekipi i MPK-së kreu vizita të drejtpërdrejta në të gjitha institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese. Pikërisht për këto arsye, në vitin 2022 u realizua vetëm një vizitë vijuese në INK-ENK Idrizovë, e kjo në Seksionin e mbyllur, me qëllim të verifikimit të ekzistimit të rasteve të mundshme të reprezaljeve ndaj personave të dënuar me të cilët u zhvilluan biseda në vitin paraprak, si dhe një vizitë në Burgun e Manastirit, seksionin e paraburgimit.

3.1. ENTI NDËSHKUES-KORREKTUES IDRIZOVË

Nga bisedat e zhvilluara në këtë institucion ndëshkues - korrektues, nuk është konstatuar ndonjë paraqitje e reprezaljeve apo ndonjë lloj tjetër presioni ndaj personave të intervistuar gjatë vizitës në institucion në vitin 2021. Megjithatë, **personat me të cilët u zhvilluan bisedat u ankuan për kujdes jo në kohë shëndetësor dhe shërbime të tjera të kësaj natyre, si dhe për trajtim të papërshtatshëm dhe të dhunshëm nga personat me të cilët qëndrojnë në krahët, përkatësisht në ambientet.**

Megjithatë, edhe mëtej mbetet në fuqi vërejtja e dhënë edhe në raportet e mëparshme të Mekanizmit parandalues kombëtar, përkatësisht **nevoja për përcaktimin në mënyrë profesionale të personave udhëheqës në institucionet ndëshkuese - korrektuese, duke shmangur ndryshimin e shpeshtë të tyre, shkarkimin dhe emërimin e personelit pa përvojë dhe njohuri paraprake për mënyrën e funksionimit dhe menaxhimit të këtij lloji të institucioneve.**

Komenti i tillë është në përputhje të plotë me Raportin e publikuar së fundmi të Komitetit evropian për parandalimin e torturës nga vizita e realizuar në RMV⁸ ku thuhet se “*KPT u bën thirrje edhe një herë autoriteteve të Maqedonisë së Veriut që të inkorporojnë një model të avancimit profesional në karrierë në kuadër të sistemit të burgjeve i cili do t’u mundësojë drejtorëve dhe personave të tjerë udhëheqës me pozitë të lartë të rekrutohen për të përmbushur performanca të caktuara, për të pasur siguritet dhe stabilitet në kryerjen e pozitës së tyre, si dhe t’u sigurohet trajnim përkatës për menaxhim në mënyrë që ata të mund t’i përmbushin me kompetencë detyrat e tyre*”.

Në këtë drejtim shkon edhe deklarata e presidentit të Komitetit evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose poshtëruës (KPT), z. Alen Miçell dhënë gjatë vizitës së tij në Republikën e Maqedonisë së Veriut në qershor të vitit 2022 kur thotë: “*Burgjet janë institucione komplekse që kërkojnë menaxherë dhe staf profesional për t’i menaxhuar*”.

Prandaj, MPK edhe këtë vitë raportues, edhe një herë do të përsërisë rekomandimin e dhënë më parë, gjegjësisht që çdo institucion ndëshkues-korrektues të ketë staf menaxhues profesional, të kualifikuar në mënyrë përkatëse dhe jopolitik, të zgjedhur për kompetencën dhe integritetin e tyre dhe jo për kualifikime partiake apo politike. Respektimi i rregullave evropiane dhe rregulloreve kombëtare në emërimin e drejtorëve dhe zëvendësve të tyre në institucionet ndëshkuese-korrektuese doemos të jetë imperativ për çdo qeveri.

Sa i përket plotësisht të personelit në INK-ENK Idrizovë, në vitin 2022 kemi konstatuar një ulje të ndjeshme të numrit të stafit të burgjeve, mungesë trajnimi për të njëjtit, por edhe apati dhe zhgënjim te punëtorët për shkak të kushteve të këqija të punës.

Duke pasur parasysh se në fillim të vitit 2023, në rrjetet sociale u shfaqën disa incizime të bëra me celular, nga të cilat mund të shiheshin kushtet çnjerëzore dhe poshtëruese në të cilat qendrojnë personat e privuar nga liria në disa pjesë të Seksionit të mbyllur të INK-ENK Idrizovë, ekipi i MPK-së realizoi një vizitë të paparalajmëruar në këtë repart, me fokus në krahun III, IV, VII dhe “Ambulancën”.

MPK me keqardhje konstatoi se gjendja në këto krahë është shumë e keqe dhe lirisht mund të cilësohet si çnjerëzore dhe poshtëruese dhe jo vetëm që nuk janë marrë kurfarë masash për përmirësimin e kushteve të konstatuara paraprakisht dhe rekomandimet e dhëna qartë, por përkundrazi situata në këto pjesë është përkeqësuar edhe mëtej.

Gjegjësisht, ekipi i MPK-së konstatoi se në të ashtuquajturin krahun e tretë janë vendosur gjithsej 72 persona të dënuar. Gjatë këqyrjes së drejtpërdrejtë në dhomat ku ndodhen të dënuarit në këtë krah, u konstatua se në njërën prej dhomave, e cila është 14,28 m², ishin vendosur 15 persona të dënuar, nga të cilët 6 të dënuar flejnë në dyshekë në dysHEME, ndërsa të tjerit në

⁸ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Në dispozicion në: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Qasur më datën: 13.03.2023)

⁹ The Council of Europe anti-torture Committee and Development Bank held high-level talks on prison reform in North Macedonia Në dispozicion në: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-council-of-europe-anti-torture-committee-and-development-bank-held-high-level-talks-on-prison-reform-in-north-macedonia> (Qasur më datën: 13.03.2023)

krevatë në 4 kate. Në një dhomë tjetër prej 21,5 m² ishin strehuar 11 persona të dënuar, ndërsa në një dhomë të tretë në të njëjtin krah në 19,4 m², ishin strehuar 10 persona të dënuar. Rregullat evropiane të burgjeve si një standard minimal për strehimin e personave të privuar nga liria kërkojnë 4m² hapësirë jetese për çdo të burgosur në një qeli me shumë të burgosur, ose 6 m² hapësirë jetese për një qeli me një të burgosur të vetëm.

Një situatë seriozisht shqetësuese u konstatua në të ashtuquajturin krahun e katërt, ku janë vendosur gjithsej 124 persona të dënuar. Gjatë vizitës në korridorin e krahut u gjetën në tokë një numër i madh i dyshekëve dhe sipas informacioneve të marra, në këtë mënyrë flenë 36 persona në korridorin e krahut dhe përdorin një tualet të përbashkët. Në ambientet ku janë vendosur të dënuarit e tjerë nuk ishte më mirë, duke pasur parasysh se në një dhomë prej 19 m² ishin vendosur 13 persona. Në korridor, në tualetin e përbashkët, si dhe në disa nga dhomat e vizituara higjiena ishte në nivel jashtëzakonisht të ulët. Në të gjithë krahun ndjeheshte një erë e pakëndshme.

Në të ashtuquajturin krahun e shtatë ishin vendosur 67 persona të dënuar, prej të cilëve një numër i vogël i tyre flinin në dyshekë në dysheme. Gjatë këqyrjes së disa dhoma u konstatua se edhe në këtë krah disa nga dhomat janë të mbipoplluara, kështu që në një dhomë prej 17 m² janë vendosur 14 persona, ndërsa në një dhomë tjetër me të njëjtën sipërfaqe katrore ishin vendosur 8 persona.

Ngjashëm me krahun e tretë, situata në ndërtesën e të ashtuquajturës Ambulancë (reparti ambulancor), ku janë vendosur gjithsej 96 persona të dënuar ose së bashku me të ashtuquajturin repart i geriatriisë (siç janë evidentuar sipas listën), gjithsej 114 persona të dënuar. Në këtë objekt, pjesa e majtë e katit përdhes ishte e mbyllur dhe në rrjedhë ishin duke u zhvilluar aktivitetet e rinovimit. Në pjesën tjetër të objektit, përkatësisht në pjesën e djathtë të katit përdhes dhe të katit të sipërm, i cili është i ndarë me dhoma në anën e majtë dhe të djathtë, u konstatua se të dënuarit vendosen në dhoma ku nuk ka mjaftueshëm shtretër për të gjithë. Në katin përdhes në anën e djathtë, në fund të korridorit, ishte vendosur një sfungjer ku flinte një i dënuar dhe në afërsi kishte edhe korniza metalike të krevatit të pajisura me sfungjer, për këtë u mor informacion se edhe mbi to flejnë personat e dënuar. Në një nga dhomat 15 m² ishin vendosur 13 të dënuar. Personat e dënuar në këtë dhomë theksuan se flenë dy veta njëkohësisht në një shtrat, ose me turne dhe në tokë. Nuk u konstatua gjendje më e mirë edhe në katin e sipërm, ku u kontrolluan disa dhoma. Personat e dënuar të vendosur në repartin ambulancor u ankuan se banjot e tyre nuk funksionojnë, për këtë arsye duhet të bëjnë dush në të ashtuquajturin repart i geriatriisë, i cili është i ndarë fizikisht. Ata deklaruan se për shkak të kësaj, pothuajse asnjëherë nuk ka ujë të nxehtë (se harxhohet nga të dënuarit e vendosur në atë repart).

Nga të dhënat që përmbajnë buletinet e përditshme dhe të mbrëmjes, ekipi i MPK-së konstatoi se në institucion për çdo ditë, herë pas here edhe disa herë në ditë, thirret Ndihma mjekësore urgjente, dhe pothuajse çdo ditë drejtohen në klinikën shtetërore. **Kjo situatë tregon se stafi mjekësor i cili është i pranishëm rregullisht në institucion është i pamjaftueshëm dhe nuk është në gjendje t'u përgjigjet plotësisht dhe në kohë nevojave shëndetësore të personave të dënuar.**

¹⁰ Rregullat evropiane të burgut - Këshilli i Evropës, i disponueshëm në <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ac> (Qasur më datën: 26.05.2023)

Kujdesi shëndetësor vazhdon të jetë një nga problemet më të mëdha në institucionet ndëshkuese-korrektuese, megjithëse si një hap pozitiv përpara në vitin raportues 2022 është rritja e pagave dhe shtesave të pagave për 30% të personelit mjekësor. **Në mbështetje të këtij konkluzioni është edhe fakti se numri më i madh i parashtresave të parashtuara zyrtarisht pranë zyrës së Avokatit të popullit nga ana e personave të dënuar i referohen kujdesit joadekuat shëndetësor, e veçanërisht dërgimeve për kontrolle specialistike dhe stomatologjike jashtë institucioneve.** Në këtë kuptim, edhe ekipi i MPK-së konstatoi se shërbimi shëndetësor në institucionet ndëshkuese-korrektuese nuk është mjaft i organizuar për të mundur realizimin pa pengesë dhe të vazhdueshëm të kërkesave të personave të dënuar dhe të paraburgosur për konsultim me mjekun, që të plotësohet pa vonesa të panevojshme.

Psikiatri në objekt vjen sipas një orari të caktuar, varësisht nga koha e lirë (duke pasur parasysh se i njëjti person është i punësuar edhe në Burgun e Shkupit), përkatësisht një herë në javë.

Për sa i përket fiksimeve, u theksua se ato nuk shqiptohen në numër të madh, ndërkaq kryhen në izolim ku personat fiksohen me pranga metalike, edhe pse është dhënë urdhrë të sigurohen rripa prej lëkure. Në këtë drejtim, duhet thënë se **institucioni nuk ka hartuar një protokoll për fiksimin, kështu që edhe pse vlerësimin dhe urdhrin e jep psikiatri, mbikëqyrja gjatë fiksimit kryhet nga një punonjës i policisë së burgjeve, gjë që e ndërlikon mëtej të gjithë procedurën nëse marrim parasysh gatishmërinë, përkatësisht trajnimin e stafit për reagim të shpejtë në rast të rrezikimit të shëndetit të personit të fiksuar.**

Në këtë pjesë do të thirrremi në standardet e fiksimit për të cilat udhëzon Komiteti evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose poshtërues (KPT) të cilat ndër të tjera theksojnë se *"...përdorimi i prangave, zinxhirëve metalikë dhe shtretërve me grila hyjnë qartë në këtë kategori; për këto mjete shtrëngimi nuk duhet të kenë vend në praktikën psikiatrike dhe duhet të tërhiqen menjëherë nga përdorimi"*¹¹

Një pjesë e të paraburgosurve/të dënuarve me të cilët bisedoi ekipi i MPK-së u ankuan edhe për mënyrën se si bëhet regjistrimi për konsultim me mjekun, përkatësisht është marrë informacion se bëhet i ashtuquajti filtrim i fletparaqitjeve, përkatësisht të njëjtat nuk i përcillen personelit mjekësor nga ana e pjesëtarëve të policisë së burgjeve, por edhe kutia në të cilin duhet të vendosen kërkesat për vizitë te mjeku, nuk funksionon.

Kur flasim për institucionet ndëshkuese-korrektuese ose në rastin konkret për INK- ENK Idrizovë, **personat e privuar nga liria në këtë institucion ankohen edhe për korrupsion, për të cilin nuk duan të flasin publikisht.** Prandaj edhe në këtë raport vjetor do të theksojmë se ky problem është ende aktual, përkatësisht se për të fituar një komoditet të caktuar, ende përdoret një metodë që nënkupton pagesën për komoditete të caktuara.

¹¹ Mjetet e shtrëngimit në institucionet psikiatrike për persona të rritur, Komiteti Evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor (KPT) E disponueshme në: <https://rm.coe.int/16806cccead> (Qasur më datën: 13.03.2023)

3.2. BURGU I MANASTIRIT

Në vitin 2022, ekipi i MPK-së vizitoi edhe Burgun e Manastirit, gjegjësisht seksionin e paraburgimit të burgut për t'i kontrolluar kushtet materiale të këtij seksioni dhe realizoi biseda me personat e privuar nga liria dhe të vendosur në këtë pjesë të burgut, si dhe për të shqyrtuar sjelljen e punonjësve të policisë ndaj personave të privuar nga liria gjatë privimit të tyre nga liria dhe transportimin nga stacioni i policisë deri te burgu.

Vizita paraqiste një hyrje në vizitat e paparalajmëruara në SP Manastir dhe SP Prilep, duke pasur parasysh se numri më i madh i personave të privuar nga liria në këtë burg, të vendosur në seksionin e paraburgimit, transferohen pikërisht nga këto dy stacione policore.

Ashtu si në vendet e tjera të privimit nga liria, edhe këtu, **ka mungesë të personelit, kështu që për të mbuluar mungesën e kuadrit, punësohen persona me kontratë në vepër, në disa raste edhe me kohëzgjatje më të madhe se një vit.**

Ekipi i MPK-së i kushtoi vëmendje edhe mbrojtjes shëndetësore të personave të paraburgosur, si dhe gjendjes në të cilën të njëjtit sillen në Burg, transferimit, kontrolleve dhe trajtimit pas pranimit në Burg. Në këtë rast, nga biseda e zhvilluar me personin profesional, si dhe nga këqyrja e dokumentacionit, u konstatua se ai udhëhiqet siç duhet, të gjitha kontrollet kryhen rregullisht dhe në kohë, si dhe vetë ambulanca është e pajisur me të gjitha barnat e nevojshme. Gjatë konstatimit të lëndimeve, personi profesionist i evidenton të njëjtat dhe për to e njofton drejtorin e burgut. **Një hap pozitiv në fushën e mbrojtjes shëndetësore është miratimi i Procedurave standarde operative për sigurimin efikas të mbrojtjes shëndetësore në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese të miratuara në dhjetor të vitit 2022.**

Sipas zgjedhjes së rastësishme u realizua bisedë me personat e paraburgosur, nga të cilët u mor informacioni se sjellja ndaj tyre nga punonjësit e Burgut - Manastir ka qenë korrekte, por disa prej tyre kanë shprehur ankesa lidhur me trajtimin e punonjësve të policisë gjatë privimit nga liria dhe transferimit deri në Burg.

3.3. MBIPOPULLIMI DHE GJENDJET E PËRGJITHËSHME

Mbipopullimi vazhdon të jetë një nga sfidat më serioze me të cilat po ballafaqohet sistemi maqedonas penitenciar. Në këtë kuptim edhe mbipopullimi i personave të dënuar në institucione të caktuara ndëshkuese-korrektuese minon të gjitha përpjekjet për t'i dhënë kuptim praktik ndalimit të torturës dhe formave të tjera të keqtrajtimit. Mungesa e hapësirës personale dhe e privatësisë i vë në rrezik të gjithë personat e dënuar dhe të paraburgosur, veçanërisht ata më të cenuarit.

Pothuajse të gjitha institucionet ndëshkuese-korrektuese po ballafaqohen me mungesë të kapaciteteve akomoduese për të dënuarit që dërgohen për vuajtje të dënimit me burg. Sipas të dhënave me të cilat disponon ekipi i MPK-së, kapaciteti maksimal akomodues i institucioneve ndëshkuese-korrektuese është për 2113 persona të dënuar, ndërsa numri i përgjithshëm i personave të akomoduar në institucionet është më i madh për më shumë se 300 persona,

përkatësisht 2.451¹².

Marrja apo planifikimi i masave dhe politikave që synojnë ekskluzivisht zgjerimin e kapaciteteve akomoduese në institucionet ndëshkuese-korrektuese nuk mund të sigurojë zgjidhje të përhershme për problemin me mbipopullimin.

Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së rithekson nevojën e zhvillimit të një qasjeje sistemike në trajtimin e mbipopullimit në institucionet ndëshkuese-korrektuese, duke vendosur një dialog të vazhdueshëm, mirëkuptim të përbashkët dhe veprim të autoriteteve kompetente, drejtuesve të drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve dhe të institucioneve ndëshkuese-korrektuese, ligjdhënësve, gjyqtarëve, prokurorëve dhe të gjithë faktorëve të tjerë aktivë.

Ekipi i MPK-së mirëpret rritjen e vazhdueshme të lëndëve të provës¹³ "por në të njëjtën kohë thekson se mund të bëhen përpjekje shtesë për të shfrytëzuar plotësisht mundësitë që ofron rregullorja kombëtare me qëllim të reduktimit të numrit të të dënuarve. Gjegjësisht, sipas të dhënave me të cilat disponon ekipi i MPK-së, gjatë vitit 2022 janë paraqitur gjithsej 530 kërkesa dhe propozime për lirim me kusht, prej të cilave 216 janë pranuar dhe 314 janë refuzuar. Nga këto 530, vetëm 28 ishin propozime për lirim me kusht nga drejtorët e disa institucioneve ndëshkuese-korrektuese, në përputhje me Ligjin për provën, dhe 9 janë miratuar. Ekipi i MPK-së konstatoi se disa prej institucioneve ndëshkuese-korrektuese të cilat po ballafaqohen me një shkallë të lartë të mbipopullimit, nuk kanë paraqitur as propozim për lirim me kusht për personat e dënuar që janë duke vuajtur dënimin me burg në ato institucione.

Ekipi i MPK-së thekson gjithashtu me keqardhje se për shkak të pajisjeve jopërkatëse dhe implikimeve financiare të supozuara, sistemi i mbikëqyrjes me hallka elektronikë, të cilat janë blerë si të tilla disa vite më parë, me çka vështirësohet zbatimi i burgut shtëpiak ose arrestit shtëpiak si alternativa të burgimit në kuadër të institucioneve ndëshkuese-korrektuese.

Në fund të kësaj pjese, si vërejtje e përgjithshme lidhur me funksionimin e sistemit penitenciar në vend, **ekipi i MPK-së mund të konstatojë se ndërrimi i shpeshtë i drejtuesve në institucionet ndëshkuese-korrektuese çon në menaxhim jo konsistent me të njëjtat, mungesë e kontrollit dhe zbatimit të aktiviteteve dhe planeve të realizuara, si dhe mungesë e kontinuitetit në realizimin e reformave të parapara me Strategjinë nacionale për zhvillimin e sistemit penitenciar në Republikën e Maqedonisë së Veriut 2021-2025¹⁴**, pikërisht në këtë strategji thuhet se kushtet për drejtor të INK-së dhe ENK-së parashikojnë përvojë pune së paku shtatë vjet, nga të cilat katër në fushën e sanksioneve ose çështjeve të ngjashme. Një proces i tillë rëndohet edhe më shumë nga fakti se drejtorët emërohen drejtpërdrejt nga Qeveria me aktvendim për ushtrues të detyrës, duke shmangur një mënyrë publike dhe transparente të përzgjedhjes së stafit profesional dhe me përvojë, siç

¹² Të dhënat janë përfundimisht të datës 10.03. 2023.

¹³ Sipas të dhënave me të cilat disponon ekipi i MPK-së, numri i lëndëve të provës rritet nga viti në vit, kështu që në vitin 2018 ishin vetëm 2, në vitin 2019 ishin 165, në vitin 2020 – 276, në vitin 2021 – 451, ndërsa në vitin 2022 ishin 475.

¹⁴ Drejtoria për ekzekutimin e sanksioneve, Strategjia kombëtare për zhvillimin e sistemit penitenciar në RM të Veriut 2021-2025 ,E disponueshme në: <https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98-portin-10092021-MKD.pdf> (Qasur më datën : 23.03.2023)

thekson vazhdimisht ekipi i MPK-së në raportet vjetore, por edhe Komiteti evropian për parandalimin e torturës dhe trajtimit ose ndëshkimit çnjerëzor ose poshtërues¹⁵. Në mbështetje të kësaj është konstatimi se në periudhën nga muaji dhjetor të vitit 2021 deri në muajin qershor të vitit 2023, ekipi i MPK-së ka realizuar katër vizita të paparalajmëruara në INK-ENK Idrizovë dhe në të njëjtën periudhë me këtë institucion ndëshkues-korrektues kanë udhëhequr katër ushtrues detyre.

3.4. ENTI EDUKUES-KORREKTUES TETOVË

Në fund të vitit 2022, ekipi i MPK-së kreu një vizitë kontrolli të paparalajmëruar në Entin edukues - korrektues Tetovë për të shqyrtuar shkallën e zbatimit të rekomandimeve nga vizita e mëparshme e realizuar nga MPK-ja në vitin 2021. Në momentin e vizitës, në EEK – Tetovë ishin akomoduar 19 fëmijë të moshës 14 deri në 21 vjeç.

Në këtë kuptim gjatë vizitës janë zhvilluar biseda me disa persona, u krye inspektim në kushtet materiale si dhe dokumentacionin zyrtar.

Nga biseda me zyrtarët u konstatua se numri aktual i të punësuarve është i mjaftueshëm për funksionimin e duhur të entit në kushte kur pjesa më e madhe e kapaciteteve akomoduese janë të zbrazëta, ndonëse u theksua se disa nga pozitat drejtuese të sistematizuara të punës ende nuk janë plotësuar.

Sa i përket mundësisë për strehimin edhe të fëmijëve, përkatësisht të personave të gjinisë femërore, udhëheqësia dhe një pjesë e punonjësve theksuan se enti nuk ka kapacitete adekuatë, madje as mundësi për t'iu përgjigjur një sfide të tillë, për çka mendojnë se problemi duhet të adresohet në një mënyrë tjetër, fëmijët e gjinisë femërore të vendosen në një institucion të veçantë, të projektuar posaçërisht në përputhje me nevojat e akomodimit të personave femra. Pikërisht për mënyrën e tillë të veprimit me fëmijë të gjinisë femërore flasin edhe *Rregullat standarde minimale të Kombeve të Bashkuara për zbatimin e drejtësisë për të miturit, miratuar në vitin 1985 ("Rregullat e Pekinit")*¹⁶.

Sa i përket vërejtjes nga raporti i mëparshëm i vitit 2021 për aksesueshmërinë fizike (transportuese) në objekt, u tha se është përmirësuar me vendosjen e linjës së rregullt të autobusëve dhe një orari të rregulluar në mënyrë të veçantë.

Ndërsa kur bëhet fjalë për komunikimin e fëmijëve me të afërmit e tyre, zyrtarët theksuan se çdo fëmijë ka mundësi të kontaktojë me familjen e tij kur të dojë, me përjashtim të rasteve kur edukatorët përcaktojnë se kontakti me anëtarë të caktuar të familjes në një moment mund të ndikojë negativisht tek fëmija, p.sh. qëndrimi neglizhues dhe injorant i prindit ndaj fëmijës, mungesa e dëshirës për t'u takuar dhe parë, grindjet etj.

¹⁵ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Qasur më datën: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Qasur më datën: 22.03.2023 година)

¹⁶ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), 1985 Qasur më datën: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (Qasur më datën: 22.03.2023)

Një nga problemet kryesore të identifikuara në raportin e MPK-së për vitin 2021 ishte procesi arsimor. Në një bisedë me personat përgjegjës në EEK-Tetovë gjatë kësaj vizite vijuese, u tha se tashmë ekziston mësimi klasor i cili zhvillohet në nivele për shkak të shkallës së ndryshme arsimore të fëmijëve, të përcaktuar në bazë të testimit të mëparshme. Për të dhënë mësim vijnë mësuesit nga shkolla më e afërt e fshatit, katër ditë në javë. Me këtë rast është theksuar edhe se Komuna e Bërvenicës është në kërkim të mënyrës për punësimin e dy mësimeve.

Megjithatë, pas një periudhe të shkurtër pas vizitës në EEK-Tetovë, gjegjësisht në janar të vitit 2023, ekipi i MPK-së mori informacion se procesi arsimor ishte ndërprerë.

Prandaj, rekomandimi i dhënë vitin e kaluar mbetet në fuqi edhe mëtutje që Ministria e arsimit dhe shkencës, në koordinim me DES, institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukuese-korrektuese, t'i qasen zbatimit të detyrimit për sigurimin e arsimit për çdo person të dënuar me burg dhe për çdo fëmijë të të cilit i është shqiptuar masa edukative – referim në institucionin edukativ-korrektues.

Sa i përket mbrojtjes shëndetësore, informacionet nga zyrtarët e Institucionit thonë se në EEK-Tetovë ka një infermiere të punësuar rregullisht me orar të punës nga ora 08:00 deri në ora 16:00, ndërsa mjeku amë vjen çdo të enjte, por edhe sipas nevojës. Për sa i përket shëndetit oral të fëmijëve, Enti është i pajisur me ordinancë stomatologjike, ndërsa stomatologu vjen një herë në javë. Radiografia, kirurgjia orale dhe kontrollet specialistike kryhen në Qendrën klinike në Tetovë.

Sa i përket shëndetit mendor, fokusi i vizitës së MPK-së nga viti 2021, u theksua se fëmijët me gjendje më të rëndë psikike kontrollohen nga një psikiatër për fëmijë (adoleshent) i ardhur nga Shkupi, ndërsa pjesa tjetër, psikiatër për të rritur që punon në klinikën e Tetovës.

Gjatë vizitës, ekipi i MPK-së bëri inspektim edhe në evidencën që udhëhiqet në seksionin e sanksioneve të shqiptuara disiplinore, me ç'rast u konstatua se për dallim nga viti paraprak numri i dënimeve të shqiptuara disiplinore është zvogëluar, si dhe është vërejtur se në Aktvendimet për dënime të shqiptuara disiplinore, theksohet këshilla se personi mund ta kundërshtojë aktvendimin pranë Drejtorisë për ekzekutimin e sanksioneve. Mirëpo, në Udhëzimin për përgjegjësi disiplinore të datës 03.11.2021, është vërejtur se kundër Aktvendimit për shqiptimin e dënimit disiplinor nga ana e drejtorit nuk lejohet ankesë.

Në shtojcë të të lartpërmendurave, duhet theksuar se nuk vërehen incidente të rënda mes fëmijëve, Enti EK bën përpjekje për të organizuar ditën e fëmijës në mënyrë kreative dhe përmbajtësore, në mënyrë që qëndrimi këtu të jetë i përshtatshëm dhe të përmbushë qëllimin e masës së shqiptuar, përkatësisht aftësimin profesional, zhvillimin e përgjegjësisë personale, edukimin e tyre, riedukimin dhe zhvillimin e duhur konform Ligjit për drejtësi për fëmijët¹⁶.

Gjatë inspektimit të kryer në ambientet zyrtare, kapacitetet e akomodimit dhe ambientet e tjera, ekipi i Mekanizmit parandalues kombëtar nuk ka vërejtur sende të dyshimta që mund të përdoren për të frikësuar fëmijët e strehuar në Institucion.

Gjatë vizitës në EEK-Tetovë personat udhëheqës dhe profesionist të entit thek-

¹⁶ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), 1985 E disponueshme në: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (Qasur më datën: 22.03.2023)

¹⁷ Ligji për drejtësi për fëmijët ("Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 148/2013 dhe "Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" 152/19 dhe 275/19)

suan se fatkeqësisht nuk kanë bashkëpunim stabil dhe funksional me qendrën kompetente për punë sociale, si dhe se Enti nuk është vizituar nga gjyqtarë për fëmijë, prokurorë apo avokatë, ndërsa ndër problemet më të mëdha dhe më shqetësuese është kujdesi postpenal, sepse mungesa e tij i kthen fëmijët prapa, në mjedisin që ishte shkaku kryesor i situatës që kontribuoi në referimin e tyre në një institucion korrektues.

INSTITUCIONET PSIKIATRIKE

Në vitin raportues, Mekanizmi Parandalues Nacional ka vizituar dy institucione psikiatrike, përkatësisht Spitalin Psikiatrik - "Shkup" dhe Spitalin Psikiatrik "Demir Hisar".

Në fokus të këtyre dy vizitave të paparalajmëruara ishin seksionet e mjekësisë ligjore, përkatësisht gjyqësore të spitaleve dhe mënyra e trajtimit të personave të privuar nga liria me masë të caktuar të sigurisë – trajtim i detyrueshëm psikiatrik dhe mbajtje në institucion shëndetësor.

Spitalet psikiatrike janë mjedise ku njerëzit që trajtohen janë në rrezik nga abuzimet që mund të jetë torturë, trajtime brutal, jonjerëzor, nënçmuas apo dënim. Në këtë kuptim ekzistojnë edhe ndalesat për këtë lloj abuzimi që i përmbajnë dokumentet ndërkombëtare dhe rregulloret kombëtare¹⁸. Nga ana tjetër kjo imponon nevojën për monitorim të vazhdueshëm, prandaj ekipi i MPN përfshin spitalet psikiatrike në listën e vendeve tradicionale që janë objekt i vizitave të rregullta¹⁹.

Sipas standardeve të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës (KPT), stafi duhet të jetë adekuat për sa i përket numrit, kategorive të personelit (psikiatër, mjekë të përgjithshëm,

¹⁸ Në këtë kuptim është edhe Raporti Special i ish-Raportuesit Special mbi Torturën (Juan E. Mendez) i vitit 2013: A/HRC/22/53 (Në Raport theksohen institucionet shëndetësore si vende ku ekziston rreziku nga abuzimet që mund të nënkuptojnë tortura ose trajtim tjetër joadekuat), Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës (CPT) ka zhvilluar një sërë standardesh për parandalimin e torturës në institucionet psikiatrike, ndërsa në rregulloren kombëtare ndalimi i torturës është theksuar në shumë tekste ligjore, si p.sh. Ligji për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve (neni 32), Ligji për shëndetin mendor (neni 20), Ligji për ekzekutimin e sanksioneve (neni 15).

¹⁹ Ekipi i MPN e ka vizituar për herë të fundit Spitalin Psikiatrik në Dhjetor të vitit 2019, për të cilin është dorëzuar Raport i Veçant. Pas kësaj vizite, përfaqësues nga ekipi i MPN kanë vizituar seksionin e drejtësisë së bashku me përfaqësues të AP të cilët punojnë për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve në kuadër të procedurës në fjalë, me qëllim të mbledhjes së të dhënave për gjendjen e përgjithshme në seksion. Kjo vizitë u fokusua vetëm në Seksionin për trajtimin e personave të dënuar me çrregullime mendore, apo të ashtuquajturat seksioni i drejtësisë, ku vendosen personat të cilët janë dënuar me masë sigurie – trajtim i detyrueshëm psikiatrik dhe mbajtje në institucion shëndetësor.

infermierë, psikologë, terapistë profesionistë, punonjës socialë, etj.), përvojës dhe trajnimit. Mangësitë e stafit shpesh mund të shpien në situata të rrezikshme për pacientët, pavarësisht qëllimeve të mira dhe përpjekjeve të vërteta të personelit gjatë shërbimit²⁰.

Në këtë kuptim, **nga të dhënat e marra gjatë vizitave të dy spitaleve, u konstatua se të dy spitalet përballen me mungesë serioze të personelit. Pra, në Spitalin Psikiatrik – “Shkup” nga gjithsej 397 vende të sistematizuara janë plotësuar 318, ndërsa në Spitalin Psikiatrik “Demir Hisar” mungesa e personelit plotësohet me punësim të përkohshëm të personave, përkatësisht 37 nga gjithsej 258 persona të punësuar.**

Për ilustrim do të përmendim se në Spitalin Psikiatrik – “Shkup” në vitin 2002 ka pasur gjithsej 442 të punësuar, në vitin 2012 ky numër ka qenë 380, ndërsa në vitin 2022 kemi konstatuar rënie të ndjeshme të numrit të të punësuarve, gjegjësisht 318 të punësuar, që është nën minimumin e nevojshëm për funksionimin e duhur dhe pa pengesa të Spitalit.

Si konkluzion i përgjithshëm për gjendjen e këtyre në të dy spitalet, mund të themi **se pasiguria për vazhdimin e marrëdhënies së punës të punonjësve të punësuar me kohë të caktuar, së bashku me mungesën e përgjithshme të personelit, janë rreziqe që mund të sjellin mbingarkesë, rritje të stresit dhe si rrjedhojë, mundësia e lodhjes së tepërt në punë, pra djegies (e ashtuquajtura sindroma burnout), që drejtëpërdrejtë mund të reflektoj edhe në trajtimin e pacientëve.**

4.1. ISHP SPITALI PSIKIATRIK “SHKUP”

Spitali është nën juridiksion të Ministrisë së Shëndetësisë, e cila është përgjegjëse për funksionimin e tij të përgjithshëm. Në kuadër të Spitalit funksionojnë këto seksione: Seksioni për veprimtari këshilluese specialistike dhe subspecialiste dhe pranim, Seksioni për trajtimin e gjendjeve somatike tek personat me çrregullime mendore, Seksioni për gjendjet akute psikiatrike, Seksioni i meshkujve për psikiatri urgjente, Seksioni i femrave për psikiatri urgjente, Seksioni për trajtim të zgjatur spitalor, rehabilitim dhe risocializim “A” me terapi punuese, Seksioni për trajtim të zgjatur spitalor, rehabilitim dhe risocializim “B” me bujtinë, Seksioni për trajtim dhe kujdes të zgjatur “A”, Seksioni për trajtim dhe kujdes të zgjatur “B”, Seksioni për trajtimin e personave të dënuar me çrregullime mendore, Seksioni i psikogeriatrisë, Seksioni për pranim, diagnostikim dhe trajtim të abuzimit dhe varësisë nga alkooli.

Në Seksionin për trajtimin e personave të dënuar me çrregullime mendore ose të ashtuquajturin seksionin gjyqësor gjithsej punojnë 20 persona, respektivisht:

- 2 psikiatër, njëri prej të cilëve është kryesues i emëruar më pak se 6 muaj para vizitës,
- 1 psikolog i cili gjithashtu një ditë në javë është i punësuar në një seksion tjetër,
- 1 punonjës social për të cilin është marrë e dhënë se është në pushim mjekësor, për këtë arsye e zëvendëson një punonjës nga një seksion tjetër,

²⁰ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

- 2 motra medicinale që punojnë vetëm ndërrimin e parë (njëra prej tyre është motër medicinale në seksion),
- 5 teknikë mjekësorë - 12 orë ndërrim ditor,
- 6 ndihmës mjek - 12 orë ndërrim ditor,
- 1 i punësuar në kuzhinë,
- 2 higjienistë

Sipas të dhënave të marra, gjatë ditëve të punës, respektivisht nga e hëna deri të premten, ndërrimi i parë zgjat deri në orën 14:00, pas së cilit në seksion mbetet vetëm 1 teknik mjekësor dhe 1 ndihmës mjeku. Kjo është plotësisht në kundërshtim me rekomandimet e organizmave ndërkombëtarë për parandalimin e torturës, të cilat theksojnë nevojën e pranisë adekuate të personelit gjatë gjithë kohës, duke përfshirë natën dhe vikendet²¹.

Mungesa e personelit është vetëm një prej arsyeve pse seksioni gjyqësor vepron më shumë si një improvizim në suaza të mundësive, përkundër nevojës për një sistem të vendosur të trajtimit të personave të referuar në këtë seksion, në përputhje me rregullat dhe standardet ndërkombëtare dhe të brendshme.

Duke pasur parasysh të lartëpërmendurën, **ekipi i MPN rekomandon rritjen e numrit të stafit të angazhuar në seksionin gjyqësor për të siguruar praninë e duhur gjatë gjithë kohës, duke përfshirë natën dhe vikendet. Në këtë kuptim, patjetër duhet të rritet numri i infermierëve/teknikëve dhe ndihmësve të mjekëve, ndërsa gjithashtu patjetër duhet të sigurohet edhe personel i kualifikuar adekuat dhe personel që rregullisht do të jetë i qashtë për të ofruar aktivitete rehabilituese psiko-sociale, si psikologë, terapistë profesionistë dhe edukatorë.** Këto kategori të personelit duhet të integrohen, së bashku me personelin e kujdesit shëndetësor, në ekipe multidisiplinare që do të ofrojnë trajtim dhe kujdes për pacientët. Do të ishte e dëshirueshme që në një seksion të tillë të punonte edhe një specialist i psikologjisë mjekësore që të kontribuojë me profesionalizmin e vet klinik në vlerësimin psikologjik të pacientëve për të cilët duhet të jepet propozim për ndryshimin e masës gjyqësore.

Krahas nevojës për rritjen e stafin të punësuar në seksion, për shkak të natyrës sfiduese të punës, posaçërisht është e nevojshme që i njëjti të jetë profesional²². Në mënyrë thelbësore është e rëndësishme që stafi të përzgjidhet vëmendshëm dhe të marrë trajnimin e duhur përpara se të marrë detyrën, si dhe t'i mundësohet ndjekja e trajnimeve për aftësim profesional dhe profesionalizim gjatë punës.

Gjatë vizitës u konstatua se nuk ka trajnime të organizuara për personelin mjekësor, por ajo është sjellur në nivelin e një lloj trajnimi praktik në vendin e punës, ndërsa për ndihmësit mjekësor të sapo punësuar ka vetëm trajnim fillestar.

Objekti ku ndodhet seksioni gjyqësor ndodhet në një ndërtesë të vjetër, të lënë pas dore

²¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 30

²² Për një pjesë të stafit të punësuar në seksionin gjyqësor fitohet përshtypja se nuk kanë njohuri të mjaftueshme për problemet dhe vështirësitë mendore të pacientëve, gjë që në disa raste mund të jetë për shkak të përvojës së pamjaftueshme klinike me këtë kategori të pacientëve. Tendencat psikopatologjike dhe eventualisht armiqësore të pacientëve nuk janë kuptuar në mënyrë adekuate, gjë që tregon nevojën për trajnim dhe edukim intensiv fillestar dhe të vazhdueshëm.

dhe të rrënuar. Objekti ka tre dhoma gjumi me nga 6 ose 7 shtretër, një me 11 shtretër, ndërsa një me 3 shtretër në të cilën ishin akomoduar dy persona. Përveç këtyre hapësirave, objekti ka edhe një dhomë për kujdes intensiv/mbikëqyrje me 3 shtretër. Shtretërit janë të klasit spitalor dhe në gjendje relativisht të mirë, shumica e pajisur me shtretër, çarçafë dhe batanije të përshtatshme. Në dhoma vërehen mobilje të vjetra dhe të rrënuara, si dhe mungesë dollapësh ku pacientët mund të ruanin sendet e tyre personale, rrobat edhe ushqimin.

Në objektin e seksionit gjyqësor janë akomoduar 35 pacientë meshkuj nga gjithsej 64 pacientë, të cilëve iu është caktuar masa e sigurisë – trajtim i detyrueshëm psikiatrik dhe kujdes në objekt shëndetësor. Gratë me një masë të tillë akomodohen në të ashtuquajturat seksion i dytë i grave.

Në të gjitha dhomat ka dritare të mëdha të dyfishta prej druri që lejojnë një rrjedhje të mjaftueshme të dritës së ditës, por për shkak të prishjes së dritareve kishte të varura batanije për të parandaluar fryerjen e erës nga jashtë. Në dy dhoma nuk kishte dritë artificiale, për të cilën gjë u ankuan edhe pacientët. Dyert në shumicën e dhomave të gjumit ishin të dëmtuara, ndërsa bravat nuk funksiononin.

Ambientet nuk ishin të zbardhura, me një prani të dukshme të lagështisë, ndërsa ngrohja ishte e paqëndrueshme, për çka u ankuan vetë pacientët.

Seksioni disponon tualet të përbashkët dhe banjo tek të cilat pacientët kanë qasje të përhershme. Nyja sanitare në tualet është e ndarë me dyer, gjë që siguron privatësi gjatë shfrytëzimit të të njëjtit. Njëra nga dyert ishte e mbyllur, ndërsa ekipi i MPN u njoftua se vetëm një pacient kishte çelësin e derës i cili e përdorte personalisht. Tualeti dhe banjat nuk janë aspak të përshtatura për përdorimin e personave me aftësi të kufizuara fizike, ndërsa nuk janë përshtatur as për nevojat e pacientëve të moshuar të cilët theksuan se hasin vështirësi gjatë shfrytëzimit të tualetit sepse janë të pajisur vetëm me të ashtuquajturat tualet.

Higjiena në tualet nuk ishte në nivel të kënaqshëm, ndjehej një erë e keqe e urinës dhe feçeve. Banjot nuk kishin fare dyer dhe nuk mundësojnë asnjë privatësi gjatë përdorimit të tyre. Disa nga ambientet sanitare në tualet dhe banjo ishin jofunksionale. Në tualet dhe banjo ishte vendosur një kaldajë e madhe, derisa pacientët theksuan se nuk kanë problem me ujin e ngrohtë.

Në seksion gjithashtu kishte një dhomë ndenje të pajisur me mobilje të vjetra, televizion, toster dhe një frigorifer të mbyllur me dry. Shumica e pacientëve i hanë ushqimet në dhomën e përbashkët të ngrënies, pranë hapësirës për ndeje dhe kuzhinës së pajisur me stola, karrige dhe tavolina druri.

Nisur nga kjo, **ekipi i MPN thekson se kushtet materiale në seksionin gjyqësor nuk i plotësojnë standardet që referojnë nevojën për krijimin e një ambienti pozitiv terapeutik. Njëkohësisht, është e nevojshme të merren masa të menjëhershme për rinovimin e plotë të objektit me qëllim të përmirësimit të kushteve materiale si për pacientët ashtu edhe për të punësuarit, në kuptimin e krijimit të kushteve të përshtatshme për punë.**

Gjatë vizitës, **ekipi i MPN konstatoi se spitali nuk ka personel adekuat dhe kapacitete materiale për të organizuar trajtim psikiatrik të pacientëve në përputhje me standardet e parapara.**

Një pjesë e personelit theksoi se në seksion akomodohen pacientë me diagnoza të ndry-

shme, gjë që nuk siguron mundësi për organizim solid dhe plan pune të suksesshëm. **Spitali nuk ka mundësi të ofrojë gamë të gjerë të aktiviteteve rehabilituese dhe terapeutike, ndaj në këtë kuptim u konstatua se vetëm një pjesë e vogël e pacientëve janë të përfshirë në terapi pune (qepje, larje) ose në punëtori kreative.** Psikodiagnostika nga psikologu bëhet vetëm gjatë pranimit, por nuk u morën të dhëna se a bëhet ritestim pas ndonjë intervali të caktuar kohor për të kontrolluar se në cilin drejtim lëviz gjendja mendore e pacientëve, drejt përmirësimit apo përkeqësimit. Është marrë e dhënë se punohet terapi individuale mbështetëse dhe psikoedukim në grup të vogël, por jo në grup më të madh për hir të vigjilencës dhe zvogëlimin e rreziqeve nga incidentet e mundshme.

Gjatë trajtimit të pacientëve theksi vihet tek trajtimi farmakologjik, por edhe në këtë kuptim u theksua se në seksion nuk ka mjaftueshëm medikamente. Nuk ka barna të gjeneratës më të re, as zgjedhje të barnave për mirëmbajtjeje të pacientëve me diagnoza kronike, të cilat do të mundësonin stabilitet më të mirë të gjendjes psikike²³. Gjatë inspektimit në dollap ku mbahen barnat, janë gjetur disa ilaçe të skaduara, me ç'rast na sqaruan se ishin ilaçe të vetë pacientëve, kështu që janë lënë mënjanë dhe janë ruajtur aty. Barna të skaduara janë vërejtur edhe në një nga hapësirat që shfrytëzohet si depo.

Kur ndonjëri prej pacientëve është i shqetësuar ose ka nevojë për ta rregulluar atë, ai dërgohet në të ashtuquajturin seksion i dytë i meshkujve ku bëhet fiksimi. Kjo e dhënë është konfirmuar nga vetë pacientët në këtë seksion.

Si problem serioz u theksua (jo)rregullsia e pranimit të terapisë. Përkatësisht, gjatë vizitës është konstatuar se personeli nuk mund të vendos rend në pranimin e terapisë nga pacientët. Nëse pacienti refuzon të pranoj terapi, ose vendos të pijë vetëm një pjesë të terapisë, personeli nuk është në gjendje ta detyrojë atë sepse ai përballlet me kërcënime dhe agresion. **Në këtë kuptim u theksua se “çdo gjë i lihet vullnetit të pacientëve...”,** dhe se në fakt **ka një ndërrim rolesh mes personelit dhe pacientëve, ku këta të fundit janë ata që vendosin kushtet dhe nga të cilët varet ruajtja e rendit në seksion. U pranuan pohime se personeli përballlet me kërcënime dhe sulme, të cilat në të kaluarën kanë rezultuar me lëndime fizike të personelit të spitalit.** Disa nga të punësuarit theksuan se edhe tani nuk ndihen të sigurt dhe të mbrojtur, ndërsa atmosfera e këtij e punës ndikon drejtpërdrejt në vullnetin e tyre për punë.

Është konstatuar se disa pacientë janë në gjendje jo të mirë psikike konform vlerësimit të ekspertëve, që janë pjesë e ekipit. Tek ata vërehej prezenca e simptomës psikotike (fluks mendimi disocijativ, ide delirante, interpretime paranojake etj.), që në fakt vërteton të dhënë se disa pacientë nuk e marrin farmakoterapinë.

Konfliktet ndërmjet pacientëve në seksion janë shumë të shpeshta, në disa raste grindjet verbale kanë rezultuar me sulme të ndërsjella fizike, si dhe ka pasur pretendime për hierarki të vendosur informale mes pacientëve në epror dhe vartës. Situata është veçanërisht alarmante pasditeve dhe orëve të mbrëmjes kur në seksion ndodhen vetëm një teknik mjekësor dhe një ndihmës mjek.

Nga seksioni gjyqësor në Spitalin Psikiatrik – “Shkup”, janë vërejtur arratisje të shpeshta në kohëzgjatje prej disa orëve e deri në disa muaj. Arratisjet regjistrohen në

²³ U theksua se “Nuk ka mjaftueshëm Prazine, amp. Largactil, Paliperidone, nuk ka terapi depo, as Rispolet consta, vetëm Haldol për pacientët kronikë.

evidencën që administrohet në seksion, së bashku me shënimin se e njëjta është denoncuar në MPB, përkatësisht në SP Karposh, edhe pse më së shpeshti mungon reagimi i policisë, ndërsa vetë pacientët kthehen në institucion pas një periudhe të caktuar.

Si arsye kryesore për arratisjet, pacientët i theksojnë kushtet e këqija të jetesës, mungesën e aktiviteteve të organizuara, por edhe mosmiratimin e fundjavëve terapeutike. Nga ana tjetër, ekziston një numër i pamjaftueshëm i personelit mjekësor dhe personelit tjetër, mungesë të mbrojtjes së organizuar sistematike të sigurisë, si dhe në përgjithësi menaxhment i dobët. Situata e këtillë jo vetëm që vë në rrezik vetë pacientët (mosmarrjen e terapisë dhe rrjedhimisht sjelljen e pakontrolluar, të paparashikueshme), por e ekspozon në rrezik edhe institucionin e kujdesit shëndetësor, si dhe publikun e gjerë.

Ushqimi në seksion paraqet problem tjetër. Përkatësisht, të gjithë pacientët janë ankuar për ushqimin, ata që kanë mundësi blejnë ushqim me mjetet e veta²⁴. Disa pacientë theksuan se për shkak të gjendjes shëndetësore dhe barnave që marrin, kanë nevojë për një dietë të veçantë, për të cilën gjë askush nuk kujdeset. Ekipi i MPN u informua se disa ditë para vizitës, në shenjë revolte të gjithë pacientët kishin refuzuar të merrnin ushqimet që u ishin shpërndarë. Në ditën e vizitës, ekipi i MPN konstatoi se pacientëve u është dhënë një vakt adekuat dhe i mirësruar, dhe të gjithë pacientët theksuan se ky ishte një përjashtim për shkak të pranisë së ekipit të MPN.

Disa pacient u ankuan se nuk jepen propozime nga institucioni për ndryshimin e masës për mjekim në liri edhe pse prej shumë vitesh mjekohen në seksion. Në këtë kuptim, nga të punësuarit u theksua se informacionet për gjendjen e pacientëve i dërgohen gjykatave çdo 6 muaj, por nuk ka asnjë përgjigje apo reagim nga ana e tyre. Pra, kur bëhet fjalë për ndryshimin e masës, fillimisht referohet në një mbledhje profesionale, ndërsa propozimi përgatitet nga përgjegjësi i seksionit. Procedurë e këtillë inicohet për një numër të vogël pacientësh, por gjykatat rrallëherë përgjigjen pozitivisht.

E lartëpërmendura dhe gjendja faktike e konstatuar gjatë vizitës japin përshtypjen e një sistemi tërësisht jofunksional të zbatimit të masës së sigurisë – mjekim i detyrueshëm psikiatrik dhe mbajtje në institucionin shëndetësor që kryhet në seksionin gjyqësor në Spitalin Psikiatrik –" Shkup". Kjo situatë ndikon drejtpërdrejt dhe e rrit rrezikun e abuzimeve që mund të jetë torturë ose lloje tjera të trajtimit brutal, jonjerëzor dhe poshtërues apo dënim.

Prandaj, ekipi i MPN rekomandon:

- **Kryerja të mbikëqyrjes së jashtëzakonshme, të dedikuar për përcaktimin e arsyeve për të cilat janë përkeqësuar standardet për trajtimin e pacientëve të cilëve ju është caktuar masa e sigurisë, mjekim i detyrueshëm psikiatrik dhe mbajtja në institucion psikiatrik, si dhe marrja e masave**

²⁴ Gjatë bisedave u vu në dukje se disa nga të punësuarit i lejonin pacientët të shkonin në dyqanet aty pranë vetëm nëse ju blinin diçka atyre, për shembull, vaferë apo Coca Cola, gjë që disa pacient ate e shohin si "normale".

të menjëhershme për punësimin e personelit të nevojshëm në Spitalin Psikiatrik Shkup, por edhe mjete financiare për renovimin e kapaciteteve spitalore në tërësi.

Në mënyrë plotësuese, është e nevojshme të futet trajnimi i detyrueshëm për personelin që do të dërgohet për të punuar në seksionin gjyqësor, si dhe t'u mundësohet ndjekja e kurseve për aftësim profesional dhe profesionalizim gjatë punës.

4.2. ISHP SPITALI PSIKIATRIK "DEMIR HISAR"

Spitali psikiatrik ka gjithsej 258 të punësuar, prej të cilëve 123 janë meshkuj dhe 135 femra. Prej tyre, 37 (19 meshkuj dhe 18 femra) kanë kontratë me afat të caktuar, disa prej tyre me vite të tëra²⁵. Në këtë kuptim, u theksua se **mungesa e personelit është vetëm një nga sfidat me të cilat ballafaqohet Spitali, ndërsa ndikon në organizimin dhe funksionimin normal**. Ky është rezultat i ndërprerjes së marrëdhënies së punës të disa personave për shkak të daljes në pension ose largimit në punë tjera²⁶ dhe mungesa e lejes nga Ministria e Shëndetësisë për punësime të reja.

Mjekët punojnë me kujdestari 24 orëshe (2 mjekë kujdestarojnë në të gjithë spitalin), ndërsa infermierët/technikët dhe ndihmësit e mjekëve punojnë në seksionet e tyre vetëm me ndërrime 12-orëshe, me përjashtim të infermierëve/technikëve të seksionit që punojnë vetëm ndërrimin e parë.

Në Seksionin e Psikiatrisë Forenzike dhe Ekspertizës Psikiatrike, janë të angazhuar 1 mjek psikiatër (njëkohësisht edhe shef i seksionit), 1 psikolog dhe 1 punonjës social (gjithashtu e angazhuar në të gjithë seksionin), 1 mjek. teknik i seksionit, i cili punon vetëm në ndërrimin e parë, 9 teknikë med. dhe 3 ndihmës mjekë, të cilët punojnë me ndërrime 12 orëshe dhe 1 higjienist. Gjatë ditëve të punës seksioni plotësohet nga tekniku i seksionit, 1 mjek. teknik dhe 1 ndihmës mjek; ose 2 teknikë të tjerë që punojnë ndërrimin e parë me kohëzgjatje 12 orësh. Në mbrëmje në seksion ka vetëm 1 teknik med. dhe 1 ndihmës mjek.

Duke marrë parasysh që mungesat e personelit shpesh mund të çojnë në situata të rrezikshme për pacientët, pavarësisht qëllimeve të mira dhe përpjekjeve të vërteta të personelit gjatë shërbimit²⁷, **ekipi i MPN posaçërisht thekson praninë e pamjaftueshme të personelit në seksion dhe në të njëjtën kohë e konstaton si një situatë që është në kundërshtim**

²⁵ Pasiguria e vazhdimit të marrëdhënies së punës tek këto të punësuar, së bashku me mungesën e përgjithshme të personelit, janë rreziqe që mund të çojnë në punë të tepërt, stres dhe për rrjedhojë deri tek mundësia e rraskapitjes në punë, përkatësisht djegies (e ashtuquajtura sindroma burnout), gjë që në mënyrë të drejtëpërdrejtë do të reflektohej edhe në trajtimin e pacientëve.

²⁶ Është marrë e dhënë se prej vitit 2017 rreth 70 të punësuarëve u është ndërprerë marrëdhënia e punës për këto arsye..

²⁷ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

me rekomandimet e organeve ndërkombëtare për parandalimin e torturës, të cilat referojnë për nevojën e pranisë adekuate të personelit në çdo kohë, duke përfshirë natën dhe vikendet²⁸.

Mungesa e personelit në Spital është konstatuar edhe nga Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës gjatë vizitës së vitit 2019²⁹ dhe në këtë kuptim janë dhënë rekomandimet e duhura, për të cilat ekipi i MPN ka konstatuar se nuk janë bërë përpjekje të mjaftueshme për zbatimin e tyre..

Rrjedhimisht, ekipi i MPN rekomandon që Ministria e Shëndetësisë të marrë masa të menjëhershme me të cilat do të sigurohen pëlqimet e nevojshme për punësim në Spitalin Psikiatrik Demir Hisar.

Gjatë vizitës u konstatua se **për të punësuarit në spital nuk realizohet asnjë lloj trajnimi i organizuar, përkatësisht në mënyrë të rregullt dhe të vazhdueshme.** Duke pasur parasysh këtë, **MPN rekomandon që të merren masa për organizimin e trajnimeve të planifikuara dhe të rregullta, në të cilat përveç personelit mjekësor, do të përfshihet edhe personeli ndihmës³⁰.** Duhet të organizohet sa më shpejt që të jetë e mundur një trajnim i posaçëm për teknikat jofizike dhe teknikat për kontroll manual të pacientëve të shqetësuar ose të dhunshëm, si dhe për kushtet dhe mënyrën e përdorimit të mjeteve të fiksimit³¹.

Duke pasur parasysh se stimulimi dhe përkrahja e jashtme janë të nevojshme në mënyrë që personeli i institucioneve psikiatrike të mos izolohet shumë, është e përlqyeshme që t'u ofrohen mundësi për trajnim ose praktike jashtë Spitalit. Në pjesën e financave u theksua se institucioni disponon me një buxhet modest dhe për këtë arsye personeli drejtues është në kërkim të vazhdueshëm të donacioneve. **MPN e mirëpret angazhimin e menaxhmentit në përpjekjet për përmirësimin e kushteve të spitalit, por njëkohësisht thekson se është e patjetërsueshme të sigurohet një buxhet adekuat për të realizuar përmirësimet e nevojshme.**

Në ditën e vizitës në Seksionin për Psikiatri Forenzike dhe Ekspertizë Psikiatrike ishin akomoduar gjithsej 36 pacientë, të gjithë meshkuj, të gjithë me masë sigurie të shqiptuar – mjekim të detyrueshëm psikiatrik dhe mbajtje në objekt shëndetësor. Pacientet e gjinisë femërore me masë të tillë të shqiptuar janë akomoduar në seksione tjera ku akomodohen pacientet e gjinisë femërore.

Seksioni është i tipit të mbyllur, me dyer të mbyllura dhe grila metalike. Nga jashtë ka një rampë hyrëse, por brendësia e objektit nuk është e përshtatshme për akomodimin e personave

²⁸ Ibid 27, par. 30

²⁹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8) “, par.131-134

³⁰ Është e dëshirueshme që në plan të parashihen trajnime për mbrojtjen dhe forcimin e shëndetit mendor të të punësuarëve dhe përballimin e stresit të vet.

³¹ Posedimi i aftësive të tilla do t'i mundësojë personelit të zgjedhë përgjigjen më adekuate kur të përballet me situata të vështira, që dukshëm do të zvogëlohej rreziku i lëndimit të pacientëve dhe stafit. Është e nevojshme që personeli të njihet me rekomandimet e CPT, të përfshira në Raportin CPT/Inf (2021) 8 datë 11.05.2021 (konkretisht paragrafi 145), I qasshëm nëhtps://rm.coe.int/1680a26b8f Është qasur me: 23.03.2023)

me aftësi të kufizuara fizike.

Pjesa e brendshme e objektit jep përshtypjen e objektit të braktisur që është larg standardeve të cilët parashikojnë krijimin e një ambienti pozitiv terapeutik që përfshin sigurimin e hapësirës së mjaftueshme të jetesës për pacient, si dhe ndriçim, ngrohje dhe ajrosje të duhur, mirëmbajtje të objektit në gjendje të kënaqshme, gjendje të ruajtur dhe plotësimin e kushteve për higjienë spitalore³².

Pacientët janë të akomoduar në dhoma të pajisura me 3 ose 4 shtretër metalik, mobilje të vjetra dhe të rrënuara (tavolina druri, karrige etj.). Shumica e shtretërve kishin çarçafë relativisht të pastër, të cilët shumicën prej tyre pacientët i sjellin nga shtëpia dhe i lajnë në lavanderinë lokale. Dhomat kanë një numër të vogël syrtarësh dhe dollapësh, madje edhe ato që gjenden janë në gjendje të rrënuar, kështu që pacientët veshjet personale i varrin në gozhda.

Në çdo dhomë deri tek dera e hyrjes apo mbi shtretërit e pacientëve varreshin kablo elektrike që paraqet rrezik të drejtëpërdrejtë për shëndetin dhe jetën në rast të zjarrit apo goditjes elektrike. Në të gjitha dhomat kishte një pranues për TV në pronësi private të ndonjërit prej pacientëve, ndërsa në mënyrë plotësuese në shumicën e dhomave kishte soba në të cilat përgatitnin kafe/çaj ose ushqim, si dhe ngrohëse për të cilët lidhja në rrymë dukej shumë e pasigurt. Llambat në dhoma gjithashtu lidheshin përmes kablove zgjatës, gjë që e ndërlikon dhe përkeqëson më tej gjendjen e këtillë dhe paraqet kërcënim të drejtëpërdrejtë për ndonjë incident të padëshiruar duke i ekspozuar pacientët ndaj rrezikut shtesë.

Dhomat ishin të ngrohta, por pacientët ankoheshin se dritaret nuk mbylleshin, dhe për këtë arsye në disa prej tyre ishin vendosur batanije. Dyert e dhomave nuk mbylleshin, disa prej tyre nuk kishin as doreza, ndërsa të tjera kishin vrima të shkaktuara nga goditjet. Higjienën në dhoma e mirëmbajnë vetë pacientët, por një herë në ditë kujdeset edhe një teknik i punësuar (higjienist).

Në seksion ka edhe një dhomë izolimi, ku akomodohen pacientët e sapo pranuar ose ata që janë të izoluar për një periudhë të caktuar. Në korridor ka një hapësirë të improvizuar të quajtur "dhomë argëtimi" me karrige të vjetra dhe të rrënuara, tavolina dhe një TV.

Në dhomën e ngrënies ku shërbehet ushqimi ka disa tavolina druri ku higjiena ditën e vizitës nuk ishte në nivele të lakmueshme.

Në seksion ka një tualet dhe banjo të përbashkët në gjendje të keqe materiale me ambiente sanitare jofunksionale dhe nivel të pakënaqshëm të higjienës.

Gjatë vizitës, në një nga ambientet e punës të personelit, u gjetën rripa lëkure për fiksime, për të cilët u theksua se nuk përdoren, si dhe një zinxhir metalik me dry për mbylljen e dhomave kur ka pacient të agjituar (të shqetësuar). Në një dhomë tjetër është vërejtur një kablo e fortë, e trashë me gjatësi prej 1 metër, për të cilën punonjësit nuk kishin përgjigje se përse gjendej atje dhe për çfarë përdorej. **Duke pasur parasysh se mjete të tilla mund të përdoren për frikësim, maltretim apo trajtim tjetër të papërshtatshëm të pacientëve, ekipi i MPN theksoi se është e nevojshme menjanimi i menjëhershëm i tyre, ndërsa mbyllja e dhomave, nëse është e nevojshme, të bëhet në mënyrën të duhur, me riparimin e bravave të dyerve.**

³² Ibid 27, par.34

Ekipi i MPN posaçërisht e thekson ndalesën e mbajtjes dhe përdorimit të zinxhirëve metalik në Seksion dhe në përgjithësi në Spital, meqenëse janë pranuar pretendime kredibile se ato përdoren edhe për lidhjen e pacientëve të shqetësuar për shtretërit metalikë. Relevanca e këtyre akuzave fiton rëndësi për faktin se gjatë vizitës së Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës në vitin 2019 janë pranuar pohime të tilla³³.

Për të zvogluar rrezikun dhe për të parandaluar trajtimin e mundshëm joadekuat të pacientëve, ekipi i MPN rekomandon heqjen dhe në spital të mos mbahen mjete pa qëllimin e duhur që mund të shërbejnë si mjet torture dhe lloje të tjera të trajtimit brutal, jonjerëzor ose poshtërues apo për dënim (zinxhirë, kablo, etj.).

Konkluzion i përgjithshëm në lidhje me kushtet materiale të Seksionit të Psikiatrisë Forenzike dhe Ekspertizës Psikiatrike është se **i gjithë objekti nuk mirëmbahet rregullisht dhe mjaftueshëm, prandaj është në gjendje jo të kënaqshme. Higjiena nuk mirëmbahet në nivelin e duhur dhe nuk i plotëson kërkesat e higjienës spitalore.**

Kjo tregon **nevojën e marrjes së masave urgjente për rinovimin e plotë të objekteve.**

Nga inspektimi i dokumenteve që administrohen për pacientët, u konstatua se e njëjta administrohet në rregull, pra në mënyrë kronologjike dhe të detajuar. Dosjet e pacientëve janë të plota, të rregullta dhe me dokumente të renditura dhe të përzgjedhura në 3 grupe të veçanta: - dokumentacioni psikiatrik (historia psikiatrike e sëmundjes me anamnezë dhe status gjatë pranimit, dokument të posaçëm gjatë pranimit nga zyrtarë të caktuar që e shoqërojnë pacientin; plotësuar me dekurse të rregullta mujore për përcjelljen e gjendjes së pacientit; gjetjet nga psikologu dhe shënimet e rregullta psikologjike çdo 6 muaj; gjetjet nga punonjësi social dhe shënimet e rregullta nga i njëjti) - dokumentacioni mjekësor (lista terapeutike dhe gjetje nga specialist të tjerë mjekësor), - dokumentacioni gjyqësor (shkresat e dërguara gjykatave me njoftimin e situatës për çdo 6 muaj, individualisht dhe kolektivisht, si dhe njoftimin në gjykata për vikendin terapeutik dhe përgjigjet ndaj tyre). Në seksion ka edhe një regjistër për raporte ku regjistrohet pranimi dorëzimi i ndërrimit, së bashku me aktivitetet e ndërmarra gjatë ndërrimit.

Kushtet e trajtimit dhe mjekimit janë modeste, ndërsa personeli përpiqet që ti animojë në mënyrë krijuese pacientët duke organizuar kuize dhe lloje të tjera aktivitetesh ndërvepruese. Disa nga pacientët kanë aktivitete të rregullta në seksion për terapinë e punës dhe rehabilitimit në të cilën shkojnë të shoqëruar nga terapistë.

Seksioni relativisht është mirë i pajisur me barna për trajtimin e pacientëve në pajtim me arritjet e reja në psikiatri (barna të gjeneratës së re), duke përfshirë ilaçin Rispolept Consta që shfrytëzohet si terapi për mirëmbajtje tek pacientët kronikë me çrregullime psikotike. Ata pacientë që trajtohen nga varësia marrin terapi zëvendësuese (metadone) e cila kërkohet çdo ditë nga farmacia.

Në rastet kur pacienti nuk e pi ose e fsheh terapinë e përshkruar, e njëjta shtypet dhe i

³³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)“, page 9. I qasshëm në: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Qasur me datë: 23.03.2023 година)

jepet pacientit nëpërmjet ushqimit ose zëvendësohet përkohësisht me terapi ampulare. Nëse vështirësitë në marrjen e rregullt të terapisë vazhdojnë, formohet një këshill prej 3 psikiatërsh për të shqyrtuar rastin dhe pasi të përcaktohen arsyet, propozohen masat për në vijim³⁴.

Në situata të agresivitetit të shprehur ose sjellje kërcënuese ndaj vetes ose të tjerëve, pacienti izolohet në dhomë për izolim (nga disa orë deri në disa ditë). Në këtë kuptim, u pranuan pretendime se gjatë ndërhyrjeve, personeli i spitalit ndonjëherë përdorë forcë të tepruar, "goditje dhe grushte".

Zyrtarisht, fiksimi mekanik ndaj pacientëve nuk aplikohet dhe në ato raste të rralla kur bëhet është në pajtim me protokollin ekzistues, për të cilin mbahet një procesverbal i veçantë. Megjithatë, përveç atyre zyrtare, ekipi i MPN mori pohime të besueshme se pacientët agresiv lidhen me zinxhirë për shtretër në dhomën e izolimit për disa orë dhe në disa situata pacientëve ju është dhënë injeksioni "Prazine".

Pretendimet për veprime të këtilla mund të klasifikohen nën termin e trajtimit jonjerëzor dhe nënçmues, ndërsa me qëllim të parandalimit të të njëjtëve ose të ngjajshmëve, ekipi i MPN rekomandon respektimin e vazhdueshëm të rekomandimeve të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës të bëra gjatë vizitës së tyre të Spitalit në vitin 2019³⁵.

Gjatë vizitës janë pranuar ankesa për cilësinë e ushqimit dhe për këtë arsye disa nga pacientët theksuan se e blejnë vetë ose ua dërgojnë të afërmit.

Në këtë kuptim, **ekipi i MPN rekomandon që spitali të kujdeset që ushqimi për pacientët të përmbajë vlerat e nevojshme ushqyese të përcaktuara nga ndonjë ekspert në suaza të një menyje të përgatitur javore/mujore, ndërsa gjithashtu t'i kushtojë vëmendje mënyrës së përgatitjes dhe shërbimit të pacientëve.**

Mungesat terapeutike ju lejohen atyre pacientëve që janë në gjendje stabile dhe që i plotësojnë kushtet.

Ikjet e pacientëve nga spitali janë të rralla, ndërsa përcjellja dhe transporti i pacientëve jashtë institucionit bëhet me automjet zyrtar dhe i shoqëruar nga ndonjë person apo sigurimi.

Gjatë vizitës u theksua se udhëheqësia mban takime të rregullta me personelin dhe ushtruesin e detyrës drejtor kryen vizita të rregullta.

³⁴ Si një nga masat e mundshme për pacientët të cilët refuzojnë ose manipulojnë dhe nuk e pinë terapinë për një kohë të gjatë, dhe njëkohësisht janë në gjendje të qëndrueshme mendore, është edhe - Propozimi për ndryshimin e masës dhe kthimin e personit në burg nëse konstatohet se gjendja e pacientit mbetet stabile dhe pa terapi, me ç'rast edhe nevoja për trajtim spitalor përfundon. Për këtë u theksua se ka procedura të qarta – Shqyrtimi i lëndës nga eksperti, pastaj nga kolegji i psikiatrik gjyqësor, i cili më pas përgatit propozimin. Gjithashtu u theksua se gjykata në Prilep është më e përditësuar dhe reagon në 2-3 ditët e para pas ndryshimit të masës, por jo edhe gjykata në Manastir, e cila e zvarrit procedurën, vepron në mënyrë joprofesionale dhe lejon që informacioni të përhapet, prandaj edhe pasojnë kërcënime nga pacientët.

³⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)“, page 88 I qasshëm në: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Qasur me datë: 23.03.2023)

Ekipi i MPN e përshëndet praktikën e këtillë, duke marrë parasysh mundësinë që pacientët të ankohen drejtpërdrejt dhe menjëherë tek titullari i institucionit në rast të trajtimit të mundshëm joadekuat të tyre. Në këtë kuptim, ekipi i MPN thekson nevojën që çdo ankesë për sjellje të papërshtatshme të dokumentohet siç duhet dhe t'u përcillet autoriteteve zyrtare për kryerje të kontrollit dhe hetimeve të brendshme.

Prandaj, ekipi i MPN rekomandon:

- **sigurimin e pëlqimeve për punësimin e personelit profesional, si dhe rinovimin e objekteve spitalore në tërësi.**

Gjithashtu, si për Spitalin Psikiatrik "Shkup" ashtu dhe për Spitalin Psikiatrik "Demir Hisar" është e nevojshme trajnimi i detyrueshëm i personelit që do të dërgohet për të punuar në seksionin gjyqësor, si dhe ti mundësohet ndjekja e kurseve për aftësim profesional dhe profesionalizëm gjatë punës.

STACIONET POLICORE ME KOMPETENCA TË PËRGJITHSHME

Gjatë vitit 2022, ekipi i MPN ka realizuar 9 vizita të stacioneve policore me kompetenca të përgjithshme (PS KP) të cilat janë pjesë e Sektorëve të Punëve të Brendshme (SPB) Shkup, Manastir dhe Tetovë. Të gjitha vizitat janë bërë pa njoftim paraprak.

Në rajonin e SPB Shkup janë vizituar stacionet policore me kompetenca të përgjithshme Gjorçe Petrov, Çair, Gazi Babë, Kisella Vodë, Qendër dhe Karposh. Nga këto 6 vizita, vizitat në 4 stacionet policore e fundit të përmendura janë bërë më datë 30.12.2022 në orët e mbrëmjes, përkatësisht pas mesnate.

Në rajonet e sektorëve tjerë për punë të brendshme janë vizituar stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në Gostivar, Manastir dhe Prilep. Vizitat në SP KP Manastir dhe Prilep pasuan pas vizitës së Burgut të Manastirit, ku përfaqësues nga ekipi i MPN shqyrtoi trajtimin e personave të paraburgosur të cilët më parë ishin të ndaluar, përkatësisht të privuar nga liria dhe të mbajtur në njërin nga këto dy stacione policore.

5.1. SP KP GJORÇE PETROV

Vizita në SP KP Gjorçe Petrov është realizuar më 28 korrik të vitit 2022 dhe është vizita e tretë e ekipit të MPN, pas transferimit të saj në fund të vitit 2017 në objekt të ri, në lokacionin ku ndodhet tani.

Zona ku shtrihet kompetenca e SP KP Gjorçe Petrov është brenda kufijve territorial të komunës së Gjorçe Petrov³⁶, ndërsa në kuadër të SP KP Gjorçe Petrov është edhe Seksioni Policor

³⁶ Në komunën e Gjorçe Petrovit jetojnë 38.399 banorë, sipas të dhënave të Entit Shtetëror të Statistikave, të qasshme në: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Qasur me datë: 23.03.2023)

(SP) në Saraj, i cili është përgjegjës për zonën e komunës me të njëjtin emër.

Për dallim nga vizita e mëparshme në këtë stacion policor, kësaj here është konstatuar një rritje e lehtë e numrit të zyrtarëve policor me uniformë (ZPU) me 15% në raport me të dhënat e marra nga vizita e realizuar në vitin 2018 . Megjithatë, numri i ZPU të punësuar është më i ulët se sa parashihet me sistematizimin e vendeve të punës dhe në të njëjtën kohë është nën mesataren evropiane, që i referohet një raporti prej 318 zyrtarë policor për 100 mijë banorë³⁷.

Nga inspektimi i kryer për trajnimet e kryera në vitin 2022 është konstatuar se shumica e ZPU kanë ndjekur trajnime për përdorimin e armëve, si dhe për ruajtjen e rendit dhe qetësisë publike përmes punës së rregullt të policisë në tubime publike dhe gara sportive në përputhje me PSO, të organizuara nga SPB Shkup, ndërsa në organizim të Programës për Zhvillim të OKB-ra (UNDP) më shumë zyrtarë policor morrën pjesë në trajnime për grumbullimin, ndarjen dhe analizën e informacionit, si dhe trajnime për kategorizimin e armëve, eksplozivëve, punën në shoqëri dhe punë policore e udhëhequr nga inteligjenca.

Ekipi i MPN e vlerëson pozitivisht faktin se zyrtarët policor të SP KP Gjorçe Petrov janë të përfshirë në mënyrë aktive në trajnime që kontribuojnë në zvogëlimin e rrezikut nga sjellja e papërshtatshme gjatë zbatimit të autorizimeve policore. Megjithatë, **si në disa stacione policore tjera edhe në këtë stacion policor, zyrtarët policor transferohen në pozita dhe kryejnë punë për të cilat nuk kanë pasur përvojë të mëparshme pune në atë fushë, pa kaluar trajnime lidhur me specifikat e detyrave të punës që ata duhet të kryejnë.**

Sa i përket kushteve materiale, ekipi i MPN konstatoi se nga ana Ministrisë së Punëve të Brendshme (MPB) nuk janë ndërmarrë kurrfar aktivitete në drejtim të realizimit të rekomandimeve të dhëna në raportet e mëparshme lidhur me nevojën për përmirësimin e kushteve materiale.

Ekipi i MPN shpreh shqetësimin se gjatë ndërtimit dhe pajisjes së Stacionit Policor, si dhe para lëshimit në përdorim të objektit, nuk është treguar kujdes i mjaftueshëm për respektimin e plotë të normave dhe standardeve të përcaktuara nga Ministria e Brendshme. Në këtë kuptim, mund të theksohet fakti se edhe pas 4 vitesh nga lëshimi në përdorim, hapësirat e ndalimit nuk përdoren sipas qëllimit të tyre. Këto hapësira përdoren në situata të jashtëzakonshme për ndalim afatshkurtër të të ndaluarëve dhe personave të privuar nga liria, pra jo më shumë se 6 orë. Kur ka nevojë për ndalim më të gjatë, personat qëndrojnë në këto hapësira deri në momentin e transferimit të tyre në një nga stacionet policore ku kryhet ndalimi. Ambientet janë të pajisura me kamera për video survejim dhe kur në to ka persona të ndaluar, mbikëqyrje kryen edhe zyrtar policor.

Ambientet e ndalimit janë të pajisura me shtretër të përforcuar, si dhe dyshekë dhe shtroje (batanije dhe jastëkë), të cilët nuk ishin shumë të pastër. Gjatë vizitës u konstatua një përqindje e lartë e lagështisë, gjë e cila u vërtetua nga gjurmë lagështie në muret e bodrumit, përfshirë hapësirat e ndalimit dhe bisedës. Për këtë gjendje flitet edhe në informatat problematike të dërguara tek Ministria e Punëve të Brendshme nga stafi udhëheqës i stacionit policor.

³⁷ Duke pasur parasysh se numri i personave të uniformuar dhe profesionistëve tjerë në stacionet policore është e dhënë me karakter konfidencial që mund të paraqes rrezik sigurie, dallimi i numrit të personellit është shprehur me përqindje.

³⁸ Të dhënat janë marrë nga Eurostat, të qasshme në <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190104-1> (Qasur me datë: 23.03.2023)

Hapësira për biseda gjithashtu ndodhet në bodrum, pranë ambienteve për ndalesë. Në atë hapësirë ka video survejim funksional dhe krahas vërejtjeve për lagështinë, ekipi i MPN rekomandoi që të ekspozohen dukshëm udhëzimet për të drejtat e të arrestuarve, të privuarve nga liria dhe të ndaluarëve.

SP KP Gjorge Petrov nuk ka hapësira të veçanta dhe të përshtatshme për bisedë me fëmijë, prandaj bisedat me ato bëhen në zyrën zyrtare të inspektorëve, e cila nuk është e përshtatur për këtë qëllim dhe as e përshtatshme për biseda me fëmijë.

Gjatë vizitës u konstatua se zyra për lëshimin e dokumenteve personale (letërnjoftime, patentë shoferë, dokumente udhëtimi), të ashtuquajturat. "Kabina D3", ende nuk është zhvendosur dhe ndodhet në afërsi të hapësirës së drejtuesit të ndërrimit dhe hapësirave tjera zyrtare. Në këtë kuptim, në raportet e mëparshme u theksua se ky rregullim i hapësirës shpjen në situata ku të arrestuarit, pra personat e privuar nga liria të cilët sillen në zyrën e drejtuesve të ndërrimeve, ekspozohen në mënyrë të panevojshme ndaj pamjeve të palëve të treta si dhe se ekziston rreziku i ndërlikimeve gjatë sjelljes, sidomos kur bëhet fjalë për trajtimin e personave agresivë ndaj të cilëve është e nevojshme të aplikohen mjete të caktuara për detyrim, ku nuk përjashtohet mundësia e rrezikimit të sigurisë së personave të tretë. Për gjendjen e këtillë janë dërguar informata për problematikën pranë MPB, por deri në momentin e vizitës së MPN nuk është ndërmarrë asgjë.

Në hyrje të stacionit policor, për një kohë të gjatë ashensori i jashtëm është jofunksional dhe nuk ka fare rampë hyrëse. Në këtë kuptim, hyrja në hapësirat e brendshme të stacionit policor faktikisht ju pamundësohet të thirrurve dhe të gjithë personave të tjerë me aftësi të kufizuara. Tualetet në stacionin policor nuk janë të përshtatura për nevojat e personave me aftësi të kufizuara, gjithashtu ambientet tjera nuk janë lehtësisht të aksesueshme (si p.sh. dhoma për biseda e cila ndodhet në pjesën suterene, gjegjësisht pjesën e bodrumit të stacionit).

Zyrtarët në stacionin e policisë me të cilët u bisedua theksuan se njerëzit gjithmonë udhëzohen për arsyet për të cilat thirren, ndalohen ose janë privuar nga liria dhe udhëzohen për të drejtat e tyre (të thërrasin avokat, të kërkojnë ndihmë mjekësore, të njoftojnë palë të tretë. ...).

Kur ka nevojë për ndalimin e tyre, udhëzimet ju jepen nga udhëheqësi i ndërrimit që përgatit vendimin e ndalimit. Duke pasur parasysh faktin se në stacionin policor nuk bëhet ndalimi, personat me dokumentacion shoqëruar (Procesverbali i ndalimit dhe dokumentacionin tjetër) dërgohen në tjetër stacion policor, zakonisht SP KP Kisella Voda ose Gazi Baba.

Tek drejtuesi i ndërrimit kishte udhëzime të printuara për të drejtat në disa gjuhë, si dhe një listë të avokatëve kujdestar. Ekipi i MPN nuk ka krijuar përshtypjen se personave të privuar nga liria dhe të ndaluarve u thuhet se në përputhje me ligjin (LPP), shpenzimet e avokatëve kujdestar duhet të jenë në korrik të buxhetit të shtetit.

Kur bëhet fjalë për të drejtën e avokatit kur janë në pyetje fëmijët, u theksua se në shumicën e rasteve prindërit e fëmijëve i gjejnë vet avokatët dhe kur nuk munden, thirren avokatë nga personat zyrtar (zakonisht thirren disa të njëjtit avokat që pranojnë të vijnë). Problemi me pagimin e shpenzimeve e komplikon edhe më shumë gjendjen, ndaj u tha se ka pasur situata kur vetë zyrtarët policor kanë mundur të dëgjojnë sesi avokatët "bënin pazare" me prindërit për kompenzimin për praninë e tyre në stacionin policor.

Në lidhje me të drejtën e ndihmës mjekësore, qoftë me kërkesë të personit të privuar nga liria apo sipas vlerësimit të zyrtarit policor, thirren mjekë nga Shërbimi i Urgjencës. Ekzaminimet zakonisht bëhen në prani të zyrtarëve policor, sepse ashtu kanë kërkuar mjekët.

Në lidhje me të drejtën e personave për të njoftuar person të tretë për ndalimin e tyre, u theksua se në shumicën e rasteve personat lejohen ta bëjnë këtë nga telefonat mobil të tyre.

Nga inspektimi në regjistrat që administrohen për të arrestuarit, pra personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar, ekipi i MPN ka konstatuar se ato administrohen në mënyrë kronologjike, të qartë, të lexueshme dhe të kuptueshme. Nga regjistrat dhe dosjet individuale mund të ndiqet rrjedha e ngjarjeve për trajtimin e personave, si dhe mund të përcaktohen të dhëna se sa personat e dërguar në stacionin policor i kanë shfrytëzuar të drejtat e tyre.

Deri në ditën e vizitës në regjistrin e personave të privuar nga liria dhe të ndaluar gjatë vitit 2022 janë regjistruar gjithsej 105 raste, prej tyre 64 të ndaluar, prej të cilëve 63 persona janë privuar nga liria dhe të ndaluar, ndërsa 1 person është arrestuar dhe ndaluar. Nga personat e ndaluar, 63 persona ishin meshkuj, një grua, si dhe një fëmijë i gjinisë mashkullore. Në tre raste kur ka pasur person të ndaluar është thirrur mjek. Nga personat e ndaluar (të cilët janë transferuar në stacione policore të tjera), 7 persona kanë kontaktuar me avokat, ose nëse e paraqesim me përqindje 10%. Në vitin 2020 gjatë vizitës u konstatua se nga 16 persona të ndaluar, 3 persona kanë thirrur avokat ose 16% përqind³⁹.

Nëse e shohim në përqindje, rezulton se ka një rënie edhe ashtu të vogël të interesit të personave të ndaluar për shfrytëzimin e të drejtës për avokat, përkatësisht për të kontaktuar me avokat gjatë ndalimit të tyre në stacion policor.

Nga 40 personat e mbetur të cilët kanë qenë të privuar nga liria, por më pas nuk janë ndaluar, 3 kanë qenë femra dhe 5 fëmijë. Nga këta persona, vetëm 3 vendosën të kontaktojnë me avokat. Megjithatë, në vitin 2020, nga gjithsej 225 persona të privuar nga liria, vetëm 9 persona kanë kërkuar avokat.

Në asnjë nga rastet kur fëmijët kanë qenë të privuar nga liria apo janë ndaluar, nuk ka të dhënë se është kontaktuar avokat. Në 3 raste kur fëmijët janë privuar nga liria janë thirrur prindërit, në 1 rast për shkak të mos disponueshmërisë së prindërve është thirrur zyrtar nga Qendra për Punë Sociale dhe në dy rastet e tjera të privimit nga liria dhe arrestimit nuk ka të dhëna se a është thirrur ndonjë prind apo person nga QPS (në të dy rastet bëhet fjalë për privim nga liria, gjegjësisht ndalim, i cili ka zgjatur rreth 2 orë).

Nga inspektimi i bërë në Regjistrin e personave të arrestuar, u konstatua se deri në ditën e vizitës janë arrestuar gjithsej 45 persona, njëri prej të cilëve fëmijë. Asnjë nga personat e arrestuar nuk ka shfrytëzuar të drejtën e kontaktit me avokat, ndërsa në tre raste është thirrur mjek. Në pajtim me të dhënat në regjistër, në tre raste personat e arrestuar kanë shfrytëzuar të drejtën për të informuar person të tretë për arrestimin e tyre.

Nga inspektimi në Regjistrin për regjistrimin e mjeteve të përdorura për detyrim, u konstatua se në të janë evidentuar 4 raste të përdorimit të mjeteve për detyrim dhe në të 4 rastet bëhet fjalë për forcë fizike dhe mjete për lidhje. Në pajtim me të dhënat që përmban Regjistri, në asnjë rast të përdorimit të mjeteve për detyrim nuk ka pasur pasoja dhe për të gjitha rastet janë përgatitur raporte të veçanta për përdorimin e mjeteve të detyrimit. Në tre raste është vlerësuar i justifikuar vlerësimi i përdorimit të mjeteve për detyrim dhe në rastin e fundit të përdorimit të mjeteve të detyrimit është konstatuar se procedura e vlerësimit është në rrjedhë.

³⁹ Ky numër i referohet periudhës janar-shtator të vitit 2020, dhe duhet pasur parasysh se numri i vogël i ndalimeve në vitin 2020 është edhe për shkak të ndalimeve dhe kufizimeve të shumta të lëvizjeve që ishin në fuqi për shkak të krizës së shkaktuar nga virusi korona.

5.2. SP KP ÇAIR

Vizita e SP KP Çair u zhvillua më 11 gusht të vitit 2022 dhe është vizita e pestë e ekipit të MPN që nga vizita e vitit 2011 kur stacioni policor është vizituar për herën e parë⁴⁰. **Gjatë vizitës u konstatua se rekomandimet e dhëna në vitin 2016 fare nuk janë përmbushur, me çka Stacioni Policor nuk disponon kushte për funksionim dhe punë normale të zyrtarëve policor.**

Nëse krahasojmë të dhënat për numrin e të punësuarëve të ZUP në SP KP Çair nga viti 2016, mund të konstatohet se ka rritje të ndjeshme të numrit të zyrtarëve policor, që është i vetmi rekomandim i përmbushur nga Raporti i Posaçëm pas vizitës së kryer atë vit. Megjithatë, sipas personelit drejtues të Stacionit Policor, edhe pse numri i zyrtarëve policor është rritur, i njëjti nuk është i mjaftueshëm dhe është më i vogël se sa është parashikuar në sistematizimin e vendeve të punës. Sfidë shtesë është fakti se numri i përgjithshëm i zyrtarëve policor pothuajse asnjëherë nuk është plotësisht i disponueshëm për shkak të mungesave zyrtare, referimit të zyrtarëve policor për kryerjen e detyrave të punës në njësitë e tjera organizative në kuadër të Ministrisë së Brendshme, si dhe për shkak të sëmundjeve apo shfrytëzimit të pushimeve vjetore.

Nga bisedat e zhvilluara me personat zyrtar, u konstatua se gjatë vitit 2022, ZUP të SP KP Çair nuk ka marrë pjesë në asnjë trajnim edhe pse kanë nevojë jashtëzakonisht të madhe për ato. Sipas personelit drejtues rregullisht bëhet plan sipas nevojave për trajnim dhe në këtë kup-tim është kërkuar organizimi i tyre nga MPB, por deri më tani kërkesave sipas kërkesave të tilla nuk është marrë përgjigje pozitive.

Veçanërisht brengos e dhëna se gjatë transferimit apo referimit të zyrtarëve në pozicione tjera të punës apo gjatë punësimit të personave të rinj, fare nuk organizohen trajnime me qëllim të profesionalizimit dhe njohjes së njerëzve me materjen e re për pozicionin konkret, kështu që të njëjtit detyrohen individualisht të gjinden ose të mësohen nga kolegët e tyre më të vjetër, gjë që lehtë mund të çojë në improvizim gjatë kryerjes së detyrave të punës ose të veprojnë në mënyrë joadekuate, e sidomos kur bëhet fjalë për trajtimin e kategorive vulnerabël të qytetarëve, për shembull fëmijët, por edhe viktimat e dhunës në familjare, përkatësisht të bazuar në gjini.

Sa i përket kushteve materiale u konstatua se SP KP ÇAIR ende gjendet në barakë të vjetër dhe të rrënuar, e ndërtuar në të largëtën 1964/65 me pjesën përdheshë dhe bodrum. Hapësirat janë në gjendje shumë të keqe me dëmtime të mëdha në mure, tavan dhe dysheme. Një pjesë e tavanit është në gjendje aq të keqe sa që fitohet përshtypja se do të shembet në çdo moment. Vazhdimisht ka rrëshqitje të tokës që paraqet rrezik real dhe në mënyrë plotësuese rrezik për sigurinë e jetës së të punësuarëve, si dhe njerëzit që vijnë në stacionin policor.

Gjendja e kushteve materiale mund të vlerësohet edhe si më e keqe se sa ishte konstatuar më parë, duke pasur parasysh se shihet shembje e plotë e objektit,

⁴⁰ Dy vizitat e fundit janë realizuar në vitin 2016 dhe në vitin 2020. Vizita e vitit 2016 është realizuar me qëllim të verifikimit të plotë të kushteve materiale dhe trajtimit të të arrestuarve, gjegjësisht personave të privuar nga liria apo të ndaluar, ndërsa vizita në vitin 2020 është realizuar në kuadër të një sërë vizitash tematike që ekipi i MPN ka realizuar në rajonin e SPB Shkup, me qëllim të përcaktimit të mundësisë së qasjes dhe shfrytëzimit të së drejtës për avokat në stacionet policore.

mungesë e kushteve të përshtatshme të punës për zyrtarët në të, si dhe dy hapësira të cilat janë rinovuar pjesërisht janë rinovuar me fonde vetanake të të punësuarëve.

Në hyrje të barakës edhe mëtutje mungon rampë hyrëse për personat me aftësi të kufizuara, gjë që e vë në pikëpyetje aksesin e kësaj kategorie qytetarësh në stacion.

Ky stacion nuk ka fare hapësira për ndalim dhe për këtë arsye ndalimi nuk bëhet në këtë stacion policor. Përveç faktit se nuk ka hapësira për ndalim, ky stacion policor nuk disponon as ambiente të veçanta për zhvillimin e bisedave me personat e thirrur, ndaluar apo privuar nga liria. Stacioni Policor nuk ka as video survejim funksional.

Në zyrën e udhëheqësit të ndërrimit, që është një nga ato të rinovuara, udhëzohen për të drejtat e tyre personat e shoqëruar, ndërsa bisedat me ta zhvillohen në zyrat e zyrtarëve policor tjerë. **SP KP Çair nuk disponon as hapësira të veçanta për biseda me fëmijët, prandaj bisedat me ato kryhen në zyrën zyrtare të inspektorëve për fëmijë (ku punojnë gjithsej 7).** Zyra ndodhet në suterrenin e objektit dhe është relativisht e vogël me katrorë, e pajisur me dy tavolina, një kompjuter dhe dollapë. Kjo hapësirë nuk zmbreset nga ajo që u tha më parë për sa i përket kushteve materiale jashtëzakonisht të këqija. Lagështia ishte e dukshme, muret e jashtme derdheshin, tavanet në rrënim e sipër dhe i gjithë inventari ishte në gjendje të keqe.

Kur paraqitet nevoja për ndalim, në stacionin policor personat ndalohen më së shumti 6 orë, edhe atë në hapësirat zyrtare të zyrtarëve policor, ku njëherit bëhen edhe intervistat, ndërsa mandej dërgohen në stacione tjera policore, përkatësisht në SP Gazi Baba dhe SP Kisela Voda.

Ekipi i MPN shpreh shqetësimin për situatën gjetur dhe injorimin e rekomandimeve të dhëna paraprakisht, prandaj edhe me këtë rast përsërit rekomandimet e dhëna, përkatësisht rrënimi i objektit ekzistues, dislokimi i stacionit dhe përcaktimi i një lokacioni të ri të përshtatshëm për standardet (i tanishmi ndodhet në një pjesë të dendur të komunës, i rrethuar ngushtë me ndërtesa banimi për banim individual, i cili është i papërshtatshëm për vendndodhjen e një stacioni policor sepse mund të ekspozohet lehtësisht ndaj rreziqeve të sigurisë).

Në Regjistrin e personave të privuar nga liria dhe të ndaluarve për vitin 2022 deri në ditën e vizitës janë regjistruar gjithsej 114 raste. Prej tyre 58 persona janë privuar nga liria, ndërsa 56 janë privuar nga liria dhe ndaluar. Nga gjithsej 114 raste, vetëm në dy raste është thirrur mjek.

Prej 56 personave të ndaluar, vetëm 2 ishin fëmijë dhe nga numri i përgjithshëm, vetëm gjashtë persona të rritur dhe një fëmijë kanë kontaktuar me avokat, gjegjësisht 12.5%. Në vitin 2020 gjatë vizitës është konstatuar se nga 37 persona të ndaluar vetëm një person ka thirrur avokat. Nga përqindja rezulton se ka rritje të interesit si të të ndaluarve ashtu edhe të personave të privuar nga liria që ta shfrytëzojnë të drejtën e avokatit, përkatësisht të kontaktojnë me avokat gjatë ndalimit në stacionin policor. Por në krahasim me vendet e tjera më të zhvilluara, numri i njerëzve që vendosin të kontaktojnë avokatin ndërsa janë të ndaluar në stacion policor është përsëri i vogël. Gjendjet e konstatuara referojnë në faktin se arsyet për këtë janë shumë të ndryshme dhe të ndërlidhura mes vete, prandaj nevojitet një qasje holistike që përfshin ndërmarrjen e aktiviteteve të natyrës më të ndryshme (administrative, legjislative, etj.).

5.3. SP KP GOSTIVAR

Vizitën e SP KP Gostivar ekipi i MPN e realizoi më 22 shtator të vitit 2022, pra pas 3 vitesh nga vizita e mëparshme e realizuar në vitin 2019. Stacioni policor është në kuadër të Seksionit të Punëve të Brendshme (SPB) Gostivar pran Sektorin për Punë të Brendshme - Tetovë (SPB Tetovë), ndërsa në suaza të Stacionit Policor funksionojnë edhe katër seksione rajonale të policisë (SR): Çegran, Galate, Mavrovë dhe Rostushë.

Kompetenca lokale për kryerjen e punëve policore e përfshinë rajonin e komunave Gostivar, Vrapçisht, Mavrovë dhe Rostushë, dhe sipas regjistrimit të fundit të vitit 2021, popullsia e përgjithshme banuese e kësaj zone është 84.654 banorë, që paraqet rënie të ndjeshme konform Regjistrimit të vitit 2001 kur kjo zonë ka numëruar 120.000 banorë⁴¹. Për dallim nga vizita e mëparshme e realizuar në vitin 2019, është konstatuar një ulje e ndjeshme e numrit të të punësuarëve të ZUP, në këtë kuptim u theksua se për mungesën e personelit disa herë është reaguar nga menaxhmenti i Stacionit Policor pran SPB Tetovë, nga ku nuk janë ndërmarrë kurfar masa për përmirësimin e gjendjes.

Në raportin pas vizitës së realizuar në vitin 2019, kemi shënuar se në SP KP Gostivar organizohen trajnime sipas planit dhe programit që dorëzohet tek SPB Tetovë. **Gjatë vizitës në vitin 2022, u mor informacion se vitet e fundit pothuajse nuk ka.**

Për sa i përket kushteve materiale, ekipi i MPN si veçanërisht shqetësuese e thekson gjendjen e konstatuar në objektin e veçant ku ndodhen hapësirat e për biseda me fëmijë, ndërsa të cilat deri në momentin e kësaj vizite u vunë në dukje si shembull pozitiv në vend. Në bazë të inspektimit të kryer është konstatuar neglizhencë e përgjithshme dhe dëmtime të konsiderueshme të objektit, përkatësisht lagështi të depërtuar thellë në mure, erë myku dhe rrënim i përgjithshëm i objektit.

Në zyrën e udhëheqësit të ndërrimit, në bazën e tre karrigeve metalike të bashkuara u vu re se kishte të lidhura pranga metalike që mund të përdorëshin për të lidhur dhe fiksuar personat. **Lidhja e personave dhe fiksimi i tyre për karriget metalike në dhomën e udhëheqësit të ndërrimit për të sjellë ata në një gjendje bindjeje ose për ndonjë arsye tjetër mund të çonin në një situatë që do të binte nën konceptin e torturës ose të trajtimeve ose dënimeve të tjera brutale, jonjerëzore ose poshtëruese, për këtë arsye u rekomandua që të mos lidhen personat me pranga për objekte të fiksuara, si dhe të largohen prangat metalike të ngjitura në karrige për të shmangur mundësinë e një gjëje të tillë. Njëkohësisht, ekipi i MPN rekomandoi që të instalohet video-monitorim në dhomën e udhëheqësve të ndërrimeve, duke pasur parasysh se e njëjta përdoret për biseda me persona të thirrur, të arrestuar, të privuar nga liria dhe të ndaluar.**

Stacioni Policor disponon me hapësira të pajisura në mënyrë të posaçme për kryerjen e intervistave dhe njohjes, pra 2 hapësira për marrje në pyetje dhe bisedë me personat e privuar nga liria, të cilat ndodhen në një ndërtesë të veçantë në rrethin e Stacionit Policor, pranë hapësirave të ndalimit, ndërsa njëra prej këtyre hapësirave është menduar edhe si zyrë identifikimi. Në ambient është vendosur edhe video survejimi, i cili ka qenë funksional ditën e vizitës.

⁴¹ Të dhënat janë marrë nga Enti shtetëror i statistikave, Të disponueshme në: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Qasur më datën: 23.03.2023)

Megjithatë, këto hapësira nuk shfrytëzohen gjoja sepse lidhja kompjuterike me sistemin qendror ende nuk ka përfunduar/kompletuar. Në këtë kuptim, u theksua se bisedat me të arrestuarit, respektivisht personat e privuar nga liria, kryhen në zyrat e inspektorëve, si dhe në zyrat për "divorc" dhe takime, ndërsa gjatë inspektimit nuk u vërejtën mjete apo objekte të tjera të dyshimta që mund të përdoren për frikësimin e të arrestuarve, përkatësisht personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar. Nga gjendja e konstatuar në këto hapësira, rezulton se të njëjtat nuk janë përdorur për atë për të cilën janë destinuar, kështu që në ato janë gjetur materiale të ndryshme të hedhura, letra, kuti me pajisje (drita neoni, kondicioner, kanaçe), me ç'rast u rekomandua që hapësirat ku marren në pyetje dhe bisedë të vihen në përdorim sa më shpejt, me kushte teknike të përshtatura dhe një sistem kompjuterik plotësisht funksional.

Stacioni Policor disponon dy hapësira për ndalim, njëra prej të cilave është për ndalim individual, ndërsa e dyta ka kapacitet për të ndaluar njëkohësisht dy persona. Ndonëse në raportin e mëparshëm është konstatuar se këto hapësira kanë sistem funksional të thirrjeve, gjatë kësaj vizite është vërejtur mosfunksionaliteti i tyre, në njërin hapësirë nuk kishte fare pajisje të tillë (dukeshin vetëm kabllot), ndërsa në hapësirën tjetër nuk funksiononte. Gjatë vizitës jemi informuar se kjo situatë vjen si pasojë e mos zbatimit, përkatësisht mosrealizimit të tenderit për prokurimin e këtij lloji të pajisjeve. Mirëpo, u theksua se kur në ambiente ka persona të ndaluar, situata monitorohet vazhdimisht me video mbikqyrje, ndaj në rast nevojë reagohet me kohë.

Në përbërje të objektit për ndalim të personave të privuar nga liria ka njësi të veçanta sanitare për personat e ndaluar në të cilat higjiena ishte në nivel relativisht të kënaqshëm. Rekomandimi i dhënë paraparak nga ekipi i MPN në lidhje me pasqyrën është zbatuar, kështu që rreziku i mundshëm në rast të thyerjes me dashje apo pa dashje të pasqyrës dhe lëndimit të mundshëm eventual ndaj vetes ose ndonjë personi tjetër, tanimë është menjanuar.

Ekipi i MPN ka inspektuar edhe dhomat e vjetra të paraburgimit të vendosura në bodrumin e stacionit policor, si dhe hapësirën që më parë është shfrytëzuar për ndalimin e njerëzve në katin përdhësë të stacionit policor. Nga inspektimi i kryer nuk janë vërejtur shenja që tregojnë se në ato janë ndaluar persona. Hapësirat ishin të lënë pas dore, të mbyllura me dryer, ndërsa në ato ishte hudhur dokumentacion arkivues.

Në hyrje të Stacionit Policor ka të vendosur një kuti për lavdërata dhe ankesa, ndërsa gjithashtu ka të vendosur dhe një kuti për parashtresa drejtuar Sektorit të Punëve të Brendshme. Në hyrje, në korridor, kishte një poster me udhëzime për të drejtat e personave të privuar nga liria, personave të arrestuar dhe të ndaluar, si dhe personave viktima (në tri gjuhë), Kodin e Etikës Policore, ndërsa gjithashtu tek shërbimet administrative kishte postera me informacione për të drejtat e azilkërkuesve. Mirëpo, në hapësirën e drejtuesit të ndërrimit nuk kishte asnjë poster me udhëzime për të drejtat e personave të privuar nga liria, të ndaluarve dhe të arrestuarve apo postera të tillë me udhëzime nuk ishin të vendosura në zyrat e inspektorëve, ku më së shpeshti bëhen bisedat me këta persona.

Personat zyrtarë në stacionin policor me të cilë u bisedua theksuan se njerëzit gjithmonë mësohen për arsyet për të cilat thirren, arrestohen ose privohen nga liria dhe ju mësohen të drejtat e tyre (për të thirrur avokat, të kërkojnë ndihmë mjekësore, të njoftojnë një person të tretë). Udhëheqësi i ndërrimit kishte edhe një listë avokatësh me numra telefoni për t'u mundësuar të drejtën për avokat personave të privuar nga liria. Në lidhje me të drejtën e ndihmës mjekësore, në raste kur ka nevojë për të, qoftë me kërkesë të personit të privuar nga liria apo sipas vlerësimit të zyrtarit policor, thirren mjekë të Shërbimit Mjekësor të Urgjencës. Kur

bëhet fjalë për të drejtën e personave për të njoftuar palë të tretë për ndalimin e tyre, u theksua se kjo e drejtë respektohet plotësisht dhe në varësi të situatës, u lihet personave të ndaluar ta bëjnë vetë ose zyrtarëve pas marrjes së kontaktit nga personi i ndaluar.

Stacioni Policor nuk ka buxhet të veçantë për ushqimin e personave të privuar nga liria, nga biseda me personat zyrtarë u tha se në rast nevojë nga buxheti personal i mbulojnë nevojat e të ndaluarit.

Në lidhje me komunikimin me personat e ndaluar, u theksua se deri më tani personat zyrtarë nuk janë përballur me ndonjë problem serioz për faktin se zyrtarët e punësuar janë të nacionaliteteve të ndryshme dhe flasin disa gjuhë. Në këtë kuptim, u theksua se në rastet kur zyrtari që vepron për një temë të caktuar ose problem të caktuar nuk flet ose kupton gjuhën e personit me të cilin duhet të zhvillojë një bisedë, thirret si përkthyes ndonjëri nga kolegët që flet atë gjuhë.

Gjatë bisedave, ekipi i MPN erdhi deri tek e dhëna se në një rast kur është nevojitur përkthim nga/në gjuhën arabe, është thirrur hoxha i rrethit i cili ka shërbyer për si përkthyes. Kjo nuk duhet të bëhet praktikë sepse bëhet fjalë për improvizim dhe jo marrëdhënie profesionale dhe standarde e përcaktuar me procedura dhe rregulla të qarta.

Në këtë kuptim, qartëzi u theksua nevoja për të parashikuar dhe përshkruar udhëzime të qarta Ministria e Punëve të Brendshme që do të standardizojnë praktikën e veprimit të zyrtarëve policor në rastet kur ata duhet të komunikojnë ose t'i udhëzojnë thirrurit, të arrestuarit, personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar për të drejtat e tyre kur nuk flasin një nga gjuhët zyrtare.

Në Regjistrin e personave të privuar nga liria dhe personave të ndaluar, i cili është administruar për vitin 2022, deri në ditën e vizitës gjithsej ishin regjistruar 313 raste. Ishin ndaluar 185 persona, ndërsa 128 persona ishin privuar nga liria pa u ndaluar. Nga numri i përgjithshëm i rasteve të regjistruar në këtë regjistër, 54 persona kishin thirrur avokat, prej të cilëve në 10 raste ishte thirrur avokat nga personat e privuar nga liria të cilët nuk janë ndaluar më pas. E shprehur në përqindje, rezulton se 23,7% e personave të ndaluar kishin thirrur avokat dhe 7,8% e personave të cilëve vetëm se janë privuar nga liria. Ndihmë mjekësore ishte dhënë në 31 raste. Në këtë regjistër ishin lënë të paplotësuara disa nga kolonat për disa ndalesa në lidhje me të dhënat se vallë personi ka kërkuar avokat apo ka pasur nevojë për ndihmë mjekësore. Megjithatë, informacioni në lidhje me këto çështje mund të merret përmes inspektimit të dosjeve individuale.

Nga ispektimi në Regjistrin e personave të arrestuar është konstatuar se deri në ditën e vizitës ishin arrestuar gjithsej 228 persona, prej të cilëve 31 të ndaluar. Vetëm një person kishte kërkuar avokat dhe ai ishte nga ata që u ndaluan. Ndihmë mjekësore ju ishte dhënë 12 personave, prej të cilëve në 10 raste të arrestuarit më pas janë ndaluar.

Në lidhje me administrimin e dosjeve individuale, u konstatua se në disa raste një pjesë e të dhënave që përmbanin dosjet individuale nuk regjistroheshin në regjistrat përkatës, ndërsa si lëshim i veçantë konstatohet fakti se në shumë procesverbale për personat e ndaluar, nuk janë futur të dhëna për kohën, zyrtarët që kanë biseduar me personat e ndaluar, si dhe hapësirat se ku janë zhvilluar bisedat.

Respektivisht, ekipi i MPN nga inspektimi i më shumë dosjeve individuale kur personat janë ndaluar pothuajse 24 orë (disa prej tyre më pas ishin sjellur para gjyqtarit në procedurë paraprake dhe disa ishin liruar), ka konstatuar se të dhënat, ku, kush dhe kur kanë biseduar me këto persona gjatë ndalimit nuk janë të regjistruara, ndonëse mori informatë se gjatë ndalesës,

janë realizuar biseda me ato nga inspektor në zyrat e tyre.

Ekipi i MPN insiston për regjistrim/evidentim të saktë të këtyre të dhënave, duke pasur parasysh se ndërgjegjësimi i personave zyrtarë për faktin se çdo veprim do të shënohet dhe dokumentohet ashtu siç duhet, ndikon drejtpërdrejt në detyrimin e tyre për të respektuar në mënyrë të vazhdueshme ndalimin e torturës apo çdo forme tjetër të trajtimit brutal, jonjerëzor ose poshtërues apo dënim. Dokumentimi adekuat i trajtimit të personave të privuar nga liria, të arrestuar dhe të ndaluar në stacionet policore gjithashtu kontribuon në përcaktimin e saktë të përgjegjësisë individuale në rastet të torturës apo ndonjë lloj tjetër të trajtimit joadekuat të këtyre personave.

Nga këqyrja e dosjeve individuale dhe e të dhënave që përmbajnë dokumentet që kanë të bëjnë me trajtimin e të arrestuarve dhe personave të privuar nga liria, ekipi i MPN mund të konstatojë se po tregohet kujdes për respektimin e rregullave që parashohin kontrolli i personave të kryhet nga zyrtarë të së njëjtës gjini

Ekipi i MPN pranoi të dhëna se gjatë konfiskimit të celularëve nga njerëzit para ndalimit të tyre, nuk jepet gjithmonë vërtetim i veçantë për sendet e konfiskuara përkohësisht, si dhe se nuk ka vend të posaçëm apo mënyrë të caktuar për ruajtjen e telefonave celularë dhe për këtë arsye ata shpesh ruhen tek udhëheqësi i ndërrimit. **Duke pasur parasysh mundësinë e aksesit të paautorizuar në të dhënat që gjenden në celularët e personave të ndaluar dhe si pasojë e trajtimit të papërshtatshëm të personit të ndaluar, ekipi i MPN rekomandon që konfiskimi i celularëve të bëhet në atë mënyrë që celulari, në prani të personit të ndaluar të cilit i është konfiskuar, të vendoset në zarf të veçantë (zarf ose të ngjashëm) i cili do të mbyllet në mënyrë adekuate, përkatësisht pllombohet, në mënyrë që mos të mund të arrihet tek telefoni pa dëmtime të dukshme të zarfit. Hapja e mbështjellësit duhet të bëhet ekskluzivisht në prani dhe me lejen e personit të ndaluar ose me urdhër të ndonjë personi apo autoriteti tjetër të autorizuar.**

Nga inspektimi në evidencat që administrohen për personat e privuar nga liria dhe të ndaluar, ekipi i MPN ka konstatuar se në Stacionin Policor shpesh ndalohen në të njëjtën kohë më shumë se 5 persona, gjegjësisht u konstatua se janë ndaluar 10 madje edhe 15 persona edhe ate më shumë se 20 orë. Duke pasur parasysh se kapacitetet e Stacionit Policor për ndalim të personave janë për tre persona njëherësh, u theksua se në raste të tilla personat e ndaluar akomodohen në zyra zyrtare të cilat janë më të mëdha, si salla e "divorcit", salla për mbledhje etj., ku janë nën mbikëqyrje të vazhdueshme të ndonjë zyrtari policor.

5.4. SP KP-SË NË MANASTIR

Vizita e PS KP-së në Manastir u bë në datat 14-15 dhjetor 2022, duke pasuar menjëherë pas vizitës në Burgunë Manastirit ku u fol me persona të cilit ishin të arrestuar, pra personat të privuar nga liria dhe të ndaluar në SP KP-së të Manastirit dhe të Prilepit para se ato të zbatohen në burg. Vizita ishte e paralajmëruar dhe filloi në mëbrëmje për të përcaktuar situatën faktike dhe

kapacitetin me të cilin ka në dispozicion staciononi policor për ndalimin e personave gjatë natës, sipas një plani të miratuar, ekipi i MPK-së u kthye pa lajmëruar në mëngjes dhe vazhdoi vizitën.

Lidhur me kompetencën lokale u konstatua se nuk ka asnjë ndryshimi nga vizita e fundit e vitit 2017, pra se kompetencat e SP KP-së të Manastirit shtrihet në zonën e komunës së Manastirit, kurse në përbërjen e stacionit policor janë edhe departamentet e policisë (DP) në Novak dhe Velushinë, me popullsi të përgjithshme prej rreth 85.000 banorësh.

Krahasuar me të dhënat për numrin e të punësuarve në SP KP Manastir nga viti 2017, është vërejtur se ka një rënie të theksuar të numrit të punonjësve policorë. Edhe pas vizitës në stacionin policor në vitin 2017, ekipi i MPK-së ka dhënë rekomandim për rritjen e numrit të ZPU-ve, por është e qartë se nuk janë ndërmarrë veprime për zbatimin e këtij rekomandimi.

Në këtë kuptim, **ekipi i MPK-së e vlerëson sjelljen e MPB-së si joserioze, për këtë arsye rekomandon marrjen e masave të menjëhershme që do të sjellin rritjen e numrit të ZUP-ve në SP Manastir, duke pasur parasysh sistematizimin aktual, e cila nga ana tjetër është e nevojshme për të manifestuar realisht nevojat në pajtim me natyrën, vëllimin dhe llojin e punës.**

Nga ana e stafit drejtues u theksua se ka një person të caktuar për zhvillim të vazhdueshëm profesional, ka plan dhe program për trajnime dhe mbahet ditar mësimor. Për shkak të pandemisë Kovid-19, zbatimi i trajnimeve është ndërprerë, por për shkak të situatës aktuale është shprehur siguria se aktivitetet në këtë kuptim do të vazhdojnë.

Ekipi i MPK-së vlerëson pozitivisht aktivitetet e tilla dhe inkurajon vazhdimin e praktikës së tillë sipas dinamikës së përcaktuar. **Duke marrë parasysh praktikën brenda MPB-së të turneve dhe të rotacioneve të shpeshta të zyrtarëve policorë në pozitat e punës, ekipi i MPK-së rekomandon njëkohësisht që çdo transferim apo caktim i zyrtarëve të policisë në pozicione pune dhe kryerja e detyrave të punës për të cilat nuk kanë përvojë pune më parë, duhet të realizohet pas trajnimit të kaluar më parë nëpërmjet të cilit zyrtari i policisë do të njihet me specifikat në zbatimin e kompetencave policore.**

Kjo është e një rëndësie të jashtëzakonshme, veçanërisht në rastet kur si udhëheqës turni ose zyrtar i pranimit emërohet personi i cili nuk ka pasur përvojë të tillë ose kur një punonjës policie që kryente detyra administrative në lidhje me menaxhimin e dokumenteve në stacion policor dërgohet në terren ku natyra e detyrave të punës përfshin dhe ekzekutimin e menjëhershëm të kompetencave të policisë si arrestimi, privimi i lirisë, dënimi i detyrueshëm etj.

Në këtë kuptim, është e **nevojshme të merret parasysh nevoja e organizimit të trajnimeve në fushën e trajtimit të personave të ndaluar (për udhëheqësit e turneve, veçanërisht në lidhje me procedurat standarde të operacionit për personat e paraburgosur), por edhe trajnime praktike për mënyra e ushtrimit të kompetencave policore lidhur me përdorimin e forcës dhe mjeteve të shtrëngimit (metodat dhe teknikat e përdorimit të forcës, mjetet e lidhjes, shkopi i gomës etj.). Nevoja për të përfshirë në planin e trajnimit parimet e intervistimit efektiv për hetimet dhe mbledhjen e informacionit, ose të ashtuquajturat "Parimet e Mendezit"⁴², të cilat duhet të**

⁴² Miratuar në maj 2021 nga një grup ekspertësh me mbështetjen e Iniciativës Kundër Torturës, Shoqatës për Parandalimin e Torturës dhe Qendrës Norvegjeze për të Drejtat e Njeriut, e disponueshme në www.interviewingprinciples.com (Qas: 26/05/2023) Parimet Mendez ofrojnë udhëzime gjithëpërfshirëse për autoritetet që të zhvillojnë dhe zbatojnë masa gjithëpërfshirëse dhe të nivelit institucional që ndihmojnë në parandalimin e

respektohen gjatë intervistave me personat e thirrur, të ndaluar apo të privuar nga liria dhe të paraburgosurit, dhe pjesët thelbësore të trajnimeve duhet të jetë edhe informacioni që lidhet me natyrën absolute të ndalimit të torturës⁴³.

Sipas vendimit për përcaktimin e stacioneve policore për ndalimin e personave, ky stacion policor është caktuar si vend ku mund të bëhet ndalimi. Stacioni policor ka 3 dhoma kolektive të ndalimit të vendosura në bodrum, secila prej të cilave mund të mbajë deri në dy persona në të njëjtën kohë.

Gjatë kryerjes së kontrollit të ambienteve, Mekanizmi Parandalues Nacional konstatoi se ato ishin të rregullta dhe të pastra, me mure të zbardhura, në secilin prej tyre kishte dy krevate, të pajisura me dyshek, çarçafë, batanije dhe jastëk, si dhe një tavolinë me një karrige, e cila ngjitet në dysHEME.

Për sa i përket ndriçimit të ditës, në dhomat nuk ka dritë të mjaftueshme të ditës dhe është vendosur ndriçimi artificial ngaqë në ditën e vizitës drita nuk ka qenë funksionale në njërin prej dhomave.

Ambientet kanë gjithashtu një sistem funksional thirrjesh nëpërmjet të cilit personat e ndaluar do të mund të lajmërojnë udhëheqësin e turnit në rastet kur kanë ndonjë nevojë apo kërkesë. Mungon videojambikëqyrëse, për të cilin vetë udhëheqësit e turneve theksuan se do të përmirësonte mbikëqyrjen e personave të ndaluar.

Pranë dhomave të paraburgimit, pra në korridorin përballë, ndodhet blloku sanitar, i cili nuk ka derë dhe nuk lejon privatësi të mjaftueshme kur përdoret nga personat e ndaluar. Gjithashtu nuk u vëzhguan asnjë mjet për ruajtjen e higjienës.

Zbatimi i të paraburgosurve dhe personave të privuar nga liria për shkak të ndalimit kryhet nga hyrja kryesore ku hyjnë të gjithë personat e tjerë, si zyrtarët, si dhe qytetarët që raportojnë ngjarje ose shkojnë në shërbimet administrative nëse është e nevojshme. Në këtë mënyrë personat që hetohen apo ndalohen ekspozohen pa nevojë ndaj pikëpamjeve të palëve të treta dhe në të njëjtën kohë rrezikohet që ballafaqimi me këta persona të jetë i ndërlikuar në rastet kur bëhet fjalë për persona agresivë ndaj të cilëve. është e nevojshme të aplikohen mjete të caktuara për shtrëngim, ku nuk përjashtohet mundësia e rrezikimit të sigurisë së të tretëve.

Stacioni policor nuk ka dhoma të veçanta për marrjen në pyetje, ndërsa bisedat dhe marrja në pyetje të tëthirrurve, të arrestuarit, përkatësisht personave të privuar nga liria dhe personave të ndaluar, përveç zyrës së udhëheqësit të turnit, bëhen edhe në zyrë të inspektorëve të policisë së krimit.

Gjatë inspektimit në zyrat zyrtare dhe në ambientet e tjera, ekipi i Mekanizmit Parandalues Nacional nuk ka konstatuar asnjë mjet që nuk ka përdorim praktik, përveçse për qëllime të dënimit me vdekje, torturës dhe trajtimeve apo dënimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose

torturës, keqtrajtimit dhe rrëfimeve të detyruara, duke mbrojtur të drejtat e personave të privuar nga liria dhe të intervistuarve. Bazuar në shkencë, ligj dhe etikë, parimet e Mendez ofrojnë një alternativë konkrete ndaj metodave të marrjes në pyetje që mbështeten në detyrimin për të nxjerrë rrëfimet

⁴³ Ekipi i MPK-së gjithashtu, në përputhje me nenin 10 të Konventëskundër Torturës KP-së, thekson se autoritetet kanë detyrimin të sigurojnë që edukimi dhe informacioni në lidhje me ndalimin e torturës të përfshihet plotësisht në trajnimin e personelit të zbatimit të ligjit, d.m.th., oficerëve publikë dhe persona të tjerë që mund të përfshihen në ndalimin, marrjen në pyetje ose trajtimin e çdo individi që i nënshtrohet çdo forme arrestimi, paraburgim ose burg.

poshtëruese⁴⁴. Megjithatë, janë vërejtur objekte që mund të përdoshin për një qëllim të tillë, d.m.th. me të cilat mund të përdoshin për të frikësuar të arrestuarit, personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar dhe të cilët nga inspektorët u sqaruan si objekte të konfiskuara (si: sëpata, kazmaetj.).

Në këtë kuptim, si në të gjitha stacionet policore që nuk kanë dhoma të veçanta për bisedë dhe pyetje, **tekipi i MPK-së rekomandoi përshtatjen e një dhome që do të jetë e pajisur me karrige fikse dhe një tavolinë, me mësim për të drejtat e personave të privuar nga liria, të arrestuar dhe të mbajtur, të ekspozuar në vend të dukshëm, si dhe me videovëzhgim.** Kjo do të kontribuojë në zvogëlimin e rrezikut të trajtimit të mundshëm të papërshtatshëm të personave të privuar nga liria dhe të ndaluar, gjegjësisht të ndaluar në stacion policor, por në të njëjtën kohë do të kontribuojë edhe në mbrojtjen nga akuzat e pabaza ndaj punonjësve të policisë për pretendimet e papërshtatshme të tyre, trajtimin.

Stacioni policor nuk ka një dhomë të veçantë për ndalimin e mundshëm të të miturve, ndërsa në katin përdhese të kësaj godine ka një dhomë të pajisur posaçërisht për biseda me fëmijët. Pranë dhomës së bisedës dhe pritjes së të miturve, e rrethuar me xham të posaçëm, dhe është një dhomë e destinuar për njohjen e personave.

Lidhur me të drejtat e personave të ndaluar dhe mundësinë e shfrytëzimit të tyre, zyrtarët theksuan se personat që ndalohen në stacionin policor gjithmonë mësohen për të drejtat e tyre nga udhëheqësi i turnit, në zyrën e vendosur në katin e parë (kanë të drejtë të heshtin, të thërrasin një avokat, të kërkojnë ndihmë mjekësore, të njoftojnë një preson të tretë..). Kjo bëhet gojarisht, por shënohet edhe në procesverbal për personat e ndaluar, ku firmoset edhe i ndaluri dhe plotësohet formulari për udhëzim mbi të drejtat.

Zyrtarët e policisë kanë në dispozicion një ditar të vjetër të avokatëve vitit 2005 dhe inspektorët kanë një listë të avokatëve të specializuar për fëmijë.

Kur bëhet fjalë për fëmijët, u theksua se në rastet kur thirren për bisedë, në shumicën e rasteve prindërit e tyre thërrasin vetë avokatin, por nëse nuk munden, avokatët thirren nga zyrtarët.

Mirëpo, në një bisedë me njërin nga personat në Burgun e Manastirit, i cili më parë ishte i ndaluar në stacionin policor, u tha se inspektori që e kishte marrë në pyetje i kishte thënë se do të duhej të paguante për avokatin e tij dhe se ishte "më e zgjuar" të presë, sepse gjykatësi do t'i caktojë avokat sipas detyrës zyrtare gjatë procedurës paraprake. Nga kontrolli i dosjes së këtij personi, pra në procesverbalin e ndalimit, u konstatua se personi nuk kërkon të ushtrojë të drejtën e avokatit dhe nënshkrimi i tij ka qenë në pajtim me rrethanat.

Lidhur me të drejtën e ndihmës mjekësore, qoftë me kërkesë të personit të privuar nga liria apo sipas vlerësimit të zyrtarit policor kur personi nuk ka treguar nevojën, thirren mjekët e Ndhmës së Shpejtë Mjekësore (NSHM) dhe kur ka nevojë personat dërgohen edhe në spitalin e qytetit. Në shumicën e rasteve, kontrollet mjekësore bëhen në prani të zyrtarit policor, gjoja

⁴⁴ Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së udhëhiqet nga rregullorja evropiane kundër torturës, d.m.th. ka pasur parasysh mjetet e përcaktuara në Aneksin 2 të RREGULLORES (BE) 2019/125 TË PARLAMENTIT DHE TË KËSHILLIT EVROPIAN të datës 16 janar 2019, në lidhje me tregtinë e mallrave të caktuara që mund të përdoren për dënim me vdekje, torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues të datës 16 janar 2019, në lidhje me tregtinë e mallrave të caktuara që mund të përdoren për dënim me vdekje, torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues

me kërkesë të mjekëve. Nga këqyrja e disa dosjeve të personave të ndaluar, ku janë konstatuar lëndime dhe është thirrur (NSHM), është konstatuar se në dokumentacionin mjekësor nuk ka përshkrim të detajuar të lëndimeve dhe as deklaratë nga i dëmtuari se si kanë ndodhur ato, që këtu mungon edhe konstatimi i mjekut në lidhje me përshtatshmërinë e deklaratës me lëndimet e shënuara.

Lidhur me të drejtën e personave për të njoftuar një palë të tretë për ndalimin e tyre, personave u lejohet të njoftojnë një palë të tretë për heqjen e lirisë nga celularët e tyre

Ekipi i MPK-së mori informacion se stacion policori nuk ka buxhet të veçantë për ushqimin e personave të ndaluar. Më shpesh, ushqimi blihet nga fondet e personave të ndaluar ose u sillet atyre nga të afërmit e tyre. Oficerët e policisë theksuan se kur disa persona nuk kanë para dhe kush t'i sjellë, i blejnë nga mjetet e tyre. Njëri nga personat e ndaluar në stacionin policor ka deklaruar se ka qenë i ndaluar për gati 22 orë dhe se nuk kishte para as për t'i blerë ushqim dhe as nuk kishte njeri që t'i sillte, për këtë arsye iu ofrua dhe iu dha vetëm një kafe.

Nga inspektimi i kryer në evidentimin i cili mbahet për personat e ndaluar, ekipi i MPK-së ka konstatuar se dokumentacioni në përgjithësi mbahet në rregull, pra regjistrat janë plotësuar në mënyrë të qartë dhe të lexueshme, si dhe është evidentuar edhe lidhja numerike e ndërsjellë. Pikërisht, të dhënat në regjistra mbahen në mënyrë kronologjike dhe nëpërmjet analizës së tyre mund të merret një pasqyrë e qartë e secilës prej ngjarjeve të regjistruara.

Deri në ditën e vizitës, në regjistrin e personave të privuar nga liria dhe të personave të ndaluar për vitin 2022 janë regjistruar gjithsej 404 raste, ndërsa në regjistrin e të arrestuarve janë regjistruar gjithsej 93 arrestime të personave. Nga kontrolli i Regjistratit për përdorimit të mjeteve për presion, u konstatua se në 36 raste janë përdorur mjete presioni dhe se të gjitha janë vlerësuar si të justifikuara.

Nga kontrolli i përmbajtjes së të dhënave që gjenden në formularët që bëjnë pjesë në rastet individuale, u konstatua se mund të gjenden të dhëna për kohën e arrestimit apo privimit nga liria e personit, se cilët kanë qenë zyrtarë të policisë që kanë kryer arrestimi, kur personi është dërguar në stacion policor dhe të cilit i është dorëzuar (udhëheqës turni), kur është udhëzuar për të drejtat e tij, nëse ka përdorur apo ka refuzuar të përdorë ndonjë nga të drejtat (kur avokati mbrojtës ka qenë telefonuar, kur është njoftuar pala e tretë, nëse dhe kur është thirrur NSHM), për sa kohë është kryer përgjimi ndaj personit gjatë kohës që ai ndodhej në ambientet e paraburgimit, nëse i është dhënë ushqim, sa herë është intervistuar dhe cilët zyrtarë e kanë kryer intervistën, nëse ai është liruar apo është dërguar për trajtim të mëtejshëm (në PP, para gjyqtarit të procedurës paraprake, në paraburgim) etj.

Megjithatë, ekipi i MPK-së vuri në dukje se në asnjërën nga dosjet ku ishin regjistruar lëndime në mesin e personave të sjellë para udhëheqësit të turnit, nuk kishte foto të lëndimeve edhe pse procedurat standarde të operacionit e parashikonin një mundësi të tillë. Lëndimet përshkruhen vetëm sipërfaqësisht pa deklaruar deklaratën e personit se si kanë ndodhur (i njëjti rast është edhe me shënimet mjekësore). Trajtimi i mëtutjeshëm varet nga lloji dhe natyra e lëndimeve që mund të kenë ndodhur, prandaj është e nevojshme që të kërkohej nga një person mjekësor që të kryejë një kualifikim të lëndimeve, përveç rasteve kur është e dukshme se nuk bëhet fjalë për lëndim të rëndë trupor⁴⁵.

⁴⁵ Përkatësisht, neni 81 i Ligjit për Policinë përcakton se “Vlefshmëria, arsyetimi dhe korrektësia e përdorimit të mjeteve për presion në çdo rast konkret vlerësohet nga punonjësi i menjëhershëm drejtues i policisë”. *Zyrtari*

Ekipi i MPK-së, gjatë kontrollit të njëres prej dosjeve për personat e ndaluar, konstatoi "Informacion zyrtar për informacione të marra nga biseda e drejtpërdrejt me një qytetar" (bëhet fjalë për një person të privuar nga liria), në të cilin personi pa më dyshja shprehet se *"Pa asgjë filluan të rrihnin me shkelma. Më pas më prangosën dhe më dërguan në polici. Derisa po më çonin në zyrë, ata po më goditnin."* Ekipi i MPK-së nuk gjeti asnjë informacion se ishte bërë diçka për të hetuar akuza të tilla.

Për këtë, ekipi i MPK-së iu referua qartë dispozitës së nenit 81-a të Ligjit të Policisë, ku përcaktohet se:

"Pas marrjes së një kallëzimi penal ose dijenisë se një zyrtar policie ka kryer një krim gjatë kryerjes së një vepre zyrtare ose jashtë shërbimit duke përdorur një kërcënim serioz, forcë ose mjete për presion me pasojë vdekjen, lëndimin e rëndë trupor, lëndimin trupor, privimi i paligjshëm i lirisë, tortura dhe trajtime dhe dënime të tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese, nëse ligji parashikon ndjekje penale sipas detyrës zyrtare për të cilën ministria është e detyruar të njoftojë pa vonesë Departamentin për hetimin dhe ndjekjen penale të krimeve të kryera nga personat në polici. autoritetet dhe pjesëtarët e policisë së burgjeve në Prokurorinë Publike Themelore për Ndjekjen e Krimet të Organizuar dhe të Korrupsionit, njësia organizative në Ministrinë përgjegjëse për kontrollin e brendshëm dhe standardet profesionale ndërmerr veprime për fillimin e procedimit disiplinor për atë punonjës, pas miratimit të publikut. Prokurori nga Departamenti i Kërkimeve dhe Ndjekjes së krimeve të kryera nga persona me kompetenca policore dhe pjesëtarë të policisë së burgjeve në Prokurorinë Publike Themelore për ndjekjen e krimet të organizuar dhe korrupsionit, për të cilin përgatit një raport me mendim që ia dorëzon ministrit".

Krahas kësaj, duke marrë parasysh kompetencën e Avokatit të Popullit si Mechanizëm për Kontrollin Civil (MKC), ekipi i MPK-së rekomandoi që në të gjitha rastet kur personi i thirrur, i arrestuar, i privuar nga liria ose personi i ndaluar të bëjë pretendime për keqtrajtim dhe të papërshtatshëm. trajtimi nga zyrtarët policorë, për të njoftuar Avokatin e Popullit, i cili në kuadër të kompetencave të tij do të vlerësojë se si do të veprojë më tej për të hetuar pretendimet e tilla dhe për të mbrojtur të drejtat e personit.

5.5. SP KP PRILEP

Vizita në SP KP Prilep është realizuar më 15.12.2022 dhe është vizita e tretë parandaluese e ekipit të MPK-së, pas të parës që është realizuar në vitin 2011 dhe të dytës radhazi në vitin 2015.

Kompetenca e SP KP Prilep shtrihet në territorin e Komunës së Prilepit, ndërsa stacioni policor përfshin njësitë policore të Ropotovës dhe Krivogashtanit, si dhe dy zyra policore në Topolčan dhe Vitolishtë. Sipas regjistrimit të fundit të vitit 2021, popullsia e përgjithshme rezidente vetëm në komunën e Prilepit është 69025⁴⁶. dhe stafi drejtues theksoi se ata arrijnë të

i menjëhershëm i policisë përgjegjës do të njoftojë prokurorin publik kompetent për çdo përdorim të armëve të zjarrit, si dhe për përdorimin e forcës ose mjeteve për presion që rezultojn me vdekje ose lëndim të rëndë trupor

⁴⁶ Të dhënat janë marrë nga Enti Shtetëror i Statistikave, të disponueshme në: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Qasur me datë: 23.03.2023)

menaxhojnë punën me numrin aktual të ZPU-së, përkundër faktit se totali numri i ZPU-së thuajse asnjëherë nuk ka qenë i plotë, qoftë për shkak të mungesave zyrtare, caktimit të punonjësve të policisë për kryerjen e detyrave të punës në njësitë e tjera organizative në kuadër të Ministrisë së Brendshme apo për shkak të sëmundjeve dhe shfrytëzimit të pushimeve vjetore.

Për sa i përket zhvillimit profesional, përkatësisht organizimit dhe referimit të punonjësve të policisë në trajnime, është marrë informacion se deri para pak kohësh ka qenë në ngecje të plotë për shkak të pandemisë së shkaktuar nga virusi Kovid-19, por që po bëhet një plan trajnimi për vitin 2023. përgatitur.

Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së theksoi nevojën në planin e trajnimit për të parashikuar trajnime praktike për mënyrën e ushtrimit të kompetencave policore në lidhje me përdorimin e forcës dhe mjeteve të presionit (metodat dhe teknikat e përdorimit të forcës, mjetet e lidhjes, shkop gome etj.), si dhe trajnime në lidhje me Parimet e intervistimi efektiv për hetime dhe mbledhje informacioni ose të ashtuquajturat. "Parimet e Mendezit"⁴⁷, të cilat duhet të respektohen gjatë intervistave me të thirrurit, të arrestuar apo personat e privuar nga liria dhe të ndaluar. Një pjesë thelbësore e trajnimeve duhet të jetë edhe informacioni që i referohet natyrës absolute të ndalimit të torturës.

Stacioni policor disponon tri dhoma individuale për ndalimin e personave, secila me një sipërfaqe prej 6 m², të pajisura me shtretër metalikë të ngjitur, me dyshekë dhe shtroje (batanije dhe jastëkë). Në ditën e vizitës u konstatua se higjiena nuk është në nivel të kënaqshëm. Rrobat dhe batanijet nuk ishin të pastra dhe disa prej tyre kishin të vjella dhe fekalet nga të cilat përhapej një erë e padurueshme. Kjo tregon në të njëjtën kohë për situata të mundshme ku personave të ndaluar nuk u është ofruar qasja në kohë në tualete. Në këtë kuptim, **ekipi i MPK-së, krahas nevojës për mirëmbajtjen e rregullt të higjienës në dhomat e paraburgimit dhe mobilimin e shtretërve me lino të pastër, theksoi veçanërisht nevojën për t'i ofruar qasje në tualet çdo të personi të ndaluar që e kërkon.**

Në dhoma ka një rrjedhje të dritës së ditës, si dhe ka ndriçim artificial funksional që përdoret sipas nevojës në orët e mbrëmjes. Në objektin është instaluar një sistem ngrohje qendrore. Në ambiente janë vendosur kamera dhe sistemi funksional i thirrjeve, nëpërmjet të cilit personat e ndaluar mund të ngrenë alarmin në rastet kur kanë ndonjë nevojë apo kërkesë. Gjatë qëndrimit të tyre këtu, personat janë nën mbikëqyrjen e menjëhershme të një zyrtari policor.

Stacioni i policisë ka një hyrje të veçantë anësore/pasme që të çon drejtpërdrejt në dhomën e intervistimi dhe në zonën e mbajtjes. Në këtë hyrje ka edhe një rampë të qasur për personat me aftësi të kufizuara fizike. Mirëpo, është marrë informacion se kjo hyrje nuk përdoret gjithmonë gjatë përmbartimit të personave të privuar nga liria dhe të arrestuar në Stacionin Policor, përkatësisht se kjo bëhet edhe nëpërmjet hyrjes kryesore, nga ku të gjithë personat e tjerë, si zyrtarët, hyjnë si dhe qytetarët që raportojnë ngjarje ose shkojnë në shërbimet administrative për një nevojë specifike.

Në këtë kuptim, për të shmangur situatat në të cilat personat që hetohen ose ndalohen ekspozohen në mënyrë të panevojshme ndaj pikëpamjeve të palëve të

⁴⁷ Miratuar në maj 2021 nga një grup ekspertësh me mbështetjen e Iniciativës kundër Torturës, Shoqatës për Parandalimin e Torturës dhe Qendrës Norvegjeze për të Drejtat e Njeriut, në dispozicion www.interviewing-principles.com (Qasur më datën: 26.05.2023)

treta, si dhe situata në të cilat ballafaqimi me këta persona mund të jetë i ndërlikuar në mënyrë të panevojshme (si p.sh. kur punoni për persona agresivë ndaj të cilëve është e nevojshme të zbatohen mjete të caktuara shtrëngimi, ku nuk përjashtohet mundësia e rrezikimit të sigurisë së të tretëve), ekipi i MPK-së rekomandoi që gjatë shoqërimit të personave në Stacion Policor të përdoret hyrja e posaçme anësore/prapa.

Stacioni policor ka një dhomë të veçantë për marrjen në pyetje dhe bisedën, por përveç kësaj dhome është marrë informacion se bisedat dhe marrja në pyetje e të thirrurve, të arrestuarave, përkatësisht personave të privuar nga liria dhe personave të ndaluar bëhen edhe në zyrat e inspektorët e policisë kriminale.

Atje vendet e inspektorëve u vunë në dukje si vendi ku dyshohet se është frikësuar dhe keqtrajtuar një person i ndaluar në stacion policor (personi ka deklaruar se është goditur në kokë dhe në trup, por se goditjet nuk kanë shkaktuar lëndime të dukshme). Gjatë vizitës, ekipi i MPK-së ka inspektuar dosjen e personit, ku në procesverbalin e ndalimit thuhet se cilët zyrtarë dhe gjatë cilës periudhë kohore kanë folur me personin e ndaluar, të cilat të dhëna korrespondojnë me pretendimet e personit të ndaluar. Ky person nuk ka dhënë pëlqimin për përcjelljen e informacionit tek organet dhe organet kompetente për kryerjen e një hetimi zyrtar, nga frika e pasojave të mundshme negative.

Në këtë kuptim, për të parandaluar ngjarje të njëjta apo të ngjashme, ekipi i MPK-së rekomandoi që të gjitha bisedat me të thirrurit, të ndaluarit, personat e privuar nga liria dhe personat e paraburgosur të zhvillohen në dhomën e bisedave të destinuara posaçërisht për këtë. Kjo sallë është e pajisur edhe me video vëzhgime, i cili zvogëlon më tej rrezikun e trajtimit të mundshëm të pahijshëm të personave të ndaluar dhe në të njëjtën kohë kontribuon në mbrojtjen nga akuzat e pabaza ndaj zyrtarëve të policisë për trajtimin e pretenduar të tyre të pahijshëm.

Dhoma ka një tavolinë dhe një karrige, si dhe një dollap për sendet personale. Në të theksoheshin në një vend të dukshëm të drejtat e personave të privuar nga liria dhe të ndaluarit. Në këtë sallë u tha se po bëhet edhe kontrollim (bastisje) i personave të ndaluar me qëllim të konfiskimit të përkohshëm të sendeve që mund të përdoren për (vetë)lëndim. Duke qenë se është nën vëzhgim të vazhdueshëm me video, ekipi i MPK-së bëri me dije se ajo duhet shmangur për t'u përdorur për bastisje që kërkojnë zhveshje.

Gjatë inspektimit dhe në zyrat e tjera zyrtare ku kryhen intervista me personat e ndaluar, ekipi i MKPT-së nuk ka konstatuar asnjë mjet që nuk ka përdorim praktik, përveçse për qëllime të dënimit me vdekje, torturës dhe trajtimeve ose dënimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese⁴⁸. Mirëpo, në njërin prej vendeve është vërejtur një objekt i lënë në vend të dukshëm, i cili mund të përdoret për një qëllim të tillë, pra me të cilin mund të përdoret për të frikësuar të arrestuarit, personat e privuar nga liria dhe personat e ndaluar dhe për cilin nga ana e inspektorëve është sqaruar se bëhet fjalë për send të konfiskuar.

⁴⁸ Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së udhëhiqet nga rregullorja evropiane kundër torturës, d.m.th. ka pasur parasysh mjetet e përcaktuara në Aneksin 2 të RREGULLORES (BE) 2019/125 TË PARLAMENTIT DHE TË KËSHILLIT EVROPIAN të datës 16 janar 2019, në lidhje me tregtinë e mallrave të caktuara që mund të përdoren për dënim me vdekje, torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues

Në këtë kuptim, krahas rekomandimit që të gjitha bisedat me personat që thirren ose kryhen (arrestohen/privohen nga liria) dhe ndalohen në stacion policor duhet të zhvillohen në dhomën e caktuar për biseda, ekipi i MPK-së rekomandoi që të sendet e konfiskuara duhet të mbahen në magazinë për sendet e konfiskuara, sendet dhe vetë sendeve duhet t'i bashkëngjitet vërtetimi i sendeve të konfiskuara, gjë që tregon se bëhet fjalë për një objekt të tillë. Kjo është veçanërisht e vlen kur bëhet fjalë për sende që mund të përdoren për frikësim ose ngacmim (sëpata, shkopinj, armë, etj. sende që nuk duhen mbajtur në një vend ku zhvillohen biseda me njerëz, pavarësisht se çfarë bëhet fjalë për sendet e sekuestruara. si mjet për kryerjen e veprës penale).

Stacioni policor në Prilep nuk ka dhomë të veçantë për biseda dhe pritje të miturve, për këtë arsye u theksua se në shumicën e rasteve bisedat me fëmijët bëhen në zyrën e inspektorëve që punojnë me fëmijë, që është aspak i përshtatur me qëllimin për të cilin përdoret.

Lidhur me ushtrimin e të drejtave dhe trajtimin e të arratisurve, personave të privuar nga liria dhe të ndaluarit, ekipi i MKP-së ka biseduar me disa persona të ndaluar në stacionin policor, para se të transferohen në Burgun e Manastirit, si dhe me një të person të ndaluar i cili ka qenë gjetur gjatë vizitës. Më shumë të dhëna dhe informacione lidhur me trajtimin dhe realizimin e të drejtave të këtyre personave janë marrë nga bisedat me zyrtarët, si dhe nga kontrolli i dokumentacionit në fjalë.

Deri në ditën e vizitës, në regjistrin e personave të privuar nga liria dhe të ndaluarave për vitin 2022 janë regjistruar gjithsej 448 raste, ndërsa në regjistrin e personave të ndaluar janë regjistruar gjithsej 287 arrestime të personave. Këto regjistra mbahen të përditësuara dhe të gjitha kolonat janë plotësuar siç duhet dhe nuk është regjistruar asnjë ndalim në stacioni policor për më shumë se sa lejohet me ligj.

Nga kontrolli i bërë **në Regjistrin e përdorimit të mjeteve për presion**, u konstatua se në 11 raste janë përdorur mjete të presionit dhe se të gjitha janë vlerësuar si të justifikuara. Mirëpo, në një rast përdorimi i armëve të zjarrit është konsideruar i pajustificuar dhe kundër zyrtarit që ka përdorur armë zjarri ka filluar procedura përkatëse dhe është konfiskuar arma me të cilën ka qenë në krye të tij, ndërsa vetë personi është transferuar në një vend tjetër pune (Departamenti iqështjeadministrative). Në 10 rastet e mbetura të regjistruara, bëhet fjalë për përdorim të forcës fizike (levë në dorën e majtë/djathtas) dhe për përdorimin e mjeteve për lidhje.

Kur bëhet fjalë për të drejtën e mjekut, ekipi i MPK-së vlerëson pozitivisht faktin se thirret mjeku dhe dërgohen personat në spital kur konstatohet se kanë dëmtime të dukshme, sidomos në rastet kur përdoren mjete për presion. Kjo është e nevojshme edhe për faktin se varësisht nga lloji dhe karakteri i lëndimeve varet edhe trajtimi i mëtejshëm⁴⁹. Megjithatë, **ekipi i MPK-së rekomandon që kontrollet mjekësore të personave të ndaluar të kryhen pa praninë e zyrtareve të policisë, me përjashtim të rasteve kur e kërkon mjeku, për të cilën duhet të ketë arsye të justifikuar dhe e njëjta të shënohet në procesverbal.**

⁴⁹ Ibid 45

5.6. VIZITA NATE NË SP KP GAZI BABA, KISELA VODA, QENDËR DHE KARPOSH

Vizitat në SP GJK Gazi Babë, Kisellavodë, Qendër dhe Karposh janë realizuar me datë 30.12.2022 në orët e natës, pra pas mesnate. Fokusi i këtyre vizitave të natës ishte shqyrtimi i trajtimit të arrestuarave të dhe personave të privuar nga liria që zbatoheshin dhe mbaheshin në Stacion Policor, me qëllim parandalimin e torturës apo llojeve të tjera të trajtimit të papërshtatshëm. Gjithashtu, realizimi i vizitave të natës manifeston natyrën parandaluese të mandatit të Mekanizmit Parandalues Nacional, i cili ndërgjegjëson drejtpërdrejt zyrtarët e policisë se sjellja e tyre ndaj personave të privuar nga liria mund t'i nënshtrohet monitorimit në çdo kohë, përfshirë edhe gjatë natës.

Gjatë vizitave është bërë kontroll në dhomat e paraburgimit e stacioneve policore e sipërpërmendura, është zhvilluar bisedë me personat e ndaluar në stacionin policor ku janë gjetur personat e ndaluar, si dhe është bërë kontroll në dokumentacionin e mbajtur për këta persona.

Gjatë vizitave në stacionet e policisë të përmendura, ekipi i MPK-së nuk ka hasur në objekte që mund të përdoren për torturë apo ndonjë trajtim apo ndëshkim tjetër mizor, çnjerëzor apo poshtërues dhe nuk ka pasur ankesa për këtë lloj trajtimi.

Nga këqyrja e dokumentacionit u konstatua se ai mbahet në mënyrë kronologjike dhe të rregullt, nga ku mund të përcaktohet trajtimi vijues i personave të ndaluar, si dhe mundësia e treguar që këta persona të përdorin të drejtat e tyre si të ndaluar. personat, përkatësisht: e drejta për avokat, e drejta për të thirrur një mjek ose për të njoftuar një palë të tretë për ndalimin e tyre.

Personat të cilëve u është privuar liria dhe janë ndaluar nuk kanë qenë në dijeni se në përputhje me Ligjin e Procedurës Penale, nëse do të kërkonin të thërrisnin një avokat nga lista e avokatëve kujdestarë, shpenzimet do të duhej të përballoheshin nga buxheti i shtetit. Megjithatë, nëse merret parasysh se për shkak të problemeve sistematike lidhur me pagesën e mjeteve për avokatët kujdestar në shumë raste ata nuk janë në dispozicion, mbetet pyetja për mundësinë e shfrytëzimit real të kësaj të drejte nga personat e ndaluar të cilëve u është privuar liria.

Ekipi i MPK-së gjatë këtyre vizitave ka hasur në kooperative dhe bashkëpunim të mirë nga zyrtarët e punësuar në stacionin policor, gjatë të cilit ka pasur qasje të papenguar në të gjitha ambientet dhe instalimet dhe inspektimin e dokumentacionit të kërkuar.

5.7. KUSHTE TË TJERA TË IDENTIFIKUARA

5.7.1. Kushtet e punës

Krahas shqyrtimit të qëndrimit dhe trajtimit të personave të privuar nga liria, gjatë vizitave, ekipi i MPK-së zhvillon edhe biseda me zyrtarët e policisë në baza individuale dhe konfidenciale, lidhur me kushtet e punës dhe atmosferën në të cilën ata veprojnë.

Në raportin e vitit të kaluar janë shënuar vërejtjet e tyre për kushtet e papërshtatshme në të cilat punojnë, si dhe presionet dhe ndikimet ndaj të cilave janë të ekspozuar në kryerjen e detyrave të tyre të punës.

Në këtë kuptim, u theksua nevoja që MPB-së të rrisë komunikimin dhe të përmirësojë bashkëpunimin me zyrtarët e policisë me qëllim të ngritjes së nivelit të besimit reciprok dhe në këtë mënyrë të inkurajojë zyrtarët e policisë që të raportojnë presionet, ndikimet dhe kërcënimet ndaj të cilave ata janë ekspozuar. Njëkohësisht u theksua nevoja për ndërmarrjen e aktiviteteve të tjera që do të çonin në motivim më të madh për punë dhe profesionalizim të zyrtarët policorë.

Fatkeqësisht, edhe gjatë vitit të kaluar, një shkallë e lartë e dorëheqjes ishte evidentuar te një numër i madh i zyrtarëve të policisë për shkak të kushteve të punës dhe atmosferës në të cilën ata funksionojnë çdo ditë. Një farë kënaqësie u shpreh në pjesën e uniformave dhe pajisjeve personale që iu caktuan, por në të njëjtën kohë u theksua se në kuadër të kryerjes së përditshme të detyrave të punës përballen me mangësi të ndryshme në kushtet elementare dhe materiale dhe mjete teknike.

Ekipi i MPK-së ka konstatuar në disa prej stacioneve policore se punonjësit e policisë punojnë në kushte nën standarde. U vu në dukje se rritja e pagave bëri pak për të përmirësuar standardin e tyre, duke pasur parasysh rritjen e shpenzimet e jetesës. Në këtë kuptim, në disa stacione policore është përmendur kufizimi dhe pamundësia e punës jashtë orarit, si dhe ankesat për referimin e punës jashtë orarit vetëm për zyrtarë të caktuar policie.

Ngjashëm me vitin e kaluar raportues, ashtu edhe gjatë vitit 2022, në disa prej stacioneve policore ka pasur pretendime për presione të drejtpërdrejta nga ana e stafit drejtues të manifestuar nëpërmjet shpërndarjes së përgjegjësisë të ndryshme të punës të papërshtatshme me pozicionin e punës apo përvojën e mëparshme, si dhe nëpërmjet kërcënimeve për rishpërndarja në vende pune më të ulëta, të cilat dyshohet se rrjedhin nga arsye personale ose politike-partiake. Gjithashtu u mor informacion se vendimet për zmbropsje/përparim në karrierë të zyrtarëve të policisë apo emërimin e posteve drejtuese janë të motivuara nga arsye të tjera, jo gjithmonë profesionale.

Duke marrë parasysh se një pjesë e madhe e pretendimeve për një atmosferë të turbullt të punës për shkak të punësimeve, avancimeve, shpërndarjes së detyrave të punës e të ngjashme janë të lidhura me arsye politiko-partiake, si mekanizëm i caktuar që mund të kontribuojë në tejkalimin e kësaj situatë janë më të fundit ndryshimet në Ligjin e Punëve të Brendshme⁵⁰ me të cilat parashihet ndalimi i anëtarësimit në parti politike dhe pjesëmarrjes në aktivitete partiake.

⁵⁰ Gazeta Zyrtare nr.89 prej 11.04.2022.

Me këto ndryshime në Ligjin e Punëve të Brendshme janë paraparë aktivitete për forcimin e integritetit të punonjësve të Ministrisë së Punëve të Brendshme, si dhe zvogëlimin e mundësive të keqpërdorimit të kompetencave të tyre, kështu që zbatimi konsekuent i dispozitave të tilla mund të kontribuojë shumë për profesionalizimin e shërbimit.

Po ashtu zyrtarët policorë kanë deklaruar se nuk mbahet llogari për kujdesin fare për shëndetin e tyre mendor, pavarësisht se çdo ditë janë të ekspozuar ndaj situatave të ndryshme stresuese dhe kërcënuese për jetën. U theksua se edhe pas pjesëmarrjes në operacionet policore që rezultuan me një numër të madh të zyrtarëve policor të plagosur rëndë, askush nuk u ofroi atyre asnjë mundësi për mbështetje apo këshillim psikologjik. Në këtë kuptim u theksua se menaxhimi, pra përballimi i stresit që vjen nga kryerja e detyrave të tyre të punës, u është lënë atyre.

Duke pasur parasysh faktin se trajtimi i personave të thirrur, të ndaluar, të privuar nga liria dhe të ndaluar në stacionin policor lidhet drejtpërdrejt me kushtet e punës dhe atmosferën e punës në të cilën zyrtarët policor ushtrojnë kompetencat e tyre, ekipi i MPK-së thekson nevojën për investime të vazhdueshme në përmirësimin e kushteve në të cilat punojnë zyrtarët policor, respektimi i vazhdueshëm me rregulloret ligjore që i referohen forcimit të integritetit dhe ngritjes së profesionalizmit, duke përfshirë kufizimin e mundësive për shpërdorim të kompetencave policore dhe rekomandimin për marrjen e masave të menjëhershme që do t'u mundësojnë atyre të marrin ndihmë psikologjike dhe mbështetje nga zyrtarët policorë.

5.7.2. Qasja tek avokati në stacionet policore

Mekanizmi Parandalues Nacional i kushton vëmendje të veçantë mundësisë që të ndaluarit, personat e privuar nga liria dhe të ndaluarit në stacione policore të përdorin të drejtën e qases tek avokati si një nga garancitë që çojnë në uljen e rrezikut të trajtimit të mundshëm të pahijshëm.

Në këtë kuptim, gjatë vitit 2020 dhe 2021 janë realizuar vizita tematike në lidhje me qasjen tek avokati në stacionet policore të kompetencës të përgjithshëm që janë pjesë e departamenteve të punëve të brendshme të Shkupit, të Strumicës dhe të Ohrit, ndërsa të gjeturat ndodhen edhe në raportet vjetore të mekanizmit nacional parandalues për vitin 2020. dhe 2021., krahasuar me vendet e tjera më të zhvilluara, i referohen një numri relativisht të vogël personash që vendosin të kontaktojnë një avokat ndërsa janë të ndaluar në një stacion policor.

Situatat e vëzhguara tregojnë se arsytet për këtë janë shumë të ndryshme dhe të ndërlidhura, prandaj u theksua nevoja për një qasje politike që përfshin ndërmarrjen e aktiviteteve të një natyre shumë të ndryshme (administrative, legjislative, etj.).

Në funksion të kësaj, Avokati i Popullit, si Mekanizëm Parandalues Nacional, me qëllim ndërgjegjësimin e juristëve për rolin e tyre si garantues të respektimit të të drejtave të personave të privuar nga liria dhe të ndaluar në stacione policore dhe zvogëlimin e rrezikut të trajtimit të mundshëm të papërshtatshëm ndaj ata, iniciuan një takim pune ku morën pjesë disa avokatë, si dhe u nënshkrua memorandum bashkëpunimi me Domën e Avokatëve.

Gjatë takimit u theksua se një nga arsytet pse në praktikë nuk funksionon sistemi i thirrjes së avokatëve kujdestar, shpenzimet e të cilit duhet të mbulohen nga buxheti i shtetit, është mos pagesa e shpenzimeve nga institucionet (shteti). Mospagesa e shpenzimeve u deklarua si rezultat i një dështimi të sistemit sepse askush nuk dëshironte të merrte përgjegjësinë për marrjen e vendimit për pagesën e shpenzimeve të tilla. Në këtë kuptim, u theksua se një situatë e tillë mund të tejkalohet duke përcaktuar një dispozitë të qartë ligjore në të cilën do të theksohet detyrimi i organit kompetent për të marrë vendim për mbulimin e shpenzimeve të avokatit, si dhe një pikë e veçantë në buxhetin e përgjithshëm të autoritetit për këtë qëllim.

Në nëntor 2022 VSRREK (i vetmi sistem rregullativ elektronik kombëtar) publikoi tekstin e propozimit për Ligjin e Procedurës Penale, ku çështja e kompetencës, gjegjësisht detyrimin për marrjen e vendimit për rimbursimin e shpenzimeve të punësuar nga lista e avokatëve në detyrë, është vendosur në fjalë. pritet të jetë me autoritetin që e udhëheq procedurën.

Mirëpo, **duke pasur parasysh se projektligji për procedurë penale nuk është i sigurt se kur dhe nëse do të miratohet, mbetet fakti se personat e privuar nga liria dhe të ndaluar në stacion policor përballen me mungesë të mundësive reale për të shfrytëzuar të drejtën që kanë për të thirrur një avokat nga lista e avokatëve detyrues, shpenzimet e të cilëve duhet të mbulohen nga buxheti i shtetit.**

REKOMANDIME TË PËRGJITHSHME PËR STACIONET POLICORE TË VIZITUARA NË VITIN 2022

- Përshtatja e dhomave të posaçme për marrjen në pyetje dhe bisedën me të arrestuarit dhe personat e privuar nga liria, të cilat do të pajisen me video vëzhguese, e cila do të kontribuojë në uljen e rrezikut të trajtimit të mundshëm të papërshtatshëm (torturë, kërcënime, frikësim) gjatë ekzaminimeve, d.m.th. me të thirrurit, të paraburgosurit, personat e privuar nga liria ose të ndaluarit, si dhe nga akuzat e pabaza për sjellje të tilla të supozuara të zyrtarëve;
- Gjatë ndërtimit të hapësirave të reja të ndalimit, duhet të merret parasysh sigurimi i qasjes së përshtatshme për personat me nevoja të veçanta, si dhe sigurimi i hyrjes së pasme për shoqërimin e personave të privuar nga liria;
- Të merren masa për përshtatjen dhe pajisjen e hapësirave për të folur dhe për të mbajtur fëmijët, në pajtim me Ligjin e Drejtësisë së Fëmijëve;
- Duhet të merren masa urgjente për të eliminuar keqfunksionimet teknike në sistemin e thirrjeve dhe video vëzhgim.;
- Autoparku i stacioneve policore të rritet me një numër shtesë automjesh sipas nevojave dhe për kryerjen pa probleme dhe në kohë të punës policore;
- Rritja e numrit të zyrtarëve policorë me uniformë në stacione policore sipas sistematizimit të duhur të vendeve të punës, si dhe trajnime të rregullta, veçanërisht për zyrtarët e rinj policorë të punësuar apo të caktuar në pozicione të reja pune.

MONITORIMI I SITUATAVE ME MIGRIM TË PARREGULLT

Ekipi i MPK-së thekson se një nga politikat e autoriteteve shtetërore në përpjekjet për të kontrolluar flukset e parregullta migratore është zgjatja e vazhdueshme e afatit të vlefshmërisë së vendimit që konstaton ekzistimin e gjendjes së krizës në një pjesë të territorit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, në zonat e kufirit jugor dhe verior të R.V. të Maqedonisë, për shkak të rrezikut të lartë të rritjes së vëllimit të hyrjes dhe kalimit të emigrantëve nëpër territorin e R. së Maqedonisë së Veriut⁵¹.

Në bazë të marrëveshjeve dypalëshe me disa shtete, në territorin e Republikës së Maqedonisë janë të pranishëm policë të huaj të cilët i ndihmojnë forcat policore maqedonase në përballje me migrimin e parregullt, si dhe u hap një mundësi shtesë për punësimin e policëve të huaj me nënshkrimin e marrëveshjen me FRONTEKS.

Ndryshe nga policët e huaj, të cilët punësohen në bazë të marrëveshjeve dypalëshe me vendet nga vijnë dhe që nuk kanë asnjë imunitet të garantuar për procedurat e ndërmarra prej tyre (Njoftimi i dërguar nga MPB-ja me kërkesë të MPK-së i paraqitur nën regj. nr. 22.5 -372/1 datë 3.1.2022), pajisjet dhe zyrtarët e punësuar në kuadër të aktiviteteve të FRONTEKS gëzojnë privilegje dhe imunitete të veçanta të përcaktuara në Marrëveshjen e nënshkruar me FRONTEKS (neni 12). Pyetja që lind është nëse garantimi i privilegjeve dhe imuniteteve të tilla mund të ndikojë në detyrimin për të kryer një hetim efektiv në rastet e pretendimeve për torturë ose trajtim ose dënim tjetër mizor, çnjerëzor ose poshtërues, detyrim që Republika e Maqedonisë së Veriut, sipas Konventës Kundër Torturës, meriton vëmendje të veçantë⁵².

Forcimi i kontrolleve me qëllim rritjen e sigurisë si një nga përpjekjet për të menaxhuar

⁵¹ „Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut“ numër 72/21, 88/21, 274/21 dhe 146/22

⁵² Një kërkesë formale si parakusht për hapjen e një hetimi dhe fillimin e një procedure hetimore gjyqësore është shkelje e nenit 12 të Konventës kundër Torturës, shih më shumë për këtë: OXFORD Universit Pres: ‘Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Torturës dhe Protokollin e saj Opsional: A Komentuari’, Botimi i dytë, Redaktuar nga M. Nowak, M. Birk, G. Monina, 2019, f.342

migracionin e parregullt sjell me vete rrezikun e shtuar të shkeljeve të mundshme të drejtave të njeriut që i garantohen të gjithëve pavarësisht se ku janë dhe nëse kanë apo jo një sistem të rregullt. Vendbanimi në territorin ku ndodhet.

Në këtë kuptim, për të ruajtur ekuilibrin ndërmjet nevojës për siguri dhe në të njëjtën kohë respektimit të plotë të të drejtave të njeriut, është e nevojshme të forcohen mekanizmat ekzistues dhe/ose të vendosen mekanizmat e duhur monitorues që do të monitorojnë rregullisht dhe sistematikisht veprimet e autoritetet në aktivitetet që lidhen me menaxhimin e kufijve dhe përputhshmërinë e tyre me nevojën për respektimin e të drejtave themelore.

Në nivel europian, me legjislacionin e ri të propozuar për kontrollin e shtetasve nga vendet e treta në kufijtë e jashtëm⁵³, është njohur nevoja për të krijuar një mekanizëm të pavarur për monitorimin e zbatimit të procedurave të propozuara të shqyrtimit, me synimin për të siguruar respektimin e dispozitat e Kartës së të Drejtave Themelore dhe detyrime të tjera europiane dhe ndërkombëtare.

Mekanizmi i monitorimit parashikohet të mbulojë respektimin e të drejtave themelore gjatë gjithë kohës gjatë kontrollit, si dhe respektimin e rregullave kombëtare në fuqi në rast ndalimi.

Agjencia e BE-së për të Drejtat Themelore (FRA) ka përpunuar tashmë udhëzime⁵⁴ të cilat synojnë të ndihmojnë dhe lehtësojnë procesin e krijimit të mekanizmave kombëtarë që do të monitorojnë respektimin e të drejtave themelore gjatë kontrolleve kufitare duke iu referuar modelit, pra elementeve dhe veçorive të nevojshme të një mekanizmi të tillë.

Në këtë kuptim, në drejtim të ndjekjes së tendencave moderne për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, autoritetet shtetërore duhet të mendojnë edhe për marrjen e masave specifike në fushën e nevojës për krijimin dhe forcimin e mekanizmave ekzistues që monitorojnë respektimin e të drejtave të personave që i nënshtrohen kontrolleve kufitare.

6.1. NDALIMI DHE AKOMODIMI I EMIGRANTËVE/TË HUAJVE DHE AZILKËRKUESVE

Këta persona janë në një pozitë të veçantë cenueshmërie, duke pasur parasysh se janë jashtë vendeve të origjinës ose kombësisë së tyre dhe nuk janë të njohur me kontekstin ligjor dhe gjuhën në vendin ku ndodhen. Një pjesë e madhe e tyre përjetuan eksperiencë të gjata dhe traumatike gjatë udhëtimeve të tyre, e disa prej tyre në vendet e origjinës, të cilat u larguan për shkak të frikës nga persekutimi, shkeljet e rënda të të drejtave të njeriut apo konflikti.

Gjatë vitit 2022, ekipi i MPK-së ka realizuar 3 vizita në vendet ku strehohen apo ndalohen të

⁵³ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL introducing a screening of third country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817, Brussels, 23.9.2020, COM (2020) 612 final 2020/0278 (COD)

⁵⁴ Në dispozicion në: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-monitor-fundamental-rights-eu-external-borders_en.pdf (Disponueshme deri: 23.03.2023)

huajt dhe azilkërkuesit, në një rast kanë vizituar Qendrën e Përkohshme Transitore “Tabanovc”, Qendrën e Pritjes së të Huajve në Gazi Babë dhe Qendrën e Përkohshme Transitore “Vinojug”.

Krahas vizitave, ekipi i MPK-së merr rregullisht informacion nga autoritetet shtetërore dhe komunikon drejtpërdrejt me përfaqësues të organizatave vendase dhe ndërkombëtare në fushën e trajtimit të emigranteve, pra me të huajt dhe azilkërkuesit.

Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së thekson se gjatë vitit 2022 janë regjistruar rreth 19.930 persona për të cilët është konstatuar se kanë status të parregulluar, përkatësisht qëndrim në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Nga të dhënat e marra nga burime të ndryshme⁵⁵, si dhe nga kushtet e krijuara gjatë vizitave në vendet ku bëhet privimi i lirisë dhe ndalimi, mund të konstatohet se një numër i madh i këtyre personave janë të privuar nga liria dhe janë kryer deri në (përpara) stacioneve policore të përgjegjesisë së përgjithshme ku nuk regjistrohen në evidencën e të paraburgosurve, pra të privuar nga liria ose të ndaluar dhe as nuk njoftohen për të drejtat e tyre.

Një pjesë e madhe e këtyre personave trajtohen sipas një procedure që zakonisht përfshin marrjen e emigranteve nga para stacioneve policore me automjete speciale dhe dërgimin e tyre në pika të caktuara në vijën e gjelbër kufitare të Republikës së Maqedonisë së Veriut me vendet fqinje. qëllimi i dëbimit. Një pjesë më e vogël e personave që mendohet se janë në gjendje të japin informacione për kontrabandistët, ndalohen për shkak të nevojës për dëshminë e tyre, pra dhënien e deklaratës në procedimin ndaj kontrabandistëve.

6.2. QENDRAT E PËRKOHSHME TRANZIT (QPT) – “TABANOVĆ” DHE “VINOJUG”

Vazhdon trendi në dy qendrat e përkohshme tranzitore “Tabanovc” dhe “Vinojug” për të mbajtur në pyetje personat në procedurë kundër palëve të treta, të cilët dyshohen se janë autorë të krimeve (kryesisht të lidhura me kontrabandë apo trafikim me genie njerëzore).

Numri i personave që akomodohen për arsye thjesht humanitare, si p.sh., akomodimi me qëllim të ofrimit të ndihmës mjekësore dhe ofrimit të kujdesit shëndetësor, është shumë më i vogël.

Krahasuar me paraburgimet në QPT “Vinojug”, e cila de facto funksionon si qendër e mbyllur, paraburgimet në QPT “Tabanovc” janë të rralla dhe zgjasin më pak. Personave nuk u jepet vendime individuale që do të përcaktonin bazën ligjore për paraburgimin e tyre, kohëzgjatjen e të njëjtit, mundësinë e animimit ndaj një vendimi të tillë, si dhe qasjen në ndihmë juridike. Ekipi i MPK-së thekson se kjo është një praktikë e vendosur që është zbatuar për një periudhë të gjatë kohore.

⁵⁵ Bëhet fjalë për informacione të marra nga inspektimi i drejtpërdrejtë gjatë vizitave në terren, si dhe informacione të marra nga organizatat përkatëse ndërkombëtare dhe organet kombëtare, identitetin e të cilëve nuk mund ta zbulojmë për mbrojtje nga presionet dhe reprezaljet e mundshme.

Në QPT "Tabanovc", për shembull, bëhet fjalë për mbajtjen e njerëzve në kontejnerë të posaçëm për akomodim, ku janë nën sigurim të vazhdueshëm nga policët apo pjesëtarët e ushtrisë, të cilët vihen në dispozicion si ndihmë për policinë kufitare. Paraburgimi i tillë në praktikë zakonisht zgjat rreth 2-3 ditë, gjegjësisht derisa personat të dërgohen për të dëshmuar para prokurorit publik.

Ekipi i MPK-së ka marrë informacione se ka pasur raste të rralla kur persona të caktuar me dokumente të rregullta udhëtimi, por me qëndrim të parregullt, në vend që t'u lejohet hyrja dhe akomodimi në Qendrën Tranzitore "Tabanovc", janë dërguar tek inspektorët e Qendrës Rajonale për Çështje Kufitare. - Veri, pas së cilës u dhanë urdhër dëbimi. Ka pasur edhe situata të raste të shprehura kur personave/emigranteve të caktuar nuk u është lejuar hyrja dhe akomodimi nga zyrtarët policorë të cilët kanë qenë në turn kur kanë mbërritur personat, por më vonë policët nga turni vijues u kanë lejuar hyrjen dhe qëndrimin në qendër.

Në Mendimin e Koordinatorit Kombëtar në Komisionin Kombëtar për Trafikimin e Qenieve Njerëzore dhe Migracionin Ilegal (nr. regj. 10-110560/1, datë 1.12.2021), dorëzuar në përgjigje të një raporti të posaçëm të paraqitur nga ekipi i MPK-së, thuhet:

"Personat të cilët janë vendosur përkohësisht në Transitin e Përkohshëm Gjevgjeli dhe Tabanovc janë të huaj me qëndrim të paligjshëm të cilët kanë hyrë në vend në mënyrë të paligjshme (emigrante ilegale) dhe sipas Ligjit për të Huajt, kushtet për mbajtjen e tyre të përkohshme në Qendrën e pranimit të të huajve (QPH.) "Gazi Baba" janë plotësuar." e cila është në juridiksionin e Ministrisë së Punëve të Brendshme. Me qëllim të zbatimit të rekomandimeve të organeve dhe institucioneve përkatëse ndërkombëtare dhe vendase (përfshirë edhe Zyrën e Avokatit të Popullit) për mbajtjen e kësaj kategorie personash vetëm në raste të jashtëzakonshme, në vend të Qendrës së Pranimit të Huajve vendosen në Qendrat e Përkohshme të Transiti të cilat janë objekte të një lloji të hapur në të cilat kushtet e qëndrimit dhe mbështetjes vlerësohen si më të mira, ka një prani të vazhdueshme të disa organizatave përkatëse të specializuara nga fusha të ndryshme dhe kushtet për identifikimin e personave vulnerabil dhe viktimave të mundshme të trafikimit të qenieve njerëzore midis vetë emigranteve janë më mirë..."

Nisur nga kjo situatë, ekipi i MPK-së thekson se edhe në kushtet kur ekziston baza për ndalimin e një personi, duhet të ndiqen procedura që një ndalim i tillë të mos jetë arbitrar. Në të njëjtën kohë, ekipi i MPK-së thekson se "arbitrariteti" nuk duhet të barazohet me "paligjshmërinë", por se ai interpretohet më gjerë duke përfshirë elementet e paligjshmërisë, padrejtësisë, mungesës së para shikueshmërisë dhe respektimit të procedurave ligjore⁵⁶.

Dështimi për të nxjerrë vendime individuale për akomodimin/ndalimin e bën të vështirë dhe praktikisht të pamundur për çdo person që të kundërshtojë një strehim të tillë, d.m.th. ndalimin në një procedurë të përshtatshme para një autoriteti kompetent me mjetin e duhur juridik. Për shkak të kësaj, ekipi i MPK-së vë në dukje se parimet dhe udhëzimet themelore mbi mjetet

⁵⁶ Njëkohësisht duhet pasur parasysh edhe praktika e Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, ku në çështjen (S., V. dhe A. kundër Danimarkës [GC], 2018, § 74) theksohet se: "Kur bëhet fjalë për "ligjshmërinë" e paraburgimit, duke përfshirë pyetjen nëse është ndjekur një "procedurë e përcaktuar me ligj", Konventa në thelb i referohet ligjit kombëtar dhe përcakton detyrimin për të respektuar rregullat e tij materiale dhe procedurale. Megjithatë, përputhja me legjislacionin kombëtar nuk mjafton: Neni 5, paragrafi 1 kërkon më tej që çdo privim i lirisë të jetë në pajtim me objektivin e mbrojtjes së individit kundër arbitraritetit/arbitraritetit."

juridike dhe procedurat për të drejtën e kujtudo të privuar nga liria për të çuar procedurat në gjykatë⁵⁷ zbatohen për të gjithë jo shtetasit, duke përfshirë emigrantet pavarësisht nga statusi i tyre, azilkërkuesit, refugjatët dhe personat pa shtetësi, në çdo situatë të privimit të lirisë.

Në shtojcën e lartë konstatuar, raportohet se personat që u intervistuan gjatë vizitës dhe u mbajtën në qendër për rreth dy javë, **theksuan se nuk e dinë pse po mbahen dhe as sa do të qëndrojnë aty.** Liria e kufizuar e lëvizjes brenda Qendrës, mungesa e informacionit për sa kohë do të mbahen, së bashku me përvojat e mbijetuara traumatike, abstenimi i detyruar nga varësitë (kryesisht nikotina), si dhe ndarja nga njerëzit e dashur, u theksuan si disa nga faktorët kryesorë që shkaktojnë stres dhe shqetësim tek njerëzit.

Arbitrariteti i ndalimeve në Qendrën e Përkohshme Transitore "Vinojug" në Gjevgjeli mund të rrjedh edhe nga Raporti për Maqedoninë i Komisionit Europian të datës 12.10.2022, ku theksohet se:

„Statusi ligjor i dy qendrave mbetet një hendek serioz që ka sjellë miratimin e disa praktikave që nuk përputhen me standardet ligjore. Nuk ka asnjë procedurë apo mbikëqyrje gjyqësore mbi vendimin për akomodimin e emigrantëve në Vinojug, i cili është kthyer në një qendër të mbyllur, me liri të kufizuar lëvizjeje për emigrantet. Në vitin 2021, autoritetet kombëtare përdorën gjithashtu Vinojugun për të arrestuar de facto emigrantet e përgjuar gjatë incidenteve të kontrabandës, në mënyrë që të merrnin deklaratat e tyre si provë para Gjykatës Penale (m shumë prej tyre të mitur të pashoqëruar), ndërsa ata që azilkërkues u proceduan brenda 3-4 ditëve dhe transportuar në Qendrën e pranimit të azilkërkuesve në Vizbeg.“

Konstatimi i përgjithshëm pas bisedave me personat e vendosur në qendra është se për shkak të frikës së një trajtimi të mundshëm të ndryshëm ndaj tyre, në bisedat me përfaqësuesit e autoriteteve shtetërore, disa prej tyre jo gjithmonë japin informacion të saktë për moshën dhe shtetin e tyre, origjinën, për këtë arsye u konstatua një papërshtatshmëri midis të dhënave personale që përmban regjistri i personave të vendosur në qendër dhe atyre që i komunikohen ekipit të MPK-së nga vetë personat.

Në pjesën e monitorimit të kushteve lidhur me trajtimin e personave të ndaluar, ekipi i MPK-së merr parasysh dhe vëren se në tekstin e Projektligjit për Procedurën Penale, i cili është i disponueshëm publikisht në faqen e internetit të regjistrit të vetëm kombëtar elektronik të rregulloreve. (RUKERR), janë bërë shtesa në seksionin e rasteve ku mund të kërkohet mbajtja e seancës dëshmuuese në procedurën e mëparshme, në mënyrë që të mund të kërkohet edhe: "nëse dëshmitari është shtetas i huaj, person pa shtetësi ose person në bazë ndërkombëtare. mbrojtje i cili nuk ka vendbanim apo vendqëndrim në Republikën e Maqedonisë së Veriut;"

Megjithatë, duke pasur parasysh fazën në të cilën ndodhet Projektligji, si dhe faktin se kjo nuk është garanci se praktika e vendosur e ndalimit të personave pa u dhënë atyre mundësi praktike për të kundërshtuar një ndalim të tillë nuk do të vazhdojë në të ardhmen, PAP-MPK përsëri rekomandon:

Të ndërpritet menjëherë praktika e strehimit dhe ndalimit të personave pa një vendim individual në të cilin do të përcaktohen arsyet e strehimit/ndalimit, kohëzgj-

⁵⁷ United Nations Basic Principles and Guidelines on Remedies and Procedures on the Right of Anyone Deprived of Their Liberty to Bring Proceedings Before a Court A/HRC/30/37, 6 July 2015

jatja e paraburgimit, mundësia dhe afati për animimin e një vendimi të tillë dhe qasje në ndihmë juridike.

Si garanci e mundshme që kjo praktikë e ndalimit nuk do të vazhdojë, duhet të vendosen dhe të përcaktohen rregulla të qarta se cilët persona dhe në çfarë procedure mund të akomodohen/ndalohen në qendrat e përkohshme të transitit. Duke pasur parasysh se Qendra e Përkohshme Transitore menaxhohet nga Qendra e Menaxhimittë Krizave (QMK)⁵⁸, për "Tabanovc" është në Kumanovë, ndërsa për "Vinojug" në Gjevgjeli, ekipi i MPK-së rekomandon:

QMK-ve, si autoriteti kompetent nën autoritetin e të cilit janë qendrat e përkohshme transitore, pas komunikimit dhe koordinimit paraprak me autoritetet e tjera shtetërore që kanë prezencë të përhershme në qendra (Ministria e Brendshme, MPPS), të përcaktojë rregulla të qarta për personat. dhe në çfarë procedure mund të akomodohen/mbahen në to.

Kjo është gjithashtu në pajtim me rekomandimin e bërë më parë për nevojën e zhvillimit të procedurave standarde të funksionimit në të cilat do të përcaktohen qartë kompetencat e secilit prej përfaqësuesve të organeve dhe organizatave të pranishme në qendër në trajtimin e personave të vendosur dhe të ndaluar në të.

Të krijohet përshtypja se koordinimin dhe kontrollin e përgjithshëm në qendër e ka Ministria e Punëve të Brendshme (MPB). Policisë në kryerjen e detyrave dhe përgjegjësi për sigurimin e hyrjes dhe daljes nga qendra, për sigurimin e rendit dhe qetësisë, për ndalimin e emigrantëve (nëse është e nevojshme) dhe për patrullimin, ju vihen në ndihmë ushtarë të ushtrisë. Policia bën vëzhgime edhe me kamera, por është konstatuar se gjysma e tyre nuk funksionojnë. **Ekzistenca e video vëzhgimit është një nga garancitë që kontribuon në zvogëlimin e rrezikut të trajtimit të mundshëm të pahijshëm të personave të ndaluar dhe në të njëjtën kohë shërben si mbrojtje ndaj akuzave të pabaza ndaj zyrtarëve për gjoja trajtim të pahijshëm të tyre. Për shkak të kësaj, ekipi i MPK-së rekomandon që të ndërmerren hapa për rikthimin dhe funksionimin e kamerave që nuk funksionojnë.**

Anëtarët e MPB-së mbajnë regjistrat e tyre për aktivitetet e ndërmarra - Libri i ngjarjeve ditore dhe shënimet zyrtare, ku të dhënat nga vërtetimet për personat e transferuar nga MPB të përfaqësuesit e Ministria e Punës dhe Politikës Sociale (MPPS) janë futur. Anëtarët e Ministrisë së Brendshme regjistrojnë edhe personat që akomodohen/ndalohen, gjë që nënkupton një bisedë fillestare e cila ndër të tjera përfshin mbledhjen e të dhënave demografike dhe të tjera (mosha, shteti i origjinës, seksi/gjinia etj.) si dhe kryhet edhe daktiloskopia. Meqenëse në Qendër ka përkthyes arabë, komunikimi ndërmjet zyrtarëve dhe njerëzve të vendosur në kamp që flasin atë gjuhë është në arabisht. Me pjesën tjetër që nuk flasin arabisht, komunikimi bëhet në anglisht, megjithëse disa prej tyre nuk e zotërojnë mirë gjuhën.

Ekipi i MPK-së i vlerëson kushtet e akomodimit në të dy qendrat si të përshtatshme për qëndrim afatshkurtër, ndaj u theksua se kujdeset për plotësimin e kërkesave të mërgimtarëve dhe se personat e së njëjtës familje vendosen së bashku në një kontejner.

Celularët nuk konfiskohen dhe mund t'i përdorin lirisht. Interneti pa tel është gjithashtu në dispozicion. Kjo tregon se në rast të shkeljes së të drejtave të tyre dhe një trajtimi të mundshëm

⁵⁸ Siç theksohet në Opinionin e Koordinatorit Kombëtar në Komisionin Kombëtar për Trafikimin e Qenieve Njerëzore dhe Migracionin Ilegal (nr. regj. 10-110560/1, datë 01.12.2021), dorëzuar në përgjigje të një raporti të posaçëm nga ekipi i MPK-së

të papërshtatshëm ndaj tyre, ata vetë mund të raportojnë të njëjtën gjë tek autoritetet dhe organet e gjetura ose të kontaktojnë palët e treta që do ta raportojnë.

Në disa vende të qendrës tranzitore janë vendosur kamera, gjë që ndikon në zvogëlimin e rrezikut të trajtimit të mundshëm të papërshtatshëm të personave, si dhe në konstatimin më të lehtë të gjendjes faktike në kushtet e ekzistimit të pretendimeve për një trajtim të tillë.

Edhe pse disa nga zyrtarët theksuan se njerëzit lëvizin lirshëm nëpër qendër, megjithatë nga kontrolli u konstatua se lëvizja e tyre është e kufizuar dhe është në kuadër të vetë qendrës, nën mbikëqyrje të vazhdueshme të drejtpërdrejtë të pjesëtarëve të ARM-së dhe MPB-së.

Është marrë informacion se gjatë natës kontejnerët janë të kyçur, dhe njerëzit lejohen të dalin nga kontejnerët vetëm kur duhet të shkojnë në tualet, por edhe të shoqëruar nga zyrtarë të MPB-së apo të ARM-së.

Gjatë kryerjes së ekzaminimeve shëndetësore janë të pranishëm një përkthyes dhe një punonjës policie, të cilët sqarojnë se nevoja për praninë e policisë gjatë ekzaminimit vjen nga acarimi dhe nervozizmi i disa prej emigrantëve dhe mundësia që ata të jenë të paparashikueshëm ndaj personelit mjekësor. **Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së theksoi se prania e zyrtarëve policor gjatë ekzaminimeve duhet të jetë përjashtim dhe jo praktikë dhe kërkohet vetëm në situata specifike kur mjekët vlerësojnë se ekziston një rrezik sigurie dhe nevoja për të.**

Ekipi i MPK-së rekomandon që Qendra e Menaxhimit të Krizave d.m.th. Qendrat rajonale nga Kumanova/Gjevgjelia, nën juridiksionin e të cilave janë qendrat e përkohshme tranzitore, të organizojnë trajnime për punëtorët shëndetësorë të **angazhuar në qendra, në mënyrë që ata të njihen me dispozitat e Protokollit të Stambollit që janë të rëndësishme për punën e tyre, ose të pyesin organizatat nëpërmjet të cilave punonjësit shëndetësorë janë të angazhuar për të organizuar këtë lloj trajnimi.**

Përkatësisht, për personat për të cilët do të vlerësohet se ka pushuar nevoja për ndalimin e tyre të mëtejshëm në qendrat e transitit, ekipi i MPK-së ka informacione se praktika vijon **“zgjidhja e tyre sipas një procedure”** që përfshin dëbimin e tyre deri në një pikë të caktuar. vija e kufirit të gjelbër, ku u jepen udhëzime për t’u larguar nga vendi.

Prandaj, duhet të ketë rregulla të qarta se cilat persona duhet të miratohen për hyrje dhe akomodim në qendrat e përkohshme tranzitore (“Tabanovc”, “Vinojug”), bazuar në komunikimin paraprak dhe koordinimin me autoritetet e tjera shtetërore që kanë prezencë të përhershme në çmime. (MPB, MPPS).

Në të njëjtën kohë, kur kemi të bëjmë me personat e vendosur dhe të ndaluar në qendra, duhet të miratohen procedura standarde operative në të cilat do të përcaktohen qartë kompetencat e secilit prej përfaqësuesve të organeve dhe organizatave të pranishme në qendra.

6.3. QENDRA E PRANIMIT PËR TË HUAJT – “GAZI BABË”

Qendra e pranimi për të huajt është pjesë e Qendrës Rajonale për Çështje Kufitare “Veriu”, në kuadër të Byrosë së Sigurisë Publike në Ministrinë e Punëve të Brendshme (MPB). Qendra e pritjes së të huajve është e tipit të mbyllur dhe në të vendosen dhe ndalohen kategori të ndryshme personash, për arsye të ndryshme të përcaktuara në dispozitat e disa ligjeve, si: në Ligjin e të Huajve⁵⁹, Ligj e Mbrojtjes Ndërkombëtare dhe të Përkohshme⁶⁰, Ligjine Kundërvajtjes⁶¹ etj.

Në Qendrën e pranimi akomodohen të huajt, për shkak të sigurimit në procedurën e largimit, të huaj për të cilët është vendosur të kthehen në ..., mirëpo të cilët nuk posedojnë pasaportë valide dhe prandaj nuk mundën vullnetarisht ta lëshojnë RMV-në, azilkërkuesit për të cilët është marrë vendim për kufizimin e lirisë së lëvizjes për shkak të njëres prej arsyeve të parashikuara në Ligjin e Mbrojtjes Ndërkombëtare dhe të Përkohshme⁶², viktimat e trafikimit të qenieve njerëzore gjatë periudhës së rimëkëmbjes dhe reflektimit, të huajt që qëndrojnë ilegalisht në RMV, për të cilët nuk është marrë vendim për kthim për shkak të rrezikut të ikjes ose kur shmangin ose pengojnë procedurën e kthimit, të huajt që kanë kryer kundërvajtje dhe identiteti i të cilëve nuk mund të përcaktohet (derisa të merret vendimi për kundërvajtjen).

Qendra e pranimi e të huajve ndodhet ende në një godinë që ishte menduar dhe që fillimisht përdorej si kopsht fëmijësh. Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së vazhdimisht theksoi në raportet e tij se ndërtesa as nuk ishte projektuar dhe as nuk i plotëson standardet e nevojshme për t’u përdorur sipas qëllimit për të cilin përdoret tani. Vendosja e dhomës së kujdestarisë, zyrove zyrtare, ndarja e ambienteve akomoduese për burra dhe gra, si dhe dhoma që do të shërbenin për strehimin e familjeve, është një improvizim i bërë brenda kushteve të disponueshme. Objekti nuk është aspak i përshtatshëm për strehimin e fëmijëve dhe as për viktimat e trafikimit të njerëzve si kategori të cënueshme personash. Për shkak të gjendjes së objektit, personat e ndaluar nuk mund të shfrytëzojnë disa nga të drejtat e tyre, përfshirë të drejtën për të ecur në ajër të pastër për disa orë gjatë ditës.

Në pjesën e ambienteve akomoduese ku ndodheshin personat e gjetur ditën e vizitës, ekipi i MPK-së konstatoi se edhe pse nga pikëpamja materiale gjendja ishte relativisht e mirë, mirëpo përsëri higjiena nuk ishte në nivele të lakmueshme, kështu që të gjithë personat e akomoduar në atë moment në qendër (gjithsej 8 burra).

Kjo situatë mund të ndikojë seriozisht në ndjenjën e mungesës së privatësisë, veçanërisht e shprehur tek personat që janë mbajtur aty prej 2 muajsh.

Njerëzve nuk ju lejohen as të qëndrojnë jashtë, në oborrin e qendrës, kështu që e vetmja qasje në ajër të pastër është një dhomë e vogël, e rrethuar nga jashtë me hekura, të cilën njerëzit e përdorin si vend për pirjen e duhanit dhe ku i thajnë rrobat. Dritaret në pallat janë të larta, gjë që garanton dritën natyrale të ditës, por për arsye sigurie nuk hapen, kështu që ajri

⁵⁹ Ligji për të huajt (“Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë”) nr.97/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 108/19 и 294/21)

⁶⁰ Ligji për mbrojtje ndërkombëtare dhe të përkohshme (“Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë” nr. 64/18)

⁶¹ Ligji për kundërvajtje (“Gazeta Zyrtare e RMV-së” nr.96/19)

⁶² Ibid 60

brenda është i tendosur.

Tualetet në pjesën e meshkujve janë në gjendje relativisht të mirë, edhe pse disa prej tyre kanë nevojë për ndërrim, gjegjësisht rinovim.

Pjesa e objekteve akomoduese të destinuara për gra dhe fëmijë përbëhet nga disa dhoma të pajisura me krevate, dyshekë dhe gardërobe për sendet personale, si dhe një dhomë e përbashkët ndenje e pajisur me frigorifer, sobë, lavaman, gardërobe dhe një tavolinë me dy ndenje dhe karrige. Në asnjë nga dhomat nuk kishte televizor. Tualeti dhe banjat janë të ndara. Në një nga banjat e destinuara për gratë, u theksua se disa nga mjetet sanitare janë jofunktionale, si dhe dushet janë të hapura, gjë që nuk lejon asnjë privatësi gjatë përdorimit të tyre.

Duke marrë parasysh faktin se zyrat e punonjësve ndodhen në afërsi të pjesës së grave, si dhe pretendimet në të kaluarën për një lloj trajtimi të papërshtatshëm ndaj grave të ndaluara në qendër, ekipi i MPK-së rekomandon **se pjesa e destinuar për akomodimin e grave nëse nuk përdoret si një lloj kalimi në zyrat e punës nga punonjësit**. Përveç kësaj për faktin se ka një hyrje të veçantë në anën tjetër të ndërtesës që mund të përdoret për të arritur të njëjtat zyra.

Ekipi i MPK-së konstaton se qendra pranimit nuk është e përshtatshme për personat me aftësi të kufizuara, për këtë arsye rekomandon që këta persona të mos referohen, priten dhe mbahen në qendrën e pranimit. Në asnjë nga ambientet e akomodimit nuk ka zile apo pajisje tjetër alarmi emergjence. Kjo do të përbënte një sfidë serioze, veçanërisht në rastet kur numri i personave të ndaluar do të ishte më i madh ose, nga ana tjetër, do të përdoreshin dhoma që janë më larg dhomës së kujdestarisë dhe mbikëqyrja e menjëhershme vizuale e punonjësve (veçanërisht për shkak të fakti që kamerat në ato dhoma janë jofunktionale).

Qendra e pranimit nuk i plotëson kushtet për mbajtjen e fëmijëve, për këtë arsye rekomandohet mos referimi, pranimi dhe mbajtja e tyre në Qendrën e Pranimit. Kjo vlen veçanërisht për fëmijët e pashoqëruar, duke marrë parasysh faktin se nga shikimi i evidencave të personave të ndaluar, ekipi i MPK-së ka konstatuar se të paktën një fëmijë i pashoqëruar, të cilit i është caktuar kujdestar, është ndaluar gjatë vitit të kaluar.

Ekipi i MPK-së beson se qendra pranimit nuk i ka kushtet (si personel dhe material) për të akomoduar viktimat e trafikimit të njerëzve gjatë periudhës së rikuperimit dhe reflektimit, prandaj mendon se është më mirë në raste të tilla, në përputhje me rregulloret ligjore, për të përdorur objektet akomoduese që janë nën juridiksionin e Ministrisë së Punës dhe të Politikës Sociale ose ndoshta, në raste të caktuara, qendrat e strehimit të menaxhuara nga organizata joqeveritare ose ndërkombëtare që, brenda mandatit dhe aftësive të tyre, kujdesen për viktimat e trafikimit të njerëzve.

Personat njihen me të drejtat dhe detyrimet e tyre gjatë qëndrimit në qendër dhe në përputhje me Rregulloren e Shtëpisë, ato janë të ekspozuara në anglisht, arabisht dhe frëngjisht në disa vende të dukshme në ambientet e qendrës së pritjes.

Megjithatë, komunikimi është i vështirë dhe pothuajse i pamundur me njerëzit që nuk kuptojnë disa nga gjuhët zyrtare në R.V.M. ose gjuha angleze. **Qendra e pritjes për të huajt nuk ka listë zyrtare apo të brendshme të përkthyesve apo interpretuesve dhe në situata të caktuara, d.m.th. kur ka nevojë, shërbimet e përkthyesve që vijnë me për-**

faqësues të organizatave civile dhe ndërkombëtare që kanë qasje në qendër. Ekipi i MPK-së ka marrë informacion se persona të tjerë të ndaluar janë përdorur si përkthyes në raste të caktuara, për këtë arsye rekomandon shmangien e kësaj praktike.

Lidhur me të drejtën e personave të paraburgosur për të kontaktuar dhe punësuar avokat, si dhe për të drejtën për ndihmë juridike, ekipi i MPK-së u informua se personat e paraburgosur informohen për këto të drejta edhe nëpërmjet përfaqësuesve të shoqërisë civile (Shërbimi Jezuit për Refugjatë, Shoqata Maqedonase e Avokatëve të Rinj) dhe organizatat ndërkombëtare. Përkatësisht, shumica e personave të cilët kanë pasur qëllim të shprehur apo kanë paraqitur kërkesë për njohje të së drejtës për azil janë përfaqësuar nga organizatat e sipërpërmendura civile ose avokatët e punësuar prej tyre. Megjithatë, **ekipi i, MPK-së kolaudoj se qendra e pranimit nuk ka listë zyrtare të avokatëve dhe as listë zyrtare të shoqatave dhe organizatave që janë të autorizuar për të ofruar ndihmë juridike. Në këtë kuptim, ekipi i MPK-së rekomandon që këto lista të merren dhe t'u dorëzohen personave që kanë shprehur synimin për të ushtruar këtë të drejtë, si dhe t'u mundësohet kontakti i lirë me avokatin ose organizatën e zgjedhur prej tyre.** Këto lista janë të disponueshme për publikun në faqet e internetit të Dhomës së Avokatëve dhe Ministrisë së Drejtësisë.

Rregullorja e shtëpisë parashikon gjithashtu se *"jatë qëndrimit në qendrën e pranimit, i huaji mund të komunikojë me botën e jashtme, me shpenzimet e tij, duke përdorur një kabinë telefonike publike".*

Rregullorja për rendin e shtëpisë parashikon që personat t'i nënshtrohen një kontrolli shëndetësor gjatë pranimit dhe nëse informojnë për ndonjë sëmundje infektive ose për të ka dyshime të zyrtarët, vendosen në një dhomë të veçantë derisa të kontrollohen nga mjeku⁶³. Në sferën e kujdesit shëndetësor, Rregullorja parashih gjithashtu që personat të kenë qasje në kujdesin parësor shëndetësor të ofruar nga personeli mjekësor i cili u shërben nevojave të Qendrës së pranimit, dhe në rast të përkeqësimit të gjendjes shëndetësore, përcaktohet se i huaji mund të zhvendoset në një institucion shëndetësor, i cili kërkon një mendim, pra referim nga një person mjekësor - një mjek.

Ekipi i MPK-së posaçërisht thekson se kontrollet mjekësore duhet të kryhen duke respektuar parimin e konfidencialitetit dhe pa praninë e zyrtarëve të tjerë, me përjashtim të rasteve kur mjeku vendos se është e nevojshme në rastin konkret. Nga bisedat gjatë vizitës u krijua përshtypja se në përgjithësi kontrollet mjekësore bëhen në këtë mënyrë.

Ekipi i MPK-së rekomandon që sa herë që regjistrohen shkelje që janë në përputhje me pretendimet për keqtrajtim të bëra nga personi i ndaluar (ose që, edhe në mungesë të pretendimeve, tregojnë keqtrajtim), informacioni duhet t'i dërgohet menjëherë organeve përkatëse përmbartimore. autoritetet e hetimit, si dhe Avokati i Popullit, i cili në përputhje me mandatin që ka si mekanizëm i kontrollit civil, do të vendosë për veprime të mëtejshme.

Lidhur me nevojën për të dokumentuar siç duhet shenjat e torturës ose keqtrajtimit tjetër, ekipi i MPK-së thekson gjithashtu qëndrimin e Komitetit të KP-së⁶⁴ kundër torturës, i cili e konsideron Protokollin e Stambollit si një pjesë thelbësore të trajnimit për të gjithë profesionistët

⁶³ Neni 2 i Rregullores së Shtëpisë së Qendrës së Pritjes së të Huajve, botuar në Fletoren Zyrtare të RMV-së, nr. 93, datë 7.4.2020

⁶⁴ CAT/C/NOR/CO/ 8, paragraf 30

mjekësorë dhe zyrtarët e tjerë publikë të përfshirë në punën me personat e privuar nga liria.

Rregullorja për rendin e shtëpisë përmban dispozita që i referohen të drejtës së njerëzve për të qëndruar në ajër të pastër, për aktivitete rekreative, për mundësinë e ushtrimit të rriteve fetare etj. Megjithatë, ekipi i MPK-së konstatoi se në praktikë këto dispozita nuk respektohen. Përkatësisht, për shkak të pamjaftueshmërisë së kushteve materiale dhe mungesës së personelit, personat e ndaluar nuk lejohen të kalojnë së paku dy orë në ditë në ajër të pastër, nuk ka as dhomë të përshtatur posaçërisht për ushtrimin e rriteve fetare dhe jo kudo në qendër ka TV.

Për tejkalimin e kësaj situate, ekipi i MPK-së rekomandon qëndrimin e detyrueshëm dyorësh në natyrë në oborrin e qendrës, përshtatjen e një dhome të posaçme për kryerjen e rriteve fetare, si dhe blerjen dhe vendosjen e televizorëve në disa vende, duke pasur parasysh mundësitë e kufizuara për punë dhe aktivitete të tjera të personave të vendosur në qendër.

Sa i përket të ushqyerit, Rregullorja parasheh që ai të organizohet në tri vakte ditore, prej të cilave së paku një vakt duhet të jetë vakt i nxehtë. Rregullorja parasheh mundësinë që personat e paraburgosur të blejnë vetë ushqime apo pije shtesë. Në këtë pjesë u theksua se me kërkesë të huajve nga burimet e tyre personale financiare, punonjësit e policisë blejnë produkte ushqimore të paktën një herë në javë (për të cilat llogaritë fiskale mbahen në dosjet e tyre individuale dhe në këtë mënyrë merren parasysh nga paratë e shpenzuara). **Kjo praktikë është e mirë dhe është në përputhje me mundësinë e paraparë me nenin 17, paragrafi 4 të Rregullores për Rregulloren e Shtëpisë.**

Kryqi i Kuq, JRS (JezuitRefugeeService) dhe organizata joqeveritare 'Legis' gjithashtu dërgojnë ushqim në qendër.

Nga të dhënat për përdorimin e mjeteve të presionit është konstatuar se forca dhe mjetet e presionit përdoren rrallë në qendrën e pranimit. Gjatë vitit 2022 është shënuar/regjistruar vetëm një rast i përdorimit të mjeteve lidhëse. Në këtë kuptim, është konstatuar se për këtë rast është përgatitur një raport për mjetet e përdorura të presionit, si dhe një Vlerësim i arsytimit të përdorimit, në të cilin është vlerësuar i justifikuar përdorimi i mjeteve të kufizimit në rastin konkret.

Nga kryerja e kontrollit në Raportin për mjetet e përdorura të presionit, është konstatuar se bëhet fjalë për përdorimin e mjeteve për lidhjen ndaj një personi me sjelljen e të cilit janë shkelur dispozitat e Rregullores për rendin shtëpiak. **Ekipi i MPK-së, pa kërkuar një rishikim të veçantë të Vlerësimit të justifikimit të përdorimit të mjeteve të presionit, në përputhje me rekomandimet e Komitetit Europian për Parandalimin e Torturës⁶⁵, rekomandon që personat të mos prangosen në objekte fikse.**

⁶⁵ CPT (2010) Report to the Government of the Slovak Republic on the visit to the Slovak Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 24 March to 2 April 2009: paragraph 21-22

ISHP ENTI I GERONTOLOGJISË “13 NËNTORI” - SHKUP - SHTËPIA “NËNË TEREZA”

Gjatë vitit raportues, ekipi i MPK-së realizoi një vizitë të rregullt në ISHP Institutin të Gerontologjisë “13 Nëntori”- Shkup - Shtëpia “Nënë Tereza” në Zllokuqan. Vizita u realizua më 26.12.2022, në kuadër të mandatit dhe kompetencave që dalin nga Protokolli Fakultativ i Konventës Kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese⁶⁶.

Shtëpia ‘Nënë Tereza’ (në tekstin e mëtejme ‘Shtëpia’) është një mjedis për përkujdesjen sociale të personave mbi 65 vjeç, të lëvizshëm dhe të aftë për t’u kujdesur për veten, i cili funksionon në kuadër të ISHP Institutit Gerontologji “13 Noemvri”-Shkup në kompetencë të Ministrisë së Shëndetësisë. Personat në rrezik social akomodohen në këtë objekt me propozim të Ministrisë së Punës dhe të Politikës Sociale, përkatësisht të qendrës kompetente për punë sociale.

Shtëpia ka një kapacitet akomoduese prej 110 shtretërish, por në mënyrë optimale mund të ofrojë asistencë dhe kujdes vetëm për 70 persona nën kujdes, numër ky i kushtëzuar nga kapaciteti profesional, pra personeli në institucion. Gjatë vizitës në shtëpi u akomoduan 60 përfitues, nga të cilët 20 meshkuj dhe 40 femra. Nga numri i përgjithshëm, 45 përfitues janë të akomoduar me kontrata private, ndërsa 15 përfitues janë raste sociale.

⁶⁶ MPK thekson se mandati i saj mbulon si institucionet publike ashtu edhe ato private të mbrojtjes sociale ku personave mund de jure ose de facto t’u hiqet liria. Me fjalë të tjera, edhe nëse përfituesit nuk konsiderohen zyrtarisht të privuar nga liria sipas legjislacionit kombëtar, MPK mund dhe kryen vizita për të hetuar nëse përfituesit de facto janë të privuar nga liria, në këtë kuptim ai shqyrton trajtimin e tyre dhe kushtet në të cilat ata ndodhen. Përkatësisht, siç theksohet nga organet ndërkombëtare monitoruese për parandalimin e torturës, shqetësues të veçantë janë përdoruesit e institucioneve të përkujdeset social, të cilët formalisht konsiderohen vullnetarë, por në praktikë nuk janë të lirë të largohen nga institucioni. Personat e prekur shpesh i nënshtrohen trajtimit shtrëngues dhe/ose mjeteve të kufizimit pa u mbrojtur nga masat mbrojtëse ligjore që zbatohen për banorët që janë formalisht të pavullnetshëm, për këtë arsye objekte të tilla gjithashtu i nënshtrohen rregullisht monitorimit nga ekipi i MPK-së.

Për sa i përket personelit të punësuar, u konstatua se përveç drejtuesit të Shtëpisë, i cili është me profesion punonjës social, ka 6 infermierë dhe 1 teknik mjekësor, 1 punonjës social, 1 psikolog, 6 amvise geronti, 1 administrator, 1 punonjësi përgjithshëm, 1 punonjës kuzhine dhe 1 punonjës në lavanteri.

Në këtë kuptim u konstatua një problem edhe në fushën e punësimit. Pikërisht, për shkak të mungesës së lejes nga Ministria e Shëndetësisë për punësimin e personelit, një pjesë e personelit ndihmës punësohet me kontratë pune, disa edhe pas 3 deri në 4 vjet. Qëndrimi i menaxhmentit është që në kushtet kur personat ekzistues që kanë kontratë pune, si dhe dy pozita shtesë ndihmëse, do të krijojnë një marrëdhënie të rregullt pune, Shtëpia do të mund të ofronte shërbime për më shumë se 70 reparte, d.m.th. shërbejnë kapacitetin e planifikuar prej 110 personash.

Kushtet e jetesës së përdoruesve në Shtëpi janë modeste, duke pasur parasysh se objekti është më shumë se 50 vjet i vjetër dhe përveç kësaj, ndodhet pranë lokalitetit arkeologjik (Stobi), për këtë arsye nuk lejohen aktivitete serioze ndërtimore.

Tualetet kudo në objekt janë rinovuar me fonde të donatorëve, kështu që edhe pse modeste, ende të krijohet përshtypja se kushtet e jetesës janë ende dinjitarë dhe higjiena në nivel relativisht të kënaqshëm.

Në kuzhinë ka edhe një dhomë ngrënie në të cilën vendosen tavolina dhe karrige dhe funksionon si duhet dhe higjiena është në nivel të kënaqshëm.

Është vënë re dhe është vënë në dukje edhe nga punonjësit se rruga kryesore ndërmjet kasolles ku ndodhet administrata dhe banorëve që kanë nevojë për mbështetje në kryerjen e aktiviteteve të tyre të përditshme dhe banesave të veçanta është rinovuar dhe mbuluar, por gjithsesi anësoret për në banesa janë të rrënuara, për shkak se shpërndarja e ushqimit në to është pak e vështirë, sidomos kur moti është me shi, sepse ajo pjesë e shtigjeve janë të pambuluara, dhe sipërfaqja është e pabarabartë për lëvizjen e karrocës së ushqimit, dhe ekziston rreziku i derdhjes.

Një shënim shtesë në pjesë e kushteve materiale janë fletët e Asbest-Sheets e apartamenteve të veçanta. Për shkak të mungesës së mjeteve financiare, ato nuk kanë ndryshuar deri më tani, edhe pse paraqesin rrezik të drejtpërdrejtë për shëndetin e banorëve në këto objekte.

Oborri i institucionit ishte i pastër, i dekoruar kopshtet me lule, u bë një kishë e improvizuar në qendër të oborrit, disa nga shtigjet janë restauruar, por gjithsesi vetëm sipërfaqësisht për shkak të ndalimit të gërmimit për shkak të afërsisë së objektit arkeologjik.

Në bashkëbisedimin me disa nga punonjësit e Shtëpisë "Nënë Tereza", u zbulua se ata e kuptojnë nevojën për ndihmë dhe mbështetje për njerëzit e përkujdesur këtu. Nevoja për bisedë dhe mbështetje u theksua veçanërisht gjatë izolimit, pra në karantinë me pandeminë Kovid-19 kur nuk lejoheshin vizita nga jashtë. Në këtë pjesë u theksua se në shtëpi nuk kishte një numër të madh të sëmurëve dhe të vdekurve. Ekipi i MPK-së u informua se gjatë viteve 2021 dhe 2022 nuk ka pasur asnjë vdekje të regjistruar brenda Shtëpisë.

Punonjësi social kryen punë individuale me personat nën kujdes dhe mban evidencën e duhur për secilin prej tyre.

Në një bashkëbisedim me disa prej personave nën kujdes na u krijua përshtypja se ata janë të kënaqur me kujdesin që ofron personeli, si dhe nga mënyra se si tra-

jtohen. Gjatë vizitës, Mekanizmi parandalues kombëtar nuk mori asnjë ankesë për torturë apo trajtime apo dënime të tjera mizore, çnjerëzore apo ndëshkuese.

Përdoruesit nuk u ankuan as për ngrohjen, duke pasur parasysh se problemi me energjinë elektrike dhe termocentralin ishte aktual në momentin e vizitës, po ashtu nga ekipi i MPK-së u krijua përshtypja se banesa dhe dhomat e banimit janë njësoj të ngrohta dhe nxehta.

Sa i përket higjienës, ajo ruhet rregullisht, ata personat nën mbrojtje që kanë nevojë për ndihmë lahen një herë në javë me ndihmën e një kujdestareje geronti, por duke pasur parasysh që uji i nxehtë është rregullisht në dispozicion, ata mund të ruajnë higjienën e tyre pa ndërpreje. Ekipi i MPK-së vuri në dukje se personat nën kujdes marrin produkte të higjienës personale (sapun, shampo) rregullisht dhe në sasi të mjaftueshme.

Në fushën e kujdesit shëndetësor, u konstatua se përdoruesit e ushtrojnë plotësisht të drejtën e tyre për kujdes shëndetësor në Shtëpi, pra ofrohet nëpërmjet një sistemi të koordinuar mjekësh të specialitetit përkatës. Në 6 muaj i nënshtrohen ekzaminimeve internet dhe një herë në muaj ekzaminimit psikiatrik. 80% e personave nën kujdes kanë terapi psikiatrike, por nuk ka shpërthime apo incidente të mëdha.

Në rastin e sjelljes agresive të pacientit, afrohet qetësimi verbal dhe nëse kjo dështon, psikiatri rishikon terapinë. Nuk ka asnjë fiksion dhe nuk ka kushte për këtë, as ekipi i MPK-së nuk ka gjetur fonde që mund t'i shërbejnë këtij qëllimi.

Sa i përket barnave, ato nga lista pozitive pranohen nga familjet e personave nën kujdes, ndërsa ata në rrezik social i marrin barnat nga drejtoria në atë mënyrë që u ndryshon statusi, futen në listën pozitive dhe barnat i marrin falas.

Në Shtëpinë "Nënë Tereza" përdoruesit përfshihen në terapi pune, sipas nevojave dhe interesave të tyre. Disa nga përdoruesit kanë bërë punime artizanale (pulovra të thurura, triko, bluza, shalle, çorape, doreza etj.) dhe qilima të thurur të palosur. Përfshirja e përdoruesve varet nga interesi i tyre i shprehur.

Bazuar në situatën e konstatuar, ekipi i MPK-së i bëri një rekomandim të përgjithshëm Ministrisë së Shëndetësisë për sigurimin e fondeve për rinovimin e plotë të kapacitetit akomodues të Shtëpisë, gjithçka me qëllim që përdoruesit të ushtrojnë të drejtën e tyre për të qëndruar në shtëpi, në pajtim me standardet ndërkombëtare dhe kombëtare të parashikuara për akomodimin dhe strehimin e të moshuarve, si dhe rekomandohet që urgjentisht të sigurohen fonde për rinovimin e shtigjeve për në banesat private, si dhe ndërrimin e çatisë së asbestit. Gjithashtu u rekomandua për nevojën e rregullimit të statusit të punës së personave të angazhuar me kontratë pune dhe për të mundësuar punësimin e profesionistëve të përshtatshëm për nevojat e Shtëpisë, veçanërisht për rritjen e numrit të amvisavegeront.

Aneksi 1: Bashkëpunëtorët e jashtëm të Mekanizmit Parandalues Nacional

1. Prof. Dr.Rade Rajkovçevski nga Fakulteti i Sigurisë – Shkup, Universiteti “Shën Cirili dhe Metodiu” - Shkup,
2. Prof. in. dr. Angelina Stanojoska nga Fakulteti Juridik – Kërçovë, Universiteti “Shën Cirili dhe Metodiu” - Shkup,
3. Prof. dr. Eleonora Serafimovska nga Instituti i Hulumtimeve Sociologjike dhe politiko-juridike, Universiteti “Shën Cirili dhe Metodiu” - Shkup,
4. Natka Paçoska - psikologe,
5. Dr. Sllavica Gajdaxis-Knezheviq - psikiatre.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**OMBUDSMAN
NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM**

ANNUAL REPORT 2022

Skopje, 2023

CONTENTS

1	OMBUDSMAN – NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM	167
2	ACTIVITIES AND REALIZED PREVENTIVE VISITS IN 2022	169
3	PENITENTIARIES AND CORRECTIONAL INSTITUTIONS	173
3.1	PENITENTIARY INSTITUTION - IDRIZOVO	173
3.2	PRISON BITOLA	177
3.3	POVERCROWDING AND GENERAL CONDITIONS	177
3.4	CORRECTIONAL FACILITY TETOVO	179
4	PSYCHIATRIC INSTITUTIONS	183
4.1	PHI PSYCHIATRIC HOSPITAL “SKOPJE”	184
4.2	PSYCHIATRIC HOSPITAL “DEMIR HISAR”	190
5	POLICE STATIONS OF GENERAL JURISDICTION	195
5.1	P.S. G.J. GJORCHE PETROV	195
5.2	P.S. G.J CHAIR	199
5.3	P.S. G.J GOSTIVAR	201
5.4	P.S. G.J BITOLA	205
5.5	P.S. G.J PRILEP	210
5.6	NIGHT VISITS TO P.S. G.J GAZI BABA, KISELA VODA, CENTER AND KARPOS	213

5.7	OTHER IDENTIFIED CONDITIONS	214
	5.7.1 <i>Working conditions</i>	214
	5.7.2 <i>Access to a lawyer in police stations</i>	215

6 MONITORING THE SITUATION WITH IRREGULAR MIGRATION 219

6.1	DETENTION AND ACCOMMODATION OF MIGRANTS/FOREIGNERS AND ASYLUM SEEKERS	221
6.2	TEMPORARY TRANSIT CENTERS (TTC) - "TABANOVCE" AND "VINOYUG"	222
6.3	RECEPTION CENTER FOR FOREIGNERS - "GAZI BABA"	226

7 PHI GERONTOLOGICAL INSTITUTE "13 NOVEMVRI" - HOME "MOTHER THERESA" 231

	Annex 1 - External collaborators of the National Preventive Mechanism	234
--	---	-----

LIST OF ABBREVIATIONS

ARM	Army of the Republic of North Macedonia
ECF	Educational Correctional Facility
PP	JPublic Prosecutor
PCI	Penalty - correctional Institution
PCF	Penalty - correctional Facility
MIA	Ministry of Internal Affairs
MJ	Ministry of Justice
OMB	Ombudsman
NPM	National Preventive Mechanism
OMB-NPM	Ombudsman as National Preventive Mechanism
BPP	Basic Public Prosecutor's Office
DCBCMFR	Department for cross-border crime, migrations, foreigners and readmission
TTC	Temporary Transit Center
RNM	Republic of North Macedonia
SIA	Department of Internal Affairs
AES	Administration for the execution of sanctions
UNHCR	Office of the High Commissioner for Refugees

Dear All,

In a line with the Law on the Ombudsman, consequently, and the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment¹, the National Preventive Mechanism for twelve years in a row has been implementing its mandate and competences through regular examination of the conditions in the places of detention and deprivation of liberty and the treatment of persons detained and deprived of liberty, directs about the recognized conditions in the places of detention and deprivation of liberty and possible weaknesses and shortcomings, and makes recommendations to the competent authorities, thereby confirming its obligation, but also commitment to the comprehensive fight against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

The Annual Report on the work of the National Preventive Mechanism for 2022 presents an overview of the visits conducted in 2022 in the places of detention of persons and deprivation of liberty, and restriction of freedom of movement, which allowed a direct insight into the conditions in which they are found, and on the basis of which the recommendations are based, for the implementation of which the state is responsible.

During the visits the problems that have been detected are mainly repeated with the conditions found in the previous reports, and refer to inadequate accommodation facilities in prisons and overcrowding in them, as well as: untimely health care, care and treatment, non-sanctioning of violent behavior in the same, deficient staffing, but also the engagement of non-professional and non-expert staff, non-compliance with European rules and national regulations when appointing management staff, failure to provide a regular educational process for every convicted person and every child sent to undergo an educational measure; then, a non-functional system of implementation of the security measure - mandatory psychiatric treatment, as well as unprofessional and inappropriate treatment of persons with mental disorders referred for treatment in psychiatric hospitals, extremely inhumane material conditions for the stay of these persons, insufficient number of professional and properly trained staff required for psychiatric and therapeutic treatment in accordance with the stipulated rules and standards; insufficient number of uniformed police officers in police stations, untrained newly employed police personnel, irregular training for police officers, non-standard material conditions/premises for apprehension and detention of persons/children in police stations, inaccessibility in them, etc.; incomplete compliance with the procedures for registration and detention of migrants/foreigners and asylum seekers, as well as the grounds/reasons for their detention and notification of their rights and legal assistance in accordance with domestic and international regulations, situations which, unfortunately, persist and for which the state should take measures and actions to systematically and permanently overcome them, con-

¹ Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment of the UN (Official Gazette No. 165/2008 dated 30.12.2008), available at https://dejure.mk/zakon/zakon_-za-ratifikacija-na-fakultativniot-protokol-kon-konvencijata-protiv-tortura-i-drug-vid-na-surovo-nechovechno-ili-ponizhuvachko-postapuvanje-ili-k (Accessed on: 25.05.2023)

sidering the fact that these conditions directly affect and increase the risk of abuses that could mean torture or other kind of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Considering the other obligations of the team arising from the Optional Protocol², in 2022, the National Preventive Mechanism, within its available resources, paid due attention to promotion and education, for which memorandums of cooperation were signed with higher education institutions of University of “St. Kliment Ohridski” from Bitola, the Faculty of Law in Kichevo and the Faculty of Security in Skopje, as well as with the Attorney Association of the Republic of North Macedonia, and accordingly lectures were held on the mandate and competences of the Mechanism.

At this moment, I consider it necessary to highlight the challenges the team is facing, which directly affect the efficient, effective, consistent and complete functioning of the National Preventive Mechanism. Namely, it is impossible not to mention the staffing and financial (in) stability of the National Preventive Mechanism, which is why it remains a big challenge, bearing in mind the constant reduction of staff in the team itself, which is mostly due to low salaries, and consequently, lack of equipment according to the Systematization of jobs, as well as the continuous reduction of the budget of the National Preventive Mechanism necessary for the efficient and effective implementation of its mandate, despite the clear recommendation given by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) addressed to the state, and in relation to the functioning of the National Preventive Mechanism, in which the obligation of the state to provide sufficient resources for consistent, complete, effective and efficient functioning of the National Preventive Mechanism as a significant mechanism for the state is clearly stressed.

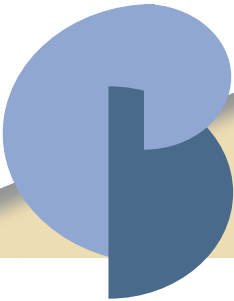
Ombudsman

Naser Ziberi

² Ibid 1

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) - Report of the visit to S. Macedonia 2-10 December 2019, available at: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Accessed on: 25/05/2023)

OMBUDSMAN – NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM

The Assembly of the Republic of Macedonia adopted the Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment⁴ on 30.12.2008 and appointed the Ombudsman to act as a National Preventive Mechanism.

In 2009, with the amendments to the Law on the Ombudsman, a special organizational unit was established within the Ombudsman - National Preventive Mechanism (NPM) whose main assignment is the prevention of torture and other types of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

The Ombudsperson - National Preventive Mechanism started working on 01.04.2011 year and since then he exercises this competence through regular examination of the treatment of persons deprived of liberty and sending recommendations to the relevant authorities, with the aim of preventing torture and other forms of inhumane treatment, and if assess as necessary and by submitting proposals and observations regarding the existing or draft legislation.

The NPM roles as a team consisting of one state advisor, one advisor for the prevention of torture, and one associate, and in order to ensure a multidisciplinary approach during the implementation of preventive visits, the services of external associates are engaged and used, i.e. experts from various fields and representatives from several higher education institutions and civic organizations.

For the realization of the planned activities in 2022, OMB-NPM projected a budget framework in the amount of 1.225.000,00 denars, and it was approved and had an amount of 425.000.00 denars at its disposal. In addition to these funds, OMB-NPM continued its cooperation with the Office of the High Commissioner for Refugees in Skopje (UNHCR) in the reporting year 2022, which, among other things, consists of a donation of funds needed for work and

⁴ Official Gazette of the Republic of Macedonia no. 165/2008

monitoring the situation of migrants, i.e. foreigners, asylum seekers and refugees. Through this cooperation, the funds donated by UNHCR complement the basic budget of the Institution, in a certain amount, which is used specifically for the purposes of the project and strengthening the capacities of the NPM team.

Considering that the Ombudsman is a multi-mandate form, especially underlined by the amendments to the Law on the Ombudsman in 2016 and 2018 when, in addition to the already existing competences, those in the capacity of Friend of the Court, Mechanism for Monitoring the Implementation of the UN Convention on Rights were added of persons with disabilities, Civil Control Mechanism, National Reporter on Human Trafficking and Illegal Migration, emphasized the need to hire external collaborators and experts at multiple levels by amending the already established practice and implementing public procurement for hiring external experts for the needs of all their separate mechanisms and competences.

However, such public procurement was not realized, and this was the main reason why the NPM team's budget for engagement experts was not fully utilized. To overcome such a situation, was found a temporary solution and the procedure for the engagement of external persons was undertaken by the partner UNHCR through a non-governmental partner organization. In that regards, in the period that follows, there remains the need to find a long-term, sustainable and acceptable solution that will allow the Mechanism to implement the mandate smoothly that is established by the ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and The Law on the Ombudsman⁵.

The above-mentioned situation is mostly reflected in the realization of those competences of the Mechanism that should be an inseparable part of its mandate, i.e. implementation of promotional, educational, as well as international activities that would encourage visibility and recognition of the team and the work it carries out. It is precisely for these segments of the mandate of the NPM that funds are lacking in the budget. Namely, for the current year 2023, a total of 200.000 denars have been set aside for the realization of all the activities of the National Preventive Mechanism, an amount far from sufficient for effective and competent implementation of everything that represents the mandate of this institution.

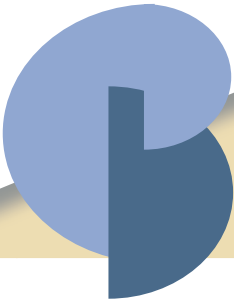
Hence, the Ombudsman continues to maintain the position that in order to exercise the competences of the NPM, additional personnel, material and financial resources are needed, which will be provided by the Budget of the RNM, which would exclude, that is, reduce the need for the NPM to work with funds received by donations, as well as to engage external collaborators.

In that regard, bearing in mind that the providing of sufficient resources for smooth functioning is one of the challenges that the NP-NPM has been facing for several years, **in this Report it is necessary to emphasize again the obligation of the state arising from the ratification of the Optional Protocol to the Convention against torture where it is clearly stated that:**

"The agreeing states undertake to make available the necessary resources for functioning of the national preventive mechanisms"⁶

⁵ Ibid 1

⁶ Art. 18 item 3 of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment

ACTIVITIES AND REALIZED PREVENTIVE VISITS IN 2022

In the previous year 2022, the NPM team, in addition to the implementation of the main activity, conducting unannounced visits to places of deprivation of liberty, focused its work on the promotional component of its mandate, both in terms of education and international recognition of team work.

Namely, when it comes to field visits, in 2022 the NPM team carried out a total of 19 unannounced visits, of which: 9 visits to police stations under the general jurisdiction of the Departments of Internal Affairs (DIA) Skopje, Bitola and Tetovo, 3 visits in penitentiary and educational correctional institutions, 1 visit to the senior living home "Mother Teresa" - Skopje, 2 visits to psychiatric hospitals "Skopje" and "Demir Hisar", as well as 4 visits to places where are accommodated or detained foreigners and asylum seekers.

Most of the conducted preventive visits were carried out only by the NPM team, while for a part (where the UNHCR partner offered help) were engaged external collaborators from scientific and educational institutions, as well as professional associations.

The work methodology in regard to the realization of the visits is a result of the team's many years of experience, but also the acceptance of the best practices from the related bodies in the region, the participation in international events, as well as based on the recommendations of the relevant international organizations and bodies, and above all of the Subcommittee for Prevention of Torture at the UN.

On the international level, the NPM team was also active in 2022 and participated in several conferences and workshops that were primarily held virtually, but also with direct participation when the costs of stay were covered by the organizer.

The NPM team participated in the 47th session of the Subcommittee on the Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT) with its presentation, and later in a meeting of the European National Preventive Mechanisms held in

Strasbourg, France.

By the supports from the UNHCR Mission in Macedonia, the NPM team made a study stay in the Republic of Slovenia in the reporting year.

Among the regularly organized meetings within the NPM network of South-Eastern Europe, the NPM team participates with its representatives. Both meetings were held in Vienna, since the Network was chaired in 2022 by the National Preventive Mechanism of the Austrian Ombudsman Board (AOB). Topics of special interest for the functioning of the NPM were discussed at the meetings, so the first meeting debated the issue of the special needs of the elderly and persons with physical disabilities in places of detention, i.e. penitentiary institutions, while the second meeting that was held in the second half of the year dealt with the issue of mental health and problems faced by children deprived of liberty and persons with physical disabilities, as well as the use of coercive means in places where children are detained and deprived, i.e. institutions, psychiatric hospitals, correctional facilities and penitentiaries.

During the reporting year, the NPM team concluded a memorandum of cooperation with the Attorney Association of the Republic of Macedonia, and with the help of donor funds, a working meeting was held where the right to a lawyer during detention and deprivation of liberty in police stations was discussed, as and memorandums of cooperation with the Faculty of Security - Skopje and the Faculty of Law - Kichevo, University of "St. Kliment Ohridski" - Bitola.

The NPM team also observed the treatment of detained and convicted persons, as well as the implementation of recommendations for improving the situation in penitentiary institutions, by monitoring the work of national authorities and bodies in charge of improving and developing the penitentiary system.

In that regard, the NPM team states that the recommendation of the OMB for establishment of a mechanism for monitoring and evaluation of the National Strategy for the Development of the Penitentiary System in the Republic of North Macedonia 2021-2025 through the formation of an inter-ministerial group, which as such is foreseen in the National Strategy, is being implemented during the reporting year 2022.

The inter-ministerial group was established by the Decision of the Government of the Republic of North Macedonia⁷ and is composed of 15 members, representatives from the Ministry of Justice, the Ministry of Education and Science, the Ministry of Health, the Ministry of Labor and Social Policy, a representative of a civil organization (Macedonian association of young lawyers), as well as a representative from the office of the Ombudsman, who immediately follows the activities of the group and participates in them.

During 2022, the inter-ministerial group held two working meetings, one of which adopted the rules of procedure, and the second an evaluation of the degree of implementation of the National Strategy for the Development of the Penitentiary System in the Republic of North Macedonia.

Concerning the implementation of the activities foreseen in each of the set strategic goals, the inter-ministerial group has prepared an Annual Report addressed to the Government of R.N. Macedonia. In the National Strategy for the realization of the 12 strategic goals, 97 activities are foreseen, of which, according to the findings of the inter-ministerial group, 15 have been fully

⁷ Decision of the Government of RNM ("Official Gazette of the Republic of North Macedonia" No. 122/22)

implemented, 45 activities have not been implemented, 15 activities have been partially implemented, 15 activities are continuously implemented, while 7 activities are in progress.

This situation points to the fact that it is necessary to take a more serious approach by the highest authorities who are responsible for providing conditions for the smooth implementation of the planned activities, in the direction of achieving the set strategic goals, which will manifest a real commitment to the development of the penitentiary system.

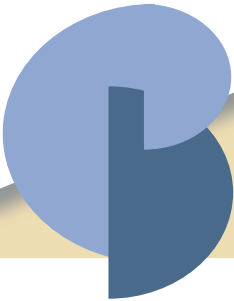
Referring to all this, the NPM team recommends the Government of R.N. Macedonia to pay serious attention to the enclosed findings in the Annual Report on the Implementation of the National Strategy for the Development of the Penitentiary System in the Republic of North Macedonia (2021-25) and to take measures that will provide conditions and means for the smooth functioning of the state bodies in the direction of implementation of the planned activities and fulfillment of the planned strategic goals according to the planned dynamics.

The NPM team also met with representatives from the Department for Professional Supervision of Treatment in these institutions within the frames of work of the AES (Administration for the execution of sanctions) with aim to follow the implementation of the recommendation from the previous Annual Report regarding the necessity to be taken additional measures to reduce the risk of torture and other types of inappropriate treatment of the convicted persons through heightened professional supervision and direct insight into the operation of the penitentiaries institutions and the correctional institutions. During the meeting was received an information about the Department's capacities, as well as on their activities connected to performing direct supervision in the penitentiaries institutions and the correctional institutions. Therefore, the NPM team positively evaluates the number of immediate inspections carried out and recommends continuing with the same and intensified dynamics.

During the reporting year, a meeting was held with the head of the Center for Training and Education, which is within the scope of the Sanctions Enforcement Administration. In that context, the NPM team received information about the work of the Center and the challenges it faces, and at the same time the need to place special accent on the prohibition of torture and other types of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment during the trainings that are organized for the employees in penitentiary and correctional institutions.

NPM positively evaluates the activities of the Training and Education Center and highlights the need for greater support for the activities that the Center has set out to implement in its strategy and work plan

PENITENTIARIES AND CORRECTIONAL INSTITUTIONS

The subject of the detailed review during 2021 year was the treatment of detained and sentenced persons in the correctional facilities, as well as the assessment of the risk degree of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, when the NPM team carried out face-to-face visits to all penitentiaries and correctional institutions. Exactly for those reasons, in 2022, only one subsequent visit to the Prison Idrizovo was carried out, and that was to the Prison Department in order to check the presence of possible cases of reprisals against convicted persons with whom conversations were carried out in the previous year, as well as a visit to the detention department in Bitola Prison.

3.1. PENITENTIARY INSTITUTION - IDRIZOVO

From the conversations made in this penitentiary institution, no occurrence of reprisals or any other type of pressure on the persons interviewed during the visit to the institution in 2021 were determined. However **the people with whom the conversations were made complained about untimely health care and other types of services of this nature, as well as about inappropriate and violent treatment by the people with whom they stay in the wings, i.e., the premises.**

However, the remark given in the previous reports of the National Preventive Mechanism remains in force **i.e. the need for professional and expert appointment of managers in the penitentiary institutions, though avoiding their frequent change, dismissal and appointment of personnel who do not have experience, and prior knowledge about the manner of functioning and management of this type of establishments.**

Such a comment is in complete agreement with the recently published Report of the Eu-

ropean Committee for the Prevention of Torture from the visit to RNM⁸ which states that *"CPT once again request from the authorities of North Macedonia to introduce a model of professional career advancement within the prison system which will enable the directors and other highly positioned managers to be recruited in order to fulfill certain performances, to have reliability and stability in the performance of their position, as well as to provide them with adequate management training so that they can accomplish their tasks competently"*.

The statement of the president of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Mr. Allen Mitchell given during his visit to R.N. Macedonia in June 2022 when he says: *"Prisons are complex institutions that require professional managers and staff to manage them"*⁹.

Hereafter, NPM will once again repeat the previously given recommendation, i.e. that every penitentiary institution should have professional, appropriately qualified and non-political management staff, chosen for their competence and integrity, and not for party or political eligibility. An imperative for every government must be the adherence to European rules and national regulation in the appointment of directors and their deputies in the correctional institutions.

Regarding the staffing of Prison Idrizovo, in 2022 we found a significant reduction in the number of prison staff, lack of training for the same, but also apathy and disappointment among employees due to poor working conditions.

Taking into account that at the beginning of 2023, several recordings made by mobile phones appeared on social networks, from which it was possible to see the inhuman and humiliating conditions in which persons deprived of liberty reside in some parts of the Closed Department of the Prison Idrizovo, the team of NPM carried out an unannounced visit to this ward, focusing on 3, 4, 7 wing and "Ambulance".

The NPM states with disappointment **that the situation in these wings is very bad and can easily be classified as inhuman and humiliating, and not only have no measures been taken to improve the previously stated conditions and clearly given recommendations, but on the contrary the situation in these parts is further aggravated.**

Namely, the NPM team concluded that in the so-called the third wing houses a total of 72 convicted persons. During the immediate inspection of the premises where convicted persons are housed in this wing, it was determined that in one of the premises, which is 14,28 m², 15 convicts were housed, of which 6 convicts sleep on mattresses on the floor, and the rest on beds on the 4 levels. In another room of 21,5 m², 11 convicts were housed, while in a third room in the same wing, 19,4 m², 10 convicts were housed. The European prison rules as a minimum standard for accommodation of persons deprived of liberty require 4 m² of individual space in shared housing or 6 m² in independent housing.

⁸ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Available at: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Accessed on: 13.03.2023)

⁹ The Council of Europe anti-torture Committee and Development Bank held high-level talks on prison reform in North Macedonia Available at: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/the-council-of-europe-anti-torture-committee-and-development-bank-held-high-level-talks-on-prison-reform-in-north-macedonia> (Accessed on: 13.03.2023)

A total of 124 convicted persons are housed in the so-called fourth wing and this situation was considered as seriously worrying. During the visit, a large number of mattresses were found on the ground in the corridor of the wing, and according to the information received, as many as 36 people sleep in this way in the corridor of the wing and use a common toilet. In the premises where the other convicted persons are housed, it was no better, bearing in mind that 13 persons were housed in one of the 19 m² premises. In the corridor, the common toilet, as well as in some of the visited rooms, hygiene was at an extremely low level. The entire wing was filled with stuffiness and an unpleasant smell.

In the so-called the seventh wing were housed 67 convicts, few of whom sleep on mattresses on the floor. During the inspection of several rooms, it was found that part of the rooms in this wing are overcrowded, so 14 people were accommodated in a room of 17 m² and 8 people were accommodated in another room with the same square footage.

Parallel to the third wing, the situation in the building of the so-called "Ambulance" Department, where a total of 96 convicted persons are housed, or together with the so-called geriatric ward (as listed), a total of 114 convicted persons. In this building, the left part of the ground floor was closed and renovation activities were underway. In the rest of the building, that is, the right part of the ground floor and the upper floor, which is divided by rooms on the left and right side, it was established that the convicted persons are housed in rooms where there are not enough beds for everyone. On the ground floor on the right side, at the end of the corridor, a sponge was placed where a convicted person slept, and in the immediate vicinity there were also metal bed frames equipped with sponges, on which information was received that convicted persons were also sleeping on them. 13 convicts were housed in one of the 15 m² rooms. Convicted persons in this room emphasized that they sleep two at a time in one bed, or in shifts and on the ground. No better condition was found on the upper floor, where several rooms were inspected. Convicted persons placed in the ambulatory ward complained that their bathrooms were not working, which is why they had to shower in the so-called nursing ward, which is physically separated. They stated that because of this there is almost never even hot water (it was wasted by the convicts placed in that ward).

The NPM team ascertains that the Emergency Medical Assistance team is called to the facility every day, sometimes and several times a day, and almost every day they are carried out to the state clinic, from the data contained in the daily and evening bulletins. **This situation designates the fact that the medical staff that is regularly present in the institution is insufficient and is not able to respond to the health needs of the convicted persons fully and promptly.**

Health care continues to be one of the biggest problems in penal institutions, although a positive step forward in the reporting year 2022 is the increase of salaries and salary supplements by 30% of the medical staff. **In addition of this finding is the fact that the largest number of officially submitted petitions to the Ombudsman's office by convicted persons refer to inadequate health care, and especially referrals to specialist and dental examinations outside the institutions. In that regard, the NPM team conclud-**

¹⁰ Means of Coercion in Adult Psychiatric Institutions, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman Treatment or Punishment (CPT) Available at <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae> (Accessed on: 26.05.2023)

ed that the health service in the penitentiary institutions is not sufficiently organized to enable the smooth and continuous realization of the requests of convicted and detained persons for consultation with a doctor to be fulfilled without unnecessary delay.

A psychiatrist comes to the facility according to a certain schedule depending on time availability (taking into account that the same person is also employed in Skopje Prison), i.e., once a week.

Regarding the fixations, it was underlined that they are not imposed in large numbers, but are carried out in solitary imprisonment where persons are fixed with metal handcuffs, although an order has been given to obtain leather belts. In that regard, it should be said that **that the institution has not drawn up a protocol for fixation, so although the assessment and order is issued by a psychiatrist, supervision during the fixation is carried out by a prison police officer, which further complicates the whole procedure if we take into account the readiness, i.e., the training of the staff of quick reaction in the event of a threat to the health of the fixed person.**

Considering this, we point out to the fixation standards referred by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) which state among other things that "... the use of handcuffs, metal chains and slatted beds clearly fall under this category; these means of coercion should have no place in psychiatric practice and should be withdrawn immediately."¹¹

Part of the detained/convicted persons with whom the NPM team spoke also complained about the way in which registration for consultation with a doctor is carried out, namely information was received that the so-called filtering of the reports, i.e., they are not forwarded to the medical staff by the members of the prison police, but the inbox in which the requests for a visit to the doctor should be postponed does not work either..

When we talk about the penitentiary institutions or in the specific case about the Prison Idrizovo, **the persons deprived of liberty in this institution also complain about corruption, which they do not want to talk about publicly. And so in this annual report we will point out that this is still an actual problem, i.e., that in order to obtain a certain convenience, a method is still used that implies paying for certain accessibilities.**

¹¹ Means of Coercion in Adult Psychiatric Institutions, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman Treatment or Punishment (CPT) Available at: <https://rm.coe.int/16806cceed> (Accessed on: 13.03.2023)

3.2. PRISON BITOLA

In 2022, the NPM team also visited the Bitola Prison, i.e. the detention department of the prison in order to check the material conditions of this department and to have conversations with the persons deprived of their freedom and placed in this part of the prison, as well as to examine the relationship of the police officers towards the persons deprived of liberty during their deprivation of liberty and escort from the police station to the prison.

The visit was an introduction to the unannounced visits to the P.S. Bitola and P.S. Prilep, taking into account that the largest number of persons deprived of liberty in this prison, placed in the detention department, are carried out by these two police stations.

As in other places of deprivation of liberty, here also **is insufficient staffing, so in order to cover the deficiency of equipment, people are engaged with a work contract, in some cases for a duration longer than one year.**

The NPM team also paid attention to the health care of the detained persons, as well as the condition in which they are brought to the Prison, escort, examinations and treatment after admission to the Prison. At the same time, from the conducted conversation with the expert, as well as an inspection of the documentation, it was established that it is managed properly, all examinations are performed regularly and in a timely manner, and the ambulance itself is equipped with all the necessary medicines. Upon ascertaining injuries, the expert records them and informs the director of the prison about them. **A positive step in the area of health care is the adoption of the Standard Operating Procedures for the efficient provision of health care in the penitentiaries and correctional institutions adopted in December 2022.**

Randomly, was held a conversation with the detained persons, from whom information was received that the attitude towards them by the employees of the Bitola Prison was correct, but some of them expressed complaints regarding the treatment of the police officers during the deprivation of liberty and the escort to the Prison.

3.3. OVERCROWDING AND GENERAL CONDITIONS

Overcrowding continues to be one of the most serious challenges facing the Macedonian penitentiary system. In this sense, the overabundance of convicted persons in certain penitentiary institutions undermines all efforts to give practical meaning to the prohibition of torture and other forms of ill-treatment. The nonexistence of personal space and privacy puts all convicted and detained persons at risk, especially the most vulnerable.

Almost all penitentiary institutions face a deficiency of accommodation facilities for convicted persons who are sent to serve prison sentences. According to the data available to the NPM team, the maximum accommodation capacity of the penitentiary institutions is for 2113 convicted persons, while the total number of persons accommodated in the institutions is greater by more than 300 persons, i.e 2.451¹².

¹² The data are as of March 10, 2023.

Taking or planning measures and policies aimed at expanding the accommodation facilities in penitentiary institutions cannot provide a permanent solution to the problem of overcrowding.

In that context, the NPM team restates the necessity to develop a systemic approach in dealing with overcrowding in penitentiary institutions, by establishing a constant dialogue, common understanding and action of the competent authorities, the heads of the administration for the execution of sanctions and penitentiary institutions, legislators, judges, prosecutors and all other active stakeholders.

The NPM team welcomes the continuous increase in probation cases¹³, but at the same time points out that additional efforts can be made to fully utilize the opportunities offered by the national regulation in order to reduce the number of the convict population. Namely, according to the data available to the NPM team, a total of 530 requests and proposals for conditional release were submitted during 2022, of which 216 were accepted and 314 were rejected. Of these 530, only 28 were proposals for parole submitted by directors of several penitentiary institutions, in accordance with the Law on Probation, and 9 were adopted. The NPM team found that some of the penitentiary institutions facing a high rate, not an overabundance, they did not even submit a proposal for parole for convicted persons who are serving a prison sentence in those institutions.

The NPM team also notes with regret that due to allegedly inadequate equipment and financial implications, the surveillance system with electronic bracelets, which were procured as such several years ago, is not yet functioning, which makes the effectiveness of house arrest even more difficult or home detention as alternatives to incarceration within penitentiary institutions.

At the end of this section, as a general remark regarding the functioning of the penitentiary system in the country, the, **NPM team can conclude that the frequent change of managers in the penitentiaries institutions leads to inconsistent management of the same, lack of review and implementation of implemented activities and plans, as well as the absence of continuity in the implementation of the reforms foreseen by the National Strategy for the Development of the Penitentiary System in R.N. Macedonia 2021-2025¹⁴**, this strategy states that the terms for Director of penitentiary institution foresees work experience of at least seven years, of which four in the field of sanctions or related matters. Such a process is further burdened by the fact that the directors are appointed directly by the Government with an Acting Decision, while avoiding a public and transparent way of selecting professional and experienced staff, as the NPM team repeatedly states in its annual reports, but also the European committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment

¹³ According to the data available to the NPM team, the number of probation cases increases from year to year, so in 2018 there were only 2, in 2019 there were 165, in 2020 – 276, in 2021 – 451, and in 2022 there were 475

¹⁴ Administration for the Execution of Sanctions, National Strategy for the Development of the Penitentiary System in R.N. Macedonia 2021-2025 Available at: <https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2021/11/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98-portain-10092021-MKD.pdf> (Accessed on: 23.03.2023)

or punishment¹⁵. This is supported by the finding that in the period from December 2021 to June 2023, the NPM team conducted four unannounced visits to Prison Idrizovo, and in the same period, as many as four acting officials were appointed to this penitentiary institution.

3.4. CORRECTIONAL FACILITY TETOVO

Towards the end of 2022, the NPM team conducted an unannounced control visit to the Tetovo Correctional Facility to examine the degree of implementation of the recommendations made by the previous NPM visit in 2021. At the time of the visit, 19 children/youths aged between 14 and 21 were accommodated in the Tetovo prison.

In that regard, during the visit, conversations were held with several people, material conditions were inspected, as well as official documentation.

From the conversation with the officials, it was ascertained that the current number of employees is sufficient for the proper functioning of the institution in conditions where most of the accommodation facilities are empty, although it was pointed out that some of the systematized management positions have not yet been filled.

Regarding the possibility of housing children, i.e. female children, the management and part of the employees pointed out that the institution does not have adequate facilities, nor opportunities to respond to such a task, because of which they believe that the problem should be addressed in another way, the female children to be placed in a separate institution, specially designed in accordance with the needs of accommodating female persons. *The Minimum Standard Rules of the United Nations for the Implementation of Juvenile Justice adopted in 1985 also speak about this way of treating female children ("Beijing Rules")*¹⁶.

Regarding the remark from the previous report from 2021 about the physical (transportation) accessibility to the facility, it was said that it has been improved by introducing a regular bus line and a specially adjusted timetable.

When it comes to the children's communication with their loved ones, the officials stressed that every child has the opportunity to contact his family whenever he wants, except in cases where the educators determine that at a certain moment the contact with certain family members can negatively affect the child, e.g. neglectful and ignorant attitude from the parent to the child, lack of desire to meet and see each other, arguments, etc.

The educational process was one of the major problems identified in the NPM Report of 2021. In a conversation with the responsible persons in the Correctional Facility Tetovo during this follow-up visit, it was said that there is already a grade school that is conducted in levels

¹⁵ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 9 December 2020 Available at: <https://rm.coe.int/1680a359cb> (Accessed on: 22.03.2023)

¹⁶ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), 1985 Available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (Accessed on: 22.03.2023)

due to the different level of education of the children, determined on the basis of previous testing. Teachers from the nearest school from the village come to teach, four days a week. On this occasion, it was emphasized that the Municipality of Brvenica is looking for a way to employ two teachers.

However, a short period after the visit to the Correctional Facility Tetovo, i.e. in January 2023, the NPM team received information that the educational process was interrupted.

Hereafter, the recommendation given last year remains in force that the Ministry of Education and Science, in coordination with AES, penitentiary and correctional facilities, should approach the implementation of the obligation to provide education to every person sentenced to prison and to every child who has been sentenced to an educational measure – referral to an educational correctional facility.

As far as health care is concerned, the information from the officials of the Institution says that there is a regularly employed nurse in the Correctional Facility Tetovo with working hours from 08:00h to 16:00h, and a family doctor comes every Thursday, but also as needed. When it comes to children's oral health, the Institution is equipped with a dental office, and a dentist comes once a week. X-rays, oral surgery and specialist examinations are performed at the Clinical Center in Tetovo.

About the mental health, the focus from the NPM visit in 2021, was emphasized that children with more serious mental conditions are examined by a child (adolescent) psychiatrist who comes from Skopje, while the rest are examined by a psychiatrist for adults who works at the Clinic in Tetovo.

During the visit, the NPM team also inspected the records that are kept in the section of imposed disciplinary sanctions, where it was ascertained that, unlike the previous year, the number of imposed disciplinary penalties was targeted, and it was also noted that in the Decisions on imposed disciplinary punishments, it is stated that the person can challenge the decision to the Administration for the Execution of Sanctions. However, in the Instruction on Disciplinary Responsibility from 03.11.2021, it was noted that an appeal against the Decision on imposing a disciplinary penalty by the director is not allowed.

In addition to the above, it should be noted that serious incidents among children are not observed, the Correctional institution makes efforts to organize the child's day creatively and content-wise with aim for the stay here to be beneficial and to fulfill the purpose of the pronounced measure, i.e. professional training, development of personal responsibility, their education, re-education and proper development according to the Law on Justice for Children¹⁶.

During the inspection of the official premises, accommodation facilities and other premises, the team of the National Preventive Mechanism did not notice any suspicious items that could be used to threaten the children housed in the Institution.

During the visit to the Correctional Facility Tetovo, the managers and experts

¹⁶ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), 1985 Достапно на: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (Пристапено на 22.03.2023 година)

¹⁷ Law on Justice for Children ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" No. 148/2013 and "Official Gazette of the Republic of North Macedonia" 152/19 and 275/19)

of the institution emphasized that, unfortunately, they do not have a stable and functional cooperation with the competent center for social work, as well as that the Institution is not visited by judges for children, prosecutors or lawyers, and among the bigger and more worrying problems is post-penal care because the absence of it returns the children back to the environment that was the main cause of the situation that contributed to their referral to a correctional institution.

PSYCHIATRIC INSTITUTIONS

In the reporting year, the National Preventive Mechanism visited two psychiatric institutions, namely Psychiatric Hospital - "Skopje" and Psychiatric Hospital "Demir Hisar".

The focus of these two unannounced visits were the forensic, i.e. judicial departments of the hospitals and the way of dealing with persons deprived of liberty with a pronounced security measure - mandatory psychiatric treatment and keeping in a health facility.

Psychiatric hospitals are environments where persons undergoing treatment are at risk of abuses that could amount to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In this sense, the prohibitions for this type of abuse are contained in international documents and national regulations¹⁸. This, in turn, imposes the need for continuous monitoring, which is why the NPM team includes psychiatric hospitals in the list of traditional places that are subject to regular visits¹⁹.

According to the standards of the European Committee for the Prevention of Torture (CPT), personnel resources should be adequate in terms of number, categories of staff (psychiatrists,

¹⁸ In this sense is the Special Report of the former Special Rapporteur on Torture (Juan E. Mendez) from 2013: A/HRC/22/53 (the Report highlights health facilities as places where there is a risk of abuses that could mean torture or other inappropriate treatment), the European Committee for the Prevention of Torture (CPT) has developed a whole set of standards in the direction of prevention of torture in psychiatric institutions, while in the national regulation the prohibition of torture is highlighted in several legal texts, such as The Law on the Protection of Patients' Rights (Art. 32), the Law on Mental Health (Art. 20), the Law on Execution of Sanctions (Art. 15).

¹⁹ The NPM team last visited the Psychiatric Hospital in December 2019, for which a Special Report was submitted. After this visit, representatives from the NPM team have visited the judicial department together with representatives from NP who work to protect the rights of patients within the framework of the procedure in question, with the aim of collecting data on the general condition in the department. This visit focused only on the Department for the treatment of convicted persons with mental disorders, or so-called. judicial department, where persons who have been sentenced to a security measure - mandatory psychiatric treatment and custody in a health institution - are placed.

general practitioners, nurses, psychologists, occupational therapists, social workers, etc.), experience and training. Deficiencies in staffing resources can often lead to risky situations for patients, regardless of the good intentions and genuine efforts of service staff²⁰.

In that regard, **from the information received during the visits to both hospitals, it was established that both hospitals are facing a serious shortage of staff. So, in the Psychiatric Hospital - "Skopje" out of a total of 397 systematized jobs, 318 have been filled, while in the Psychiatric Hospital "Demir Hisar" the shortage of staff is filled by temporary engagement of persons, namely 37 out of a total of 258 employed persons.**

For illustration, we will mention that in Psychiatric Hospital - "Skopje" there were a total of 442 employees in 2002, in 2012 this number was 380, while in 2022 we found a significant decrease in the number of employees, i.e. 318 employees, which is below the necessary minimum for proper and smooth functioning of the Hospital.

As a general conclusion about this situation in both hospitals, we can state that the **uncertainty of the continuation of the employment relationship among the employees for a fixed period of time, together with the general lack of staff, are risks that can lead to overload, increased stress and consequently to the possibility of work burn-out, i.e. burning (so-called burnout syndrome), which in turn would be immediately reflected in the treatment of patients.**

4.1. PHI PSYCHIATRIC HOSPITAL "SKOPJE"

The hospital is under the jurisdiction of the Ministry of Health, which is responsible for its overall functioning. Within the framework of the Hospital, the following departments function: Department for specialist and subspecialist - consultation activity and reception, Department for the treatment of somatic conditions in people with mental disorders, Department for acute conditions in psychiatry, Men's department for emergency psychiatry, Women's department for emergency psychiatry, Department for prolonged hospital treatment, rehabilitation and resocialization "A" with occupational therapy, Department for prolonged hospital treatment, rehabilitation and resocialization "B" with hostel, Department for prolonged treatment and care "A", Department for prolonged treatment and care "B", Department for the treatment of convicted persons with mental disorders, Department of Psychogeriatrics, Department of admission, diagnosis and treatment of alcohol abuse and addiction.

In the Department for the treatment of convicted persons with mental disorders or the so-called a total of 20 people work in the court department, i.e.:

- two psychiatrists, one of whom is the manager, appointed less than 6 months before the visit,

²⁰ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

- one psychologist who is also employed in another department one day a week,
- one social worker for whom information was received that he is on medical leave, which is why he is replacing by the social worker from another department,
- two medical nurses who work only the first shift (one of them is a ward nurse),
- five medical technicians - daily shift of 12 hours,
- six paramedics - daily shift of 12 hours,
- one kitchen employee,
- two hygienists.

According to the received information, on working days, that is, from Monday to Friday, the first shift lasts until 14:00h pm, after which only 1 medical technician and 1 paramedic remain on the ward. The latter is completely contrary to the recommendations of international bodies for the prevention of torture, which highlight the need for adequate staff presence at all times, including at night and on weekends²¹.

The deficiency of personnel is only one of the reasons why the state of the court department acts more like an improvisation within the limits of the possibilities, as opposed to the need for an established system of dealing with the persons referred to this department, in accordance with international and domestic rules and standards..

With aim to ensure, **adequate attendance all the time, including night time and weekends**, concerning the above, **the NPM team recommends increasing of the number of staff engaged in the Court Department. In that context, the number of nurses/technicians and paramedics must be increased, as well as properly skilled and regularly available staff to provide psycho-social rehabilitation activities, such as psychologists, occupational therapists and educators.** These categories of personnel should be integrated, along with health personnel, into multidisciplinary teams that will provide treatment and care for the patients. It is necessary a specialist in medical psychology to be employed in such department, to contribute with his clinical expertise in the psychological assessment of patients for whom a proposal to change the judicial measure should be made.

In addition to the necessity to increase the staff employed in the department, due to the challenging scope of the work, it is necessary for him to be especially professional²². It is essential for staff to be carefully selected and receive appropriate training before assuming their duties, as well as to be given the opportunity to attend professional development and professionalization training in the course of their work.

During the visit, it was established that there are no organized trainings for the medical staff, but it is reduced to some kind of practical training at the workplace,

²¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 30

²² Some of the staff employed at the court department got the impression that they do not have enough knowledge about the mental problems and difficulties of patients, which in some cases may be due to insufficient clinical experience for working with this category of patients. The psychopathological and possibly hostile tendencies and outbursts of patients are not adequately understood, which points to the need for initial and continuous intensive training and education.

while for the newly engaged paramedics there is only an introductory training.

The facility where the Court Department is located in an old, neglected and dilapidated building. The building has three bedrooms with 6 or 7 beds each, one with 11 beds, while one with 3 beds in which two people were accommodated. In addition to these rooms, the facility also has a room for intensive care/supervision with 3 beds. The beds are hospital-grade and in relatively good condition, most equipped with appropriate mattresses, linens and blankets. Old and dilapidated furniture was observed in the rooms, as well as a lack of closets where patients could store their personal items, clothes and food.

Out of a total of 64 patients, 35 male patients were placed in the building of the Court Department, who were given a security measure - mandatory psychiatric treatment and custody in a health institution. Women with such a measure are placed in the so-called second women's ward.

In all the rooms there are large double wooden windows that allow a sufficient flow of daylight, but due to the dilapidation of the windows, blankets were hung to prevent the wind from outside. There was no artificial light in two of the rooms, which the patients themselves complained about. The doors in most of the bedrooms were damaged and the locks unworkable.

The premises were not whitewashed, with a visible presence of moisture, and the patients themselves complained about the heating which was inconsistent.

The ward has a shared toilet and bathrooms to which patients have permanent access. The sanitary unit in the toilets is separated by doors, which ensures privacy when using it. One of the doors was locked and the NPM team was informed that only one patient had a key to the door and was using it personally. The toilet and bathrooms are not at all adapted for the use of people with physical disabilities, nor are they adapted for the needs of older patients who pointed out that they face difficulties when using the toilets because they are equipped only with the so-called "squats".

The hygiene in the toilet was not at a satisfactory level, there was an intense unpleasant smell of urine and feces. The bathrooms have no doors at all and do not provide any privacy when using them. Some of the sanitary facilities in the toilet and bathrooms were non-functional. There is a large boiler installed in the toilet and bathrooms, and the patients pointed out that they have no problem with hot water.

The ward also has a living room equipped with old furniture, a TV, a toaster, and a refrigerator locked with a padlock. Most of the patients eat their meals in the common dining room, right next to the living room and the kitchen is equipped with wooden benches, chairs and tables.

Hereafter, **the NPM team points out that the material conditions in the Court Department do not meet the standards that indicate the need to create a positive therapeutic environment. At the same time, it is necessary to take immediate measures for the complete renovation of the facility in order to improve the material conditions for both patients and employees, in terms of creating appropriate working conditions.**

During the visit, **the NPM team found that the hospital does not have adequate personnel and material facilities to organize psychiatric treatment for patients in accordance with the expected standard.**

Part of the staff pointed out that the ward houses patients with different diagnoses, which

does not provide an opportunity for solid organization and a successful work plan. **The hospital does not have the opportunity to offer a wide range of rehabilitative and therapeutic activities, so in this sense it was found that only a small part of the patients are involved in occupational therapy (sewing, washing) or in creative workshops.** Psychodiagnostics by the psychologist is done only upon admission, but no data was obtained that retesting is done after a certain time interval to check in which direction the mental state of the patients is moving, towards improvement or deterioration. Information was received that individual supportive therapy and psychoeducation is being done in a small group, but not in a larger group for the sake of vigilance and reducing the risks of possible incidents.

The significance in dealing with patients is placed on pharmacological treatment, but also in this sense it was emphasized that there are not enough medicines in the ward. There are no drugs of the newer generation, nor a selection of maintenance drugs for patients with chronic diagnoses, which would allow better stability of the mental state²³. During the inspection of the locker where medicines are held in reserve, several expired medicines were found, which were clarified to be medicines from the patients themselves, so they were put aside and stored here. Expired medicines were also observed in one of the rooms used as a storage room.

When one of the patients is upset or there is a need to fix him, he is taken to the so-called second male ward where the fixation is done. This information was confirmed by the patients themselves in this ward.

The (ir)regularity in receiving the therapy was stressed as a serious problem. Specifically, during the visit it was ascertained that the staff could not establish order in receiving the therapy by the patients. If the patient refuses to receive therapy, or decides to drink only part of the therapy, the staff is unable to force him because he faces threats and aggression. **In this sense, it was stated that “everything is left to the will of the patients...”, and that in fact there is an inversion of roles between the staff and the patients, where the latter are the ones who impose the conditions and on whom the maintenance of order in the ward depends. Claims were received that the staff face threats and attacks, which in the past have resulted in the infliction of physical injuries on the hospital staff.** Some of the employees indicated that this kind of working atmosphere directly affects their will to work and that they do not feel secure, safe and protected.

It was established that some of the patients are not in a good mental state according to the assessment of the experts, part of the team. Psychotic symptomatology was observed in them (dissociative thought flow, delusional ideas, paranoid interpretations, etc.), which in fact confirms the information that some patients do not take the pharmacotherapy.

Conflicts between patients in the ward are very frequent, in certain cases verbal quarrels resulted in mutual physical attacks, and there were allegations of an established informal hierarchy between superior and subordinate patients. The situation is particularly alarming in the afternoon and evening when only one medical technician and one paramedic are present in the ward.

²³ It was pointed out that “There is not enough Prazine, amp. Largactil, Paliperidone, no depot therapy, no Rispolet consta, only Haldol for chronic patients.

From the Court Department of the Psychiatric Hospital - "Skopje", frequent escapes lasting from several hours to several months have been noted. The escapes are recorded in the records kept in the department, along with a note that the same has been reported to the Ministry of Internal Affairs, i.e., to the Karposh police station, although there is usually no reaction from the police, and the patients return to the facility themselves after a certain period.

Patients point to poor living conditions, deficiency of organized activities and disapproval of therapeutic weekends, as main reason for running away. On the other hand, there is an insufficient number of medical and other personnel, the absence of systematically organized security protection, as well as generally weak management. This situation not only puts the patients themselves in danger (not taking therapy, and thus uncontrolled, unpredictable behavior), but also exposes the health care facility, as well as the general public, to danger and public criticism.

Food in the ward is an additional problem. Namely, all the patients complained about the food, those who can afford it, buy food with their own funds²⁴. Some of the patients pointed out that due to their health condition and the medications they receive, they need a special diet, which is not taken care of at all. The NPM team was informed that a few days prior to the visit, all the patients had refused to take the food distributed to them in revolt. On the day of the visit, the NPM team found that the patients were given an adequate and well-served meal, and all patients pointed out that this was an exception due to the presence of the NPM team.

A part of the patients complained that no proposals are made by the institution to change the measure in treatment in freedom, despite the fact that they have been treated in the ward for many years. In that regard, the employees pointed out that information about the condition of the patients is submitted to the courts every 6 months, but there is no response or reaction from their side. So, when it comes to changing the measure, it is first referred to a professional meeting, and the proposal is prepared by the head of the department. Such a procedure is initiated for a small number of patients, but the courts rarely respond positively.

All of the above and the established factual situation during the visit leave the impression of a completely dysfunctional system of implementation of the security measure - mandatory psychiatric treatment and custody in a health facility that is carried out in the Court Department of the Psychiatric Hospital - "Skopje". This situation directly affects and increases the risk of abuses that could amount to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Therefore, the NPM team recommends:

²⁴ During the conversations, it was emphasized that some of the employees let the patients go to the nearby shops only if they bought something for them too, such as wafers or Coca-Cola, which for some of the patients they understand as "normal".

- ensuring emergency, dedicated supervision in order to determine the reasons for the violation of the standards for dealing with patients who have been sentenced to a security measure, mandatory psychiatric treatment and custody in a psychiatric institution, as well as taking immediate measures to employ the necessary staff in the Psychiatric hospital Skopje, but also financial resources for renovating the hospital facilities in their entirety.

In addition, it is necessary to introduce obligatory training for the personnel who will be sent to work in the Court Department, as well as to enable them to attend professional training and professionalization courses during their work.

4.2. "DEMIR HISAR" PSYCHIATRIC HOSPITAL

A total of 258 employees are employed in this psychiatric hospital, of which 123 are men and 135 are women. Of them, 37 (19 men and 18 women) are on fixed-term contracts, some of them already after several years²⁵. In that context, it was emphasized **emphasized that the deficiency of staff is only one of the challenges that the Hospital is facing, which affects the smooth organization and normal functioning**. This is the result of the termination of the employment contracts of several persons due to retirement or leaving for other work place²⁶ and the lack of permission for new employments from the Ministry of Health.

Doctors work in 24-hour shifts (2 doctors are on duty in the whole hospital), while nurses/technicians and paramedics only work on their wards in 12-hour shifts, except for ward nurses/technicians who only work in the first shift.

At the Department of Forensic Psychiatry and Psychiatric Expertise, 1 psychiatrist (also head of the department), 1 psychologist and 1 social worker (also employed by the entire department), 1 ward med. technician, who only works first shift, 9 med. technicians and 3 paramedics, who work in 12 hour shifts and 1 hygienist. On working days, the department is staffed by the department technician, 1 med. technician and 1 paramedic; or 2 other technicians working first shift of 12 hours duration. At night there is only 1 technician and 1 paramedic in the ward.

Bearing in mind that understaffing can often lead to risky situations for patients, regardless of the good intentions and genuine efforts of the staff in the service²⁷, **the NPM team particularly highlights the staff deficiency of the ward, and at the same time notes it as a condition that is contrary to the recommendations of the international bodies for the prevention of torture, which refer to the need for adequate staff presence at all times, including at night and on weekends**²⁸.

The deficiency of staff in the Hospital was also noted by the European Committee for the Prevention of Torture during the visit in 2019²⁹ and in that context were made appropriate recommendations, for which the NPM team concluded that not enough efforts were made to implement them.

Consequently, the NPM team recommends that the Ministry of Health take immediate measures that will ensure the necessary approvals for employment at the Demir Hisar Psychiatric Hospital.

²⁵ The uncertainty of the continuation of the working relationship among these employees, together with the general lack of staff, are risks that can lead to overwork, increased stress and consequently to the possibility of work exhaustion, i.e. burnout (the so-called burnout syndrome), which immediately it would also be reflected in the treatment of patients.

²⁶ Information was received that in the period of 2017, the employment of approximately 70 employees was terminated on these grounds

²⁷ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(98)12-part (Extract from the 8th General Report of the CPT), par. 42

²⁸ Ibid 27, par. 30

²⁹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): „Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8) “, par.131-134

During the visit, it was established **that no organized type of training is conducted for the employees of the hospital, that is, on a regular and continuous basis. In view of this, the NPM recommends that measures be taken to organize planned and regular trainings, in which, in addition to the medical staff, the auxiliary staff will also be included**³⁰. Special training on non-physical techniques and techniques for manual control of disturbed or violent patients, as well as on the conditions and method of using means of fixation must be organized as soon as possible³¹.

Considering that external stimulation and support are necessary so that the staff of psychiatric institutions do not become too isolated, it is desirable to offer them opportunities for training or practice outside the Hospital. In the section on finances, it was emphasized that the institution has a modest budget, which is why the management staff is constantly looking for donations. **NPM welcomes the commitment of the management in efforts to improve the conditions in the hospital, but at the same time points out that it is necessary to provide an adequate own budget in order to be able to realize the necessary improvements.**

On the day of the visit, the Department for Forensic Psychiatry and Psychiatric Expertise accommodated a total of 36 patients, all of them male, all with a pronounced security measure - mandatory psychiatric treatment and custody in a health facility. Female patients with such a measure are placed in other wards where female patients are placed.

The department is of a closed type, with locked doors and metal bars. There is an access ramp on the outside, but the interior of the building is not suitable for accommodating people with physical disabilities.

The interior of the facility gives the impression of neglect and is far from the standards that provide for the creation of a positive therapeutic environment that includes providing sufficient living space per patient, as well as adequate lighting, heating and ventilation, maintaining the facility in a satisfactory state of preservation and meeting the requirements of a hospital hygiene³².

Patients are accommodated in rooms equipped with 3 or 4 metal beds, old and dilapidated furniture (wooden tables, chairs, etc.). Most of the beds had relatively clean linens, which the majority of patients bring from home and wash at the local laundromat. The rooms have a small number of lockers and wardrobes, and even those that are found are in a dilapidated state, which is why patients hang their personal wardrobe on nails.

In every room there were electrical cables hanging next to the front door or above the patients' beds, posing a direct risk to health and life in case of a fire or electric shock. In all rooms there was a TV receiver privately owned by one of the patients, and in addition, in most rooms

³⁰ In the plan, it is desirable to provide training for protecting and strengthening the mental health of employees and dealing with their own stress

³¹ Possessing such skills will enable staff to choose the most appropriate response when faced with difficult situations, thereby significantly reducing the risk of injury to patients and staff. It is necessary that the staff be familiar with the recommendations of the CRT, contained in the Report CPT/Inf (2021) 8 of 11.05.2021 (specifically paragraph 145), Available at: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> ((Accessed at : 23.03.2023)

³² Ibid 27, par.34

there were stoves on which they prepare coffee/tea or food, as well as heaters for which the connection to the electricity seemed very unsafe. The lamps in the rooms were also connected through extension cables which further complicates and worsens this situation and poses a direct threat of an adverse incident exposing the patients to additional risk.

The rooms were warm, but the patients complained that the windows did not close, so blankets were placed over some of them. The doors of the rooms did not close, and some of them did not even have handles, while others had holes caused by blows. The hygiene in the rooms is maintained by the patients themselves, although an employed technician (hygienist) also takes care of it once a day.

The Department also has an isolation room, which accommodates newly admitted patients or those who are isolated for a certain period. In the hallway there is a makeshift space named "entertainment room" with old and dilapidated chairs, desks and a TV.

In the dining room where the food is served, there are several wooden tables where the hygiene on the day of the visit was not at an enviable level.

The Department has a shared toilet and bathrooms in poor material condition with non-functional sanitary facilities and an unsatisfactory level of hygiene.

A Leather straps for fixation were found in one of the working rooms of the staff during the visit, which it was pointed out were not used, as well as a metal chain with a padlock for locking the rooms when there are agitated (disturbed) patients. In another room, a solid, thick cable with a length of 1 meter was also observed, for which the employees had no answer as to why it was there, nor for what was its purpose. **Taking into account that such means can be used for intimidation, harassment or other inappropriate treatment of patients, the NPM team emphasized that it is necessary to remove them immediately, and the locking of the rooms, if necessary, should be done in an appropriate way, with the repair of the door locks.**

The NPM team particularly emphasizes the prohibition of keeping and using metal chains in the Ward and in general in the Hospital because credible allegations were received that they are also used to tie agitated patients to the metal beds. The relevance of these allegations gains importance due to the fact that such allegations were received during the visit of the European Committee for the Prevention of Torture back in 2019³³.

The NPM team recommends to remove objects without proper purpose that can serve as a means of torture and other kind of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (chains, cables, etc.) and not keep in the hospital, with intention to reduce the risk and prevent possible inappropriate treatment of the patients.

A general conclusion regarding the material conditions of the Department of Forensic Psychiatry and Psychiatric Expertise is that the entire facility is not regularly and adequately maintained, **which is why it is in an unsatisfactory condition. Hygiene is not maintained at an adequate level and does not meet hospital hygiene requirements**

³³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): "Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)", page 9. Available at: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Accessed on: 23.03.2023)

This points to the **need to take immediate measures to completely renovate the building.**

From the inspection of the documentation that is kept for the patients, it was established that it is kept properly, i.e., chronologically and in detail. The patients' files are complete, orderly and with sorted documents selected in three separate groups: - psychiatric documentation (psychiatric history of the disease with anamnesis and status at admission, a special document at admission with specified officials who accompany the patient; supplemented by regular monthly decourses for monitoring the patient's condition; findings from a psychologist and regular psychological notes every 6 months; findings from a social worker and regular notes from the same) - medical documentation (therapeutic lists and findings from other medical specialties), - court documentation (letters delivered to the courts with notification of the situation every 6 months, individually and collectively, as well as notification to the Courts about the therapeutic weekend and responses to them). The department also has a report book where the handover of the shift is recorded, together with the activities undertaken during the shift.

The management and treatment conditions are modest, and the staff tries to creatively animate the patients by organizing quizzes and other kind of interactive activities. Some of the patients have regular activities at the department for working therapy and rehabilitation to which they go accompanied by occupational therapists.

The ward is relatively well stocked with drugs for the treatment of patients in accordance with new developments in psychiatry (newer generation drugs), including the drug Rispolept Consta used in maintenance therapy in chronic patients with psychotic disorders. Those patients who are being treated for addictions receive substitution therapy (methadone) which is required every day from the pharmacy.

In cases where the patient does not drink or hides the prescribed therapy, it is crushed and given to the patient through food or is temporarily replaced by ampullary therapy. If the difficulties in regularly receiving the therapy continue, a council of 3 psychiatrists is formed to review the case and, after determining the reasons, propose further measures³⁴.

In situations of obvious aggressiveness or threatening behavior towards himself or others, the patient is isolated in an isolation room (for several hours to several days). In that regard, allegations were received that during the interventions, the hospital staff sometimes used excessive force, "hits and punches".

Officially, mechanical fixation on patients is not applied, and in those rare cases when it is done, it is in accordance with the existing protocol, for which special records are kept. However, in addition to the official ones, the NPM team received credible reports of aggressive patients being chained to beds in the isolation room. The binding lasted for several hours, and in some

³⁴ As one of the possible measures for patients who refuse or manipulate and do not drink the therapy for a long time, and at the same time are in a stable mental state, there is also - Proposal to change the measure and return the person to prison conditions if it is determined that it is the patient's condition stable and without therapy, thus ending the need for hospital treatment. For this, it was pointed out that there are clear procedures – Consideration of the case by an expert, then by a judicial psychiatric collegium, which then prepares the proposal. It was also pointed out that the Court in Prilep is more up-to-date and reacts in the first 2-3 days with a change of measure, but not the Court in Bitola, which drags out the procedure, acts unprofessionally and allows the information to spread, which is why threats from patients follow.

situations the patients were given “Prazine” injections.

Allegations of such treatment could be classified under the term of inhuman and degrading treatment, and in order to prevent the same or similar treatment, the NPM team recommends consistent compliance with the recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture made during their visit to the Hospital in 2019³⁵.

During the visit, complaints were received about the quality of the food, which is why some of the patients stated that they procure it themselves or their relatives send meals to them.

In that context, **the NPM team recommends that the Hospital take care that the food for the patients contains the necessary nutritional value determined by an expert within the framework of a prepared weekly/monthly menu, and also to pay attention to the way it is prepared and served to them.**

Therapeutic leaves are granted to those patients who are in stable condition and who meet the conditions.

Escapes of patients from the Hospital are rare, the transport of patients outside the institution is done by an official vehicle and accompanied by a person from the staff or security.

During the visit, it was emphasized that the management holds regular meetings with the staff, and that the vice-director conducts regular visits.

The NPM team welcomes the practice established in this manner, taking into account the possibility that patients can directly and immediately complain to the head of the institution in case of possible inappropriate treatment towards them. In that regard, the NPM team emphasizes the need for any complaint of inappropriate behavior to be properly documented and forwarded to the official authorities for conducting internal control and investigations.

Consequently, the NPM team recommends:

- **providing approvals for engagement professional staff, as well as renewal of hospital facilities in their entirety.**

In addition, both the “Skopje” Psychiatric Hospital and the “Demir Hisar” Psychiatric Hospital require the introduction of mandatory training for the staff who will be sent to work in the Court Department, as well as to enable them to attend professional training and professionalization courses throughout the work.

³⁵ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT): “Report to the authorities of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the CPT from 2 to 10 December 2019 (CPT/Inf (2021) 8)”, page 88 Available at: <https://rm.coe.int/1680a26b8f> (Accessed on: 23.03.2023)

POLICE STATIONS OF GENERAL JURISDICTION

During 2022, the NPM team conducted nine visits to police stations of general competence (P.S. G.J.) which are part of the Departments of Internal Affairs (SIA) Skopje, Bitola and Tetovo. All visits were made without prior notice.

In the sub-region of SIA Skopje, the general jurisdiction police stations Gjorce Petrov, Chair, Gazi Baba, Kisela Voda, Centar and Karposh were visited. Of these six visits, the visits to the last mentioned four police stations were carried out on 30.12.2022 in the night hours, i.e. after midnight.

In the area of the other departments for internal affairs, the police stations of general jurisdiction in Gostivar, Bitola and Prilep were visited. The visits to the Bitola and Prilep Police Station followed the visit to the Bitola Prison, where the representatives from the NPM team examined the treatment of the detainees who were previously detained, i.e., deprived of their liberty and held in one of these two police stations.

5.1. PS OF GENERAL JURISDICTION GJORCHE PETROV

The visit to P.S. G.J. Gjorce Petrov was carried out on 28.07.2022, and is the third visit by the NPM team, after its transfer at the end of 2017 to a new facility, at the location where it is located today.

The area covered by the jurisdiction of the Gjorce Petrov Police Station is within the territorial limits of the Gjorce Petrov municipality³⁶, and the Police Department (PD) in Saraj is part of

³⁶ 38,399 inhabitants live in the area of the Gjorce Petrov municipality, according to the data of the State Statistics Office, Available at: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Accessed on: 23.03.2023 year)

the Gjorce Petrov Police Station, which is responsible for the territory of the municipality of the same name.

Unlike the previous visit to this police station, this time a slight increase in the number of uniformed police officers (UPO) by 15% was found in relation to the data obtained from the visit conducted in 2018³⁷. However, the number of UPO employees is lower than what is foreseen in the systematization of jobs, and at the same time it is below the European average, which indicates a ratio of 318 police officers per 100.000 inhabitants³⁸.

From the inspection carried out in the review of completed trainings for 2022, it has been established that most UPO attended trainings on handling weapons, as well as on maintaining public order and peace through regular policing at public gatherings and sports competitions in accordance with the SOP (Standard Operative Procedure), organized by SIA Skopje, and organized by the UN Development Program (UNDP) more police officers attended training on information gathering, sharing and analysis, as well as training on categorization of weapons, explosives, community work and intelligence-led policing.

The NPM team positively evaluates the fact that the police officers from Police Station of General Jurisdiction Gjorce Petrov are actively involved in trainings that contribute to reducing the risk of inappropriate behavior in the implementation of the police authorities. However, **as in several other police stations, in this police station, police officers are transferred to positions and perform work tasks for which they had no previous work experience in that area, without having undergone training related to the specifics of the work duties that they should perform.**

Regarding the material conditions, the NPM team concluded that no activities have been undertaken by the Ministry of Internal Affairs (MIA) in the direction of the realization of the recommendations made in the previous reports related to the need to improve the material conditions.

The NPM team expresses concern, due to the fact that during the construction and equipping of the Police Station, as well as before putting the facility into use, sufficient care was not taken to fully comply with the norms and standards prescribed by the Ministry of the Interior. In this sense, we can point out the fact that even after four years of commissioning, the detention facilities are not being used as intended. These premises are used in exceptional situations for short-term detention of detainees and persons deprived of liberty, that is, no more than 6 hours. When there is a need for longer detention, persons remain in these premises until the moment of their transfer to one of the police stations where detention is carried out. The premises are equipped with video surveillance cameras, and when there are detained persons in them, a police officer also supervises them.

The holding rooms are equipped with attached beds, as well as mattresses and bedding (blankets and pillows), which were not very clean. A high percentage of humidity was ascertained during the visit, which was confirmed by the traces of moisture on the walls in the base-

³⁷ Considering that the number of uniformed and other professionals in the police stations is information of a confidential nature that could cause a possible security risk, the difference in the number of personnel is expressed as a percentage.

³⁸ Data retrieved from Eurostat, available at <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190104-1> (Accessed on: 23/03/2023)

ment rooms, including in the holding rooms and the conversation rooms. This situation is also mentioned as a problem and also an information was sent to the Ministry of Internal Affairs by the management staff at the Police Station.

The room for conversation is also located in the basement, right next to the holding rooms. It has functional video surveillance, and except the remarks regarding moisture, the NPM team recommended that lessons on the rights of the detainees and the detained persons need to be prominently displayed.

The Police Station of General Jurisdiction Gjorche Petrov does not have special rooms suitable for talking with children, which is why the conversations with them are carried out in the official office of the inspectors, which is not adapted for this purpose, nor suitable for conversations with children.

During the visit, it was established that the office for issuing personal documents (identity cards, driver's licenses, travel documents), the so-called "Cabin D3", has not yet been moved and is located in close proximity to the shift manager's room and other official offices. In that regard, in previous reports, it was emphasized that this arrangement of the office leads to situations where detainees, i.e. persons deprived of their liberty who are brought to the office of the shift managers, are unnecessarily exposed to the views of third parties, as well as that there is a risk of complications during conduct, especially when it comes to dealing with aggressive persons on whom it is necessary to apply certain means of coercion, where the possibility of endangering the safety of third parties is not excluded. Regarding this situation, an information was sent to the Ministry of the Internal Affairs, but until the moment of the NPM visit, nothing was done.

At the entrance of the Police Station, the external elevator is non-functional for a long period of time, and there is no access ramp at all. In this sense, the access to the interior of the police station is effectively denied to those called and to all other persons with disabilities. The toilets in the Police Station are not adapted to the needs of people with disabilities, and the rest of the rooms are also not easily accessible (such as the conversation room, which is located in the basement, that is, the basement part of the station).

Officials at the Police Station who were interviewed stated that people are always instructed about the reasons for which they are summoned, detained or deprived of liberty and are instructed about their rights (to call a lawyer, to seek medical help, to notify a third party etc...).

When there is a need to keep them, the instructions are given by the shift leader who prepares the decision to keep them. Given the fact that detention is not carried out at the Police Station, the persons with accompanying documentation (Record of detention and other documentation) are forwarded to other police station, usually the Police Station of General Jurisdiction Kisela Voda or Gazi Baba.

The shift leader had printed instructions for the first in several languages, as well as a list of lawyers on duty. The NPM team did not get the impression that the persons who are deprived of their liberty and detained are being told that in accordance with the law (Law on the Criminal Procedure), the costs of duty lawyers should be borne by the state budget.

When it comes to the right to a lawyer when it comes to children, it was pointed out that in the majority of cases the children's parents find lawyers themselves, and when they cannot, lawyers are called by the officials (usually several of the same lawyers are called who agree to come). The problem with the collection of costs further complicates the situation, so it was said

that there were situations when the police officers themselves could hear how the lawyers were “bargaining” with the parents about the compensation for the presence at the police station.

Regarding the right to medical assistance, either at the request of the person deprived of liberty or at the discretion of the police officer, doctors from the Emergency Medical Service are called. Examinations are usually carried out in the presence of police officers, because the doctors requested it.

Regarding the right of persons to notify a third party of their detention, it was emphasized that in most cases, persons are allowed to do so from their mobile phones.

From the inspection of the registers that are kept for detainees, that is, persons deprived of liberty and detained persons, the NPM team concluded that they are kept chronologically, clearly, legibly and comprehensibly. From the registers and individual files, it is possible to follow the course of events in dealing with the persons, and it is also possible to determine data on the extent to which the persons taken to the police station exercised their rights.

Until the day of the visit, a total of 105 cases were registered in the register of persons deprived of liberty and detained for 2022, of which 64 were detained, of which 63 persons were deprived of liberty and detained, and one person was detained and imprisoned. Of the detained persons, 63 persons were men, one woman, as well as one male child. In three cases, when there was a detained person, a doctor was called. Of the detained persons (who are transferred to other police stations), seven persons contacted a lawyer, or in percentage terms - 10%. In 2020, during the visit, it was ascertained that of the 16 detained persons, three persons called a lawyer, or in percentage terms – 16%³⁹.

It follows that there is a decrease in the interest of detained persons to exercise the right to a lawyer, as seen in percentages, i.e., to contact a lawyer during their detention in the police station.

Of the remaining 40 persons who were deprived of their liberty, but then not detained, three were female and five were children. Of these people, only three decided to contact a lawyer. For comparison, only nine persons requested a lawyer in 2020 year, out of a total of 225 persons deprived of their liberty.

In none of the cases where children were deprived of their liberty or detained, there is no information that a lawyer was contacted. In three cases where children were deprived of liberty, parents were called, in one case, due to the unavailability of the parents, an official from the Center for Social Affairs was called, and in the other two cases of deprivation of liberty and detention, there is no information that a parent or person was called from the Center for Social Work (in both cases it is about deprivation of liberty, i.e. detention, which lasted about two hours).

From the inspection of the Register of detained persons, it was established that a total of 45 persons, one of whom was a child, were detained until the day of the visit. None of the detained persons exercised their right to contact a lawyer, and in three cases a doctor was called. According to the data in the Register, in three cases the detained persons used the right to inform a

³⁹ This number refers to the period Jan.-Sept. 2020, and one must take into account the fact that the small number of detentions in 2020 is also due to the numerous bans and restrictions on movements that were in force due to the crisis caused by the corona virus.

third party about their detention.

From the inspection of the Register for the use of means of coercion, it was established that there were four cases of the use of means of coercion recorded in it, and in all four cases it was about physical force and means of binding. In accordance with the data contained in the Register, in none of the cases of the use of means of coercion, there were no consequences and for all cases were prepared special reports on the use of means of coercion. In three cases, the assessment of the use of coercive means was deemed justified, and in the last case of the use of coercive means, it was stated that the assessment procedure is ongoing.

5.2. PS OF GENERAL JURISDICTION CHAIR

The visit to the Police Station of General Jurisdiction Chair was conducted on 11.08.2022, and is the fifth visit by the NPM team since the Police Station was visited for the first time in 2011⁴⁰. **3During the visit, it was established that the recommendations made in 2016 have not been fulfilled at all, as a result of which the Police Station does not have conditions for normal functioning and work of police officers.**

In comparison with the data on the number of UPO (uniformed police officers) employees in the Police Station of General Jurisdiction Chair from 2016, it can be stated that there is a significant increase in the number of police officers, which is the only fulfilled recommendation contained in the Special Report after the visit that year. However, according to the management staff of the Police Station, although the number of police officers has increased, it is not enough and is less than what was foreseen in the systematization of jobs. An additional challenge is the fact that the total number of police officers is almost never fully available. The latter is due to official absences, referral of police officers to perform work tasks in other organizational units within the Ministry of the Internal Affairs, as well as due to illnesses or taking annual vacations.

From the conducted conversations with the officials, it was established that during 2022, the UPO of the P.S. G.J. Chair did not participate in any training even though they have an extremely need for them. According to the management staff, a plan is regularly made according to the training needs and in that regard the Ministry of the Internal Affairs was asked to organize them, but so far such requests have not been positively answered.

Of particular concern is the information that no training is organized at all for the aim of training and familiarizing the police officers with the new scope of work for the specific position, when transferring or assigning them to other work positions or when are engaged new officers, so they are forced to manage individually or be taught by their senior colleagues, which can easily lead to improvisation when

⁴⁰ The last two visits were carried out in 2016 and 2020. The visit in 2016 was carried out in order to fully determine the material conditions and the treatment of detainees, i.e. deprived of liberty or detained persons, while the visit in 2020 was carried out as part of a series of thematic visits that the NPM team carried out in the area of the Department of Internal Affairs works (SIA) Skopje, with the aim of determining the possibility of access and use of the right to a lawyer in police stations.

performing work tasks and inappropriate behavior. This, especially when it comes to dealing with vulnerable categories of citizens, for example children, but also victims of family, i.e., gender-based violence.

About the material conditions, it was established that the P.S. G.J. Chair is still located in an old and dilapidated shed built in the distant 1964/65 with a ground and basement part. The premises are in very poor condition with extensive damage to the walls, ceiling and floor. Part of the ceiling is in such a bad condition that it looks like it will collapse at any moment. There are constant landslides that represent a real and additional safety risk to the lives of employees, as well as people who come to the police station.

The situation with the material conditions can be evaluated as worse than previously found, considering that the complete collapse of the building is visible, the absence of suitable working conditions for the employees in it, and two rooms that have been partially refurbished were renovated with the employees' own funds.

At the entrance to the shed, there is still no access ramp for people with disabilities, which calls into question the access of this category of citizens to the station.

This police station does not have detention facilities at all, which is why detention is not carried out in this police station. Apart from the fact that there are no detention rooms, this police station does not have special rooms for conducting conversations with summoned, detained or persons deprived of liberty. The police station does not even have functional video surveillance.

In the room of the shift leader, which is one of the renovated ones, the persons who have been escorted are taught about their rights, while the conversations with them are held in the rooms of other police officers. The **P.S. G.J. Chair does not even have special rooms for conversations with children, which is why the conversations with them are carried out in the official office of the inspectors for children (where a total of seven officers are working).** The room is located in the basement of the building and is relatively small in square footage, equipped with two desks, one computer and wardrobes. This room does not deviate from what was previously said in terms of extremely poor material conditions. Dampness was visible, walls whose exterior was peeling, ceilings in falling-off, and the overall inventory was in poor condition.

When there is a need for detention, persons are detained at the police station for a maximum of six hours, in the official premises of the police officers, where the interviews are also carried out, and then they are conducted in other police stations, namely in the P.S. Gazi Baba and P.S. Kisela Voda.

The NPM team expresses concern due to the current situation and the disregard of the previously given recommendations, and on this occasion it repeats the given recommendations, i.e. demolition of the existing building, dislocation of the station and determination of a new location suitable to the standards (the current one is located in a densely populated part of the municipality, closely surrounded by residential buildings for individual housing which is inappropriate for the location of a police station because it can easily be exposed to security risks).

A total of 114 cases were registered in the Register of Persons Deprived of Liberty and Detained Persons for 2022 until the day of the visit. Of these, 58 persons were deprived of their liberty, and 56 were deprived of their liberty and detained. Out of a total of 114 cases, a doctor

was called only on two occasions.

Of the 56 detained persons, only two were children, and of the total number, only six adults and one child contacted a lawyer, i.e. 12.5%. In 2020, during the visit, it was established that out of 37 detained persons, only one person called a lawyer. Looking at the percentage, it appears that there is an increase in the interest of detained persons and persons deprived of their liberty to use the right to a lawyer, i.e., to contact a lawyer during their detention in the police station. But compared to other more developed countries, the number of people who decide to contact a lawyer while detained in a police station is again small. The observed situations point to the fact that the reasons for this are very different and interrelated, which is why a holistic approach is needed that includes taking activities of a very different nature (administrative, legislative, etc.).

5.3. P.S. OF GENERAL JURISDICTION GOSTIVAR

The NPM team visited P.S. G.J. Gostivar on 22.09.2022, i.e. after three years from the previous visit in 2019 year. The police station is part of the Department of Internal Affairs (DIA) Gostivar at the Department of Internal Affairs - Tetovo (DIA Tetovo), and four regional police departments (POs): Chegrane, Galate, Mavrovo and Rostushe function within the framework of the Police Station.

The local competence for performing police work covers the area of the municipalities of Gostivar, Vrapchiste, Mavrovo and Rostuse, and according to the last census in 2021, the total resident population of this area is 84.654 inhabitants, which is a significant decrease in the number of the population according to the Census of 2001 when this area had 120.000⁴¹ inhabitants. In compare to the previous visit in 2019, a significant reduction in the number of UPO (uniformed police officers) employees was noted, in which regard was stressed that about the deficiency of personnel was responded by the management of the Police Station several times to the Ministry of Internal Affairs and Communications of Tetovo, from where no measures have been taken to improve the situation.

In the report after the visit conducted in 2019, we noted that trainings are organized in P.S. G.J. Gostivar according to a plan and program that is submitted to SIA Tetovo. **During the visit in 2022, information was received that there will be almost no training in recent years.**

In terms of material conditions, the NPM team points out as particularly worrisome the situation found in the special facility where the rooms intended for conducting conversations with children are located, which until the moment of this visit were pointed out as a positive example in the country. On the basis of the conducted inspection, general neglect and significant damage to the building was ascertained, i.e. deeply penetrated moisture in the walls, smell of mold and general ruin of the

⁴¹ The data are taken from the State Statistics Office, available at: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Accessed on: 23.03.2023)

building.

In the shift manager's room, the base of three joined metal chairs was observed to have metal shackles attached that could be used to bind and fix persons. **Tying persons and fixing them to metal chairs in the shift manager's room for the purpose of bringing them into a state of obedience or for any other reason, could lead to a situation that would come under the concept of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, which is why it was recommended not to handcuff people to fixed objects, as well as to remove the metal shackles attached to the chairs to avoid the possibility of such a thing. At the same time, the NPM team recommended to install video monitoring in the room of the shift managers, taking into account that it is used for conversations with summoned, detained, persons deprived of liberty and detained.**

The police station has specially equipped rooms for conducting interviews and recognition, i.e. two rooms for questioning and talking with persons deprived of liberty, which are located in a separate building in the vicinity of the police station, right next to the detention rooms, and one of these rooms is intended for and as an identification office. Video surveillance has been installed in the premises, which was functional on the day of the visit. However, these premises are reportedly not in use, as the computer connection to the central system has not yet been completed. In this sense, it was emphasized that the conversations with the detainees, i.e. the persons deprived of their liberty, are carried out in the offices of the inspectors, as well as in the rooms for "divorce" and meetings, and during the inspection, no funds or other suspicious objects that could be used intimidation of detainees, that is, persons deprived of liberty and detained persons. Due to the condition in which these rooms were found, it is evident that they were not used for what they were intended for, so various discarded materials, papers, boxes with equipment (neon lights, air conditioner, cans) were found in them, which is why was recommended the interrogation rooms to be put into use as soon as possible, with adapted technical conditions and a fully functional computer system.

The police station has two detention rooms, one of which is for individual detention, while the second has the capacity to hold two people at the same time. Although in the previous report it was established that these rooms have a functional calling system, during this visit their non-functionality was noted, in one room there was no such device at all (only cables were visible), while in the other room it was not functioning. During the visit, we were informed that this situation is due to non-implementation, i.e. non-implementation of the tender for the procurement of this type of equipment. However, it was emphasized that when there are detained persons in the premises, the situation is constantly monitored through video surveillance, so in case of need, a timely response is made.

Within the facility for the detention of persons deprived of their liberty, there are separate sanitary units for the detained persons in which the hygiene was at a relatively satisfactory level. The previously given recommendation by the NPM team regarding the mirror has been implemented, so the potential danger in case of intentional or unintentional breaking of the mirror and possible injury to yourself or another person is now removed.

The NPM team also inspected the old detention rooms located in the basement of the police station, as well as the room that was previously used to hold people on the ground floor of the station. From the performed inspection, no signs were observed that would indicate that persons

were detained in them. The premises were neglected, locked with padlocks, and archival documentation was scattered in them.

At the entrance of the Police Station there is a box for compliments and complaints, and there is also a box for complaints to the Department of Internal Affairs. At the very entrance, in the corridor, there was a poster with an instruction on the rights of persons deprived of liberty, detained and detained persons, as well as victims (in three languages), the Code of Police Ethics, and also at the administrative services there were posters with information about the rights of asylum seekers. However, in the room of the shift leader, there was no poster with an instruction on the rights of persons deprived of their liberty, detained and detained persons, and such posters with instructions were not displayed in the offices of the inspectors, where the conversations with these persons are usually carried out.

Officials at the police station who were interviewed emphasized that people are always taught about the reasons for which they are summoned, detained or deprived of their freedom and are taught about their rights (to call a lawyer, to seek medical help, to notify a third party). The shift manager also had a list of lawyers with phone numbers in order to enable the right to a lawyer to persons deprived of their liberty. Regarding the right to medical assistance, in cases where there is a need for it, either at the request of the person deprived of liberty or at the assessment of the police officer, doctors from the Emergency Medical Service are called. When it comes to the right of persons to notify a third party of their detention, it was emphasized that this right is fully respected and, depending on the situation, it is left to the detained persons to do it themselves or for officials to do it after receiving contact from the detained person.

The police station does not have a separate budget for food for persons deprived of liberty, from the conversation with the officials it was said that in case of need, they cover the needs of the detained person from the personal budget.

Regarding the communication with the detained persons, it was stressed that so far the officials have not faced any serious problem due to the fact that the employed officials are of different nationalities who speak several languages. In that context, it was stressed that in cases where the official acting on a specific subject or specific problem does not speak or understand the language of the person with whom he has to conduct a conversation, one of his colleagues who speaks that language is called as an interpreter.

During the conversations, the NPM team came to know that in case a translation from/ into Arabic language was needed, the nearby oja was called to act as a translator. This must not become a practice because it is about improvisation and not a professional and standard relationship prescribed by clear procedures and rules.

In this context, it was clearly emphasized the need for the Ministry of the Internal Affairs to provide and prescribe clear guidelines that will standardize the practice of police officers in cases where they have to communicate with or teach summoned, detained, persons deprived of liberty and detained persons about their rights when they do not speak one of the official languages.

A total of 313 cases were recorded in the Register for persons deprived of liberty and detained persons, which is maintained for the year 2022, until the day of the visit. 185 people were detained, and 128 people were deprived of their liberty without being detained. Out of the total number of cases registered in this Register, 54 persons called a lawyer, of which in ten cases a lawyer was called by persons deprived of their liberty who were not detained afterwards.

Expressed as a percentage, it follows that 23.7% of the persons who were detained called a lawyer, and 7.8% of the persons who were only deprived of their liberty. Medical assistance was provided in 31 cases. In this register, several of the columns for certain detainees regarding the data related to whether the person requested a lawyer or needed medical assistance were left blank. However, information regarding these matters can be obtained through inspection of individual files.

From the inspection of the Register of detained persons, it was established that until the day of the visit, a total of 228 persons were detained, of which 31 were detained. Only one person asked for a lawyer, and that was from those who were detained. Medical assistance was given to twelve people, of which in ten cases those detained persons were then held.

Regarding the management of the individual files, it was found that in several cases some of the information contained in the individual files were not recorded in the appropriate registers, and as a particular omission, the fact that in several records for the detention of persons, no data was entered in relation to the time, the officials who spoke with the detained persons, as well as the rooms in which the conversations took place.

Namely, the NPM team, from the inspection of several individual files where the persons were detained for almost 24 hours (some of them were later brought before a judge in a preliminary procedure and some of them were released), noted that the data where, who and when were not recorded he spoke with these persons during the detention, although he received information that during the detention, conversations with them were held by the inspectors in their offices.

The NPM team insists on the correct filing/recording of this data, bearing in mind that the awareness among officials of the fact that each action will be duly noted and documented, directly affects their obligation to consistently respect the prohibition of torture or any other form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Adequate documentation of the treatment of persons deprived of liberty, held and detained in police stations also contributes to the correct determination of individual responsibility in the event of cases of torture or other inappropriate treatment of these persons..

From the inspection of the individual files and the data contained in the documents relating to the treatment of detainees and persons deprived of their liberty, the NPM team can ascertain that care is being taken to respect the rules that require searches of persons to be carried out by officials from the same gender.

The NPM team received information that when confiscating people's mobile phones before their detention, a separate confirmation is not always given for temporarily confiscated items, as well as the fact that there is no specially designated place or way to store mobile phones, which is why they are often kept by the shift manager. **Taking into account the possibility of unauthorized access to the data contained in the mobile phones of detained persons and subsequent inappropriate treatment of the detained person, the NPM team recommends that the confiscation of mobile phones be carried out in such a way that the mobile phone, in the presence of the detained person from whom it is confiscated, will be placed in a separate envelope (envelope or similar) that will be properly sealed, i.e. sealed, so that the phone cannot be accessed without visible damage to the envelope. The opening of the wrapper should be done exclusively in**

the presence and with the permission of the detained person or by order of another authorized person or authority..

From the inspection of the records kept for persons deprived of liberty and detained, the NPM team concluded that in the Police Station it often happens that more than five people are detained at the same time, i.e. it was determined that ten people were detained at the same time in the Police Station several times and 15 people for more than 20 hours. Bearing in mind that the capacities of the Police Station for detaining persons are for three persons at a time, it was emphasized that in such cases the detained persons are accommodated in official offices which are larger, such as the "divorce" room, the meeting hall, etc., where which are under the constant supervision by police officer.

5.4. P.S. OF GENERAL JURISDICTION BITOLA

The visit to the P.S. of G.J. Bitola was carried out on 14-15.12.2022, and followed immediately after the visit to the Bitola Prison, where people who were detained, i.e. deprived of their liberty and detained in the P.S. of G.J. Bitola and the P.S. of G.J. Prilep before they were be conducted in the Prison. The visit was unannounced and started in the evening in order to determine the actual situation and the facilities available at the police station for detaining people at night, and according to a previously adopted plan, the NPM team returned unannounced again in the morning and continued the visit.

In terms of local jurisdiction, it was established that there have been no changes since the last visit in 2017 year, i.e. that the jurisdiction of the P.S. of G.J. Bitola extends to the territory of the Municipality of Bitola, and the Police Station includes the police departments (P.D.) in Novaci and in Velushina, with a total population of the territory of about 85.000 inhabitants.

In comparison with the data on the number of employees in P.S. of G.J. Bitola from 2017, it was noted that there is a significant decrease in the number of police officers. Even after the visit to the Police Station in 2017, the NPM team made a recommendation to increase the number of UPO, but it is obvious that no actions have been taken for appliance of this recommendation.

In that context, the NPM team evaluates the behavior of the Ministry of the Internal Affairs as frivolous, which is why it recommends that immediate measures be taken that will lead to an increase in the number of UPO in the P.S. Bitola, taking into account the current systematization, which in turn is necessary to realistically manifests needs in accordance with the nature, scope and type of work.

On the part of the management staff, it was emphasized that there is a specially appointed person in charge of continuous professional development, there is a plan and program for trainings, and a teaching diary is kept. Due to the Covid-19 pandemic, the implementation of trainings was stopped, but given the current situation, the assurance was expressed that the activities in this sense will continue.

The NPM team positively evaluates such activities and encourages the continuation of such practice according to the determined dynamics. **Taking into account the practice within the Ministry of the Internal Affairs of frequent shifts and rotations of police offic-**

ers in work positions, the NPM team simultaneously recommends that any transfer or assignment of police officers to work positions and performance of work tasks for which they have no previous experience should be carried out after previously passed training through which the police officer will be familiar with the specifics in the implementation of the police authorizations.

This is of exceptional importance, especially in cases where a person is appointed as a shift manager or reception officer who has no previous such experience, or when a police officer who performed administrative tasks related to keeping the documentation in the police station is sent to the field where the scope of the work tasks includes and immediate implementation of police force such as arrest, deprivation of liberty, mandatory punishment, etc.

In this sense **it is necessary to take into account the need to organize trainings in the area of dealing with detained persons (for shift managers, especially in relation to the Standard Operating Procedures for Detained Persons), but also practical training on the way to exercise the police authorities related to the use of force and means of coercion (methods and techniques of use of force, means of binding, rubber baton, etc.). The need to include in the training plan the Principles of Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering, or the so-called "Mendez principles"⁴², which should be respected when conducting interviews with summoned, detained or persons deprived of liberty and detained, and an essential part of the trainings must also be the information related to the absolute character of the prohibition of torture⁴³.**

According to the Decision on the determination of police stations for detaining persons, this Police Station is designated as a police station where detention can be carried out. The police station has three collective detention rooms located in the basement, each of which can hold up to two people at the same time.

During the inspection of the premises, the National Preventive Mechanism found that they were neat and clean, with whitewashed walls, in each of them there were two beds, equipped with a mattress, bed linen, blanket and pillow, as well as a table with a chair, which are attached to the floor.

In terms of daylighting, there is not enough daylight in the rooms, and artificial lighting has been installed, and on the day of the visit, the light was not functional in one of the rooms.

The premises also have a functional call system through which detained persons will be

⁴² Adopted in May 2021 by a group of experts with the support of the Anti-Torture Initiative, the Association for the Prevention of Torture and the Norwegian Center for Human Rights, Available at www.interviewingprinciples.com (Accessed on: 26/05/2023)

The Méndez Principles provide comprehensive guidance for authorities to develop and implement comprehensive and institutional-level measures that help prevent torture, ill-treatment and forced confessions, while upholding the rights of persons deprived of liberty and interviewees. Based on science, law, and ethics, Mendez's principles offer a concrete alternative to interrogation methods that rely on coercion to extract confessions.

⁴³ The NPM team also, in accordance with Article 10 of the UN Convention against Torture, points out that authorities have an obligation to ensure that education and information regarding the prohibition of torture is fully included in the training of law enforcement personnel, i.e. public officers and other persons who may be involved in the detention, interrogation or treatment of any individual subjected to any form of arrest, detention or imprisonment.

able to alert the shift manager in cases when they have any need or request. There is a deficiency of video surveillance, which was pointed out by the shift leaders themselves, that proper video surveillance would improve the supervision of detained persons.

Right next to the detention rooms, that is, in the corridor in front of them, there is also a sanitary unit, which has no door and does not allow sufficient privacy when used by detained persons. Also, no means of maintaining hygiene were observed.

The enforcement of detainees and persons deprived of liberty due to detention is carried out from the main entrance from where all other persons enter, such as officials, as well as citizens who report events or go to the administrative services if necessary. In this way, the persons who are being investigated or detained are unnecessarily exposed to the views of third parties, and at the same time there is a risk that dealing with these persons will be complicated in cases where it is about aggressive persons on whom it is necessary to apply certain means for coercion, where the possibility of endangering the security of third parties is not excluded.

The police station does not have special rooms for questioning, and the interviews and examinations of the summoned, detained, that is, persons deprived of liberty and detained persons, in addition to the shift leader's office, are also carried out in the offices of the crime police inspectors.

During the inspection of the official offices and other premises, the team of the National Preventive Mechanism did not notice any means that have no practical use except for the purposes of the death penalty, torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment⁴⁴. However, objects were observed that could be used for such a purpose, i.e. with which intimidation could be carried out on detainees, persons deprived of their liberty and detained persons, and which were clarified by the inspectors as confiscated objects (such as: axes, diggers, etc.).

In that regard, as in all Police Stations that do not have separate rooms for conversation and questioning, **the NPM team recommended to adapt a room that will be equipped with fixed chairs and a table, with lessons on the rights of persons deprived of their liberty, detained and retained, displayed in a visible place, as well as with video surveillance.** This will contribute to reducing the risk of possible inappropriate treatment of persons who are deprived of their liberty and detained, i.e. detained in the police station, but at the same time it will also contribute to protection against unfounded accusations against police officers for their alleged inappropriate treatment.

The police station does not have a separate room for possible detention of minors, and on the ground floor of this building there is a specially equipped room for conversations with children. Next to the room for conversation and reception of minors, surrounded by special glass, there is also a room intended for facial recognition.

Regarding the rights of detained persons and the possibility of using them, the officials pointed out that the persons who are detained at the Police Station are always instructed about

⁴⁴ In this sense, the NPM team is guided by the European anti-torture regulation, i.e. it had in mind the means specified in Annex 2 of REGULATION (EU) 2019/125 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of January 16, 2019, regarding the trade in certain goods that can be used for capital punishment, torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

their rights by the shift leader, in the office located on the first floor (that they have the right to remain silent, to call a lawyer, to seek medical help, to notify a third party...). This is done orally, but it is also recorded in the minutes for detained persons, where the detained person also signs, and the form for instruction on rights is filled out accordingly.

The police officers have at their disposal an old Lawyer's Directory from 2005, and the inspectors have a list of specialized lawyers for children.

When it comes to children, it was emphasized that in cases where they are called for a conversation, most of the time their parents call a lawyer themselves, but if they cannot, lawyers are called by the officials.

However, in a conversation with one of the persons in Bitola Prison, who was previously detained at the Police Station, it was said that the inspector who interrogated him told him that he would have to pay for his own lawyer and that it was "smarter" for him to wait, because the judge will assign him a lawyer ex officio during the preliminary procedure. When inspecting this person's file, that is, in the record of detention, it was noted that the person does not request to exercise the right to a lawyer, and his signature was accordingly.

Regarding the right to medical assistance, whether it is at the request of the person deprived of liberty or according to the assessment of the police officer when the person has not indicated the need, doctors from the Emergency Medical Assistance (EMA) are called, and when there is a need, the persons are taken and in the city hospital. In most cases, medical examinations are carried out in the presence of a police officer, allegedly at the request of the doctors. From the inspection of several files of detained persons where injuries were ascertained and the Emergency Medical Assistance was called, it was found that the medical documentation does not contain a detailed description of the injuries, nor a statement from the injured person about how they occurred, hence the lack of a doctor's statement regarding the adequacy of the statement about the noted violations.

Regarding the right of persons to notify a third party of their detention, persons are allowed to notify a third party of their deprivation of liberty from their mobile phones.

The NPM team received information that the Police Station does not have a separate budget for food for detained persons. Most often, food is bought from the funds of the detained persons or brought to them by their relatives. The police officers pointed out that when some people have no money and no one to bring them, they buy them from their own funds. One of the persons who was detained at the Police Station stated that he was detained for almost 22 hours and that he neither had money to buy him food, nor was there anyone to bring him, which is why he was offered and given only one coffee from a coffee machine.

From the inspection of the records kept for the detained persons, the NPM team concluded that the documentation is generally kept properly, that is, the registers were filled out clearly and legibly, and mutual numerical connection was also evident. Namely, the data in the registers are kept chronologically, and through their analysis, a clear picture of each of the registered events can be obtained.

Until the day of the visit, a total of 404 cases were registered in the register for persons deprived of liberty and detained persons for 2022, while a total of 93 arrests of persons were recorded in the Register for detained persons. From the inspection of the Register on the use of means of coercion, it was established that means of coercion were used in 36 cases and that all of them were assessed as justified.

From the inspection of the content of the data contained in the forms that are part of the individual cases, it was established that information can be found about the time when the person was detained or deprived of liberty, who were the police officers who carried out the arrest, when the person was taken to the police station and to whom it was handed over (shift manager), when he was instructed about his rights, whether he used or refused to use any of the rights (when a defense attorney was called, when a third party was notified, if and when the EMA was called), for how long surveillance was carried out on the person while he was in the detention facilities, whether he was given a meal, how many times he was interviewed and which officials conducted the interview, whether he was released or taken for further treatment (in the Public Prosecution, before a judge of a preliminary procedure, in custody) etc.

However, the NPM team noted that in none of the files where injuries were recorded among the persons brought before the shift manager, there were no photographs of the injuries even though the Standard Operating Procedures provided for such a possibility. Injuries are only superficially described without stating the person's statement about how they occurred (the same is the case with the medical notes). Further treatment depends on the type and nature of the injuries that may have occurred, so it is necessary to ask a medical person to perform a qualification of the injuries, except in cases where it is obvious that it is not a serious physical injury⁴⁵.

The NPM team, during an inspection of one of the files on detained persons, noted "Official information about information obtained through direct conversation with a citizen" (it is about a person who was deprived of liberty), in which the person explicitly states that "*without anything they started to beat me with kicks. Then they handcuffed me and took me to the police station. While they were taking me to the office, they were hitting me*". The NPM team has not come across any information that any action has been taken to investigate such allegations.

Referring to this, the NPM team clearly referred to the provision of Art. 81-a of the Police Law, where it is stipulated that:

"Upon receipt of a criminal complaint or knowledge obtained that a police officer committed a crime while performing an official act or committed a crime outside the service by using a serious threat, force or means of coercion resulting in death, serious bodily injury, bodily injury, unlawful deprivation of liberty, torture and other cruel, inhuman or degrading treatment and punishment, if the law provides for criminal prosecution ex officio for which the Ministry is obliged to notify without delay the Department for investigation and prosecution of crimes committed by persons with police authorities and members of the prison police in the Basic Public Prosecutor's Office for Prosecution of Organized Crime and Corruption, the organizational unit in the Ministry responsible for internal control and professional standards takes actions to initiate disciplinary proceedings for that employee, after the approval of the Public Prosecutor from the Department of Research and prosecution of crimes committed by persons with police powers and members of the prison police in the Basic Public Prosecutor's Office for the prosecution of organized crime and corruption, for which he prepares a report with an opinion that he submits to the minister."

⁴⁵ Namely, Art. 81 of the Law on Police stipulates that "The validity, justification and correctness of the use of coercive means in each specific case is evaluated by the immediate managing police officer." The immediate police officer in charge shall notify the competent public prosecutor of any use of firearms, as well as the use of force or means of coercion resulting in death or serious bodily injury."

In addition to this, taking into account the competence of the Ombudsman as a Mechanism for Civil Control (MCC), the NPM team recommended that in all cases where a summoned, detained, deprived of liberty or detained person will make allegations of mistreatment and inappropriate treatment by police officers, to notify the Ombudsman who, within the scope of his competences, will evaluate how he will act further in order to investigate such allegations and protect the rights of the person.

5.5. P.S. OF GENERAL JURISDICTION PRILEP

The visit to the P.S. of G.J. Prilep was carried out on 15.12.2022, and is the third preventive visit by the NPM team, after the first which was carried out in 2011 and the second consecutive one in 2015 year.

The competence of the P.S. of G.J. Prilep extends to the territory of the Municipality of Prilep, and the Police Station includes the police departments of Ropotovo and Krivogashtani, as well as two police offices in Topolchani and Vitolishta. According to the last census carried out in 2021, the total resident population only in the area of the Municipality of Prilep is 69.025⁴⁶. It was stressed by the management staff that they manage to handle the work with the current number of UPO despite the fact that the total number of UPO almost never happened to be available in full, due to official absences, transfer of police officers of performing work tasks in other organizational units within the Ministry of the Internal Affairs or due to illnesses and use of annual vacations.

In terms of professional development, i.e. the organization and referral of police officers to trainings, information was received that until recently it was at a complete standstill due to the pandemic caused by the Covid-19 virus, but that a training plan for 2023 is being prepared.

In that regard, the NPM team emphasized the need in the training plan to provide for practical training on how to exercise police powers related to the use of force and means of coercion (methods and techniques of use of force, means of tying, rubber baton, etc.), as well as trainings regarding the Principles of Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering or the so-called "Mendez principles"⁴⁷, which should be respected when conducting interviews with summoned, detained or persons deprived of liberty and detained. An essential part of the trainings must also be the information that refers to the absolute nature of the prohibition of torture.

The police station has three individual detention rooms, each with an area of 6 m², equipped with attached metal beds, with mattresses and bedding (blankets and pillows). On the day of the visit, it was found that hygiene is not at a satisfactory level. The bedclothes and blankets

⁴⁶ The data are taken from the State Statistics Office, available at: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10-mk.pdf> (Accessed on: 23.03.2023)

⁴⁷ Adopted in May 2021 by a group of experts with the support of the Anti-Torture Initiative, the Association for the Prevention of Torture and the Norwegian Center for Human Rights, Available at www.interviewingprinciples.com (Accessed on: 26/05/2023)

were not clean, and some of them had vomit and feces from which an unbearable smell spread. This, at the same time, points to possible situations where detained persons were not provided with timely access to toilets. In that context, **the NPM team, in addition to the need for regular maintenance of hygiene in the detention rooms and furnishing the beds with clean linen, especially stressed the need to provide timely access to the toilet to any detained person who requests it.**

There is a flow of daylight in the rooms, and there is functional artificial lighting that is used as needed in the evening hours. A central heating system has been installed in the building. Video cameras and a functional call system have been installed in the premises, through which detained persons can raise the alarm in cases where they have any need or request. During their stay here, persons are under the immediate supervision of a police officer.

The police station has a separate side/rear entrance that leads directly to the interview room and holding area. At this entrance there is also an accessible ramp for people with physical disabilities. However, information was received that this entrance is not always used during the enforcement of persons who are deprived of their liberty and detained in the Police Station, i.e. that this is also done through the main entrance, from where all other persons, such as officials, enter as well as citizens who report events or go to the administrative services for a specific need.

In that regard, with aim to avoid situations in which persons who are being investigated or detained are unnecessarily exposed to the views of third parties, as well as situations in which dealing with these persons can be unnecessarily complicated (such as when working for aggressive persons on whom it is necessary to apply certain means of coercion, where the possibility of jeopardizing the safety of third parties is not excluded), the NPM team recommended to use the special side/rear entrance when leading persons to the Police Station.

The police station has a separate room for interrogation and conversation, but in addition to this room, information was received that the conversations and examinations of those summoned, detained, i.e. persons deprived of liberty and detained persons are also carried out in the offices of the inspectors from the criminal police.

The premises of the inspectors were pointed out as the place where a person detained in the police station was allegedly intimidated and mistreated (the person stated that he was hit on the head and body, but that the blows did not cause visible injuries). During the visit, the NPM team inspected the person's file, where the record of detention appropriately states which officials and during which period of time spoke with the detained person, which data correspond to the allegations of the person who was detained. This person did not consent to the forwarding of the information to the competent authorities and bodies for the purpose of conducting an official investigation, due to fear of possible negative consequences.

In that regard, in order to prevent the same or similar events, the NPM team recommended that all conversations with summoned, detained, persons deprived of liberty and detained persons be conducted in the conversation room that is specially intended for that. This room is also equipped with video surveillance, which further reduces the risk of possible improper treatment of detained persons, and at the same time contributes to protection against unfounded accusations against police officers for their alleged improper treatment.

In the room there is a table and a chair, as well as a locker for personal belongings. In it, the rights of the persons deprived of their freedom and detained were highlighted in a prominent place. In this room, it was stated that an examination (search) of the detained persons was also carried out in order to temporarily confiscate objects that could be used for (self) harm. Since it is under constant video surveillance, the NPM team indicated that it should be avoided for searches that require undressing.

During the inspection and in other official offices where interviews with detained persons are carried out, the NPM team did not observe any means that have no practical use except for the purposes of capital punishment, torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment⁴⁸. However, in one of the premises, an object was observed, left in a visible place, which could be used for such a purpose, that is, with which it could be used to intimidate detainees, persons deprived of their liberty and detained persons, and for which of on the part of the inspectors, it was clarified that it was a confiscated object.

In that regard, additionally to the recommendation that all conversations with the persons who are summoned or conducted (arrested/deprived of liberty) and detained at the Police Station should be conducted in the room specially intended for conversations, the NPM team recommended that the confiscated items be kept in a warehouse for confiscated items and the confirmation of confiscated objects should be attached to the objects themselves, which would indicate that it is such an object. This is especially true when it comes to items that could be used for intimidation or harassment (axes, clubs, guns, etc. items that should not be kept in a place where conversations are held with people, regardless of what it is about items seized as means of committing a criminal offense).

The Police Station Prilep does not have a separate room for conversations and reception of minors, which is why it was pointed out that in the majority of cases, conversations with children are carried out in the office of the inspectors who work with children, which is not at all adapted to the purpose for which it is used.

Regarding the exercise of rights and the treatment of detainees, persons deprived of liberty and detained, the NPM team talked to several persons who were detained in the Police Station, before being transferred to the Prison in Bitola, and also with a detained person who was found during the visit. More data and information regarding the treatment and realization of the rights of these persons were obtained through the conversations with the officials, as well as by inspecting the documentation in question.

Until the day of the visit, a total of 448 cases were registered in the register for persons deprived of liberty and detained persons for 2022, while a total of 287 arrests of persons were recorded in the Register for detained persons. These registers are kept up-to-date and all columns were duly filled in, and no detention in the Police Station was recorded for more than legally allowed.

From an inspection of the **Register on the use of means of coercion**, it was estab-

⁴⁸ In this context, the NPM team is guided by the European anti-torture regulation, i.e. it had in mind the means specified in Annex 2 of REGULATION (EU) 2019/125 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of January 16, 2019, regarding the trade in certain goods that can be used for punishment, torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

lished that means of coercion were used in eleven cases and that all of them were considered as justified. However, in one case the use of firearms was deemed unjustified, and appropriate proceedings were initiated against the official who used firearms and the weapon with which he was in charge was confiscated, while the person himself was transferred to another workplace (Department of Administrative Affairs). In the remaining ten registered cases, it is about the use of physical force (lever on the left/right hand) and the use of restraints.

The NPM team positively evaluates the fact that a doctor is called and that people are taken to the hospital when it is ascertained that they have visible injuries, especially in cases where coercive means are used. This is also necessary due to the fact that depending on the type and character of the injuries, the further treatment also depends⁴⁹. However, **the NPM team recommends that medical examinations on detained persons to be performed without the presence of police officers, except when the doctor requests it, for which there should be a justified reason and the same should be noted on the record.**

5.6. NIGHT VISITS TO P.S. OF GENERAL JURISDICTION GAZI BABA, KISELA VODA, CENTER AND KARPOS

The visits to P.S. G.J. Gazi Baba, Kisela Voda, Centar and Karposh were carried out on 30.12.2022 in the night hours, i.e. after midnight. The focus of these night visits was to examine the treatment of detainees and persons deprived of their liberty who were conducted and held in police stations, in order to prevent torture or other types of inappropriate treatment. Moreover, the carrying out of the night visits shows the preventive character of the National Preventive Mechanism' mandate, which directly raises the awareness among police officers that their behavior towards persons deprived of liberty can be subject to monitoring at any time, including during the night hours.

During the visits, an inspection was carried out in the detention rooms in the above-mentioned police stations, a conversation was conducted with the detained persons in the police stations where detained persons were found, and an inspection was also carried out in the documentation kept for these persons.

During the visits to the mentioned police stations, the NPM team did not come across any objects that could be used for torture or any other kind of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, nor did it receive any complaints about this kind of treatment.

From the inspection of the documentation, it was established that it is kept chronologically and in an orderly manner, from which it is possible to determine the sequential treatment of detained persons, as well as the indicated opportunity for these persons to use their rights as detained persons, namely: the right to a lawyer, the right to call a doctor or notify a third party of their detention.

The persons who were deprived of their liberty and detained were not aware that in accordance with the Law on Criminal Procedure, if they requested to call a lawyer from the list of

⁴⁹ Ibid 45

duty lawyers, the costs would have to be borne by the state budget. However, if it is taken into account that due to systemic problems regarding the payment of funds to the duty lawyers in many cases they are not available, the question remains about the possibility of real use of this right by detained persons who are deprived of their liberty.

The NPM team during these visits come across good cooperation and cooperativeness from the officials employed in the police stations, during which it had unhindered access to all premises and installations and inspection of the requested documentation.

5.7. OTHER IDENTIFIED CONDITIONS

5.7.1. Working conditions

All through the visits, the NPM team also led conversations with the police officers on an individual and confidential basis about the working conditions and the atmosphere in which they operate, besides the examining of the attitude and the treatment of persons deprived of liberty.

In last year's report, their remarks were noted regarding the inappropriate conditions in which they work, as well as the pressures and influences they are exposed to in the performance of their work duties.

In that regard, the need for the Ministry of the Internal Affairs to increase communication and improve cooperation with police officers was underlined with aim to raise the level of mutual trust, and thus to encourage police officers to report the pressures, impacts and threats to which they are exposed. At the same time, was underlined the need to be undertaken other activities that would lead to greater motivation for work and professionalization of police officers.

Unfortunately, a high degree of resignation was evident among a large number of police officers during the past year, due to the working conditions and the atmosphere in which they function on a daily basis. A certain satisfaction was expressed in the part of uniforms and personal equipment that were assigned to them, but at the same time it was emphasized that **within the framework of the daily performance of work duties, they face various deficiencies in terms of basic conditions and material and technical means.**

The NPM team found in some of the police stations that the police officers work in substandard conditions. It was pointed out that the increase in wages did little to improve their standard, considering the rising cost of living. In that context, in several police stations it was mentioned the restriction and the impossibility of overtime work, as well as complaints about referring overtime work only to certain police officers.

Similar to the previous reporting year, **during 2022, in some of the police stations, allegations of direct pressures by the management staff showed through the distribution of various types of work responsibilities inappropriate to the work position or previous experience, and through threats to redistribution to lower jobs, which**

allegedly stem from personal or political-party reasons. Also, information was received that the decisions on demotion/advancement in the career of police officers or appointment to management positions are motivated by some other, not always professional reasons.

Taking into account that a large part of the allegations of a disturbed working atmosphere due to employments, promotions, distribution of work tasks and the like are connected with political-party reasons, as a certain mechanism that can contribute to overcoming this situation are the latest amendments to the Law on Internal Affairs⁵⁰ which provide for a ban on membership in political parties and participation in party activities. With these amendments to the Law on Internal Affairs, activities are foreseen to strengthen the integrity of employees in the Ministry of Internal Affairs, as well as to reduce the possibilities of abuse of their powers, so the consistent application of such provisions can greatly contribute to professionalization of the service.

The police officers also stated that their mental health is not taken care of at all, despite the fact that they are daily exposed to various stressful and life-threatening situations. It was pointed out that even after participating in police operations that resulted in a large number of seriously injured police officers, no one ever offered them any opportunity for psychological support or counselling. In this sense, it was emphasized that managing, that is, dealing with the stress resulting from the performance of their work duties, is left to them.

Considering the fact that the treatment of summoned, detained, persons deprived of liberty and detained in police stations is directly related to the working conditions and working environment in which police officers exercise their authorities, the NPM team highlights the need for unceasing investment in improving the conditions in which the police officers work, consistent compliance with the legal regulations that refer to strengthening integrity and raising professionalism, including by limiting the possibilities of abuse of police powers, and recommending taking immediate measures that will provide them with psychological help and support of police officers.

5.7.2. Access to a lawyer in police stations

The National Preventive Mechanism pays particular attention to the possibility of detainees, persons deprived of their liberty and detained in police stations to use the right of access to a lawyer as one of the guarantees that lead to the reduction of the risk of possible inappropriate treatment.

During 2020 and 2021 year, thematic visits were conducted referring to the access to a lawyer in the police stations of general jurisdiction that are part of the internal affairs departments of Skopje, Strumica and Ohrid, and the findings are contained in the annual reports of the National Preventive Mechanism for 2020 and 2021 year, compared to other more developed countries, refer to a relatively small number of persons who decide to contact a lawyer while

⁵⁰ Official Gazette of RNM No. 89 of April 11, 2022.

detained in a police station.

The detected situations point to the fact that the reasons for this are very different and interrelated, which is why the need for a holistic approach that includes undertaking activities of a very different nature (administrative, legislative, etc.) was emphasized.

In view of this, the Ombudsman, as a National Preventive Mechanism, in order to raise awareness among lawyers about their role as guarantors of respect for the rights of persons deprived of liberty and detained in police stations and reducing the risk of possible inappropriate treatment towards them, initiated a working meeting which was attended by several lawyers, and a memorandum of cooperation with the Attorney Association was also signed.

During the meeting, it was pointed out that one of the reasons why the system of calling duty lawyers, whose costs should be covered by the state budget, does not work in practice, is non-payment of costs by the institutions (the state). The non-payment of expenses was stated to be the result of a system failure, because no one wanted to take responsibility for making a decision on the payment of such expenses. Regarding that, it was emphasized that such a situation can be solved by prescribing a clear legal provision in which the obligation of the competent authority to adopt a decision to cover the legal expenses, as well as a separate item in the general budget of the authority for that purpose, will be emphasized.

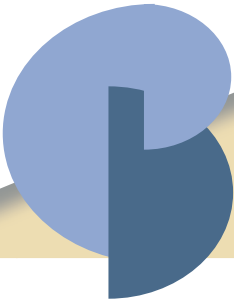
In November 2022 on ENER / ONER (the only national electronic system of regulations) the text of the draft Law on Criminal Procedure was published, where the issue of competence, i.e. the obligation to make a decision on reimbursement of expenses hired from the list of duty lawyers, is intended to be with the authority that leads the proceedings.

However, **taking into account that the draft-Law on criminal procedure is not certain when and if it will be adopted, the fact remains that persons deprived of their liberty and detained in police stations face a lack of real opportunity to exercise their right to call a lawyer from the list of duty lawyers whose costs should be covered by the state budget.**

GENERAL RECOMMENDATIONS FOR THE VISITED POLICE STATIONS IN 2022 YEAR

- **Adaptation of special rooms for interrogation and conversation with detainees and persons deprived of their liberty, which will be equipped with video surveillance, which will contribute to reducing the risk of possible inappropriate treatment (torture, threats, intimidation) during the examinations, i.e. the conversations with summoned, detained, persons deprived of liberty or imprisoned, as well as unfounded accusations of alleged such behavior of the officials;**
- **During the construction of the new detention rooms, should be taken into account the facility of appropriate access for the persons with special needs, as well as the provision of a rear entrance for escorting persons deprived of their liberty;**
- **To take measures to adapt and equip rooms for talking and holding children, in accordance with the Law on Justice for Children;**
- **To take urgent measures in order to remove the technical malfunctions in the system for calling and video-surveillance;**
- **The fleet of Police Stations should be increased with an additional number of vehicles according to the needs, and for the smooth and timely execution of the police work;**
- **Increasing the number of uniformed police officers in police stations according to the appropriate systematization of jobs, as well as regular training, especially for newly employed or for police officers assigned to new job positions.**

MONITORING THE SITUATION WITH THE IRREGULAR MIGRATION

The continuous extension of the term of validity of the Decision establishing the existence of a state of crisis in part of the territory of the Republic of North Macedonia, in the areas of the southern and northern border of R.N. Macedonia, due to the high risk of an increased volume of entry and transit of migrants through the territory of the Republic of Macedonia⁵¹ is one of the policies of the state authorities in the attempts to control the irregular migration flows, as is stated by the NPN team.

On the basis of bilateral agreements with several countries, foreign police officers are present on the territory of the Republic of Macedonia who assist the Macedonian police forces in dealing with irregular migration, and an additional opportunity to engage foreign police officers was opened with the signing of the agreement with FRONTEX.

Unlike foreign police officers who are appointed on the basis of bilateral agreements with the countries they come from and who do not have any guaranteed immunity for the procedures undertaken by them (Notice sent by the Ministry of Internal Affairs at the request of the NPM filed under reg. no. 22.5 -372/1 dated 03.01.2022), the equipment and the engaged officers within the framework of FRONTEX activities enjoy special privileges and immunities which are determined in the signed Agreement with FRONTEX (Art. 12). The question that arises is whether guaranteeing such privileges and immunities can affect the obligation to conduct an effective investigation in cases of allegations of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, an obligation that R.N. Macedonia has, according to the Convention against Torture, deserves special attention⁵².

⁵¹ „Official Gazette of the Republic of North Macedonia” number 72/21, 88/21, 274/21 and 146/22

⁵² A formal request as a prerequisite for opening an investigation and starting a judicial investigative procedure is a violation of Article 12 of the Convention against Torture, see more about this: OXFORD University Press: “The United Nations Convention Against Torture and its Optional Protocol: A Commentary”, Second Edition, Edited by M. Nowak, M. Birk, G. Monina, 2019, p.342

The strengthening of controls in order to increase safety and security as one of the attempts to manage irregular migration brings with it the increased risk of possible violations of human rights that are guaranteed to everyone regardless of where they are and whether or not they have a regular residence in the territory where it is.

It is necessary to strengthen the existing and/or establish appropriate monitoring mechanisms that will regularly and systematically monitor the actions of the authorities in activities related to border management and their compatibility with the need to respect fundamental rights in order to maintain the balance between the need for security and at the same time full respect for human rights, in regard of the above.

At the European level, with the new proposed legislation for the screening of citizens from third countries at the external borders⁵³, the need to establish an independent mechanism for monitoring the implementation of the proposed screening procedures has been recognized, with the aim of ensuring compliance with the provisions of the Charter of Fundamental Rights and other European and international obligations.

The observing mechanism is envisaged to cover the respect of fundamental rights at all times during the screening, as well as the respect of applicable national rules in case of detention.

The Agency for Fundamental Rights of the EU (FRA) has already developed guidelines that aim to help and facilitate the process of establishing national mechanisms that will monitor the respect of fundamental rights when performing border checks with reference to the model, i.e. the necessary elements and features of this mechanism.

In this sense, in the direction of following the modern tendencies for the protection of human rights, the state authorities must also think about taking specific measures in the area of the need to establish new and strengthen the existing mechanisms that monitor the respect of the rights of persons subject to border checks.

⁵³ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL introducing a screening of third country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817, Brussels, 23.9.2020, COM (2020) 612 final 2020/0278 (COD)

⁵⁴ Available at: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-monitor-fundamental-rights-eu-external-borders_en.pdf (Accessed 23/03/2023)

6.1. DETENTION AND ACCOMMODATION OF MIGRANTS/ FOREIGNERS AND ASYLUM SEEKERS

OMB-NPM pays special attention and continuously monitors the treatment of migrants, i.e. foreigners and asylum seekers in the places where they are accommodated and detained. These persons are in a position of certain vulnerability, considering that they are outside their countries of origin or nationality and are not familiar with the legal context and language in the country where they are. A large part of them experienced long and traumatic experiences during their travels, and some of them in their countries of origin, which they left due to fear of persecution, serious violations of human rights or conflict.

During 2022, the NPM team conducted three visits to places where were accommodated or were detained foreigners and asylum seekers, on one occasion they visited the Temporary Transit Center "Tabanovce", the Reception Center for Foreigners in Gazi Baba and the Temporary Transit Center "Vinoyug".

Besides the visits, the NPM team regularly receives information from state authorities and directly communicates with representatives of domestic and international organizations in the area of dealing with migrants, that is, foreigners and asylum seekers.

During the year 2022, about 19.930 persons were registered who were found to have an unregulated status, i.e. staying in the territory of the Republic of North Macedonia, as it was stated by the NPM team in regard at the above.

Based on the data obtained from various sources⁵⁵, as well as during the established conditions during the visits to the places where deprivation of liberty and detention takes place, it can be stated that a large number of these persons are deprived of liberty and carried out until (before) the police stations of general responsibility where they are not recorded in the records of detainees, i.e. deprived of liberty or detained, nor are they notified of their rights.

A large part of these persons are dealt according to a procedure that usually includes taking the migrants in front of the police stations with special vehicles and taking them to certain points on the green border line of the Republic of North Macedonia with the neighboring countries for the purpose of deportation. A small part of the people who are considered to be able to provide information about the smugglers, are detained because of the need for their testimony, that is, giving a statement in the proceedings against the smugglers.

⁵⁵ It is about information obtained from direct inspection during field visits, as well as information obtained from relevant international organizations and national bodies whose identity we cannot reveal for protection against possible pressures and reprisals.

6.2. TEMPORARY TRANSIT CENTERS (TTC) – “TABANOVCE” AND “VINOYUG”

The trend continues in the two temporary transit centers “Tabanovce” and “Vinojug” to detain people for questioning in proceedings against third parties who are suspected of being perpetrators of crimes (mostly related to smuggling or human trafficking).

The number of people who are accommodated for purely humanitarian reasons, such as, for example, accommodation for the purpose of providing medical assistance and providing health care, is much smaller.

Compared to detentions in TTC “Vinojug”, which *de facto* functions as a closed center, detentions in TTC “Tabanovce” are rare and last shorter. The persons are not issued any individual decisions that would state the legal basis for their detention, the duration of the same, the possibility to appeal such a decision, as well as the access to legal aid. The NPM team states that this is an established practice that has been implemented for a long period of time.

For example, In the TTC “Tabanovce”, it is about keeping people in special containers for accommodation, where they are under constant security by police officers or members of the army, who are made available as an aid to the border police. Such detention in practice usually lasts for about 2-3 days, that is, until the persons are taken to testify before the public prosecutor.

The NPM team received information that there were rare situations when certain persons with regular travel documents, but with an irregular stay, instead of being granted entry and accommodation in the Transit Center “Tabanovce”, were taken to inspectors from the Regional Center for Border Affairs - Sever, after which they were issued expulsion orders. There were also incidental situations when certain persons/migrants were not granted entry and accommodation by the police officers who were on shift when the persons arrived, but later the police officers from the following shift granted them entry and stay in the Center.

In the Estimation of the National Coordinator in the National Commission for Human Trafficking and Illegal Migration (reg. no. 10-110560/1 dated 01.12.2021), submitted in response to a Special Report submitted by the NPM team, it is stated that:

“The persons who are temporarily accommodated in the Temporary Transit Gevgelija and Tabanovce are foreigners with illegal residence who entered the country illegally (illegal migrants) and according to the Law on Foreigners, the conditions for their temporary detention in the Reception Center for Foreigners (PCF) “Gazi Baba” have been met.” which is under the jurisdiction of the Ministry of Internal Affairs. In order to implement the recommendations of relevant international and domestic bodies and institutions (including the Office of the Ombudsman) for keeping this category of persons only in exceptional situations, instead of the Reception Center for foreigners, they are placed in the Temporary Transit Centers which are facilities of an open type in which the conditions of stay and support are assessed as better; there is a constant presence of several relevant specialized organizations from different fields and the conditions for identifying vulnerable category persons and potential victims of human trafficking among the migrants themselves are better... .”

Given this situation, the NPM team points out that even in conditions where there is a basis for detaining a person, procedures must be followed to ensure that

such detention will not be arbitrary. At the same time, the NPM team points out that “arbitrariness” should not be equated with “illegality”, but that it is interpreted more broadly to include the elements of impropriety, unfairness, lack of foreseeability and respect for legal procedures⁵⁶.

Failure to issue individual decisions on accommodation/detention makes it difficult and practically impossible for any person to challenge such accommodation, i.e. detention in an appropriate procedure before a competent authority with an appropriate legal remedy. Because of this, the NPM team notes that the Basic Principles and Guidelines on Remedies and Procedures on the Right of Anyone Deprived of Liberty to Bring Proceedings to Court apply to all non-citizens, including migrants regardless of their status, asylum seekers, refugees and stateless persons, in any situation of deprivation of liberty.

There is also the information that the persons who were interviewed during the visit and were kept in the Center for about two weeks, emphasized that ***that they do not know why they are being held, nor how long they will stay there*** in regard of the above. *The limited freedom of movement within the Center, the lack of information about how long they will be kept, together with the surviving traumatic experiences, forced abstinence from addictions (primarily nicotine), as well as separation from loved ones, were stressed as some of the key factors causing stress and anxiety in people.*

The arbitrariness of detentions in the Temporary Transit Center “Vinojug” in Gevgelija can also be derived from the Report on Macedonia of the European Commission dated 12.10.2022, where it is noted that:

“The legal status of the two centers remains a serious gap that has led to the adoption of several practices that do not comply with legal standards. There is no procedure or judicial supervision over the decision to accommodate migrants in “Vinoyug”, which has become a closed center, with limited freedom of movement for migrants. In 2021, national authorities also used “Vinoyug” to de facto detain migrants intercepted during smuggling incidents in order to take their statements as evidence before the Criminal Court (many of them unaccompanied minors), while those who sought asylum were processed within 3-4 days and transported to the Reception Center for Asylum Seekers in Vizbegovo.”

After the led conversations with the persons placed in the centers, general finding is that due to fear of possible different treatment towards them, some of them do not always provide accurate information about their age and country of origin in the conversations with the representatives of the state authorities, as a result of which an inadequacy was found between the personal data contained in the register of persons placed in the Center and those communicated

⁵⁶ At the same time, the practice of the European Court of Human Rights should be taken into account, where in the case (S., V. and A. v. Denmark [GC], 2018, § 74) it is pointed out that: “When it comes to “legality” of detention, including the question of whether a “procedure prescribed by law” has been followed, the Convention essentially refers to national law and establishes the obligation to comply with its substantive and procedural rules. However, compliance with national legislation is not enough: Article 5 paragraph 1 further requires that any deprivation of liberty be consistent with the objective of protecting the individual against arbitrariness/arbitrariness.”

⁵⁷ United Nations Basic Principles and Guidelines on Remedies and Procedures on the Right of Anyone Deprived of Their Liberty to Bring Proceedings Before a Court A/HRC/30/37, 6 July 2015

to the NPM team by the persons themselves.

In the part of monitoring the conditions related to the treatment of detained persons, the NPM team takes into account and notes that in the text of the Draft Law on Criminal Procedure, which is publicly available on the website of the single national electronic register of regulations (ENER // ENRR), additions were made in the section of cases where holding an evidentiary hearing can be requested in the previous procedure, so that it could also be requested: *"if the witness is a foreign citizen, a stateless person or a person under international protection who does not have a residence or place of residence in the Republic of North Macedonia;"*.

However, considering the stage in which the Draft Law is, as well as the fact that this is not a guarantee that the established practice of detaining persons without giving them a practical opportunity to contest such detention will not continue in the future, NP - NPM again recommends:

Immediately to stop the practice of housing and detaining people without an individual decision in which will be stated the reasons for the housing/detention, the duration of the detention, the possibility and deadline for appealing such a decision and access to legal aid.

As a possible guarantee that this practice of detention will not continue, clear rules must be established and prescribed on which persons and in what procedure can be accommodated/detained in the temporary transit centers. Considering that the Temporary Transit Center is managed by the Crisis Management Center (CMC)⁵⁸, for "Tabanovce" it is in Kumanovo, and for "Vinojug" in Gevgelija, the NPM team recommends:

The CMC, as the competent authority under whose authority are the temporary transit centers, after prior communication and coordination with the other state authorities that have a permanent presence in the Centers (Ministry of the Internal Affairs, Ministry of Labor and Social Policy), to prescribe clear rules on which persons and in what procedure they can be accommodated /retain in them.

This is also in accordance with the previously made recommendation about the need to develop standard operating procedures in which the powers of each of the representatives of the bodies and organizations present in the Center will be clearly defined in dealing with the persons housed and detained in it.

It gives the impression that overall coordination and control in the Center is held by the Ministry of Internal Affairs (MIA). Soldiers from the Army are helping the police in performing their tasks and responsibilities for ensuring the entrance and exit from the Center, for ensuring order and peace, for detaining migrants (if necessary) and for patrolling. The police also conducts surveillance with cameras, but it was found that half of them do not work. **The NPM team recommends the following measures to be taken to put in function the non-working cameras, since existence of video-surveillance is one of the guarantees that contribute to reducing the risk of possible improper treatment of detained persons, and at the same time serves as a protection against unfounded accusations against officials for their alleged improper treatment.**

The Ministry of the Internal Affairs' members keep their own registers for the undertaken

⁵⁸ As pointed out in the Opinion of the National Coordinator in the National Commission on Human Trafficking and Illegal Migration (reg. no. 10-110560/1 of 01.12.2021), submitted in response to a Special Report by the NPM team

activities - Book of daily events and Official notes, where the data from the certificates for persons transferred from the Ministry of the Internal Affairs to the representatives of the Ministry of Labor and Social Policy (MLSP) are entered. The members of the Ministry of the Internal Affairs also perform registration of the persons who are accommodated/detained, which implies an initial conversation which, among other things, includes the collection of demographic and other data (age, country of origin, sex/gender, etc.), and fingerprinting is also performed. Since there are Arabic translators in the Center, the communication between the officials and the people located in the camp who speak that language is in Arabic. With the rest who do not speak Arabic, communication is in English, although some of them do not have a good command of the language.

The NPM team evaluates the accommodation conditions in the two centers as suitable for a short-term stay, so it was emphasized that care is taken to meet the demands of the migrants, and that people from the same family are placed together in one container.

Mobile phones are not confiscated and they can use them freely. Free wireless internet is also available. This points to the fact that in the event of a violation of their rights and possible inappropriate treatment towards them, they could themselves report the same to the found authorities and bodies or they could contact third parties who would report it.

Cameras have been installed in several places in the Transit Center, which additionally affects the reduction of the risk of possible inappropriate treatment of persons, as well as easier determination of the actual situation in conditions of the existence of allegations of such treatment.

Although some of the officials emphasized that the people move freely through the Center, however, from the inspection it was possible to ascertain that their movement is limited and is within the Center itself, under constant direct supervision of the members of the ARM and the Ministry of the Internal Affairs.

Information were received that during the night the containers are locked, and people are only allowed to leave the containers only when they need to go to the toilet, but even then accompanied by officials of the Ministry of the Internal Affairs or the Army.

When conducting health examinations, a translator and a police officer are present, clarifying that the need for police presence during the examination is due to the irritability and nervousness of some of the migrants and the possibility that they may be unpredictable towards the medical staff. **In that regard, the NPM team emphasized that the presence of police officers during examinations should be an exception rather than a practice and requested only in specific situations when doctors assess that there is some security risk and the need for it.**

The NPM team recommends that the Center for Crisis Management ie. The regional centers from Kumanovo/Gevgelija, under whose jurisdiction are the temporary transit centers, to organize **trainings for the health workers engaged within the centers so that they become familiar with the provisions of the Istanbul Protocol that are important for their work, or to ask the organizations through which health workers are engaged to organize this type of training.**

Regarding the persons for whom it will be judged that the need for their further detention in the transit centers has ceased, the NPM team has information that the practice continues to **"solve them according to a procedure"** which includes their deportation to a certain point

on the green border line, where they are given instructions to leave the country.

Hence, there should be clear rules on which persons should be approved for entry and accommodation in the temporary transit centers ("Tabanovce", "Vinojug"), based on prior communication and coordination with other state authorities that have permanent presence in the Price List (MIA, MLSP).

At the same time, when dealing with persons placed and detained in the centers, standard operating procedures should be adopted in which the powers of each of the representatives of the bodies and organizations present in the Centers will be clearly defined.

6.3. RECEPTION CENTER FOR FOREIGNERS – "GAZI BABA"

The reception center for foreigners is part of the Regional Center for Border Affairs "North", within the Bureau of Public Security at the Ministry of Internal Affairs (MIA). The reception center for foreigners is of a closed type, and various categories of persons are accommodated and detained in it, due to various grounds determined in the provisions contained in several laws, such as: in the Law on Foreigners⁵⁹, the Law on International and Temporary Protection⁶⁰, the Law on offenses⁶¹ etc.

In the Reception Center are accommodated foreigners for the purpose of security in the removal procedure, but who do not possess a valid travel document and therefore cannot voluntarily leave R.N. Macedonia, asylum seekers for whom a decision has been made to restrict freedom of movement due to one of the grounds provided for in the Law on International and Temporary Protection⁶², victims of human trafficking during the recovery and reflection period, foreigners who are illegally staying in the Republic of Macedonia, for whom no return decision has been made due to the risk of flight or when they avoid or obstruct the return procedure, foreigners who have committed an offense and whose identity cannot be determined (until the decision on the offense is made).

The reception center for foreigners is still located in a building that was intended and was originally used as a kindergarten. In this sense, the NPM team repeatedly pointed out in its reports that the facility was neither designed nor meets the necessary standards to be used according to the purpose for which it is used now. The placement of the duty room, the official offices, the division of the accommodation facilities for men and women, as well as rooms that would be used for housing families, is an improvisation made within the available conditions. The facility is not at all suitable for housing children, nor for victims of human trafficking as vulnerable categories of persons. Due to the condition of the facility, the detained persons are

⁵⁹ Law on Foreigners ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" No. 97/18 and "Official Gazette of the Republic of North Macedonia" No. 108/19 and 294/21)

⁶⁰ Law on International and Temporary Protection ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" No. 64/18)

⁶¹ Law on Offenses ("Official Gazette of RS Macedonia" No. 96/19)

⁶² Ibid 60

not able to use some of their rights, including the right to walk in the fresh air for several hours during the day.

In the part of the accommodation facilities where the persons found on the day of the visit were staying, the NPM team concluded that although from a material point of view the situation was relatively good, hygiene was not at an enviable level, so all the persons accommodated at that moment in The center (total of 8 men).

This situation can seriously affect the feeling of lack of privacy, especially expressed among persons who have already been held there for two months.

People are not even allowed to stay outdoors, outside in the courtyard of the Center, so the only access to fresh air is a small room, fenced off from the outside with bars, which people use as a place to smoke and where they dry their clothes. The windows in the building are high, which guarantees natural daylight, but due to security reasons, they do not open, which is why the air inside is stagnant.

The sanitary units in the men's section are in relatively good condition, although some of them need to be replaced, i.e. to be renovated.

The part of the accommodation facilities intended for women and children consists of several rooms equipped with beds, mattresses and wardrobes for personal belongings, as well as a common living room equipped with a refrigerator, stove, sink, wardrobes and a table with two seats and chairs . There was no television in any of the rooms. The toilet and bathrooms are separate. In one of the bathrooms intended for women, it was noted that some of the sanitary facilities are non-functional, and the showers are also open, which does not allow any privacy when using them.

Taking into account the fact that the offices of the employees are located in the immediate vicinity of the women's section, as well as the allegations in the past about a certain type of inappropriate treatment towards women who were detained in the Center, the NPM team recommends **that the section intended for the accommodation of women should it is not used as a kind of passage to the work offices by the employees.** Additionally due to the fact that there is a separate entrance on the other side of the building that can be used to reach the same offices.

The NPM team states that the Reception Center is not suitable for people with disabilities, which is why it recommends not to refer, receive and keep people with disabilities in the Reception Center. There is no bell or other emergency alarm device in any of the accommodation facilities. This would represent a serious challenge, especially in cases where the number of detained persons would be greater or, on the other hand, rooms that are further away from the duty room and the immediate visual supervision of employees would be used (especially due to the fact that the cameras in those rooms are non-functional).

The Reception Center does not meet the conditions for keeping children, which is why it is recommended not to refer, receive and keep them in the Reception Center. This especially applies to unaccompanied children, taking into account the fact that from the inspection of the records of detained persons, the NPM team found that at least one unaccompanied child, who was assigned a guardian, was detained in the past year.

The NPM team believes that the Reception Center does not have the conditions (both personnel and material) to accommodate victims of human trafficking during

the period of recovery and reflection, which is why it believes that it is better in such cases, in accordance with the legal regulations, to use accommodation facilities that are under the jurisdiction of the Ministry of Labor and Social Policy or possibly, in certain cases, shelter centers managed by non-governmental or international organizations that, within their mandate and capabilities, care for victims of human trafficking.

Persons are familiarized with their rights and obligations during their stay in the Center, and in accordance with the House Rules, they are displayed in English, Arabic and French in several visible places in the Reception Center premises.

However, communication is difficult and almost impossible with people who do not understand some of the official languages in R.N. Macedonian or English language. **The reception center for foreigners does not have an official or internal list of translators or interpreters, and in certain situations, i.e. when there is a need, the services of translators who come with the representatives of civil and international organizations that have access to the Center were used. The NPM team received information that other detained persons were used as translators in certain cases, which is why it recommends avoiding this practice..**

Regarding the right of detained persons to contact and hire a lawyer, as well as the right to legal aid, the NPM team was informed that detained persons are also informed about these rights through civil society representatives (Jesuit Refugee Service, Macedonian Association of Young Lawyers) and international organizations. Namely, most of the persons who had an expressed intention or submitted a request for recognition of the right to asylum were represented by the aforementioned civil organizations or lawyers hired by them. However, **the NPM team concluded that the Reception Center does not have an official list of lawyers, nor an official list of associations and organizations that are authorized to provide legal assistance. In this sense, the NPM team recommends that these lists be obtained and submitted to persons who have expressed their intention to exercise this right, as well as to allow them to freely contact the lawyer or organization of their choice.** These lists are publicly available on the websites of the Bar Association and the Ministry of Justice.

The House Rules also provide that *"during the stay in the Reception Center, the foreigner can communicate with the outside world, at his own expense, by using a public telephone booth."*

The rules for house rules provide that persons undergo a health examination during admission, and if they inform about an infectious disease or there is a suspicion about it among officials, they are placed in a separate room until they are examined by a doctor⁶³. In the area of health care, the Rulebook also stipulates that persons have access to primary health care provided by the medical staff who serve the needs of the Reception Center, and in case of deterioration of the health condition, it is determined that the foreigner can be moved in a health facility, which requires an opinion, that is, a referral by a medical person - a doctor.

The NPM team especially points out that medical examinations should be performed respecting the principle of confidentiality and without the presence of other officials, except in cases where the doctor decides that it is necessary in the specific case. From the conversations during the visit, one got the impression that, in general, medical examinations are performed

in this way.

The NPM team recommends that whenever violations are recorded that are consistent with allegations of ill-treatment made by the detained person (or which, even in the absence of allegations, indicate ill-treatment), the information should be immediately submitted to the relevant enforcement authorities of investigation, as well as to the Ombudsman who, in accordance with the mandate he has as a civil control mechanism, will decide on the further action.

Regarding the need to properly document signs of torture or other ill-treatment, the NPM team also highlights the position of the UN⁶⁴ Committee against Torture, which considers the Istanbul Protocol to be an essential part of training for all medical professionals and other public officials involved in working with persons deprived of liberty.

The Rulebook on House Rules contains provisions that refer to the right of persons to stay in the fresh air, for recreational activities, for the possibility of practicing religious rites, etc. However, the NPM team found that in practice these provisions are not respected. Namely, due to the inadequacy of material conditions and lack of staff, detained persons are not allowed to spend at least two hours a day in the fresh air, there is not even a specially adapted room for the practice of religious rites, and TV receivers are not everywhere in the Center.

To overcome this situation, the NPM team recommends a mandatory two-hour outdoor stay in the courtyard of the Center, adaptation of a special room for performing religious rites, as well as the purchase and placement of TV receivers in several places, considering the limited possibilities for occupation and other activities of the persons placed in the Center.

In terms of nutrition, the Rulebook provides that it should be organized into three daily meals, of which at least one meal should be a hot meal. The rulebook foresees the possibility for detained persons to buy additional food or drinks themselves. In this section, it was pointed out that at the request of foreigners from their personal financial resources, police officers purchase certain food products at least once a week (for which the fiscal accounts are kept in their individual files and in this way account is taken of the money spent). **This practice is good and is in accordance with the possibility provided for in Article 17 paragraph 4 of the Rulebook on House Rules.**

Red Cross, JRS (Jesuit Refugee Service) and the non-governmental organization "Legis" also deliver food to the Center.

From the records on the use of means of coercion, it was established that force and means of coercion are rarely used in the Reception Center. During 2022, only one case of the use of binders was noted/recorded. In this sense, it was established that a Report on the used means of coercion was prepared for this case, as well as an Evaluation of the justification of the use, in which the use of means of restraint in the specific case was assessed as justified.

From the executive inspection in the Report on the used means of coercion, it was ascertained that it was about the use of binding means on a person whose behavior violated the

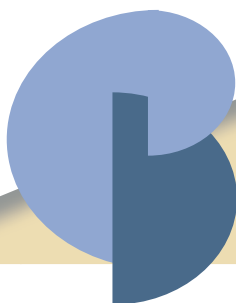
⁶³ Art. 2 of the House Rules of the Reception Center for Foreigners, published in the RNM Official Gazette, no. 93 of 4/7/2020

⁶⁴ CAT/C/NOR/CO/ 8, paragraph 30

provisions of the Rulebook on house order **The NPM team, without requiring a separate review of the Evaluation of the justification of the use of coercive means, in accordance with the recommendations of the European Committee for the Prevention of Torture⁶⁸, recommends not to handcuff people to fixed objects.**

⁶⁵ CPT (2010) Report to the Government of the Slovak Republic on the visit to the Slovak Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 24 March to 2 April 2009: paragraph 21-22

PHI GERONTOLOGICAL INSTITUTE “13 NOEMVRI” - SKOPJE - HOME “MOTHER THERESA”

During the reporting year, the NPM team conducted a regular visit to PHI Gerontological Institute “13 Noemvri” - Skopje - Home “Mother Teresa” in Zlokucani. The visit was carried out on 26.12.2022, within the mandate and powers arising from the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment⁶⁶.

The “Mother Teresa” Home (hereinafter referred to as “the Home”) is a facility for the social care of persons over 65 years of age, mobile and able to take care of themselves, which operates within the framework of the PHI Gerontological Institute “13 Noemvri”-Skopje under the authority of the Ministry of Health. Persons at social risk are accommodated in this facility at the proposal of the Ministry of Labor and Social Work, that is, the competent Center for Social Work.

The Home/Institution has an accommodation capacity of 110 beds, but optimally it can provide assistance and care to only 70 wards, a number conditioned by the professional capacity, i.e., the staff in the institution. During the visit, 60 beneficiaries were accommodated in the Home, of which 20 were men and 40 were women. Out of the total number, 45 beneficiaries are accommodated based on private contracts, while 15 beneficiaries are social cases.

⁶⁶ The NPM points out that its mandate covers both public and private institutions for social protection where persons may de jure or de facto be deprived of their liberty. In other words, even if beneficiaries are not formally considered to be deprived of liberty under national legislation, the NPM can and does conduct visits to investigate whether beneficiaries are de facto deprived of liberty, in which sense it examines their treatment and conditions in which they are located. Namely, as pointed out by the international monitoring bodies for the prevention of torture, the users of social care institutions who are formally considered voluntary, but in practice are not free to leave the institution, is of particular concern. Affected persons are often subjected to coercive treatment and/or means of restraint without being protected by the legal safeguards that apply to residents who are formally involuntary, which is why such facilities are also regularly subject to monitoring by the NPM team.

Regarding the staff employed, it was found that, in addition to the head of the Home, who is a social worker by vocation, the Home employs six nurses and one medical technician, one social worker, one psychologist, six geronto-housewives, one administrator, one general worker, one kitchen worker and one laundry worker.

A problem in the area of employment was also noted, regarding the above. Namely, due to the lack of permission from the Ministry of Health for the employment of staff, some of the auxiliary staff are employed on the basis of a work contract, some even after three to four years. The position of the management is that in conditions where the existing persons who have a work contract, as well as two additional auxiliary positions, would establish a regular employment relationship, the Home would be able to offer services to more than 70 wards, i.e. fully serve the planned capacity of 110 people.

The living conditions of the users in the House are modest, considering that the building is more than 50 years old, and in addition, it is located near the archaeological site (Stobi), which is why serious construction activities are not allowed.

Toilets everywhere in the facility have been renovated with donor funds, so that, although modestly, one still gets the impression that living conditions are still dignified, and hygiene at a relatively satisfactory level.

In the kitchen there is also a dining room in which tables and chairs are placed and it works properly, and the hygiene is at a satisfactory level.

It was noticed, and also pointed out by the employees, that the main path between the shed where the administration is located and the residents who need support in carrying out their daily activities and the separate apartments has been renovated and covered, but still the side paths to the apartments are dilapidated, due to that the distribution of food to them is a bit difficult, especially when the weather is rainy because that part of the paths are uncovered, and the surface is uneven for the movement of the food cart, so there is a danger of it spilling.

An additional note in the material conditions section is the asbestos sheets on the roofs of the separate apartments. Due to the lack of financial resources, they have not been changed so far, even though they represent a direct danger to the health of the tenants in these facilities.

The courtyard of the institution was clean, horticulturally decorated with flowers, an improvised church was made in the center of the courtyard, some of the paths have been restored, but still only superficially due to the ban on digging due to the proximity of the archaeological object.

In the conversation with some of the employees at the "Mother Teresa" Home, it was revealed that they recognize the need for help and support for the people cared for here. The need for conversation and support was especially emphasized during the isolation, i.e. the quarantine with the Covid-19 pandemic when no visits from the outside were allowed. In this section, it was emphasized that there were not a large number of sick and deceased persons in the Home. The NPM team was informed that during 2021 and 2022 there was no recorded death within the House.

The social worker carries out individual work with the wards and properly keeps records for each of them.

In a conversation with some of the residents, we got the impression that they are satisfied with the care offered by the staff, as well as the way they are treated. During the visit, the National Preventive Mechanism received no complaints of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

The users did not complain about the heating either, considering that the problem with electricity and heat energy was current at the time of the visit, and also the NPM team got the impression that the residence and living rooms are equally heated and warm.

As for hygiene, it is maintained regularly, those residents who need help once a week take a bath with the help of a gerontohousekeeper, but considering that there is hot water regularly, they can maintain their hygiene without interruption. The NPM team noted that residents receive personal hygiene products (soap, shampoos) regularly and in sufficient quantities.

In the area of health care, it was established that the users fully exercise their right to health care in the Home, that is, it is provided through a coordinated system of doctors from the appropriate specialty. At 6 months, they undergo internal medicine examinations, and once a month a psychiatric examination. 80% of the residents have psychiatric therapy, but there are no major outbursts or incidents.

In the case of aggressive behavior of a patient, verbal calming is approached, and if that fails, the psychiatrist revises the therapy. There is no fixation, and there are no conditions for that, nor has the NPM team found means that can serve that purpose.

Regarding the medicines, those from the positive list are received by the families of the beneficiaries, while those at social risk receive medicines from the administration in a way that their status changes, they are put on the positive list and they receive the medicines for free.

In the "Mother Teresa" Home, users are involved in occupational therapy, according to their needs and interests. Some of the users have made handicrafts (knitted sweaters, sweaters, blouses, scarves, socks, bracelets, etc.) and woven rugs and carpets. The involvement of users depends on their expressed interest.

Based on the ascertained situation, the NPM team made a general recommendation to the Ministry of Health for the providing of funds for the complete renovation of the accommodation capacities of the Home, all in order for the users to exercise their right to stay in the Home in accordance with the international and national standards provided for accommodation and housing to the elderly, and it is also recommended that funds need to be urgently provided to renovate the paths to the private apartments, as well as to replace the asbestos roofs. A recommendation was also made for the need to regulate the work status of those persons engaged with a work contract and to enable the employment of professionals appropriate to the needs of the Home, especially to increase the number of geronto-housewives.

Annex 1: External collaborators of the National Preventive Mechanism

1. Prof. Dr. Rade Rajkovchevski from the Faculty of Security - Skopje, University of "St. Cyril and Methodius" - Skopje,
2. Ass. Prof. Dr. Angelina Stanojoska from the Faculty of Law - Kichevo, University of "St. Cyril and Methodius" - Skopje,
3. Prof. Dr. Eleonora Serafimovska from the Institute for Sociological and Political-Legal Research, University of "St. Cyril and Methodius" - Skopje,
4. Natka Pachoska – psychologist,
5. Dr. Slavica Gajdzis-Knezevich, – psychiatrist.